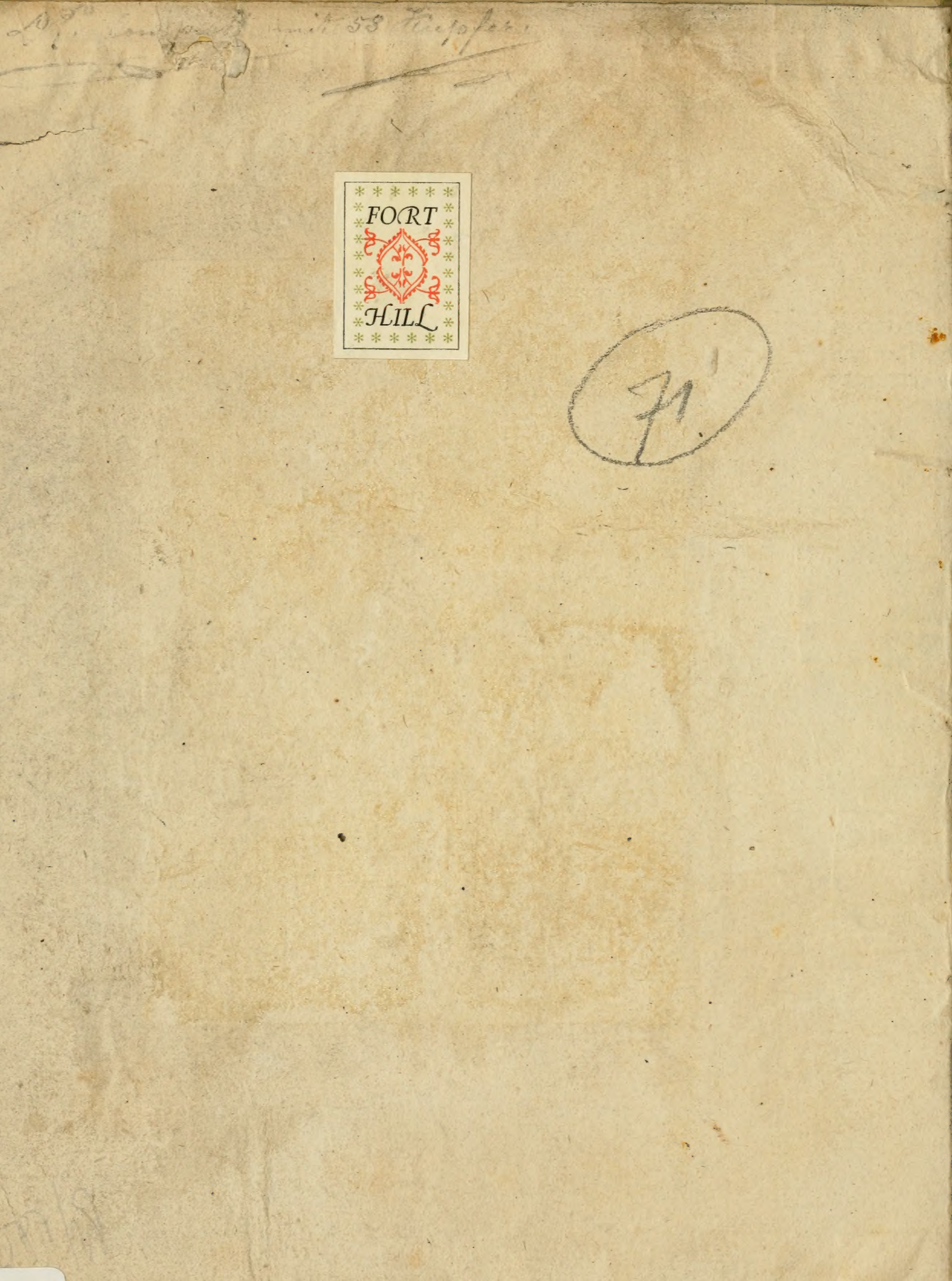

FORT
HILL
71

EMBLEMATA

DOOR

ZACHARIAS HEYNS

333.33
EMBLEMATA,
Emblemes Chrestienes,
et Morales.
Sinne-Beelden
strekende
Tot Christelicke Bedenckinghe.
ende Leere der Zedicheyt.
door Zacharias Heyns.
J. Swelinck · fecit ·
TOT·ROTTERDAM·BY
Pieter van Waesberge
Anno · 1625 ·
Soli Deo gloria.
Nosce te ipsum.

Ex Nihilo

SONNET,

Fait à la lovange de l'Auteur.

Zeuxe fust admirable en ses traicts rouge-verds,
Amphion en ses tons, *Archimede* en nature,
C*hrisippe, Hyparque, Euclide*, en temps, nõbre & mesure,
H*ermagore* & *Cornix* en dicts, faconde & vers.
A ce coup tout a *Heyns*, qui en poincts si divers,
Regle, par indivis, sa riche *Architecture* :
Il projecte, cimente & construict par joincture,
Appuyant ses *Corbeaux* sur l'Oeil de l'univers.
Son spherique *Bi-fruict* reforme le *Cherile*,
Humecte le terroir de l'Ame plus sterile,
Et *Amphitane* à soy tire les bons Esprits.
I'admire, & si faut il, (ò ! vray *Cephisodote*,
Nepveu de *Mnemosine*) humer ton Antidote,
Sans ailleurs recourir qu'a tes doctes Escrits.

B. BADDEL.

Au

Au Seigneur Zacharias Heyns.

SONNET.

A Mon advis ſe trompe cil qui cuide
Que tout ſoit dit & fait,
Si que lenvie l'ait
Tout accompli, ſans y laiſſer rien vuide:
Car des eſprits la veille Caſtalide
Aſſeure fermement,
Maint art encor dormant
Eſtre aſſoupi, au ſommeil fort ſtupide.
Tu l'as monſtré, fay donc
Que ce ſoit or, ſi onc,
Que l'envieux à tout moins ſe reſveille,
Bien peu te ſouciant
Du vilain, qui riant
Touſiours remord l'eſprit qui point ſommeille

D. D.

In

In Emblemata Zachariæ Heyns,

Heinsi venuste, cuius e calamo fluis
Suave, delicatum, amœnum, melleum,
Et melle si quid est mero usquam dulcius,
Poëma; præ quo nec Venus Cupidinum
Mater venusta, ipsæque nec sunt Gratiæ
Gratæ: quid hoc Heinsi? quid hoc? mens anserem
Suave, cantillantibus vobis iocos
Modosque facere ludicros oloribus?
Quis vocæ carmen garrulà picam ferat
Rude, inficetum, elumbe, culta vatium
Ignobilem inter blacterare numina?
Præsente Phœbo quis movere pollicem
Plectrumve gestiat? leves aut tibias
Inflare demens ausit? alter Marsyas
Audire qui nolit, gregi ludibrium
Debere docto vel Poëtarum capet.
Haud est proinde, haud est vt, in fossam velut
Cantherium, sic in palæstram me voces:
Dubiam palæstram me hercle plenamque aleæ
Periculosæ, opinionis qua bonæ
Facere nimis proclive sit proterviam:
Citiusque laudem decoquas, quam compares.
Multi secunda queis loco tacentibus
Politioris literaturæ frui
Licebat aurà, more soricum, sua
Se prodidere voce, mentis indice
Tu, quem sereno divitis venæ pater,

Sacrisque

Sacrisque semper-virginum præses chori,
Respectat orbe, labra cuius & stylum
Liquore Musa pegaseio proluit:
Vitæ fugacis & caducæ terminos
Metasque trans vigore vectus igneo
Solertis ingeni, entheoque spiritu,
Rumore regiam secundo gloriæ
Viam capessis, inserisque vatibus
Nomen celebre, oblivionis nec situ
Obliterandum, aut temporis rubigine.
Iam ne loquaces usque miremur manus,
Gestusve doctos, mimicasve Roscij
(Quo vera vivo dignitos Comœdiæ,
Et invidendum, haud æmulandum posteris,
Decus Quiritium theatro constitit)
Argutias, certare lecythis pares
Suadæ canoris Tullianæ, nos iubent
Ornata dulcibus modis Emblemata:
Venusta, culta, dædala Emblemata, quibus
Utrumque præstas unus, Orchestræ decus
Pictà tabellà Roscium, versu patrem
Styloque fluminis Latini Tullium.

Alterum

Et facilem ducis resonanti carmine versum,
Nec pote quid modulis dulcius esse tuis.
Et numeris vitæ sapiens includis honestæ
Eruta de Sophiæ dogmata rara penu.
Addis Apellæa illecebras pictoris ab arte:
Ingenium Domini pagina quæque refert.
Denique iucundis immisces seria, dulci
Utile. quis punctum te omne tulisse neget?

IOHANNES KOCK.

Op d'Emblemata Zacharie Heyns.
Tweevoudich Sonnet.

SOo haest de wacker Oogh, siengreytich van natueren
Merct op een Sinne-beeldt spits vindichliick gesticht,
Sendt sy strax na't vernuft 'tbewerp met onderricht
Als bode des verstands, om in tgemoedt te vueren.
Derhalven heeft hier *Heins* heel konstich met figueren
Dit kostelijc ghetchier Emblemen int ghesicht
Rijc-sinnichliic bedacht, d'uytbeelding soo verlicht
Dat weetlust haer gemoeut verquict tot elcker ueren.
By 'tvelerley betooch Poeteliick gestelt
Heeft de verklaring oock zeer duydeliic vermeldt.
'Tvernieuwt een Geestich Geest, 'tverfraeyt en sterct de vreughden,
'Tmaect rijcker van vernuft tgroeyt in subtiilheyt aen
VVanneer vvt Sinne-beelt beduydt wort en verstaen
Met een bevalliicheyt den gront en tpit der deughden.
Men siet ooc menichmael dat in gemeyn verstandt
Der jonger sinnen teer, ende oude hersnen mede,
VVordt wel soo wel tbegrijp van dees sinrijcke zede
'Tgeheym van duystre Re-en in het gemoet geplant.
Veel eer door sulc subiect geswindichliic bewesen
Des menschen Geest tot deught, en van 'tquaet vvort gestiert
Tot vromicheyt geloct, vervvect en gemaniert,
Dan door vvijtloopich schrift oft door langduerich lesen,
Doch die siin konst betoont, geen prijsens en behoeft:
Elc vverc priist siinen Heer, het loon niet lang vertoeft.
Den arbeyt die *Heins* hier heeft ingeleght tot leere,
Siin stoffen nutbaerheyt in 'tSinne-Choor versiert,
En vruchten van siin Breyn sinriickeliic geciert
de *Lauvver Cranz* ten loon verdienen tziiner eere.

Godt en niet meer.

A. SMYTERS.

Op de Christelijcke Sinne-beelden vanden Sinrijcken Dichter.

ZACHARIAS HEYNS.

KOmt ingetogen Ziel, ſchept Goddelijcke weelden,
Vyt *Heynſens* heylich Rijm, en Chriſteliicke beelden:
Gheen beelden, die't gemoed aenprickelen tot min,
En 'tGodloos Outer voen van Venus de Goddin:
Maer ons gedachtenis van d'ydelheyt ontwarren,
En voeren onſe Gheeſt verr' boven alle Sterren,
Tot dat hy 'tHemels ſmaeckt, geliic hy Hemelſch is,
En ſwijmt na Godes aerd, en ſijn geliickenis.
My dunckt ick bender al, ick ſweef gants opghetoghen.
Op't aerdrijck was ic blind: hier krijgh ic open oogen.
Ic ſie 'twarachtich-Heyl door *Zacharias* bril.
Beneden iſt gevvoel: hier boven iſſet ſtil.

I. V. VONDELEN.

EER-

VEel Boecken snoodt daer worden wtgegeven,
Die jonge li'en bederven in den grondt:
En blasen op het heete vyer der sondt,
De deughet schoon word wt het land' ghedreven:

Maer uwen Boeck, die ghy ons hebt beschreven,
O *Heynsi* kloeck; en is soodanich niet:
De Ieucht wat goeds daer in leert ende siet:
Waer door u naem sal by de Vrome leven.

Of werelds Volc het Heylich dicht veracht,
Of Godloos Volc, met goede Schriften lacht,
De vroome li'en die sullen u werc loven.

Daer sal een tijdt noch komen naer dees tydt,
Dat men de Deucht sal prijsen seer verbliidt.
De Schrijvers goed ontfangen loon hier boven.

Non est mortale quod opto.

A la louange de Monsieur Zacharie Heyns. tres-Elegant Poëte.

TV as, O docte, Heyns, *par ton ſavoir ſublime,*
Chanté à nos nepveux, tant en proſe qu'en rime,
Maint excellent traicté plein d'erudition,
Servant aux amateurs de bonne inſtruction.
Mais voici comme encor, avec les œuvres tiennes,
Tu y vas adjouſtant les Emblemes Chreſtiennes,
Oeuvre digne de toy, & qui excellemment,
Environne ton chef d'vn Laurier triumphant.
Pourſui, mon docte Heyns, *ceſte ſaincte carriere,*
Et au monde aveuglé declare ta lumiere,
Pourſui ce ſainct ouvrage en deſpit des pervers,
Et attens ton loyer du Dieu de l'Univers.

H. COLE.

Neder-

Nederlanders lof aen Zacharias Heyns.

T'Verloopen vanden tijt veranderinge geeft
Aen alles dat in deeſ' verwoeſte werelt leeft,
Voor al, by tijts verloop de Goddeliicke lichten
Door niiders duyvels volc verdonck'ren en verſwichten,
Betrachtinge tot God, oock wat tot ſiins naems eer
Moet ſtrecken, vliedt de Menſch, verandert al te ſeer,
Door onverſaden luſt, van s'werelts ſchats naſpooren,
Soo dat de goede treck tot God de Heer verlooren
By hem is, ia noch meer der wetenſchappen luſt
Van goede konſten, is in hem ſchier uytgebluſt:
Soo haeſt hy 'tgoude ſtof voor 'twaerdichſt had verheugen,
So haeſt de vvaerde deucht pas-cedel vvert geſchreven,
De Heyl'ge vvetenſchap als land-looperſe moſt
Ontvviicken ſiin gebeer op'tylligſt dat zy koſt.
Beklageliicke zaeck! ia ſaeck om te beklagen,
Dat vvaer ghy voormaels plagt een eeren kroon te dragen,
Als een Goddin geſet in gulden Setel-ſtoel,
daer ſvvoegt nu miſverſtant, in onvruchtbaer gevvoel
Athenen mach ick vvel voor andre Steden noemen,
Daer in men heeft gehoort, het Heylichdom verdoemen
Van Iupins liefſte ſoon, de Suſters drymael dry
Al mede moeſten voort, ay dulle raſerny!
Doe *Priene* werd verſtoort, en *Bias* vvech moeſt vlieden,
En ded' niet als ſiin volck, recht uvv's geſinde lieden,
Die tuyterliicke goet med dragen vvt de ſtadt,
Sprac d'innerliic beſit is my den beſten ſchat,
Ghy doet dat deucht en konſt als balling moeten vviicken
Vyt dy, vvt Griecken, Room' vvt and're Koning riicken,

Den

Den Hemel droeft daerom, doch sijn genaed beſchict
Weer plaets, daer ſ'opgevoedet worden en verquict,
„ God is den goeden goet met dubbelde genaden,
„ Hy ſtraft de ſulcke hart die ſijn genaed verſmaden,
„ Onheylich is de menſch die t'helder licht verlieſt,
„ En ſalich die den glans voor duyſternis verkieſt.
„ Der kenniſſe licht doet ziel ende lijf verheugen
„ Een onverlicht verſtant kan nergens niet toe deugen.
'T verblinde Griecken land de wetenſchap uytkeert,
Siet Neer-land, als Gods zeeg, die minnelijc aenveert,
Die will' komt, eert, onthaelt, als d'Edonides plegen
Den Bachus God te doen, om krijgen rijcken zegen,
„ De Goden keeren haer tot d'yveraers oprecht,
„ En ſoo't gemoet van dien, ſich ergens neycht oft hecht
„ Tot d'een oft d'ander konſt, oft wetenſchap beſonder
„ Daer ſtortenſe haer ſeeg' dan overvloedich onder.
De dochter van Iupijn gewapende Goddin,
Op wecſter des verſtands, geeft hen de wijſheyt in,
De Muſen bruyn geoogt, vooghdeſſen van het vloeyen
Der beken Helicons, bevochten en beſproeyen
Sulc Gode-lievend volc, met haerder borſten ſap,
Dat elc in kort opklimt den Berch van wetenſchap.
„ 'Tloon volcht altijt de deucht die iemand ſchied ten goedē
„ de Goden vullen op, met eer, deughſaem gemoeden,
„ Want die hen dienſtbaer is die maken ſy verheucht,
„ Sy loonen dubbel-voud een alderminſte deuchd.
Mercurius, die woort en reden kan beleggen:
Dees Nederlanders maect geſchict in tael en ſeggen,
Behendich in bedriif, in ommegang beleeft,

Gheen

Geen ſtad hoe kleyn die is, geen plaets hoe ſlecht gelegen,
Off d'Hemel heeft aldaer geſonden ſijnen zegen,
Wtwendich niet alleen, inwendich aldermeeſt,
In Goddelijcken dienſt is yv'rich elcken Geeſt,
De liefd' des naeſten word niet min ond'r hen gevonden.
Die rijck'lijck ſijn begaeft ontglippen geene ſtonden,
Om die behoeftich zyn, te redden in hun ſtaet.
Lichamelijck gebrec word inden hoochſten graet
Verſorcht, maer dat noch meer elck deuchtſaem menſch moet prijſen,
Is datmen hoort al om 'tvolck krachtich onderwijſen,
Door Stemm' end' heyligh Schrift, in kennis tot den Heer.
Deſ' betrachtinge word by vele meer en meer
Door yverige luſt gevoordert en gedreven,
Dies dag'lijcx zy ons veel heylſame leſſen geven,
In Proſe en Rijm vervat: Doch onder vele moet
Men *Zacharias Heyns* vermits 'tſeer prijſ'lick goet
Zyn Penn' hier heeft gedaen in ſulcke te beſchrijven,
Om zynen even-menſch tot ware deugt te drijven,
Niet houden voor gering: maer ſtellen in't getal
Der gener dien 'tgerucht den Loff blaeſt over al,
De ſulc hy niet behoeft in geenen deel te wijcken,
Dan mach met vry ghemoet den Lauwer-krans door kijcken.

BARTIENS.

God is mijn heyl.

A *Aerde*

Aerde en Hemel sal vergaen,
Godes vvoord blyft eeuvvich staen.

Al wat ter werelt is syn tijt heeft, 'tsal vergaen,
'tGesternte vallen sal, geen ding en sal bestaen,
Gods woort, Gods heylich woordt, in eeuwicheyt sal duren,
Is van begin geweest en schept noch t'allen urē,
Syn willen in het woord, 'twoord in syn willē leeft,
Door't woord na synen wil ons 'tlicht geschapen heeft:
Schept een reyn hert in my, o woord, myn God en Heere,
Op dat ick 'taerds verlaet en willich tot u keere.

Nature peura : car prefix est son terme,
Mais de Dieu la parole à tousiours sera ferme.

Tout ce qu'au monde on voit un jour par les houssines,
De Dieu, sera reduit à rien iusqu'aux racines,
Mais ce mot qui de mort les souillen delivra,
Fust sans bout, est, & crée & sans finir vivra.
La parole est au mot, & celle en luy premiere,
Selon son bon plaisir nous donna la lumiere:
Espure mon esprit ô Dieu, sainct mot, grand roy,
Que quittant vanite, de cœur je tende à toy.

Verbum

Verbum Dominj perstat in æternum.

Math 24 } 35. Hemel ende aerde sullen vergaen,
Marc 13 } 31. Maer myne woorden sullen niet vergaen.
Hemel ende aerde sullen vergaen,
Heb. 1. 11. Maer ghy Heere blyft.

} 35. *Le ciel & la terre passeront,*
} 31. *Mais mes paroles ne passeront point,*
La terre & les Cieux periront,
Mais toy Seigneur es permanent.

Het werctuyg ende den middel daer door God alle dingen geschapen heeft, is alleen dat almachtich Woord, 'twelck in den beginne by God was, Ia God selfs. Io.1. cap.1. 2. vers. Dit woord andersins genaemt Godes wil, Godes arm, Godes wijsheydt, daer Godt hemel ende aerde mede geschapen heeft, ende noch alles schept, is onwtsprekelick: alsoo dat d'Hebréen tot desen woorde maer en ademen, gelijc als H onbeweegder tonghen ende lippen wtghebracht wert, daer mede te bewijsen dat God alleen met zyn wencken, willen, eñ ademen alles heeft geschapẽ sonder moeyte. *Hy sprac, ende alles was daer.* Genesis 1. eñ 2. *Psal.*33.eñ 104. *Ghy laet uyt uwẽ adem, so worden sy geschapen, ende vernieuwet de ghestalte der aerden.* Daer beneven, *Esaias int* 40. c. 28. *vers.* *De Heere d'eewige Godt die de eynden der aerden heeft gheschapen, word niet moede noch mat, zijn verstant is ongrondelijc.* Waer over *S. de Bartas* in synen derden dagh der scheppinge seer heerlick seyt.

Ceste puissante voix, qui l'vniuers bastit,
Encor, Encor sans cesse ici bas retentit:
Ceste voix d'an en an, le monde renouvelle:
Et rien ne naist, ne vit, ne croist q'uen vertu d'elle.

Dit crachtig hooge woord, d'aerd alles in bestaet,
Noch syn geluyt doorgaens op aerden hooren laet:
Dees stem van Iaer tot Iaer vernieut des werelts leven,
Al t'gene groeyt en bloeyt moet sy den wasdom geven.

Alsoo

Alſoo dat ſoo God noch hedens daegs dat woord niet en ſprake daer mede hy alle dingh int weſen houdt, draegt, voedet eñ noch dagelijcx ſchept, ſoo viel alle ding weder in eenen oogenblic in zynen niet. Ia ſoo God zyn levendichmakende, weſentlick, almachtich woord weder uyt alle ſchepſelen na ſick toog, gelijc de Sonne haren ſchyn, als zy onder gaet, ſoo konder niet in een weſen beſtaen ende alles moeſt weder inder aſſchen ende zynen Niet vallen, want dat woordt is aller dingen ding, alle weſen, vveſen, &c. Daer inne alles meer is beſtaende en is als in ſick ſelfs, ghelijc Ioannes getuygt int 1. cap. 3. 4. vers.

Alle dinghen zijn door dat ſelve vvoord ghemaeckt, ende ſonder dat ſelve en is niets gemaeckt, van dat ghemaeckt is.
In den ſelven vvas het leven, ende het leven vvas het licht der Menſchen.

Alſoo kan, ende ſal, volghens de H. Schriftuere, de vvereld vergaen, maer de Heere blijft eevvelick, ende derhalven gheſtadich aen te roepen ende te bidden is.

D'een gedaente in d'ander keert,
De stoff vermindert noch vermeert.

Van d'eerste stoff vermenght met levendighē
krachten,
Die al de wyse meest de siel des werelts achten,
Gans niet vermindert word, noch word oock
niet vermeert,
Maer doorgaens d'een ghedaente in d'andere
verkeert:
Ghelijck een dode paert veel wormen uyt sal
geven,
Die soo verandert uyt syn stof en krachte levē,
Der nachte-galen aes van levendige stoff,
Die dan so kleyn vol geests verkonden 'sHee-
ren loff.

De la matiere rien n'escoule,
Ains ne change que de moule.

l'Estoffe seul-fecond de la machine ronde,
Comble d'esprits subtils, qu'on dit l'ame du monde
Mue en mille façons, sans que le corps des corps
Perde nj gaigne rien, soit dedans, soit de hors:
Si que d'un cheval mort la Nature façonne
Freslons & vers sans mombre, & tant d'esprits redonne,
Dont puis les rossingnols prenans refection,
Dieu loüent & Nature en sa perfection.

Omnia

Omnia mutantur, Nihil interit.

Eccl. 1 c. 4. Het een geslacht vergaet het ander komt,
doch d'aerde blyft.

Une generation passe, & l'autre generation vient:
mais la terre demeure tousiours.

D'eerste

D'Eerste stoffe doorknocht met eẽ bevveginge diemen des werelts geest noemt, is onverganckelic, dewyle sy van niet ghemaect is, ende niet tot geen niet can ghebrocht vvorden, ghelyck Persius seyt.

Ex nihilo nihil, in nihilum nil posse reuertj.

Waer vvt na de nature ooc soude moeten volgen, dat van niet ooc niet can gemaect vvorden, vvant (soo Arist. seyt) dese voorstellingen, van niet iet te connen maken, heeft alle Philosophen verbaest ghemaect: Maer vvy moeten dit soberlic ende met onderscheyt verstaen, vvant het scheppen ende van Niet iet voort te brengen, comt alleen de onuytsprekelicke almachticheyt Godes toe, gaende de nature verde te boven, gelyc *Lactantius* in zyn derde boec seyt. Doch soo is de selve stoff veranderlic, genegen zynde om alle gedaenten aen te nemen sonder haer selfs verminderinge, gelijc een klomp vvas daer men een zegel in druct, daer van het fatsoen blyft, tot datter vveder een ander signet ingestelt vvort die de voorgaende ghestaltenisse verdriift sonder verminderinghe van 'tselve vvas, alsoo dat geliick de Philosophen segghen.

Ortus vnius alterius est interitus.
Vnius interitus ortus est alterius.

Het baren van d'een 'tverderf des anders is,
Ende also het tegendeel. Waer over *Ovidius in Metam.* seyt,

Nec

Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex alijs-alias reparat natura figuras,
Nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo
Sed variat, faciemque novat nasciqúe vocatur
Incipere esse alud, quam quod fuit ante: moriq;
Desinere illud idem.

Geen dingh en sal in syn gestalt bestaen,
Natura doch vernieuwing toegedaen,
D'een wesen staegh een ander doet aenvaerden:
Hier en vergaert gans geen ding op der aerden,
Noch in de locht: alleenlijck tgestalt
Doort baren in een ander vorme valt. ende volgens dien,

'tGene menich sterven noemt
Maer veranderingh en acht.
Want Natuer als onbeschroemt
Scheyd en deelt des levens cracht.

Dese cracht des levens, namentlijc den verknochten Geest, werct verscheydelijck in alle veranderingen van gedaente na de verscheyde menghinghe, sonder nochtans te scheyden vande stoffe die niet vermindert, maer oneyndelycke gestalte voort brengt, als van een doode paert comende hondert duysent wormen, synde daer in honderdt duysent Geesten van levende cracht ende gevoelẽ, waer uyt te mercken is dat den Geest nimmer vande stoffe scheyt, ende 100000 wormen wordende het voedtsel van een Nachte-gael worden 100000 Geesten in een Geest gevoecht, gelyck sy maer een waren geduerende het leven van 'tpaert, alsoo dat desen Geest is verdeelyck in oneyndelyckheyt sonder te scheyden vande stoffe, welcke stoffe verknocht met den Gheest niet eyndigen kan, ten ware dat het woord, dat haer twesen uyt niet gegeven heeft haer weder vernietichde.

De Dryvuldicheyt en sluyt
d'Encle eenicheyt niet uyt.

Siet met wat teecken d'een wy hier voor oogen stellen,
De wortel van't getal die wy met dry versellen,
Een synde gheen ghetal, dry d'eerste tal ghenoemt,
Dal tal en ontal in lieftallich samen komt:
God Vader Soon en Gheest hier mede wy verthoonen,
Een eeuwich eenich Godt hoe wel doch dry Persoonen,
Van aenbegin gheweest door Godts besloten raet,
Een Godtheydt die den mensch niet t'ondergronden staet.

La Trinité de l'vnité
n'exclude la Simplicité.

Voy comme d'unite je parfais la figure
Racine de tout nombre, en sa triple ioincture,
L'un n'estant nombre aucun, trois le premier estant,
Ou le nombre & non nombre entre amoureusement:
Marque de Trinité, figurant trois colomnes
Pere, fils sainct esprit, un Dieu de trois persones,
qui comprendre on ne peut, & dont la deité
Subsist heureusement de toute eternité.

Trinitas

Trinitas vnitatis Simplicitatem non excludit.

1.Ioh.5.7. Dry zijnder die getuygenisse geven in den Hemel de Vader het woord ende den Heyligen Geest en de dry zijn een.

Il y en a trois qui donnent tesmoignage au ciel, le Pere, la parole, & le sainct esprit, & ces trois sont un.

WTLEGGINGHE.

DE Goddelijcke Poët *Bartas* van een ofte eenich ſprekende noemtſe *Racine de tout nombre & de l'infinité*, de wortel vant ghetal ende oneyndelijckheyt, om dat alle tal 'tſy groot off kleyn van een voort comt ende een ghetal dat ontallyck is, niet anders is als vermenichvuldighde eenicheden, daer by ſeyt hy *les delices d'amour*, der liefden ſoeticheyt, om dat het by ſic ſelfs beſtaet ende geen m'ed-geſel begeert buyten het eerſte tal. Van de dry ſprekende, ſeyt hy, *frere aiſne des impars, propre au grand Roy des Rois, ou le nombre & non nombre amoureuſement entre, Nombre cheri de Dieu*, des ompars eerſte Soon die Godes weſen melt, daer tal en ontal in lieftallich komen t'ſamen, ghetal van God bemint. De treffelyckſte Rekenmeeſters ſyn oock van meninge dat de dry het eerſte tal ſy: Want de Pitagoriſche noemden d'een noch de twee gheen tal maer wortelen ende oorſprongen der ſelver, gelyck dan Zaratas Pythagoris meeſter, *d'een* de Vader de twee de moeder van't getal noemde, ſijnde dan d'een ende de *twee* wortelen ende de dry het eerſte ghetal konnen van den anderen niet uyt-gheſloten worden ende blyven eenich hier mede wt-beeldende de Heylighe Dryvuldicheydt ſegghe ick met Meeſter Willem Bartiens.

I. Beſtaet in ſyn gheheel,
I. En heeft gheen tellens deel,
Noch heeft een alſulcke kracht:
Dat noyt tal, ſoo vele wracht:
Vader Soon en Heylich Gheeſt,
Eenich God is, werct doch meeſt,

Onſe

Onſe Salicheyt door een,
Heer maeckt ons dat een ghemeen.

Ende alſoo doch deſe Godheyt ofte Heylige Dryvuldicheyt ongrondelijck is, ten ſy dan den Heylighe Gheeſt ons die openbare, ghelijck Bernardus in ſyn derde Sermoen op het hooghe liedt ſeyt, *Trinitatis ſeu Diuinitatis arcanum nec ab angelis, nec hominibus, Niſi ſpiritu Sancto reuelante, angnoſcitur*, beſluyte ick met den Godvruchtigen. *Bartas* ſeggende.

Or ceste Trinité, pour plus ne m'empeſcher,
I'aime plus mille fois adorer, qu'eſplucher.

Nu dees Dryvuldicheyt wil liever duyſend-malen,
met yver bidden aen, als door 'tdiep gronden dwalen,

Gedenckende de treffelijcke ſpreucke, *Taciti de Moribus germ.*

Sanctius & reverentius eſſe de Deo credere quam scire. Vtpote qui (teſte Auguſtino) melius ſcitur neſciendo.

Heyliger en eerbiediger te ſyn van God te ghelooven als te weten, dewijle hy (na de getuyghenisſe Auguſtinj) beter word gekent in ſobere onwetenheyt.

t'Zoet zuyver Dal, Peneans steed,
Noyt vande vvinden hinder leed.

Tempe wel t'soetste dal datme in de weereldt vond,
Noyt onder 'tstuer ghewelt der felle winden stond,
Daer sachmen menich mensch eendrachtich samen rusten,
Haer sinnen en gemoet vermaken en verlustē:
Een voor-beeld vande Kerck, waer inne menich mensch
Geruster van gemoet sou levē na syn wensch,
VVaer't dat veel dienaers selfs in Godes woord te melden.
Door eersuchts snoode windt de selve niet onstelden.

De Penée ne fust onques l'onde ni plaine
Agitée d'orage: ains de douceur est pleine.

Tempe le Paradis de ce vaste univers
Onqnes ne fut trouble des orageus revers.
La les Cohabitans se trouvent sans envie,
Concordans, sans disput ou quelque facherie:
De l'eglise un tableau, ou chacun a bon droict
Plus de contentement d'esprit receveroit,
Si mesme les pasteurs de leur vent d'arrogance
Ne mirent ce sainct lieu en telle decadence.

Non

Non Zephyris agitata Tempe.

Pſalm. 133. Siet hoe fijn ende lieffijck is het dat Broeders endrachtich by elckanderen woonen.

Voici, ô que c'eſt bonne choſe, & ſouhaitable que freres habitent en bonne paix & concorde enſemble.

Het

HEt dal Tempe ligghende tusschen Olijmpum ende Ossam d'alderhoochste Bergen Thessalie is (na de beschrijvinghe Abrahamj Ortely) uyt der naturen de ghenoechelijckste Plaetse die te vinden is, wasschende daer vele klimopende wrange die de boomen ende Klippē bekleeden als Prielen, daer in men voor der Sonnen hitte ende alle winden bevrijt is, ende de reysende Luyden vermoeyt sijnde, haer als in een Herberge ververschen, midden door het dal loopt de Reviere Penens, als Olije voort-glyende, allenthalven belommert met boomen aen de kanten, soo dat de luyden die daer te Schepen spelen varen mede van de hitte der Sonnen bevrijdt sijn. Wijders sijn daer menichte van Fonteynen, oock vele koud e ende koele Beken die (gelijckmen bevonden heeft) seer gesont ende krachtich sijn voor ongestelde lichamen, hier benevens hoortmē daer menigerley gesangh der vogelen die door haer soet geluyt den reysenden man alle sorge ende hert-sweer vergeten doen, daer komen d'aenwoonders dickwils by elckanderen, eten, drincken ende handelen met vreuchden in eendracht, na dat sy hare Sacrificien volbracht hebben, sijnde de selve plaetse Iouj toege-eygent, ghelijck dan daer sijnen Tempel ende Altaer te vinden was. Na dese Valleye die te recht wort genoemt het vermaeck Thessalie *Virgilius* alle Lust-plaetsen is noemende, gelijck 2. Georg.

Speluncæ, viuique lacus ac frigida Tempe.

Dat is Spelunncken, levendige vloeden ende koele Tem-

pe

pe hier van schrijft mede Stabo int 7. ende 8. Boeck, Plinius in't 8. Boeck 4. Cap. &c.

Dit vermakelijck dal stellen wy tot een Voor-beeld der Kercken, dewijle de Kercke Godes daer inne de Christenen versamen ende als Broeders by den anderen komen om God te bidden en te loven, in sic selfs genoechelijcke plaetse behoort ende soude wesen verquickende ghemoet ende ziele ter Salicheyt, waert het sake dat de klimop ende wranghe die daer is groeyende doorgaens strecte om den vermoeyden te ververschen: Maer leyder! men vind hedens daegs by vele Leeraers (van de vrome spreke ick niet) klimop tot eygen bate, ende sulcken herden wrange in't herte, d'een den anderen weder-strevende ende met 'tis ten is bevechtende, dat de plaetse die d'alder-ghenoechelijckste behoorde te wesen, door des eersuchts snoode wind aen alle syden so onstelt word, dat de vermakelijcke vergaderingē, daer inne de Psalmende stemme 'tsoet gesang der Vogelen verde te boven gaen, niet alleen verstoort worden: Maer by na te niete gaen gelijck de heden-daechsche ervarentheyt betuycht. God geve dat de Wortel van alle oneenicheden beneven de schadelijcke eersucht eenmael soo ghedempt werde, dat de Kercke te recht by het vermaeckelijckste dal vergeleken mach worden.

Het steenen huys is Menschen vverck,
Het nederich herte is Christen Kerck.

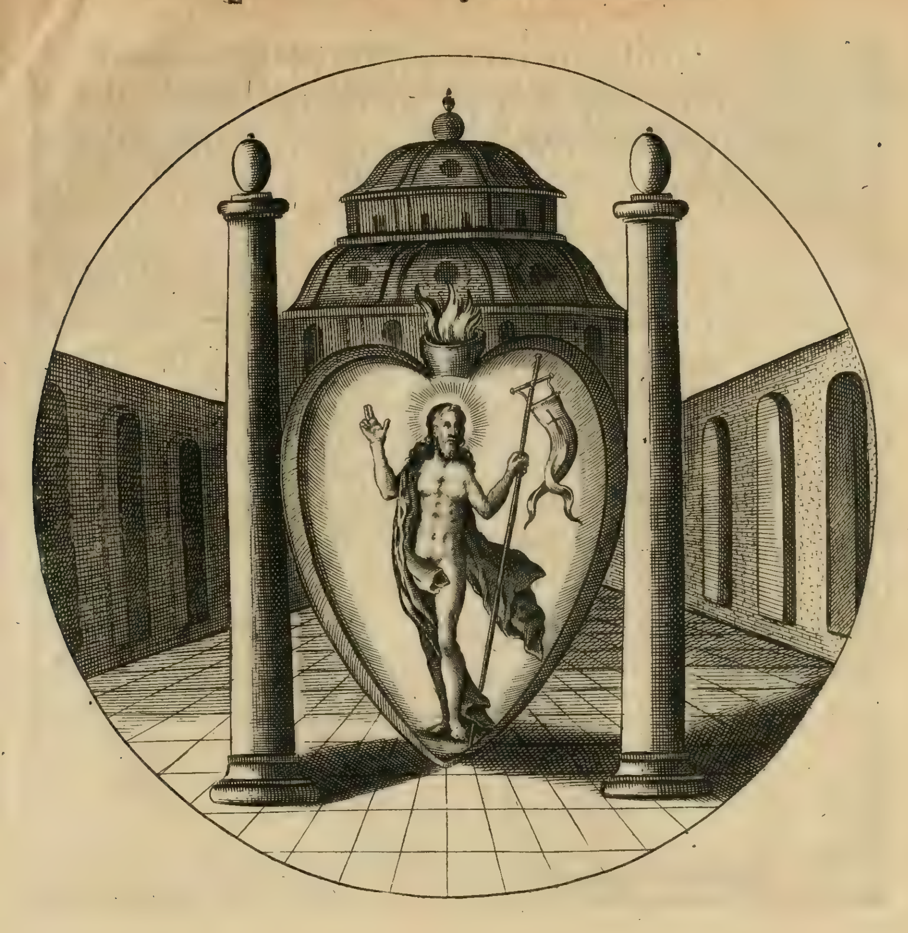
De Kercke die van steẽ, Kalc, yser ende hout,
Tot welstant vandẽ staet is uyterlijc gebout,
Is Christi Kercke niet noch 'trechte Huys des Heeren,
Hoe wel men 'theylich woord daer hooren kan en leeren:
Maer elck ootmoedich hert dat sich daer in begheeft,
'tCruys Christi nemende aẽ, en na syn woorden leeft
Syn Broers in nedricheyt voorgaende ten exempel,
Is Godes eyghen Huys en Christi eygen Tempel.

Non point le Bastiment piereux, fait de main d'hõme,
Mais le coeur abatu est & qu'esglise on nomme.

Le Temple exterieur fait de pierre & de bois,
Pour affermir l'estat des monarques & loix,
Proprement on ne peut nommer la vraye Esglise,
Quoy quaux hommes allez on y evangelise,
Le lumignon fumant, l'humble, le cœur contrit,
Glorifiant son Dieu, Pere fils, saint esprit,
Qui sa noireur deteste, & la grace contemple,
Certes seul du sainct est la maison & le Temple.

Templum

Templum Christj cor hominis.

1.Cor. 3. 16. Weet ghy niet dat ghy Godes Tempel zyt ende dat den Geest Godes in u woont.

Ne sçavez vous pas que vous estes le Temple de Dieu, & que l'esprit de Dieu habite en vous?

PAulus in den 2. Brief tot de Corinthẽ in 6. Cap. seyt, *wat gelyckenisse heeft den Tempel Godes met den Afgoden, want ghy syt den Tempel des levendigen Gods* gelijck God geseyt heeft. *Ick sal in hun woonen ende wandelen ende sal haer God wesen en sy sullen myn volc syn.* Nu soo begeert Godes Geest een ootmoedich herte tot syn rust-plaetse ende geenẽ uyterlijckẽ schyn, of na bootsinge der geveynsde Pharisëen, *die de voorsittinghe in de Maeltijden ende voor-ghestoelten in de vergaderingen begeerden, gaerne op de Mercten gegroet werden ende vande menschen Rabbj genaemt: Math* 23. 6. 7. Want tot dese seyde Christus, *voorwaer de Tollenaers ende Hoeren sullen u voorgaen int Coningrycke Godes. Mat.* 21. 30. Wijders *ghy syt die u rechtvaerdicht voor de menschen: Maer God kent uwe herten want wat hooge is voor de menschen dat is een grouwel voor God. Io.* 15. 22. Hier dient ons tot een Voor-beeld het Evange. luce in't 18. Cap. Vande Pharisëen ende de Tollenaer, daer inne genoechsaem te speuren is, dat niet het uyterlijck maer het inner-lijck ghemoet den Heere is behagende, derhalven staet ons te trachten dat wy mogen seggen met den Christelijcken Poët.

Sacratum gerimus tibi Jesu in corde sacellum,
Haud alia recipi, visque potesue domo
Vastarj hoc templum prohibe mitissime Christe:
Fædarj sedem neú patiare tuam.

A Heere Iesu wy in 'thert een Tempel dragen
In eenich ander huys schept ghy doch geen behagen:
Dat desen Tempel dan verblyve tot in't end,
Gedoogt niet dat u stoel wert eenichsins geschent.

Gelijck

Gelyck dan ooc de Godvruchtigen *Bartas* in ſyne twee de weke 3. dach ſeyt.

Chriſt sera mon exemple,
Son eſprit mon eſprit, & ie ſeray son Temple.

Chriſt ſal myn Voorbeeld ſijn ick volgen ſal ſijn ze
Sijn Geeſt mijn Geeſt ſal ſijn ende ick ſyn Tempel me.

Niet tegenſtaende ſoo is d'uyterlycke Kercke hoochnoodich om de ingeſtelde ruſt-daghen tot Godes eeren te vieren gelyck ſeer heerlyck den ſelven Poët ſeyt in den 7. Dach der eerſter weken.

Dieu veut qu'en certain lieu on s'aſſemble ce iour,
pour de son nom apprendre & la crainte & l'amour,
Il veut que l'a dedans le miniſtre fidele
De l'os des Saincts eſcrits arrache la mouëlle:
Et nous face toucher, comme au doigt, les ſecrets
Cachez ſous le bandeau des oracles ſacrez.
Car bien que la leçon des deux plus ſainctes pages,
Fait entre murs privez, eſmeuue noz courages:
La doctrine qui part d'vne diſerte voix
Sans doute a beaucoup plus d'efficace & de poids.
Il veut que l'a dedans, comme à l'enuy des Anges,
Nous faſſions retentir ſes diuines loüanges,
Pour l'hommage, & le fief des biens que nous tenons
En ſa riche directe &c.

God wil men op dien dach ter Kercken komen tſaem,
Om leeren vrees en liefd van ſynen heyl'gen naem,
Dat ſyne Dienaers daer, tot mindering der ſonden,
'tMerch van ſyn heylich woord ons trouwelyck vermonden,
uytleggende den Text, alſoo dat ons verſtandt
Van 'tgeen verholen is, mach worden ingeplant.
VVant hoe wel Godes woord geleert oft Voor-geleſen
Alleenlyck binnens huys ons trooſtelyck mach weſen,
Het geen in't openbaer geleert word met verdacht
Is van veel meer gewichts, heeft al veel grooter kracht,
Hy wil dat wy aldaer ons ſtemmen lieflijck dwingen.
En ſynen loff om ſtrijt als met ſyn Eng'len ſingen,
Om hem te dancken voor ſyn uytgedeelde goet,
'twelck hy ſoo mildelyck ons als een Leen-heer doet, &c.

Soo vvie my eert sick selfs bedriegt,
'tHert is geveynst, myn tonge liegt.

De kort gheveerde Struys verthoont hem aller wegen,
Syn vleugels uytgespreyt als of hy waer genegẽ
Te vliegen door de locht, doch synde dus gestelt,
Verlaet het aerdryc niet, maer blyft in't vlacke velt:
Also de Gleysenaers, gaen Huygende ter Kercken,
Met eenen heyl'gen schyn verthoonende hare wercken,
De mond lieftallich spreect, maer 'therte al anders meent,
En blyven vast in't aerds, verkleunt, verstijft, versteent.

Bien est deceu, celuy qui me reuere,
Faux est mon Cœur, ma langue mensongere.

l'Austruche court aislé, leger digere-fer,
Se monstre comme prest à voltiger en l'air,
Ou se guinder en haut; mais vainement se peine
Demeurant sur, le sec de la deserte plaine:
Le troigneux Hypocrite est tel que cest Oiseau:
Car comme sans voler, il vole, & dun roseau
Il fait rocher de Foy, aussi son imposture
Bas croupit, & demeure impur en sa droicture.

Frustra

Frustra me Colunt.

Syrach 1, 36. Siet toe, dat u vreese Godes geen huychelrye en sy, ende en dienet hem niet met valscher herten.

Ne sois point desobeissant à la crainte de Dieu, estant indigent: & ne t'approche point de luy avec vn cœur double.

De

WTLEGGINGHE.

DE Struys uytſpreyende ſyne vleugels ende ſchoone Pluymen verthoont hem heerlyck als oft hy vlieghen wilde ende nochtans licht hem van der aerden niet op, hier inne ſlachtende de Huyghelaers, die met een uyterlijcken ſchyn groote heylicheyt verthoonen maer het gemoet heel anders is, want *daer is allenthalven enckel bedriegerye onder hen ende door bedriegerye willen ſy my niet kennen, ſpreeckt de Heere. Ier.* 9.6. Daerom ſeyt *Gregorius in ſyne Mor.* Wel *Hypocrita in deo delectari non poteſt.*

De Gleyſenaer kan ſick in God niet verheugen.

Vult ſcire diuina eloqui, nec tamen facere, vult recte loquj nec tamen viúere. Sanctus eſſe non appetit, ſed vocarj. Greg.

Wil de Goddelycke ſpreucken weten maer niet daer na doen, wil recht ſpreken, maer niet daer na leven.

Soeckt niet heylich te weſen, maer alleenlijck heylich genaemt te worden. Waer over Chriſoſt. op Mat. 7. Cap. Haer beſtraffende, ſeyt.

Hypocryta, ſi bonum eſt bonum eſſe, vt quid vis apparere, quod non vis eſſe? ſi malum eſt malum eſſe, vt quid vis eſſe, quod non vis apparere? melius eſt bonum eſſe; ſi malum eſt, malúm apparere; penis malum eſſe: ergo aut appare quod es, aut eſto quod appares.

Ghy Huychelaer, iſt goet goet ſyn, waerom wilt ghy ſchynen te weſen 'tgene ghy niet ſyn wilt? iſt quaet, quaet ſyn,

ſyn, waer om wilt ghy ſyn tghene ghy niet wilt ſchijnen? tis beter goet ſijn, ſoo't quaet is, quaet te ſchijnen, noch erger iſſet quaet ſyn: derhalven of toont te weſen 'tgene ghy ſijt, oft ſijt 'tgene ghy ſchijnt te weſen, want ghelijck Auguſt. ſeyt op den 63. Pſal.

Simulata æquitas, non æquitas eſt, ſed duplex iniquitas.
Quia iniquitas eſt, & ſimulatio.

De geveynſde rechtvaerdicheyt is geen rechtvaerdicheyt, maer dobbele onrechtveerdicheydt, want het is onrechtvaerdicheyt ende geveynſtheyt. Deſe Huyghelrije ofte geveynſtheyt beſchrijft. G. de Montenay met deſe Vaerſkens.

La langue aux mains & le cœur loing d'erriere,
d'Hypocriſie eſt la droicte peinture,
Elle ſe duit par ſa douce maniere,
Et rit, mordant, la ſimple creature:
Or Chriſt apprend' en la ſaincte Eſcriture,
Que rien ne ſert la langue ſans le cœur,
Dont l'Hypocrite à poure couverture,
Dieu clair-voyant rend moqué le moqueur.

DAT IS.

Met tong in d'hand ende achter rugge 'thert,
Huychelerij recht afgebeeldet wert,
Haer weſen ſoet kan menich menſch verleyen,
d Onnooſle bijt, al lachende met vleyen:
Nu Chriſtus leert ons, ſprekende daer van,
Dat zonder thert de tongh niet baten kan.
De Gleyſenaer ſich qualijck kan bedecken,
Gods alſiende Oogh den ſpotter doet begecken.

 Chriſtj

Christj leven en de daet
Syn navolgers komt te baet.

Die de medoghentheyt d'eentreckingh en de
kracht
Des Sons en Sonne-bloms wel aen te mereke
tracht,
De Bloeme na de Son siet wendē ende schicken,
De Son haer wederom verheugen en verquic-
ken:
Soo moet de mensche med' oock daglyckx
syn bereyt
Om volghen 'slevens licht en syn gherechtic-
heyt.
VVaer mede wy bestraelt oock eyndelycken
meugen
Ontloken als een Bloem ons inden Gheest ver-
heugen.

Du filsgrand de L'ancien la paix & saincte vie,
Est la sente aux Chrestiens qui de mort les desvie.

L'œil qui veut contempler l'estroicte simpathie
Du frere de la lune & la belle Clythie,
Voye les tour-tourner, & comme ce Doré
Mignotte sa doreé, & d'elle est adoré.
Qui veut estre Chrestien, dechasse l'amertume
De nature, & à Christ se renge & s'acccustume:
Car tel, plus excellent, qu'un soleil & ces fleurs,
Marchant droict, Christ essuye, à salut, tous les pleurs.

Christj

Ioh, 8,12. Ick ben het licht der werelt, die my navolgt sal in duysternisse niet wandelen : Maer sal het licht des levens hebben.

Je suis la lumiere du monde : qui me suit , il ne cheminera point en tenebres , ains il aura la lumiere de vie.

DE groote Goude Bloem of Sonne-bloem by de Griecken *Heliotropium genaemt*, opent ende keert ſick altijts na de Sonne. Derhalven by de Italianen *Torn al ſole* heetẽ, ſiet Mathiolus op't 185. Cap. Des 4. Boecks Dioſcoridis ende Plinium in't 21. Boeck 6. Cap. Deſe *Sympatia*, eentreckinge, ofte Medoghentheyt, behoort ons te verwecken tot de navolginge Chriſti, ſijnde Chriſtus ons rechte Sonne-licht daer wy ons na te wenden hebben, thoonende (ghelijck Plato ſeyt) dat wy oock hemelſche Planten ſijn. Waer over onſen Chriſtelijcken Poët *Bartas* ſeyt, in ſynen ſevenſten dach der eerſter weken.

He! peux tu contempler l'eſtroite ſympatie,
Qui ioint le blond ſoleil & la blonde Clythie,
Sans penſer qu'il nous faut imiter tous les iours
Du ſoleil de iuſtice, & la vie & le cours.

He! hoe kond'ghy aenſien de mede-dogentheden
Des Sons en goude-bloms, te ſaem ſo wel te vreden,
Sond'reenich achterdocht, of wel te ſijn bereyt,
Om volgen Godes Soon, Son der gerechticheyt.

Aengaende dat woordeken *Clytie*. Ovidius in't 4. Boeck ſijner Metam. ſeyt, dat *Clytie* verandert werd in een Goude Blom, daer by voegende,

Vertitur ad ſolem mutataq; ſeruat amorem,

Word na de Sonne ghekeert ende verandert, blijft in de liefde

liefde ſtantvaſtich.

Margarite van Vrancryck de Weduwe, Koninginne van Navarre een deuchdelicke Princeſſe, voerde dit ſelve ſinnebeelt onder het Spreeck woort,

Non inferiora ſecutus.

Ic hebbe d'aerdſche ofte nedrichſte dingen niet gevolcht.

Tot een teecken (ghelijck *Paradim* ſchrijft) dat alle haer doen, gedachten, willen ende gheneghentheden waren ſtreckende tot de groote Sonne der gerechticheyt, ſijnde God almachtich, aenſchouwende de hooge dingen, Hemelſche ende Gheeſtelijcke.

Soo ſeyt dan oock Chriſtus, *neemt myn Iock op ende leert van my dat ick ſachtmoedich ben ende ootmoedich van herten, ende ghy ſult ruſte vinden voor uvve ſielen, Mat. 11. 29. Want iſt dat ghy na den vleeſche leeft ſo ſult ghy ſterven: Maer iſt dat ghy door den Geeſt de vvercken des lichaems doot, ſoo ſult ghy leven. Rom.* 8. Sullent dan met Nazianzeno beſluyten, ſeggende:

Surſùm anima ſpecta terrenaq; ſpernito cùncta.

Met u ghemoet na boven ſiet,
Acht alle d'aerdſche dingen niet.

VVat oock de mensche vvil bestaen,
Kan buyten Godes vvil niet gaen.

De sterren die daer syn in't dwalẽ, nae tgeseg,
D'een hier loopt d'ander daer verscheyden in den weg,
En nochtans haren loop navolgen moet de gangen
Van d'eerst bewegend rond, daer alle d'and're aenhangen:
Dit leert u dat hoewel u eygen lust en sin
d'Eeuwige groote vreugt en 'themelsche gesin
Met macht weer-strevende is in't tydelycke leven,
Nochtans m'in Godes wil sic moet gevanghen geven.

l'Home ne peut,
Si Dieu ne veut.

Les astres les brandons, qu'a tort on nomme errans,
Courent cà, courent la, par sentiers differens:
Et toutesfois sans fin leur route suit la route
Du ciel premier moteur, qui tout clost de sa voute:
Homme cela t'apprend, qu'encor que ton desir
Directement s'oppose au celeste plaisir.
En toy, de cœur & d'ame icy bas, si veux vivre,
De Dieu premier moteur le vouloir tu dois suivre.

Certa

Certa ſtant omnia lege.

P. Rom, 9.16. Het gaet niet na yemants willen noch loopen maer na Godes ontfermen.

Ce n'eſt point ne du voulant, ne du courant : mais de Dieu qui fait miſericorde.

De

WTLEGGINGHE.

DE Planeten die haer verscheyde gangen hebben ende nochtans buytē het eerste bewegend rond niet gaen, leeren ons dat wy Godes wille moeten volgen, want oft wy schoon in de swackheyt onses vleesch hem weder-strevende sijn, soo vermoghen wy buyten sijnen wille niet, waer over Cats in syn 19. Emblemeta heerlyck seyt, op het spreeck woord, *Ducunt volentem ferta nolentem trahunt.*

Gods schickinghe staet vast geen mensch kan die bevvegen,
VVat spertelt ghy ò dvvaes vvat vvorstelt ghy hier tegen,
VVord vvijser al die u hier in vvel eer vergreept,
Die gaen vvil vvord geleyt, die niet en vvil gesleept.

Het gaet niet na yemands willen maer na Godes ontfermen seyt Paul. R. 9.16. *Gheen blad valt vanden Boom, gheen hayr van onsen hoofde, geen muße van't huys sonder synen vville.* Math. 10. Lucas. 12. Alsoo geschiet Godes wille in alles ende met alles ende synen raedt bestaet eeuwich onwedersprekelyck. *Kan oock een axe haer beroemen teghen dien die haer hout, oft een sage pochen tegen dien diese treckt?* Esai. 10. *Daer helpt geen vvysheyt noch raedt tegen den Heere. Prov:* 21. Nochtans handelt de Vrye God niet met gewelt, sonder ons oft tegen ons, maer in ons ende met ons ende in onsen wille, gelijck Augustinus het 15. de verb. Apost. *De gene die u geschapen heeft sonder u, vvilt u niet Salichmaken sonder u.* Ghelyck hy nu geenen onwilligen tot hem trecken sal, soo sal hy geenen vromen tegen sijnen wille ten verderve ghebruycken, andersins viel de schult op hem: Maer een yder soo hy wil ende niet

anders

anders, gelyck Abſalon, Achitophel, de Koningen, Ioſua. 12. Cap. Roboam, ende de Sonen Hely, die alle gewaerſchout in haer ſelfs niet anders wilden, dus gheſchiet altijt wat God wil ſonder wederſtant, ende wort doch niemand met gewelt gedrongen, maer een yder, met, na ende door ſijnen wille gebeurt, de goede ten goeden de booſe ten booſen: Godt ſmeeċt ende live-kooſt ſelfs in ons om onſen wille, op dat wy hem dien overgeven, in lyden ende verdragen (dewijle wy in hem leven ende ſweven en ſijn, gelyck Paulus ſeyt. Aċt. 17. 28.) Daer mede hy ons ter eeren voordere, ſijn wonder ſien late, ten goeden gebruycke ende alſoo vergodlycċt in hem trecke. Hier om, *vveeſt niet onvoorſichtich maer verſtaet vvat den vville des Heeren ſy. Eph. 5. 17. Namentlyck* uwe heylichmakinge 1. Teſs. 4.3. Ende ſoo wy doch Gode weder-ſtreven ſoo konnen wy voor hem niet beſtaen. Schiċt u ſoo ghy wilt ſoo gheſchiet doch wat God wil. Derhalven ſtaet ons te betrachten dat wy onſen wille in Godes wille gevangen geven, ſeggende t'allen tyt, *uvven vville gheſchiede op der aerden als in den Hemel.*

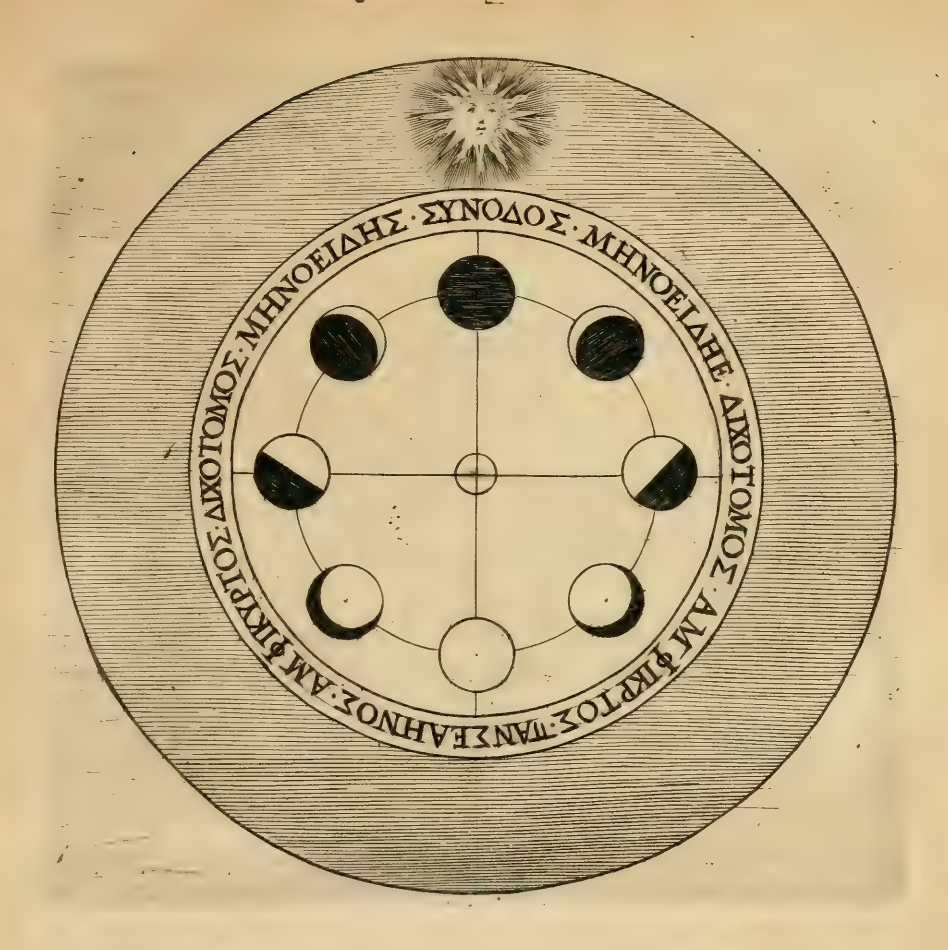
De mensch begaeft is min oft meer,
Doch Gode alleen sy prijs ende eer.

O domme mensch vol winds waer henen met
u pracht
Mits u geleertheyt, goet, u schoonheyt ofte
macht,
De Maen, die vande Son haer claerheydt gaet
ontleenen,
Moet uwen hoogen moet doen sincken en ver-
kleenen:
Want so gelijc de Son haer dese schoonheyt
geeft,
God u alt' uwe maer te leen gegeven heeft;
D'eer hem alleen toekomt hem lovet t'allen urẽ,
En laet een yder waen u sinnen niet vervueren.

Soit l'homme grand, subtil, oú de memoire,
Au tout puissant seul appartient la gloire.

O homme plein de vent, quoy, bouffis tu te voir
Riche, d'esprit subtil, bel, lettré, de pouvoir?
Phœbe qui de Phœbus tient ses beautez plus belles,
Par exemple te doit faire baisser les ailes,
d'Autant que par emprunt non moins qu'elle tu tiens
Du prince des flambeaux toute sorte des biens.
L'honneur luy appartient, entre en ta conscience,
Rejettant & foulant la venteuse arrogance.

Solj Deo Gloria.

Rom. 11. 36. Alle dingh is uyt God, ende door hem, ende tot hem: Hem zy de eerlijcheyt inder eeuwicheyt.

De Dieu, & par luy, & pour luy sont toutes choses: á luy soit glorie eternellement.

E Mane die vā de Son haer licht ontfangt, waer over ſy vande Poëten Phœbe ghenaemt wort, gelyck by *Bartas* in ſijnen vierden dach der eerſter weken is te leſen.

Phœbe mere des mois, Phœbus pere des ans,

Phœbe der Maenden Moer, Phœbus der jaren Vader, &c.

Dient alle hoovaerdige opgeblaſene tot een Voorbeeld, ons te kennen gevende dat wy van ons ſelven niet en hebben, maer alle 'tgene wy beſitten van Godt te leen ontfangen. Waer over Paulus 1. Cor. 4. 7. Seyt *vvat hebt ghy, dat ghy niet hebt ontfangen? ende iſt dat ghyt ontfangen hebt; VVaerom roemt ghy? als oft ghyt niet ontfangen had?* Buyten Godt is alles doch niet, buyten God kan niemant iet weten, hebben oft leven, wie God niet en heeft die heeft niet, wie Godt niet en vveet, die vveet niet, vvie in Godt niet leeft, is levendich doot: Ghelijck dan *alle Godlooſe die* buyten Godt *in den vleeſche leven* (hoevvel ſy den name van leven hebben) *voor God doot ſyn.* Apoc. 3. *Alſoo hebben deſe oock vvel een aenſien als oft ſy veel hadden ende vviſten, ia alles hebben ende vveten*, Iob. 20. 21. Maer den rechten grond hebben ſy niet, God laetſe alſoo, met de doppen ofte ſchellen des rijcdoms ende vvetenſchaps ſpelende, in ſorghe, anxt ende noodt den tijt verſlijten, doch de kerne het vveſen ende ziele der dingen krijghen ſy nimmermeer, vvant Godt die alles in allen is, hebben ſy niet, derhalven, konnen ſy oock ſonder

God

Godt de kerne der dingen niet hebben. Soo ſtaet ons dan voor al te trachten God te ſoecken, om door hem te ſpreken ende te wercken, iſt dat iemand. (ſeyt Pet. 1. Brief. 4. 17. *Spreect, dat hy ſpreke als Gods vvoord, iſt dat iemand dient, die diene als uyt de cracht die God geeft: Op dat God in allen gepreſen vvorde door Ieſum Chriſtum, de vvelcke heeft de heerlijcheydt ende macht van eeuvvicheyt tot eeuvvicheyt.*

Dit hebben ſelfs de Heydenen wel ghevoelt, gelyck by Cicerone te ſien is, 1. de leg. Daer hy ſeyt,

Nulla gens nec tam immanſueta, nec tam ferrea quę non, etiamſi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum ſciat.

Geen volck, noch ſoo wreet, noch ſoo hertneckich) hoewel ſy niet weten wat voor een Godt hun betaemt te hebben) oft ſy weten wel hun God nootſakelijck is.

Daer by voegende in *ſom. Scip.*

Deus eſt qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui regit & moderatur.

God is die in ſijn kracht ſtaet, die gevoelt, die ghedenckt die heerſt, ende maticht.

Daerom ghy groot-ſprekers roemt u niet alſoo, ende ghy Goddelooſe pocht niet op gevvelt. Pſalm. 75.

 Ten

Ten ſy Gods Geeſt u hulpe biedt,
Vermeught ghy van u ſelven niet.

Ic ligge machteloos niet konnende my reppen,
Als een onnutte ton, geen water kan ick ſcheppen,
Maer wel tot mijn bederf ſoo blijf ick ſtille ſtaen
Ten ſy dan dat ick wordt ghetrocken om te gaen:
Geen menſche van ſic ſelfs hoe groot heeft geẽ vermogen,
Ten ſy door Godes Geeſt geleyt word en getogen,
Die hem dan mennẽ laet en yvert in de wet,
Tot heyl uyt ſtortend' is ſijn vyerige gebet.

l'Homme de ſoy n'a rien, ſi Dieu par ſon eſprit
Rechauffant ſa froideur, ne l'attire & conduit.

Rien n'ay je; mais ce rien tant a ſur moy d'empire
Que d'eau puiſer ne peux ſi l'on me n'hauße & tire,
Si peu-je peux, qu'il faut pour n'aller en malheur
Qu'aydé ſois d'vn cheval m'aſſiſtant au labeur:
l'Homme eſt vn poure Jrus, vn ver, rien en nature
Qui d'enhaut de ſon Dieu reçoit double paſture,
Dont ainſi que de ſoy point ne viſe au vray but,
Auſſi, Dieu, quant & luy, acquiert il le ſalut.

Non

Non tuis viribus.

Rom, 8. 11. Ist dat de Gheest des genen die Iesum van de dooden opgeweƈt heeft in u woont, so sal hy, die Christũ vande doode verweƈt heeft, ooc uwe sterffelycke lichamen levendich maken, door synen Geest, die in u woont.

Si l'esprit de celuy qui a ressuscité Iesus des morts habite en vous, celuy qui a ressuscité Christ des morts, vivifiera aussi vos corps mortels, à cause de son esprit habitant en vous.

Gelyck

GElyck de VVater-tonne geen VVater scheppen kan maer vruchteloos ten verderve is liggende, ten sy dan dat sy getrocken, gement, ende in't werck gestelt word: Alsoo een mensche hoe groot ofte machtich hy sy vermach sonder Godes wille niet ende blyft ten verderve, ten sy hy door Godes Geest getrocken ende geleyt word, *vvant alle die door den Gheest Godes geleyt vvorden, syn kinderen Godes Rom.* 8. 14. *Ick ben* (seyt Christus) *den vvynstock, ghy de Wyrancken, vvie in my blyft ende ick in hem die draegt vele vruchten: VVant sonder my en kond ghy niet doen, ghy mooght anders in uvve herten seggen, myne kracht ende myner handen sterckte hebben my dit vermooght uyt te rechten; Maer gedenckt aen den Heere uvven God: VVant hy ist die u cracht geeft sulcke machtige daden te doen. Deut.* 8. *VVant ghy vermeught niet een hayr vvit oft svvart te maken.* Waerover *Bartas* seyt. 3. Dach 2. Weke.

ô Desseïn temeraire, ô venteuse arrogance,
Le vouloir seulement n'est point en ma puissance:
Et quand je le voudroy, de ma chair la froideur
Estaint de mon esprit la telle quelle ardeur.

DATIS

O Roeckeloose vvaen, voornemen onbedacht,
Den vvil alleenlyck niet en is in myne macht,
End soo ick vvilde, siet de coude uyt vleesch geresen
Den brand des Geestes slist hoedanich die mach vvese.

Een

Een ding is noodich, gelyck Christus tot Mariam sprac. Luce. 10. Daer uyt alles daer na van selfs wel gaet, wy sijn buyten God, niet, ende konnen sonder Godt, niet Goddelijckx dencken, verstaen oft vatten veel min, aennemen, doen ende volbrengen, alle onse wercken sijn voor de weder-geboorte niet dan sonden, so is alleen ons een van noode, namentlijc dat wy uyt desen stinckenden Poel geheven worden, so dat wy ons selfs verloochenen, haten, ende Gode tot eenen levendigen offer op-offeren, als dan so God, in ons woont, regiert, aenneemt ende met sijnen Geest onser machtich is, volcht alles goets, ende wat God gevalt van selfs. Daer stort de H. Gheest de liefde in onse herten ende richtet ons tot allen goeden, ja volbrenght syn woort selfs in ons, gebruyckende ons als een instrument sijns willens spreeckt in ons wat hy wil, doet wat hy gebiet, laet wat hy verbiedt, treċt ons uyt het rijck der duysternisse ende herset ons geweldich in dat Rijcke des lichts Christi, ende alsoo onsen wille in Godes wille gestelt, vermoghen wy yet ende niet anders.

Niet achtende op des vverelts schijn,
Moetmen Godt ghehoorsaem sijn.

DE stuere soute Zee die haer verbolgen Baren
Nu seynd' te grondt en dan den Hemel schier doet naren,
Nochtans de randen haer van hooger hand gestelt
Niet overstrijcken kan, hoe groot oock sy 'tgevvelt:
Verthoont ons, dat wy om ons ziele te behoeden,
Niet achten sullen op des Konings wreede woeden,
Dat wy om eer noch goet en treden uyt de wet,
Die tot een Pael ons is van God den Heer geset.

Sans regard du temps & lieu,
Il faut obeïr à Dieu.

TEthis qui dans l'enfer engouffre or son onde,
Or d'vn mont escumeux bat le plancher du monde,
Sans passer toute-fois le moindre de ces bords,
Que l'eternel planta pour brider ses efforts:
Te monstre que des Roys le menaçant orage,
Le vent d'ambition, l'insatiable rage,
D'entasser or sur or, d'vn seul travers de doy,
Ne te doit du grand Dieu faire francher la loy.

Posito

Poſito ſe limite ſiſtet.

Actor. 5. 29. Men moet Godt meer gehoorſaem zyn dan de menſchen.

Il faut pluſtoſt obeir à Dieu qu'aux hommes.

WTLEGGINGHE.

GHelyck Godt de Zee hare mate ghestelt heeft, segghende *vvie heeft de Zee met hare deuren toegheſloten, doeſe daer uyt brack als uyt moeders lyve? doe ick die met vvolcken kleede, ende in donckerheyt in vvand, als in vvindeldoecken, doen ick haer den loop braek met mynen damme ende ſettede haer grendelen ende deuren, ende ſprack, tot hier toe ſult ghy komen ende niet voorder, hier ſullen hen legghen uvve stoute bar n. Job.* 38. Alſoo is den menſchen mede hare bepalinge gegheven, ende alſoo leert ons de ſelve Zee (die nu haere verbolgene Baren tot in den afgront ſincken laet ende dan vveder de ſelve tot aent geſternte ſlaen doet, ſonder nochtans de palen haer van God geſtelt buyten te gaen) dat vvy noch om het dreyghen der Koningen, noch om eergierigheydt, noch onverſadelijcke giericheyt, Godes vvet in't minſte behooren te overtreden. Het is vvel vvaer datmen den Koning onderdanich vveſen moet, het huyſgeſin beſorgen &c: Maer Godt gaet boven al. Ghelijck G. Paquelin in ſyn Apologie voor den grooten Homerum ſeyt.

Il ne faut pas nier au Roy l'obeißance,
Ne du Roy contemner la ſupreme puiſſance:
Il ne faut pas ton Roy puiſſant onque irriter,
Car le ſceptre & l'eſtat il tient de Iuppiter,
Mais plus forte est touſiours de Dieu la volonté,
Par qui l'home vaillant est de peur ſurmonté,
Qui facilement oſte & donne la victoire,
Caßant en vn moment des orgueilleux la gloire.

DAT IS.

Den

Den Koning moet men sijn gehoorsaem in dit dal,
Des Conings groote macht men niet verachten sal,
Om hem te stooren sult ghy nimmer iet omvangen
Want sijnen staf en staet heeft hy van God ontfangen:
Den vville Godes doch veel stercker is altijt,
Waer voor een vrome man verschrict te sijn belijt,
Die licht ontnemen kan oft geven de Victory,
Vernietende inder yl des opgeblasen glorj.

Hier moeten vvy dan volgen Petrum ende de Apostelen die om dat sy de vvoorden des levens in den Tempel tot den volcke gesproken hadden, voor den raet gebracht ende gestelt vverden: Ende de Over-Priesters haer vraghende ende seggende, hebben vvy u niet scherpelijck geboden dat ghy niet en soudet leeren in desen naem? ende siet ghy hebt Ierusalem vervult met dese uvve leere, ende vvilt deses menschen bloet op ons brenghen. Antvvoorden ende seyden *men moet God meer ghehoorsaem syn dan den menschen*, niet vreesende de straffe tot de doot toe om Christi name te lijden, ende al hoe vvel sy hier over vverden ghegheesselt, hielden sy niet op daghelijcx in den Tempel ende te Huys te leeren ende te Evangelizeren Iesum Christum.

In de cruysinghe ende Elend
Wordt de deuchd volmaeckt bekent.

GElyck de witte Kalck door't water sijnde ontlaten,
Verspreyt swilt ende springt, ja siedet uyter maten,
Verweckende op een nieu 'tvier dat daer sonder macht.
Lach onder een verdeck van steenen als versmacht:
Alsoo de geen die hem tot Christum heeft begeven
En van den Heyl'gen Geest laet mennen in dit leven,
In't midden van syn cruys toont sijne macht volmaeckt
Die synde sonder last aen't slapen was geraect.

Au milieu du malheur & toute affliction
La vertu se cognoit en sa perfection.

AInsi comme la chaulx dans l'onde se dissout
Saute, seusle, s'espend, fume potille, boult,
Et reveille ce feu, dont l'ardeur pareßeuse
Dormoit sous lespeßeur d'vne maße pierreuse:
Celuy, qui peut marcher sous l'enseigne de Christ,
Veut laisser dans son cœur regner le sainct esprit,
Doit faire qu'au milieu des tourmens il reveille
Son Zele qui souvent en tems calme sommeille.

Apparet

Apparet virtus arguiturque malis.

Mat. 24. 13. Wie volſtandich blyft tot den eynde die ſal ſalich worden.

Qui perſeuerera iuſques à la fin iceluy ſera ſommé.

D'onge-

D'Ongebluste Kalck noch onder 't verdeck liggende is sonder werckinge, maer soo haest het met Water vermengt, ontlaten word thoont haer kracht ende deucht, swillende, springende, siedende ende sich verspreydende, siet *Plinium* int 36. b. 23. ende 24. Cap. Daer hy van de Kalck handelt.

Een voorbeeldt ons vermanende dat wy des noodich sijnde stantvastich ende gheduldich vvesen moeten, thoonende onsen deucht in den noodt ende besvvarenisse volmaect, vvant soo Lactantius in sijn 5. Boeck seyt.

Virtus non potest esse perfecta nisi exerceatur adversis

De Deucht kan niet volmaect vvesen ten sy die in tegenspoet geoeffent vverdt.

Ende Chrisost. *Virtus dum paritur vincit.*

De Deucht overvvint in't lijden.

Hier van hebbe ick voor desen gestelt op het Emblema Rollenhagy *victrix patientia durj*. Dese Verskens.

Ghelyck den Pallemboom met eenen Balck beladen,
Nochtans daer teghen recht sijn tacken ende Bladen,
Niet achtende dat hy soo svvaerlijck vvord verdruct
Maer groeyt daer tegens aen soo dat het hem geluct:
Alsoo behoort de mensch soo haest hem niet t'onstellen,

Als

Als druck en ongeval hem plagen ende quellen ,
Maer met een frischen moet soo sal hy tegenstaen
Allen 'tverdriet dat hem mach vvorden aengedaen.

Desgelijcx vermaent ons Paulus oock tot de volstandicheyt segghende. Ephes. 6. 11.12. *Doet aen alle vvapenen Godes, op dat ghy mooght staen tegen de listen des Duyvels : VVant vvy hebben den strijt niet teghen vlees ende bloet , maer teghen de ghevveldige der vverelt , der duysternisse, der eeuvven, tegen de Geestelijcke boosheden inder locht.* Dese volstandicheyt is in hem volmaect gebleken. Act. 21. 13. Segghende *vvat vveent ghy ende breect mijn herte, vvant ick ben bereyt niet alleen gebonden te vvorden maer oock te sterven te Jerusalem voor den name des Heeren Iesu.* Ende alsoo in alle Apostelen ende heylige Martelaren , gelijck in Apoc. 12. 11. *Sy hebben hem overvvonnen door het bloed des Lams , ende door het vvoord haerder getuygenisse, ende sy hebben haer leven niet lief gehad tottr Doot.* Versekert sijnde, gelyck *August. super Ioan.* Treffelyck seyt.

Quod te deus permisit pati , flagellum correctionis est , non pœna damnationis.

De straffe die Godt u toegelaten heeft te lyden is een verbeterende ende geen verdoemende.

Ad hereditatem æternam erudimur , & flagellarj dedignamur?

Wy worden onderwesen om d'eeuwighe erffenisse te verkrygen, ende willen wy dan de straffe wederstreven?

Gestadich lyden, doch in deugt,
Baert verblyden, en verheugt.

SOo d'ongeluc u treft, onstellende u gemoet,
'tSy door verlies van staet oft tydelijcke goet,
Oft 'tsy om s'Heeren naem vervolgt wort oft geslagen
V Voor-beelt Christus sy, leert lyden en verdragen:
Laet blijcken uwe deucht gelijck den Diamant,
Hoe hy geslagen word verblyft in sijnen stant,
Ia sal het groot gewelt des Hamers wederstreven,
En tot des Geests vermaeck een blinckend licht uytgeven.

Afin que ci apres on puisse triompher.
Le mal estant venu il le faut endurer.

SI le malheur t'assaut en affligeant ton ame
Te fait perdre les biens, l'estat, voire ta fame,
Ou bien que sois reduit au feu, glaive & canon,
Pour la crainte de Dieu, pour son fils pour son nom,
A l'exemple de Christ, sois humble, prie, endure
Patiente, & sur tout que ta foy, seure, dure:
Ainsi qu'on voit à loeil le riche Diamant
Soit au fer, soit au feu resister constamment.

Perser

Perfer & obdura.

Syr, 2, 4. Alles wat u overcomt dat lydet ende weeſt ghe-
duldich in allerley droeffeniſſe.

Reçoy volontiers tout ce qui t'amendra & monſtre toy patient en douleur & fort aux changemens qui t'affligeront.

Pitagoras

WTLEGGINGHE.

PItagoras *apud Stob. Fortunæ mutationem ſustine, Naviga ſecundum fluvium, naviga ſecundum fortunam.* Dat is, verdraegt de veranderinge des gevals, vaert na de gelentheyt des Strooms ende Fortuyns, ende *Seneca, libenter feras quod neceſſe eſt, dolor enim patientia vincitur*, Lydet met gedult daer ghy toe ghenootſaeckt ſyt: Want de pijne word door geduldicheyt overwonnen. Ende *Amb. ſub beati. mmac. Illud eſt magnificum, ſi ſubjectus contumelijs, iudicium Dei Laudes, ſi vexatus ægritudine iudicio Dej imputes, ſi te inopia premit, non deſinas, quo minus laudes iudicium Dej.* Dat is Heerlyck, ſo ghy de wederwaerdicheyt oft elendicheden onderworpen ſyt, het Oordeel Godes prijſt, ſoo ghy kranck ſijt het ſelve Godes Oordeel toe-ſchrijft, ſoo u d'Armoede druckt niet en erſelt, daer mede ghy Godes Oordeel min mooght loven. Deſen volgende ſeyt *Bartas* wel. op dit Afbeelſel.

Et comme d'autre part le riche Diamant
Soit au feu ſoit au fer reſiſte obſtinement:
l'Homme vrayment Chreſtien, bien qu'il n'a jamais treve,
Doit meſpriſer des grands & la flamme & le glaive.

DAT IS.

Ende even alſmen ſiet den Diamant verheven
Het yſer end' het vier ſeer krachtich tegen ſtreven:
D'oprechte Chriſtē-menſch, hoewel hy dag'lycx lyd,
Der grooten vier en Swaert verachten moet altyt.

Hier van hebbe voor deſen gheſtelt op het Emblema
Rollen-

Dewijl ick word verlengt en myn gestalt verwerve,
In't vier gesteken word, geen slagen ick en derve
Maer wel verdrage veel op dat ick werd bequaem:
Soo moet de mensche med' om eenen goeden naem
Te krijgen, sonder schroem aennemen ende wagen
In dese weerelt veel met lijdsaemheyt te dragen:
Waer door hy eyndelyck verkrijget tot een loon,
In Gode rust en Vre, daer toe der eeren Kroon.

Mijne Broeders seyt (*Iacob.* 5. 10. *ende* 11.) *Neemt de Propheten tot een exempel des lijdens ende Lanckmoedicheyts, de vvelcke in den Name des Heeren gesproken hebben. Siet vvy achtense geluckich die verdragen. Ghy hebt de verdraechsaemheyt Jobs ghehoort, ende ghy hebt gesien het eynde des Heeren, vvant de Heere is seer Barmhertich ende medelijdich. Hier toe sijt ghy geroepen, vvant Christus heeft oock geleden voor ons: ons een exempel achterlatende, om dat ghy sijne voetstappen sout volghen.* 1. *Pet.* 2. *Vreest niet vvat ghy lijden moet: Siet de Duyvel sal sommige van u in de ghevanckenisse vvorpen, op dat ghy beproeft vvord ende ghy sult verdruckinge hebben thien dagen, VVeest getrouvve totter Doot ende ick sal u de Croone des levens geven.* Apoc. 2. 10. So hebben oock de Heydenen hooglijck de lijdsaemheyt bevolen, gelyck dan oock Ovidius, 3. Amor. Seer wel seyt.

Perfer & obdura dolor hic tibi proderit olim,
Sepe tulit lasis succus amarus opem.

Verdraegt en lijdsaem syt de pijne komt te goeden
Dickmael het bitter sap verquicket den vermoeden.

De Mensche die in sonden vvoelt,
De straff in syn gevvissen voelt.

D'Onsuyver magher Paert de muggen die met hoopen
Hem steken, niet en kan (hoe groot het sy) ontloopé
Hoe't erselt draeft oft rendt wordt daer niet van verlost,
Ten sy men 'tselve dan wel suyvert ende rost:
De straffe volgt de sond, waer henen wilt ghy vluchten,
O ongherust ghemoet? u suchten ende duchten,
Gans gheen verlichtingh brenght, ten sy dan dat u hert
Door Godes Gheest verlicht ende uytghesuyvert werdt.

Le creve cœur est prest a l'hõme qui faict mal:
La peine & le peche marchent d'vn pas egal.

QVelle part qu'vn cheval deffaict, maigre & seraille,
S'arreste, court, recule, auance ou qu'il travaille,
Des aigus moucherons est succe iusqu'au sang,
Or au col, or en teste, au ventre, au dos, au flanc,
Et diceux libre n'est que par l'estrille rude,
l'Ingrat pecheur aussi n'a moins d'inquietude,
Car pour tuer le ver du dedans, Dieu se sert
De fovets, ou le pauvret erre, meurt & se pert.

Vt

Vt fugias, non tamen effugias.

Pſal. 5.1. Schept in my God een reyn herte, ende gheeft my eenen nieuwen gewiſſen Geeſt.

O Dieu cree en moy vn cœur net & renouvelle dedans moy vn eſprit droit.

Grego-

GRegorius in sijne uytlegginge op den 7. Psalm seyt.

Conscientia delictorum est maximum omnium afflictionum.

De Conscientie des Boos-daets ist grootste cruys boven alle quellinge, ende *Cicero* in't 3. Boeck de *natura Deorum.*

Stultj malorum Conscientia torquuntur.

De sottẽ der Boos hz wordẽ door de gewissen geplaecht.

Welcke plaghe een sondich Mensche niet ontvlieden kan, ten sy hy door Godes Geest ghesuyvert ende verlicht worde even als een maghere Paert, het steken van de vliegen niet ontrennen kan ten sy het wel gesuyvert ende gerost wort. Gelijc G. de Montenaj in haer Emblemes mede seydt onder het spreeck-woordt, *frustra curris* met dese woorden.

Le cheval maigre en quelque part qu'il aille
Ne trouve pas de la mouche allegeance,
Et le mechant combien qu'il se travaille,
Ne peut fuir la tresiuste vengeance
De Dieu sur luy, par folle outrequidance,
En tous lieux donc il se sent poursuivj:
Mais plus qu'ailleurs dedans sa conscience.
Le mal voulut, & le mal l'a suyvj.

Het

Het Mager paert, 't ſy waert ſick oock begeeft,
Van 't mug-geſteeck gants geen verlichting heeft:
De booſe ſoo mits ſyn vermetel woelen,
Gods rechte ſtraf tot aller tyt ſal voelen.
'tQuaet volgt hem na, dewijl hy't quade doet,
Ia over al, maer meeſt in ſijn gemoet.

Soo heeft oock *Pantaleon Bartelon* in zijn vierlingen,

La conſcience eſtant coulpable d'vn forfaict,
A touſiours devant ſoy l'horreur de ſon meffait:
Et n'ayant de repos vne ſeule eſtincelle,
Conduit & iour & nuit ſon enfer avec elle.

Het welck ghenoechſaem kan verduytſt worden met deſe verſkens des hooch geleerden Catz in ſyn 48. Sinne-beeldt.

wie daer heeft een quaet ghemoet,
Slaept hy, waect hy, wat hy doet,
'Tquade feyt by hem begaen,
Komt geſtadich voor hem ſtaen:

Derhalven ſeyt Auguſt. in ſyne ſtad Godes ſeer wel,

Tranquilitate conſcientiæ nihil excogitari beatius poteſt.

Men kan niet ſaligers bedencken als de geruſtheyt des gewiſſen. Ende Bias,

Sola bona conſcientia caret in vita metu.

Alleen de goede Conſcientie is in't leven ſonder vreeſe.

Daerom ſtaet ons geduyrichlijc te betrachtē dat wy onſe gewiſſen niet en bevlecken, yder recht doende, God biddende, ende ons van ſonden wachtende ſo vele in ons vermogē is. Gelyc Eraſmus in ſyne Soliloquia ſeyt, *Nulla pœna gravior pœna Conſcientiæ, vis autem nunquam eſſe triſtis, bene vive.*

Gheen meerder ſtraffe als de plage der gewiſſen, wilt ghy doch nimmer bedroeft ſyn, leeft wel.

Heeft u God de Heer verlicht,
Siet dat ghy u naesten sticht.

DE steen die synen naem heeft vanden Regenboog,
Ontfangt de stralen van des weerelts blinckend oog,
En met een wederschijn de selve seyndet tegen
Den muer oft engen wand hem aldernaest gelegen,
Alsoo d'oprechte mensch, wiens ziele word verlicht
Door eenich soet gestrael van Godes aengesicht,
Sal met den selven glans syn naesten weer beschijnen,
En laten synen schat niet sonder vrucht verdwijnen.

Ce que tu as du souverain,
Mettez le au ieux de ton prochain.

LA pierre qui du nom de l'arc moite on appelle,
Du brandon porte-jour recoit la face belle,
Et d'vn repoußement imprime puis apres
Contre le mur prochain la clarté de ses rais:
Ainsi ou peu s'enfaut, l'homme aiant dens son ame
Reçeu quelque raion de la divine flamme,
Le doit faire briller aux ieux de son prochain
N'enterrant le thresor que Dieu lui met en main.

Luceat

Luceat lux veſtra.

Mat. 5. 16. Laet alſoo u licht lichten voor de menſchen, dat ſy uwve goede wercken ſien.

Ainſi reluiſe voſtre lumiere devant les hommes: à fin qu'ils voyent vos bonnes œuvers.

WTLEGGINGHE.

DE Propheet Daniel in ſyn twaelfſte Capittel ſeydt, de Leeraers ſullen lichten als des Hemels glans, ende de gene die daer vele ter gerechticheyt wijſen, als de ſterren altijt ende eeuwelijck, ende worden derhalven te rechte vergheleken met den ſteen jris waer van Plinius in't 9. Cap. Van ſijn 37. Boec ſchrijft. Iris word ſoo genaemt om dat hy vande Sonne beſtraelt ſijnde, verſcheyde Coleuren, alſmen in den regenboog ſiet, tegen den naeſten muer met den wederſchijn is gevende, gelijck *Bartas* in ſyn 2. Weke ooc vande Waterfleſſe ſeyt tot een gelijckeniſſe vanden Regen-boogh, met deſe woorden.

Tout ainſi que Phœbus frappant contre vn gobeau
Sur la feneſtre aßis, tu vois ſoudain que leau
Renvoye d'vn long traict ceſte clarté tremblante
Contre le haut plancher de ta ſale brillante.

DAT IS.

Gelyck een Waterfles, geſet ſynd' inde venſter
Beſcheenen door de Son, van ſick weer geeft den glenſter
Tot aen des Kamers balck, oft wel tot op den plecht,
Na dat Apollo ſchoon ſich neder geeft oft recht.

Met deſe gelyckeniſſen vermanende alle den genen die eenige gaven van God ontfangē hebbē, hare naeſte te ſtichten, haer pondt te wercke te ſtellen ende daer van mede te deelen. Hier toe dient de parabel van't talent, beſchreven by Matheo.

25. Cap.

25. Cap. Ende by Lucam 19. Cap. *Een goet Vader des huysghesins uytgaende gaff een van sijne knechten vijf talenten, den anderen twee ende den derden een, de twee eerste wonnen daer mede so vele sy ontfangen hadden, maer de derde begroeff sijn talent in d'aerde, latende dat vruchteloos liggen, waer over hy in de uyterste duysternisse* geworpen werdt. Also doen de gene die geleert sijn, doch onachtsaem in't onderwijsen, ja selfs dickwils ergenis geven door haer quade leven: Tot dese seyt Christus, Matheus aent vijfde Capit. *Ghy syt het sout der aerden, soo nu het sout krachteloos word waer mede salmen dan souten? Het en dient nergens meer toe, als om uytgeworpen ende van de menschen vertreden te worden. Ghy sijt het licht der werelt, nu het word niet ontsteken om onder een Korenmate gestelt te worden: Maer op den kandelaer, ende het licht alle die in den huyse sijn.*

 Vvle

VVie gheduerich bidt en vvaeckt,
In Satans strickennniet en raeckt.

DE kort-geneusde Vis, zee Koning, altijt wacker,
Doorgaens doorsnydend' is den blau-gebuldẽ acker,
Tot arbeyt ende konst van spel en sang gesint
De klare Sonne lieft end' is des menschen vrindt:
Dees ons een voorbeeld sy om niet in slaep te raken,
Maer lovende den Heer geduerich op te waken,
Elckand'ren lief en trou, doch Gode boven al,
Op dat de boose Geest ons niet en overval.

Cil qui en priant veillera
Aux retz de Satan n'entrera.

LE nageur Roy-camus, ayme lire & soleil,
Qui comme vn viste esclair, pour chasser le sommeil
Et faire aux voyans voir qu'elle est son excellence,
Haut, bas, à tous costez, nage, court & se lance:
d'Exemple seruira, pour prier & veiller,
En attendant le jour de Dieu sans sommeiller,
A fin que le dragon de l'horrible Tartare
Le jeu perde, & confus des Guettes se separe.

Vigilate

Vigilate & orate.

Math. 26.41. Waeckt ende bidt, op dat ghy niet en komt in versoeckinghe.

Veillez & priez, que vous n'entriez en tentation.

Salus

SAluſtius Heere van Bartas ſeyt in ſynẽ vyfden dach der ſcheppinghe beſchrijvende de Dolphyn.

Tay toy camus nageur, tay toy ſacre poiſſon,
Car ie voüe à ton los la fin de ma chanſon,
Roy des peuples vivans ès provinces ſalees,
Invincible dompteur des bandes eſcaillees,
Qui vivant vis touſiours (car iamais dans tes os
Ne coule le ſommeil, vray pour traict d'Atropos)
Ayme-naux, aime-humain, aime-vers, aime-lire,
Quj montes & deſcens plus roide qu'vne vire
Par le monde ſalé: qui cheris tant les mers,
Qu'en la fleur de tes ans, perdant l'eau, tu te pers.

DAT IS.

Swygt ſwemmer cort geneuſt, ſwijgt ò ghy heylich vis,
Het leſte van myn lied u toege-eygent is,
O Koning van't blau volck die 'tſoute vocht bewoonen,
Onwinbaer temmer kloeck, te rechte ſy u kroonen,
Die levende altijt leeft, dewijle geenſins oot
Gequelt werd door den ſlaep (een voorbeelt vande doot)
Schipminnaer, s'menſchen vriend, die oyt den ſang beminde,
Sterck ſwemmend' als een Schip gedreven door den winde,
Het water lieft ghy ſoo, dat ghy, ſelfs in u jeugt
Moet ſterven, als ghy 'tſelf niet recht gebruycken meugt.

Hier

Hier inne volgt hy Plinium in't 9. Boeck achtste Capit. Aristotilem in't negenste boec der dieren ende Plutarch. in't Bancquet der seven wyse, daer hy onder andere seydt, Den Dolphijn kan niet stil syn noch ophouden van loopen: Dewijle hy van natueren een gedurige beweginge onderworpẽ is, syn leven eyndigende met beweginge, eñ als hy ghenootsaeckt is te slapen stoot hy na boven toe, tot op het water, aldaer keert hy hem met den buyck opwaerts ende laet hem alsoo omgekeert te gronde gaen, wordende gewiecht door de Golven ende Baren als in een wiege, tot dat hy grond komt te raken ende daer tegen te stooten, alsoo wacker wordende begheeft hy hem andermael na boven toe op Zee, van waer hy hem weder so na beneden laet gaen, hebbende door sulcke middel gevonden een beweginge vermengt met ruste, hier beneven word hem den lof gegheven, by de voorseyde Aucteuren, dat hy den Mensche een vyerige liefde is toe dragende sijns gelijcken groote vriendschap is bethoonende ende in de Sonne is verlustende &c. Waer over de wijse tot een bevestinge vele Exempelen syn voort-brenghende als in het voorsz Bancket te lesen is. Also sy ons den Dolphyn een Voor-beelt, 'twelck ons leere lief-hebben, bidden en waken sonder ophouden, volgens de vermaninge vanden Apostel Paulus tot de Ephesien 6. Cap. 18. Veers.

Bidt t'aller tijdt in den Gheest ende vvaeckt in alle ghedurichheydt.

Den ouden Adam te begeven,
Is vvel gherust in Christo leven.

T'Serpent van syn kop af tot aen den spitsen staert,
Syn oude vuyle vel uytschietend' in den Maert,
Op't groen gegraesde velt komt als verguld gestreken,
En blasende, sijn hooft ten Hemel op sal steken:
Soo word d'herboren mensch, die d'oud natuer verlaet,
En na der vreuchden kroon met gantscher herten staet,
Verschoont: In sijn gemoet en wesen is te speuren
Dat hy vergod'lijct is en beter als te veuren.

Le vieil Adam abandonnant,
Vist on en Christ heureusement.

AInsi qu'au mois de Mars le Serpent despouillé
D'vn cuir salement vieux, sort de son trou fouillé
Sifle, poingt leve au ciel sa teste plus superbe,
Et flambant tout en or se traine parmi l'herbe:
l'Homme regeneré quittant son vestement,
La couronne de gloire acquiert pour ornement:
Et plus il se perfaict tant plus l'ouverte face
Represente aux humains traicts de divine grace.

Dere-

Derelinque.

Ephes. 4. 22. De Waerheydt in Christo is, den ouden Mensche afleggen, ende den nieuwen mensche aendoen.

La verité est en Iesus, que vous ostiez le vieil homme, & soyez vestus du nouvel homme.

BAsilius seyt. *Estote prudentes sicut serpentes, qui cum opus fuerit vernationem exuere, per angustam rimam corpusque strictim coercentem repentes, prudenter exuunt senectutem. Quod & idem nos mitari ipsa suadet scriptura, per angustã & arctam viã ingredientes veterem hominem exuere, induere vero novum.* Dat is. Syt voorsichtich als Serpenten, die (alst van noode is) haer vuyle vel uytschieten, door eenich enge gat haer lichaem dwingende ende cruypende, wijselijck d'outheyt uytschudden het welck na te volgen ons de schrifture mede radende is, namentlijck den engen ende smallen Pad ingaende den ouden mensche uyt te trecken ende den nieuwen aen te doen. Volgens dien seyt G. de Montenay.

Vn bel exemple avons en la coleuvre,
La quelle laisse au hallier sa peau dure,
A celle fin qu'vne neuve recœure.
Ostons ainsi avec sa pourriture
Du vieil Adam la peruerse nature,
Pour au second estre nais & refaicts:
Car du premier nous n'avons rien qu'ordure,
Mais au second sommes rendus parfaicts.

Een schoon Voor-beeldt hebben wy,
In de slange die by ty
Haer ontslaet van't oude leer,
Om een nieuw te krijgen weer:
Laet ons soo de vuyl natuer
Vanden ouden Adam stuer

Van ons werpen metter daet,
Want ſy port tot alle quaet,
En de nieuwe nemen an,
Die volmaeċt ons maken kan.

Ende Camerarius in ſyne Emblemeta onder het ſpreeckwoort *Poſitis novus exuvijs*.

Ut ſolet exuvias veteres deponere ſerpens,
Sic ſcelerum ſordes exue, pulcher eris.

Ghelyck de ſlanghe vlijtich paſt
Haer oude vuyl vel uyt te ſchieten.
Vande booſheyt u ontlaſt,
Om de ſchoonheyt te genieten.

Derhalven ſeyt den geleerden Catz in ſyn 51. Sinne-beeldt ſeer wel.

Die Chriſti naem wil dragen,
Moet ſyn verdorven aert geheel ende al verjagen,
En werden ſoo vernieuwt, herſchapen en herbout,
Dat hy van d'eerſte Romp oft ramp gans niet en hout.

De mensch is doot in sijn gemoet
Den Geest verquickt en leven doet.

DEvvijl de kracht des Winds my niet en sal begeven,
Soo blijf ick by mijn werck, gestadichlijck in't leven,
De Wind ophoudende soo blijf ick stille staen,
Ben als een doode romp en 'tis met my gedaen:
Soo gaet het met den mensch, die door den Gheest des Heeren
Verlicht is, tot de deucht gestadich sick sal keeren:
Maer die den selven mist, hoe machtich ofte groot,
Is onnut in sijn doen ende in sijn leven doot.

Le sens humain nous mortifie
Mais l'esprit sainct nous vivifie.

ON dit que vents sont vents: Mais ses troupes, suelles
Me font virevolter babattent de mes ailes,
Sans elles mort ie suis; par elles ie recoy
Vrayement une vie & vous l'autre de moy:
Ainsi l'homme inspiré de l'esprit d'efficace
Renait, vit & devot parfaict l'estroicte trace,
Comme autrement celuy qui en est esconduit,
Vit mourant, meurt à mort, & à peur est reduit.

Spiritus

Spiritus vivificat.

2.Cor.3 6. De letter doot maer den Geest maeckt levendich.

La lettre tue, mais l'esprit vivifie.

GElyck de meulen ſonder wind onnut is ende geen koren malen kan, alſo is de menſche in ſyn leven doot, ſonder den Geeſt des Heeren, maer dien ontfangende leeft in deucht. Want ſo *Ambr*. ſeyt.

Spiritus ſanctus omnia vivificat.

Den H. Geeſt maeckt alles levendich.

Ende Auguſtinus.

Spiritus ſanctus aperit oculos & docet veritatem.

Alleen den Heyligen Geeſt opent d'oogen ende leert de waerheyt.

Gelijck oock Ioannes 16. Cap. 13. v. *De Geeſt der vvaerheyt ſal u in alle vvaerheyt leyden. VVie in den vleeſche ſayt ſal van den vleeſche verdervinge mayen, maer die vanden Gheeſt ſayt ſal van den Geeſt het eeuvvich leven mayen. Gal. 6.* 8 Ende Chriſtus ſelfs *voor-vvaer, voor-vvaer (ſegghe ick u) ten ſy dat yemandt gheboren vvord uyt den vvater ende Geeſt, ſoo kan hy ten Koninckrijcke Godes niet ingaen, Io. 3. Cap. 5. verſ. Maer de vertrooſter den vvelcken de Vader ſeynden ſal in mijnen name die ſal u alle dingen leeren ende indachtich maken al vvat ick u geſeyt hebbe.* Io. 14. Cap. 5. verſ. Hier over ſeyt Bernardus ſup. Canticle.

Spiritus ſancti gratia indigemus vt cuſtodiat corda & intelligentias.

Wy hebben de gaven des H. Gheests van doen, op dat hy onse herten ende verstanden bevvare. ende Gregorius.

Spiritus sanctus cor replet, simplices facit et ardantes.

Den H. Gheest vervult het herte maect eenvoudich ende vierich, Item.

Spiritu sancto repleti cælestia prędicant & amant.

Die met den H. Geest vervult sijn verkondigen ende minnen het hemelsche.

Gelijck ooc Act. 18. Cap. 25. vers. *Dese vvas indẽ vvech des Heeren ondervvesen ende vierich sijnde van Geeste sprack ende leerde naerstelijc vanden Heere.* Ia de Heydensche Philosophẽ als *Cicero* eñ andere, voornamentlijc den Goddelijckẽ Plato syn van meyninge gevveest, dat selfs des menschen Geest des hemels Sone was, die (sick deuchdelyc ende rechtvaerdelyck in syne aerdsche rompe gehouden hebbende, gedurende syn leven) weder voer van waer hy komen was.

Ghelyck oock Eccl. 12. Cap. 7. Vers. *VVant het stoff moet vveder ter aerden comen als het gevveest is, ende den Geest vveder tot Godt die hem gegeven heeft.*

Die sick verhooght in hoovaerdy,
Vernedert vvort, hoe groot hy sy.

GElijck een Pot op't vyer in't sieden staend' het Water
Na boven sich verheft met bobbelich gesnater,
Tot dat den vuylen schuym van boven nedervalt,
Verliesende in het vyer 'thoovaerdige gestalt;
Soo gaet het met de geen die hooch genoech geseten
Noch meerder willen sijn, en haren God vergeten,
Tot dat sy eyndelijck door haer hoovaerdich hert,
Vervallen in den grond des weedoms ende smert.

Plus s'hause l'orgueilleux, plus il laxe sa laisse,
Dieu luy plie le col, le confond & abaisse.

SI que d'vn pot au feu l'eau se leve en ardeur,
Saulte, bouboult, petille & s'enfle en sa liqueur,
Iusqu'a ce que tombant en escumeuse essence
Elle y perd la vigeur sa matiere & puissance
Ainsi de l'orgueilleux bouillant est le dessein,
Car or est il au ciel, or le ciel en son sein,
Mais en fin qu'es devant l'infini ce Braiarre
Si non fauße monnoye ainsi que l'esprit narre.

Qui

Qui ſe exaltat humiliabitur.

Mat.23. Soo wie hem ſelven verheft die ſal vernedert wor-
12. den.

Celuy qui ſ'eſleuera, ſera abaiſſé:

WTLEGGINGHE.

*G*Odt de Heere (seyt Syrach. 10.16.17) *heeft altijt den hoochmoet geschendet ende eyndelijck nedergestort, God heeft de hoovaerdige Vorsten neder-ghevvorpen, Godt heeft der stouten Heydenen VVortelen uytgheroeyt, vvant de Heere heeft ghesvvoren (spreect de Heere Zebaoth) My verdriet de hoovaerdije Iacobs, ende ben hare palaisen gram, ende ic vvil ooc de Stad overgeven met alle dat daer in is*. Amos 6. 8. Derhalven seyt Aug. in lib. *de amic. Superbiam pœna sequitur* de straffe volgt de hoovaerdye: hier op gaet het Sinnebeelt van G. De Montenay met dese woorden.

Ce pot bouillant s'enfle & si haut escume,
Qu'en retombant sa liqueur il repend:
Ainsi en prend a celuy qui presume,
Par trop de soy & qui plus haut s'estend,
En oubliant que de Dieu il depend
Et non d'ailleurs donc il faut qu'orgueil cesse,
Car cestuy la qui sans Dieu va grimpant,
Tombera bas en douleur & tristesse.

Desen Pot op't vier ghestelt,
Siedet bobbelt met gewelt,
Synen schuym soo hooghe port,
Dat syn vocht te gronde stort:
Alsoo gaet het met den man
Die gheen mate houden kan,
Die meer als hy kan wil sijn
Valt in weedom ende pijn.

Oock

Oock seyt Salomon in syne spreucken 11. Cap. 2. v. *Waer stoutheyt is daer is oock versmaetheyt.* ende Chrisost:

Superbus sepe contrarium quis quod optat, consequitur.

De hoovaerdige bekomt dicwils het tegendeel syns wenschens ende Iob, 20. Cap. 7. *Den roem des Goddeloose niet lange staet, ende de blijschap des Huychelaers eenen oogenblic duert, vvanneer syne hoochte alreede in den Hemel reycket ende sijn hooft aen de vvolcken roeret, soo sal hy doch ten laesten omkomen als eenen dreck: Dat de gene van dien hy is aengesien, sullen seggen, vvaer is hy?* 'tWelc bevesticht wort in Apoc. 18. 7. Soo vele als *sy haer selven verheerlijct heeft ende vveeldrich is ghevveest soo vele pijnen ende droefheyt geeft haer, vvant sy seyt in haer herte, ick sitte ende ben Koninginne eñ geen VVeduvve, ende sal gee͂ droefheyt sien: Hier om sullen haer plagen op eenen dag komen, doot, droefheyt, hongher ende sal in't vier verbrand vvorden, vvant de heere God (diese oordeelt) is sterc.* Daerom seyt Gregorius wel, *superbia est vitiorum Regina* de hoovaerdy is de Koninginne des ondeuchts.

Die

Die sich verneert in syn gemoet,
Verheven wort in't grootste goet.

DEn Eemer die te grond sich willich heeft begeven,
In't putten wederom na boven word verheven,
Die dan den synen Geest een water klaer en goet
En na vermogen laeft uyt sijnen overvloet,
Alsoo een nedrich mensch in sijn gemoet verslagen,
Wordt van den Heer bemint, verheven en gedragen,
Die ons dan mede deelt (als voorbeelt) uyt sijn schat
Tot voetsel van de siel een levendige nat.

Plus que l'homme de cœur icy bas s'humilie.
Et plus Dieu le surhausse & a soy le r'allie.

LE seau que l'alteré baisse au puids, en virant,
Puisse, & plein tend en haut d'ou on le va tirant,
Dont l'Alteré tireur, qui pour boire se panche
De l'abaiße puiseur sa seiche soif estanche:
Le peager contrit, l'humble, & pour dire mieux,
Qui frappe sa poictrine est ouy des hauts Cieux,
Bel exemple, il flechit, veut boire & Dieu luy donne,
L'eau du sacré rocher, dont les siens il guerdonne.

Qui

Qui ſe humiliat Exaltabitur.

Mat.23: 12. Wie hem ſelven vernedert die ſal verheven worden.

Celuy qui ſ'abaiſsera, ſera eſlevé.

Chriſtus

CHristus seyt (Math. 18. Cap. 3. 4. Vers. *Voorwaer segghe ick u, ten sy dat ghy u bekeert ende wordt als de kinderkens soo en sult ghy in het Coningrijck der hemelẽ niet gaen, daerom soo wie hem selven vernedert ghelijck dit kindeken, is de grootste in't Koningrijck der hemelen. Esa. 17. 15. Want alsoo spreect de hooge ende verheven die daer eeuwichlijck woonet, diens name heylich is, ick die in de hoochte ende heylichdom woone ende by de ghene die eens verslaghenen ende ootmoedige geestes sijn, op dat ick verquicke den Gheest der veroot-moedichde ende het herte der verslagene.*

Soo seyt oock de Propheet David (die ons beneven d'andere Patriarchen, Propheten ende Apostelen een heerlyck Voorbeeld is, ende een levendig nat, tot voetsel onser sielen is gevende) in synen 34. Psalm, 9. Vers. *De heere is by dien die eens ghebroken herte syn, ende helpet dien die een verslaghen ghemoet hebben.* volgens dien seyt Gregorius in syn serm. 17.

Humilitas virtus magna, cui etiam Deitatis Maiestas se inclinat.

Ootmoedicheyt is een groote deucht, daer ooc de Goddelijcke heerlijcheyt sich toe neygende is.

Gelijc ooc Iob in't 5. cap. zeyt *God is die den nedrighen verhooght ende den bedroefden ophelpet,* ende Cap. 22. 19. *Want die hem*

hem verootmoedicht die verhoocht hy, ende wie ſijne oogen neder- ſlaet die ſal ghenesen. Daerom ſeyt Bernardus op het hooghe Lied.

Germinabimus ſicut lilium ſi humiles inventi fuerimus.

Wy ſullen bloeyen als een Lelie, ſoo wy nedrich bevonden worden, Ende Grogorius,

Humiles dum ſe deijciunt ad ſimilitudinem Dej aſcendunt.

D'ootmoedighe dewijl ſy haer vernederen klimmen na de gelijckeniſſe Godes.

d'Ootmoedige word oock niet alleen hier namaels in der eeuwicheyt verheven, maer oock op der aerden ghelijck wy dat by vele exempelen bevinden, onder alle by de Koninginne Eſter. 7. Daer ſy haer voor den Koning verootmoedichde ſprack de Koning Aſſueros. *Wat biddet ghy Eſter dat men u geve? wat begeerdy? oock het halve Koningrijcke 'tſal u geſchieden.* Daeromme ſeyt Auguſtinus ſeer wel. Dat de Nedricheyt de noodichſte deugt is. Eyndelijck.

Vernedert word de man, die hooch te klimmen poogt,
Maer die met ootmoet ſich vernedert, word verhoogt.

By tijts versiet u, ende schict,
Dat u den VVinter niet verschrict.

DE Miere sijnde voor des Winters kou vervaert,
Des Somers sijne spijs met naerstichеyt vergaert,
In't wercken schept sy vreucht, waernemende de tijden,
Om naderhant met smert geen hongers noot te lijden:
Een Christe-mensch alsoo, gedurende syn tyt,
Verschrict voor d'helsche pijn, sal thoonen siinen vlyt,
Om sulcke schatten hier op aerden te bekomen,
Dat hy in't eeuwich Rijck mach worden aengenomen.

Bien vist à son plaisir,
Qui vise à l'advenir.

LA fourmi combatant l'infertile saison,
Industrieuse emplit en esté sa maison,
Puißante en sa foiblesse, amasse & tant recueille,
Que l'heure elle ne craint de la cheante fueille:
Ainsi l'homme Chrestien, de la geine abhorrant,
Durant sa vie faut qu'il se soit adonnant
Aux labeurs, pour l'amas d'un thresor aggreable,
Lequel à l'advenir aux cieux soit acceptable.

Terret

Io.6,35. Ick ben dat broodt des levens : Wie tot my komt die sal niet hongeren.

Ie suis le pain de vie : qui vient à moy , n'aura point de faim.

DE Miere het rechte voor-beelt vande naersticheyt, die den luyaerds by vele voorghe-stelt wort ghelyck wy hier na in onse Moralia in't 23. Sinne-beelt stellen, op dat sy hare wackerheyt siende, de ledicheyt schouwen eñ tot wercken haer begheven mochten, wordt den Christenen hier op een ander wyse voor-gestelt: Als namentlijck, gelijck de Miere, vervaert sijnde voor des Winters koude des Somers haer spijse met naersticheyt vergaert, om naderhant geen hongher oft kommer te lyden: Wy alsoo verschrict voor de Helsche pijne (synde deselve eenẽ toom om ons selven te bedwingen ende vande sonde te wenden) het Evangelium moghen navolgen, het welcke ons tot Geestelycke naersticheyt vermaent, seggende Mat. 6. Cap. 20. v. *vergadert u schatten in den Hemel, daer noch Motte noch de roest niet en schendet, ende daer de Dieven niet door en graven noch en stelen.* Waer mede wy vermaent worden goede wercken te doen gedurende dit tytd'lijck leven om hier namaels int Coninck-Rijcke Godes met vreuchden te woonen, welck Rycke eeuwich duerende is, gelijck David in synen 45. Psalm seyt, *Godt uwen Stoel blijft altoos ende eeuwelijck, de Scepter uwes Rijcx is een waerdich Scepter.* Ende int 13. vers. *Uwe Rijck is een eeuwich Rijck, ende uwe heerschappye duert voort en voort.* Ende Paulus, Heb. 1. ca. 8 v. *Tot den Sone (seydt hy) uwen Throon duert van eeuwicheydt tot eeuwicheyt den Scepter uwes Rycx is een Scepter der rechtvaerdicheyt. Daer de rechtveerdige sielen in Godes handt syn en gheen quale en roertse aen. Cap. 31. Want hy sal de doot gans verslinden eeuwelijck, ende de Heere Heere sal de tranen van alle aenghesichten afwissen*

vvißen. Esa. Ende Apoc. 21. 4. *Daer sal gheen nacht vvesen, ende sullen geen licht der Kaerßen noch der Sonnen gebrec hebben: VVant de Heere Godt licht hen, ende sy sullen regneren van eeuvvicheyt tot eeuvvicheyt.* Apoc. 5. *Sy en sullen niet meer honger lijden, sy en sullen niet meer dorst lijden, noch de Sonne sal op hen niet vallen, noch eenige hitte: VVant het Lam dat midden in den throon is, salse hoedē eñ salse bevvegē tot de levendige Fonteyne der VVateren.* Apoc. 7. 16. 17. *Ja daer sal sulcke volheyt ende vreucht vvesen als van aenbeginne des vverelts niet gehoort en is, noch oyt ooren gehoort noch oogen ghesien hebben. Esa. 64. Cap. 4. v.* ende Paulus. 1. Corint. 2. cap. 9. vers.

t'Geloove door den Geest verlicht,
Ten hemel vvendet ons ghesicht.

SIet in het ziel-Compas (een leyder op de Zee
Om vinden door 'tgesternt de voorgenomen ree)
De naelde doorgaens haer nae't Noorden sal begeven
Dewijl sy met den steen des Aimants is bewreven:
Alsoo des menschen ziel door Godes Geest verlicht,
In't levende geloof, heeft altijt syn gesicht
Gewent nae't hooge licht, 'twelc dienstich is te roemen,
Om op dees' holle zee in't varen niet te schroemen.

La vraye foy
Sauue d'erroy.

AInsi que le Compas, infaillible en limite,
L'esguille qui touchée aura la calamite,
Pour seurement guider les naveres à port,
Sans cesse & fixement regarde vers le North:
Ainsi le cœur touché (comme dit le prophete)
De l'esprit d'efficace à certain but s'arreste
Et tend au grand fanal, l'ourse qui des rochers
Preservant les vaisseaux, guide au ciel les Nochers.

Viva

Viva fides ſalvificat.

Heb. 12.2. Siende op den leytſman ende volmaker des geloofs Ie-
ſum, dewelcke voor de vreuchde die hem voorgeſtelt
was, heeft het Cruyce verdragen ende de ſchande ver-
acht eñ is ter rechter hand des throons Godes geſeten.

*Regardans à Ieſus, chef & conſommateur de la foy, lequel en
lieu de la ioye qu'il auoit en main à enduré la croix, ayant
meſpriſé la honte & s'eſt aſſis a la dextre du throne de Dieu.*

Auguſt.

AVgust. *De agone Christi*, seyt, *fides animam deo subiicit* het Geloove doet de ziele tot God neygen. Ende *Amb. Lib. 1, Epist, fides animi redemtio*. Het geloove is der zielen verlossinge, ghelijck oock Chrisostomus *Fides animam facit quiescere*. Het geloove geeft de ziele rust, ende Christus selve Ioh. 12. Cap. 46. Vers. *Ick ben een licht inde vveerelt comen op dat soo vvie in my gheloost niet in duysternisse en blijve*, Dese volgende seyt *Bartas* dat des menschen Geest door de verborghene cracht des waren geloovess geroert synde, sich gestadich tot God is wendende: Gelijck de Zeenaelde bestreken met den magneet steen altydt naert Noorden is treckende, met dese woorden.

Comme le fer touché par la pierre d'Aymant
Vers le pole du Nord regarde inceßament:
Ainsi l'esprit touché par la vertu secrette
D'vne foy non fardée, & iour & nuict s'areste
Vers l'esclatant fanal, qui sert d'ourse en tout temps
Pour guider les nochers sur ceste mer flotans.

Ghelijck het yser aen den zeilsteen wel gewreven
Altyt naer't Noorden wijst, daer houdende beneven;
Alsoo is oock den Geest die inde liefde brand,
En met een vast geloof inwendelyck omrand
Gewent naet hooge Licht het welck ons moet bewaren
Om op dees holle zee in sekerheyt te varen.

Om

Ons daer mede vermanende naer een ware volkomen geloove te trachten, op dat wy dat verkregen hebbende ghestadich op den Heere moghen wachten tot ruste onser zielen, met volstandicheyt, na het voor-beelt der heylige Martelaren die in haer Cruys met een vast geloove haer tot God gewent hebben, want het geloove soo Paulus seyt. 11. Cap. 1. vers tot den Hebreen) *is een versekerheyt der dingen diemen hoopt* ende vers. 6. *Maer sonder geloove ist onmogelijck Godt te behaghen: VVant die tot God komt, die moet gelooven dat Godt is, ende dat hy, den genen die hem soecken, loont. Soo hebben dan eenighe haer als een Tamboer uytrecken laten, de verlossinge verachtende, om dat sy tot een beter opstandinge komen souden. Andere syn met bespottinghe en Geesselingen versocht gevveest, ende oock met banden ende gevanckenisse. Sy sijn gesteenicht door sneden, ende met den svvaerde ghedoodt, sy hebben in schaeps vellen ende Geyten vellen gevvandelt, vel laten verdruct ende qualijck gehandelt, &c. vers. 36. 37. 38.*

Door mijn bloet, voor u gestort,
't Leven u geschoncken vvord.

ALs ick mijn jonge sie gebeten door de slangen,
Doorbiite miine borst, waer wt sy dan ontfangen
Een levendige sap, 'twelck hun alsoo verwermt
Dat sy door miine doot voor 'tsterven siin beschermt,
Een voor-beeld van Godts Soon die hem heeft laten vangē
Om ons te maken vry, die aen het cruys gehangen,
Door siine wonden heeft 'tonnoosel bloet gestort,
Waer door vant helsch Serpent den beet genesen wort.

Par mon sang, si precieux,
La vie vous conserve és cieux.

EN voyant mes petits meurtris par le Serpent,
Ie bresche ma poitrine, & sur eux je rep nds
Tant de vital' humeur, que rechauffez par elle
Il tirent de ma mort vne vie nouvelle:
Figure du Sauveur qui s'est captif rendu,
Pour affranchir les serfs, qui sur l'arbre estendu,
Innocent à versé le sang par ses blessures,
Pour guerir du Serpent les lethales morsures.

Vita meo vobis parta cruore manet.

1. Pet. 1. Ghy syt niet met verganckelijcke (dinghen) silver ofte Gout
18. 19. verlost, maer met den dierbaren bloede Christi.

Vous auez esté rachetez, non point par choses corruptibles comme par or ou par argent : Mais par le sang precieux de Christ.

BElon in ſyn derde Boec vande nature der Vogelen ſchrijft in't lange vanden Pelicaen, die hy ſeyt te weſen gelijck een Swane, uytghenomen dat hy onder ſyn Kele heeft eenen ſack als van leer, hy hout dat het ſy den *Onocrotalus* ofte den Latijnſchen *Platalea*, men vindſe in verſcheyde oorden des Middellandtſche zees op de ſtranden vanden Nyl ende de Revire Strimon.

Ariſt. In ſyn 8. Boeck 12. Cap. ende, 9. Boeck 10. Cap. Vande natuer der Dieren verhaelt daer van. Belon voeght daer by volgens het gemeyn ghevoelen, dat als het Serpent de jonghe van den Pelicaen ghedoot heeft, de ouders treurende met haren beck (die ſeer ſcherp is) haer borſte openen doende het bloet daer uyt ſpringhen, daer mede de jonghe verquićt ende weder levendich worden. Hy maećt ſynen Neſt ende leydt de Eyers op de ſtranden vande Revieren ende ſtaende Wateren gelijck de Swanen, alſoo dat de ſlangen in haer af-weſen de jongen lichtelyc konnen beſchadigen. Siet Geſnerum in't derde Boeck vande dieren alwaer hy alles, wat de oude ende nieuwe ſchryvers van deſen Vogel verhalen, by een gevoegt heeft. *Eucherius* ſtelt deſen Vogel voor een *Simbolum* Ieſu Chriſti. *Pierris* in't 20. Boeck onder het ſpreek-woort, *in me mors in me vita*. In my de doot in my het leven. Soo hebben oock de heylige Vaders de medogende Barmherticheyt van deſen Vogel Godvruchtichlijck beduyt op het heylich lijden ende bloet vergieten Ieſu Chriſti, ſoomen ſien kan by *Hieronimum* ende *Augustinum* by namen *in Phiſiologo Epiphanio* toegeſchreven, ende by de Godvruchtigen *Saluſtius* Heere van *Bartas* in ſynen

ſynen vijfden dach der eerſter weken daer hy vanden Pelicaen ſprekende van Ieſu Chriſto ſeyt.

Il s'eſt treſvolontiers d'immortel fait mortel,
A fin qu'adam fut fait de mortel immortel.

Hy ſijnde onſterffelijck heeft ſich ter doot begeven,
Op dat die ſterflijck was in eewicheyt mocht leven.

Waer mede hy alle Chriſtenen is voor-ſtellende de uytnemende liefde Ieſu Chriſti t'onſwaerts.

De doot die geen uyt-stel wil geven,
Is 't begin van't nieuwve leven.

IN't midden van den brand heeft siine siel hernomen,
Oneynd'liick door siin eynd siind' in siin graf gekomen,
Door een bequame doot hem selven hy bevind,
Te wesen Vaer en Moer, de voester end' het kindt:
Ons toonende dat wy in Adam moeten sterven,
Om soo in Christo weer het eeuwich leven t'erven,
Ons Vader, Soon, en Broer die t'allen tiiden leeft
En na de doot ons weer een nieuwe leven geeft.

La mort, qui d'estrangler n'oublie,
Nous sert d'vne nouvelle vie.

AV millieu du brasier sa belle ame reprend,
Infini par sa fin dans la tombe se rend,
De soy mesme se fait par vne mort prospere
Nourisse, Nourisson, hoir, fils & pere & mere:
Nous monstrant qu'il nous faut & de corps & d'esprit
Mourir tous en Adam, pour puis renaistre en Christ,
Le pere, frere & fils de cil qu'en luy se fie,
Donnant apres la mort vne nouvelle vie.

Mors

Mors nova vita pijs.

Rom. 6. 23. De besoldinghe der sonden is de doot, maer de gave Godes is dat eeuwich leven door Iesum Christum onsen Heere.

Les gages de peché, c'est mort: & le don de Dieu, c'est vie eternelle par Iesus Christ nostre Seigneur.

Plinius

PLinius vanden Vogel Phœnix ſprekende ſeyt den Phœnix van Arabien is boven alle Vogelen den uytnemenſten, doch wete ick niet of het ghene men daer van ſeyt waer ſy oft niet, te weten datter maer een ſy in de weerelt, die oock weynich geſien word. Men ſeyt dat hy van groote als een Arent is, hebbende aen den hals Veeren als gout, de reſt Purpur, den ſtaert blau hebbende eenige Incarnate Veren, het hooft gekuyſt met ſchoone uytnemende Pluymē, daer by voegende dat *Manlius* Rooms Raedtſ-Heer (die daer mede breet van geſchreven heeft) ſeyt dat noyt menſche de Phœnix ſpijſe oft aes heeft ſien gebruyckē, is in Arabien de Sonne toegewijt, leeft 660. Iaer (andere ſeggen meer) ende als hy hem out bevint maeckt ſijnen Neſt met Caneel ſpruytkens ende Wieroock, den welcken vervult hebbende met alle wel-rieckende ſtoffen, ſterfter op, voorts uyt ſijn gebeente ende merch komt eerſt een kleynen worm, die metter tijt in eenen Vogel verkeert, welcken nieuwen Phœnix ten eerſten ſyns Vaders uytvaert hout, dragende den neſt vanden ouden Phœnix by Panchaien in Heliopolis der Sonnen ſtadt, den ſelven leggende op der Sonnen Altaer. Dit ſeyt hy, maer hier by ſtaet te bemercken dat alle nieuwe ſchrijvers willen ſeggen, dat hy ſoo ſijnen neſt ghemaeckt hebbende ende door de kracht der Sonen onſteken ſijnde, hem ſelven verbranden laet om weder te leven ghelijck oock *Bartas* heerlijck ſeyt in ſijnen 5. Dach der ſcheppinghe.

Lor

Lors perché sus le bras d'vne palme il entaße
Le baume sur le nard, le nard dessus la caße:
Et sur le point du iour de leurs branches bastit
Son vrne, son berceau, son sepulchre, son nid,
Cependant qu'il attend qu'une flameche esprise
A l'odorant bucher ses os sacrez reduise
En genitale poudre, & que ses bois ardans,
Finißent, non sa vie, ains ses caduques ans.

Als dan op eenen Palm hem stellet met gemack,
En samelt van Caneel en Balsem tack op tack,
Waer van hy alsoo haest den dach begint te naken,
Met vlyt sijn nest, sijn wiegh, sijn kist en graf gaet maken:
En wacht soo vande Son een heet gevlamde strael,
Waer door dat sijn gebeent verbrand wort teenemael
Tot een voort-teelend' asſ', en dat dit vier doordreven
Syn swacke jaren eynd, maer niet 'tgedurich leven.

Dit ons een voor-beelt sy, op dat gelijck den Phœnix verlanghende is na de Sonne om vernieuwt ende verschoont te worden, wy na Christum onsen verlosser d'eenighe Sonne der gerechticheyt verlangen mogen, alles om sijnen wille lydende, op dat wy eyndelijc door hem eeuwich leven mogen voor seker houdende dat de tydelicke doot het beginsel eens beter levens sy, waer over seker Poët wel seyt.

Securus moritur qui scit se morte renasci,
Mors ea non dici sed nova vita potest.

Wie van d'opstanding weet gerustelijc sal sterven,
Dees doot geen doot en heet maer een nieuw leven erven.

'Tgeloove Hope en Liefd, de dry voornaemste deuchden,
Ons leyden door 'tgevaer nae 't eewich rijck vol vreuchden.

T'Gheloove Liefde en Hoop de principale deuchden,
Die oyt den Christen mensch in syn gemoet verheuchden,
Geleyden ons doorgaens in dit elendich dal
Ten hemel, daer de vreucht gedurich duren sal:
'tGeloof is die den wech ter salicheyt bereydet,
De Hope vanden mensch in 't struyckelen niet scheydet,
De Liefde wercken doet, ten goeden alles stuert,
Dees dry t'aenkleven tracht so word ghy niet vervuert.

Ces trois, la Charité la foy & l'esperance,
Conduisẽt les humains es cieux en jouissance.

LA Foy, la Charité & l'Esperance, trois
Principales vertus, un don du Roy des Roys
Conduisent les humains de bonne consistoire,
Comme de main a main, a l'eternelle gloire.
La Foy premiere va le chemin preparant,
Et l'Esperance tient le poure trebuchant,
A l'œvre faict venir la Charite amable,
A fin de n'esgarrer au chemin detestable.

Sic

Sic itur ad aſtra.

1. Theſ. 5.8. Wy die des daegs ſyn, laet ons nüchteren ſyn; bekleet met de Borſt-wapen des geloofs ende liefde, ende met den Helm der hope der ſalicheyt.

Nous qui ſommes de jour, ſoyons ſobres, veſtus du halecret de foy & Charité, & de l'eſperance de ſalut pour heaume.

Oteen besluyt van dese Christelijcke Sinne-beelden stelle ic hier de dry hooft deuchdē, *Fides, Spes, Charitas* geleydende den mensche met het spreec-woort *Sic itur ad astra.* 'Twelc ic vander jeucht aen tot een *Symbolum* gebruyct hebbe, dese dry oft eene van die ons verlatende konnen wy niet bestaen, ende mogen ooc van den anderen niet gescheyden worden tot inder eeuwicheyt, daer alsdan de hope wech genomen word gelijc Paulus tot de Romeynē in't 8. c. 24. v. seyt. *vvy syn in hope salich gevvorden, maer de hope diemen siet en is geen hope: Want dat yemant siet vvaerom sal hy't oock hopen.* Soo lange wy doch op der aerden sijn moeten wy dese dry gelijckelijc aenkleven, volgende de woorden Pauli. 1. Tes. 5. Cap. 8. vers daer hy seyt vande borst-wapen des geloofs ende liefde ende den Helm der hope. Seggende mede tot de Corinth. 1. Brief 13. Cap. 2. vers. *Oft ick alle geloove hadde soo dat ick bergen versetten konde ende hadde de liefde niet, soo vvaer ick niet.* Ende tot den Rom. 5. Cap. 1. 2. vers. *vvy dan gherechtvaerdicht synde uyt den geloove hebben vrede door onsen Heere Jesum Christum, door vvelcken vvy oock de toeleydinge hebben, door het geloove tot dese genade daer vvy in staen, ende verheughen in de hoope der eerlyckheydt Godes,* Heb. 6. 19. *vvelcke hope vvy hebbē als eenen ancker der sielen, die vast ende seker is ende in gaet tot binnen het gene dat binnen den voorhanc is.* Soo seyt oock Gregorius op Ezechielem neghenthiende Sermoen.

Fides, Spes & Charitas sunt spiritualis ædificij portæ.

'tGeloo-

'tGeloove, Hope en̄ Liefde ſijn de poorten van't Geeſtelijck gebou.

Ende Chriſoſtomus op den Brief Pauli tot de Rom. Cap. 7.12. Sermoen.

Virtus quaſi manu ducit in vitam.

De deucht leyt ons in't leven als metter hand.

Soo ſeyt oock Paulus tot den Galaten. 5. Cap. 6. vers. *Het geloove door de liefde crachtich is.* Ende *Heb.* 11. Cap. 1. vers. *Het geloove is een verſekerheyt der dinghen diemen hoopt ende een bevvys der dinghen diemen niet en ſiet. Soo bekeert u nu (ſeyt Oſeas. 12. 6) Tot uvven God, doet bermherticheyt en recht, ende hoopt geſtadelijck op uvven God. Heb. Sonder ophouden gedachtich zijnde uvves vvercx des geloofs ende arbeyts der liefden ende gedoochſaemheyts in de hope onſes Heeren Ieſu Chriſti voor Goden onſen Vader.*

Hier na volght een ſpel van ſinnen over de dry hooftdeuchden, voor eenige jaren by my geſtelt voor het wit Lavender tot Amſterdam *uyt levender ionſte.*

Sinne-Spel van de
DRY HOOF-DEVCHDEN.

Onder het ſpreec-woort

Sic itur ad aſtra.

DOOR

ZACHARIAS HEYNS.

VVie na den vleeſche leeft, in eeuwicheyt zal ſterven,
Maer wie de Deuchden heeft; ſal Godes Rijck beérven.

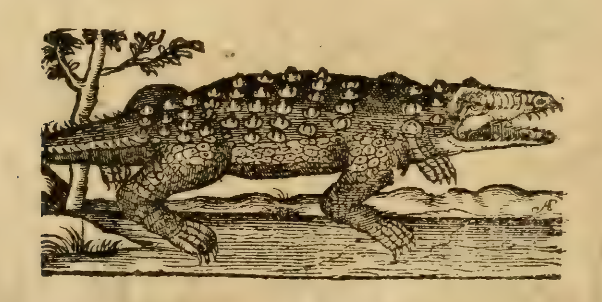

TOT ROTTERDAM,
By Pieter van Waeſ-berghe, ANNO 1625.

Deuchdich onderwijs. Botten-Aert.	}	Voor-reden ende Slot-reden.
Quaet-ingheven. Wulpsen Geest.	}	Duyvels.

De Mensche.	Een man.
Ionck herte.	Een Vrou-persoon.
Vleesch.	Een Vrou-persoon.

Geloove. Hope. Liefde.	}	Dry Hooft-deuchden Vrou-persoonen.
Lichaems trooft. Onnutghepeys.	}	Doctoren.

VOOR-REDEN.

Deuchdich onderwijs. Botten Aert.

Jer is (ghelijck ick sie) alree veel volcx vergaert,
'tIs vvonder datmen nu soo langh op hout van spelen:
Daer komter noch al een, y'tis den Botten Aert,
Die moet ick eerst voor al het stille syn bevelen,
B. *Wel vvat is hier te doen? goey lie vvat mach u felen,*
Dat ghy met hoopen groot, soo sterck hier komt te baen?
VVat is u trachten doch? en vvilt my dat niet helen,
Oft sult ghy g'lijcker hand met een te lijcke gaen?
D. *Hy blijft al even Bot, ick moet hem spreken aen,*
Hou! goede vriendt hoort toe vvat ick u sal vermonden,
Komt naerder, treet tot my, en blyft van verds niet staen,
Het schijnt de beenen u geboeyt sijn oft gebonden.
B. *O deuchdsaem ondervvijs, heb ick u hier ghevonden?*
Ghy komt ons t'deser tijt voorvvaer heel vvel te pas,
Int oversien des Volcx en kond ick niet door-gronden
VVaer om dit groot ghetal alhier ghekomen vvas,
D. *D'oorsaeck hier van ick u vvel kan bed eden ras,*
Soo ghy my hooren vvilt. Dit tuygh is hier ghehanghen,

Ghelyc my een goet vriendt het selfs daer binnen las,
Om met een reden Rijc het deuchden spel t'aen-vangen.
B. *Het deuchden spel, vvats dat? hier na is myn verlangen.*
Gaet het met Kol-ven toe, oft Kaetsen metter handt,
Oft speeltmen met de Kaert, door hocus bocus ganghen,
VVie heeft ons sulcke spel alhier gebrocht te Land?
D. *O lie-ven Botten Aert ghy hebt een slecht ver-stant?*
Ten is gheen spel dat tijt en goed'ren doet verliesen,
De Minnaers (vvelcker jonst t'Lavender *heeft geplant)*
Voor sulc onnoodich quaet, het stichtich leeren kiesen.
B. *Ken can dat niet verstaen, mijn Koe sou beter biesen,*
Hoe can ons eenich spel met stichtingh leeren yet?
Jc sout ghelooven man, soo ghy't slechts cond beniesen,
Maer 'tspel verdrijft den tyt veel meer en doet het niet.
D. *Ten is geen spel alleen 'tgeen met de Kaert gheschiet,*
Oft in het Tic-tac-bert, 'tgecaets en sulcke vvercken,
Maer 'tsyn meest spelen vvat den mensch verheuging biedt,
Ja d'een des anders doot is dic een spel t'aenmercken.
B. *Ba dit en hoord ic noyt al gaen ic me ter kercken,*
VVat sou het sterven dan ooc mede een spelen syn,
Segt vvie verheugt hem doch vvie sou met herten hercken
Naer ymants bitter doot, naer ymants smert en pijn?
D. *Het out Romeynsche volc, geseten in den VVijn,*
Ver-vreuchden haer in't bloed van hare onvrye knapen,
Het moorden over disch in eenen blyen schijn,
Dit bloetgierige volc *verheuging dede rapen.*
B. *Dit schouspel* vvas *seer* vreemt, *de mensch* van *Godt geschapen*
VVerd die aldus gedoot, vverd *die om* vreucht vermoort?
Maer hoe geschiede dat? vvas *ider in syn VVapen,*
Ken heb myn dagen noyt alsulc verhael *ghehoort.*

D. *Tvvas*

D. 'Tvvas al ghelijc gevveer daer sy me quamen voort,
Elc had syn eygen man, daer hy hem tegenstelde,
Die onvry vvas vverd vry, hy vvord niet meer gecoort
Soo hy sijn magger laes ! vermoort te neder velde.
B. vvas dat dan noch al spel? daer d'een den and'ren kelde,
Jc sat veel liever vriend by een goet eycken vier
Al vvaer van sulcke Feest men nimmermeer en melde
Sout hier alsoo toegaen, Adieu ic ga te Bier.
D. vvel Aert hoe dus? staet stil, blijft noch een vveynich hier,
Men sal op dit Tonneel sulc spelen niet verthoonen;
VVant onder 't Christen volc, en is dit geen manner,
En hier te Lande me mach elc in vre vry vvoonen.
B. Segt my dan metter haest vvat datmen dees persoonen
Nu speelsche vvijse en hoe men 'tself verthoonen sal.
D. Wilt ghy't recht vveten dan, soo maect ons geen geschal,
Jc sal't u heel int cort, doch duydelic verhalen.

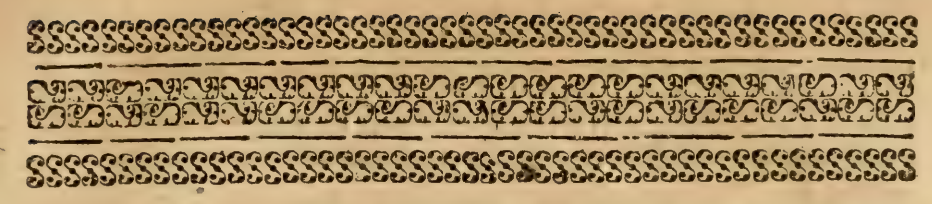
INHOVT.

Dees Ionge spruytkens ons voor eerst met soeter talen,
Verclaren sullen hoe de Satan dach en nacht
Met grooten vlijt altijt hem stellende is ter Iacht,
Op dat hy in zijn Net den mensche mochte bringhen,
Daer na hoe dat 't Ionc hert en 't vlees den seluen dvvingen,
Om alle vvulpsicheyt lichtvaerdich aen te slaen,
VVaer door hy vvord belet den rechten vvech te gaen:
Hier neven hoe de Mensch met sonden svvaer beladen,
Steed's svveuende is int veld des Duyuels vvijdde paden,
Niet achteude op den Heer, niet achtende op sijn God,
Maer vvederstrevende sijn Leer en zijn Gebod.

 Tot

Tot dat hy door de straff en door't jonc-herts versterven,
In Godes Liefde soect het hemels goet te b'erven,
Ten lesten sullen sy vvat het gheloof vermach,
De Liefd' en Hope vverct oock stellen aen den dach,
En hoe dees deuchden hem uyt d'aertsche goet doen scheyden,
Vvant sy gelijckelijc na d'eeuvvich Rijck hem leyden.
Dit vvord nu speelsche-vvijs verthoont en u verclaert.
B. *O Dat's voorvvaer vvat goets, ken ben nu niet vervaert,*
Ic vvil met herten bly het selve vvel bekijcken,
Hier achter dees Gordijn is noch een plaets bevvaert,
Dus vvil ic daer na toe tis tijt van hier te vvijcken.
D. *Ba bolla Botten Aert vvilt ghy aldus doorstrijcken?*
Blijft staen, voeght u by my, u Muts neemt in de hand,
Ghy moet al eer ghy gaet u heusheyt laten blycken,
'Tghesel schap groetende, eerbiedich, als een Quant
B. *Dat vvil ic gaerne doen, maer vvel na myn verstant*
Soo moet ic dan daer op een vveynich my versinnen,
Ten valt my nu niet in, hoe vvel ic vveet ic cant,
Devvijl doch dat ic denc soo mooght ghy vvel beginnen.
D. *Ghy Heeren d'eere vvaert, syt vville-com hier binnen,*
Eerbare Vrouvven me die hier vergadert syt,
Ghy jongers die de Konst van Rijcke reden minnen,
VVt Levendiger Ionst, *svvijght, siet en hoort met vlijt,*
Men sal beginnen vvant het is nu meer als tijt.
B. *Goeden dach goey mannen, ic maects my quijt.*

DER

DER DEVCHDEN
Sinne – Spel.

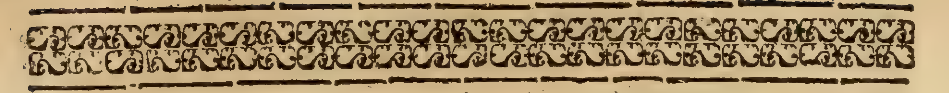
Eerste handelingh, eerste uytcomste.
Quaet in-gheven.

ONs machtich Helt den op-geblasen proncker
Heer *Lucifer*, geseten leegh in't doncker,
Een Koning stout van't grimmich stuer gespuys,
Het welck sich hout in't twistich Helsche huys,
Ertſ-Hertooch van de woeste rasernye,
Groot Grave van de Ketel-buterye,
Een Prince me van Weedom ende pijn,
Daer niemant doch en soeckt ontrent te sijn,
Een Heer nochtans van menich duysent gasten,
Die al te hans noch na den Pecstock vasten:
Heeft my tot hem ontboden ende sprack,
Dat hem dees tijt noch eenich aes onbrack,
Van Buffels grof ende andere wilde Dieren,
Op dat hy mocht sijn feest daer me vercieren.
Hier toe stack hy dees macht-ceel in myn handt,
De welcke ick las en lesende bevandt
Ick tot myn hulp (om gheen tijt te verliesen)
Een van de kleyne Duyvelkens mach kiesen,

Om

Om als een brack het wilt te jaghen op.
Wie sal ick best dan halen uyt den dop?
Daer heb ick nu seer scherpelyck op te letten,
Want ick stel toe het garen met de Netten,
Om op de jacht te brenghen sulck een dier,
Kloeck in't vernuft, dat ick wel sonder schier
Al mijnen Gheest daer aen sal moeten hanghen,
Eer ick hem sal verstricken ofte vanghen.
Wie neem ick dan voor best tot mynen maet?
De ghier'ghen Gheest oft wel 'thoovaerdich saet,
Gheen van dees twee en wil ick nu voort teelen
'Tgierich ghedrocht met my sou willen deelen,
'Thoovaerdich saet my kacken soude op't hooft,
Den Gulf'ghen gast en ist oock niet ghelooft
Want hy terstont sou na myn Kanne gapen,
En't luy ghespuys soude onder-weghen slapen.
My dunct dan best dat ick den Wulpsen Gheest
Neem tot myn hulp, dat is de rechte leest
Tot mijnen schoen, die kan ons wel vermaken,
Want hy doch is seer lustich in syn saecken
Hou Wulpsen Geest, springt wt, springht wt, springht wt.

Eerste

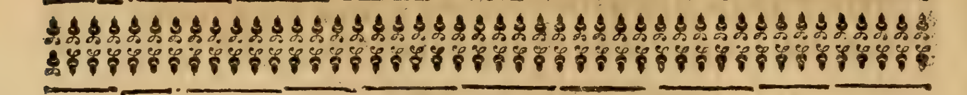
Eerste Handelinghe, tvveede verschooninghe, VVulpsen Geest. Quaet ingeven.

WAt isser te doen, wie roept daer soo luyt?
Sal ick met de Bruyt oock gaen te Kercken?
Q. Hou Wulpsen Nar, kondt ghy dan noch niet mercken
Het oude snercken van't Quaet ingeven?
VV. O Meester syt ghyt? Vergheeft my 'tbedreven,
Ick en wist mijn leven dat ghy onder 'tvolc
Soo luyde riept. Q. Hoort desen Tolck,
Om eenen bolck soude hy my beschamen.
VV. Neen Meester dat en wilt my niet betamen,
Soud ick u pramen, dat waer my leet van herten.
Q. Ia Lieve treet sacht, het soude u seer smerten
Ick heb u perten veel te lang ghekent.
VV. Nochtans ben ick 'tluy roepen ongewent
Daer ghy ontrent oyt waert ghesteten,
Want u geluyt seer dickwils word versleten
Ia doorgebeten, eert komt uyt den mondt
Gelijck ick korts ter plaetsen wel bevond,
Alwaer ick stont by een van u Knapen,
Die my voorwaer ghenuchte dee rapen,
Want van pas gapen en was hem gheen konst,
Syn sussende woorden brocht hy in gonst
By 'tvolc op't ronst: En word mits desen
Waerdich gheacht om voortane te wesen

Een wt-gelesen goet oprecht vrindt,
Daer hy nochtans van 'tgeen hem was bekint
Seer was gesint om achter rug te klappen,
Doch yemants en kond hem oyt betrappen,
Soo stil kond hy snappen door andere tongen,
Daer wt quam my in den sin gesprongen
Soo d'oude songen het joncxken peep,
Het knechtjen leert des Meesters greep,
Dit deed' my van u het selve spreken.
Q. Ghy komt altijt met sulcke treecken,
Laet dit nu steken besiet desen brief,
VV. Longeren, help dermen dit is mijn gerief,
Ick hebbe u lief, neemt my voor maet aen
Q. Wilt ghy met my ooc dan dees straet gaen?
En tot miin baet staen, als een aerdich quant?
VV. Ia by miin trouwe, daer is miin handt,
Met alle miin verstant, kracht en vermogen.
Q. Het heet siet toe, soo word ghy niet bedrogen,
De vinck is gevlogen, dit wel verstaet,
Daerom miin broer eenen goeden raet,
En waer niet quaet, om wat te krijgen.
Ghy cont wel spelen. *VV*. Ia stuypen en niigen,
En oock stil swygen van een'gen druc.
Q. Dat soect de mensch, let op dit stuc,
Ons sal geluc hier door aencleven,
Hier toe vvil ic dit kleet u geven,
Daer op geschreven, schoon voor oogen, staet,
VV. Wat segt ghy doch, vvilt my, dat toogen maet,
Ba dit sal doogen jaet, dits vvel gevonden,

Want

Want ſoo wy dus by den menſche ſtonden
'Twaer niet te vermonden ſoo waer hy vervaert,
Q. Spoeyt u, treckt aen, tis tiit, u tonge ſpaert,
Deſen kop behaert moet ick u decken,
Nu moet ghy oock dees ſchoenen aentrecken.
VV. Iſt om te gecken, ick ben heel fris,
Q. Maer wie ſou ſien dat dit een Duyvel is,
Hy ſal voor wis de kanſe ſtriicken,
Laet u voor al niet anders bekiicken
Ten ſy ghy geliicken by geliicken ſingt,
Daer dan de Duyvel met den Icker ſpringt,
Daer om bedwingt u ſelven daer van.
VV. Hier toe is al goet raet ey lieve man,
Wat ic niet can ſult ghy my Wel leeren.
Q. Ghy ſult u verthoonen als een geſel met eeren,
Ick ſal miin keeren van achter maken,
Met miinen Geeſt-gever ſal ick de ſaecken
Wel doen geraecken in onſe nopen,
vv. Holla ſvviicht ſtille de dore gaet open,
En naer ons hopen komt de menſche hier.
Q. Y ſiet doch ſiet vvat een lieven Dier
Seer ſchoon en fier heeft hy aen ſiin ſiide,
Maer bylo 'tis beſt dat ick my miide,
Gaet ghy by tiide ende haelt een Luyt,
Een Cijter, een Veel, een bom ofte fluyt.

Eerste Handelinghe, Derde verschooninghe.
Mensche. Ionc-hert. Vleesch. Quaet ingheven.

WAt lust, wat groot solaes wat vreucht is hem gegeven,
Die met een jeuchdich hert hier mach te passe leven,
Mijn lief, mijn troost, mijn raet, mijn hulp, mijn sorg, mijn kracht,
Als ick by u mach sijn hoe kort valt my den nacht,
Hoe kort valt my den dach waer door ic mach aenschouwē
(Als in een spiegel klaer) de schoonste vrou der Vrouwen.
O oogenstraelkens schoon, ô boogskens wel gemaeckt,
Waer me den minnaer dic word in sijn diep geraeckt,
O vvt-vercoren lief, wat doet ghy my al smaken,
Als desen mijnen mond u lipkens mach genaken,
V minnelijck gelaet mijn sinnen heeft vermant.
I.H. Tis u Ionc-hert mijn lief twelc ghy hebt byder hant,
Ghy sijt mijn eygen Heer, waeromme sout ghy treuren?
Ghy hebt doch goets genoech en 'tgelt mach u gebeuren
In sulcken overvloet, dat ghy tot geener tijt
De bladinge daer van en kond geworden quijt,
Al hoewel dat ghy doch hebt lang genoech te leven,
Mits u jonc hert en't vlees die t'uwaerts haer begeven.
Q. Dit valt seer wel ende is alsnoch den rechten streec.
M. *V* liefde, liefste Lief, noch gister avont bleeck,
Ic wil u met u maert met overgroot verlangen
Niet alleen in mijn huys, maer in den arm ontfangen.
VVant soo lang als u lijf by mijne leden leyt,

Den

Den ſterf dach en de doot wt miin gedachten ſcheyt.
Hoe ſoude ick dus te pas met een Ionc-hert bederven?
I. H. VVat ſpreeċt ghy vande doodt, hoe ſout ghy connen
ſterven
Tis noch al veel te vroech de ſiecken ſlapen noch.
Q. Soo miin ionc-herte ſoo, ſoo ſout ghy praeten, doch.
Van achter moet ick u van miinen wind inblaſen.
M. Nochtans ſoo hoortmen wel by vele lieden raſen
Dat in de Hal ter banc om dooden of ter ſlacht,
Soo vele Calvers ionc als oſſen ſiin gebracht.
Het ionge vlees is ſoet en daerom meeſt verſlonden,
D'out vee om teelen word te ſparen goet bevonden,
VVat ſegt ghy hier van lief, hoe wilt ghy dat verſtaen?
I. H. Veel Kalvers dat is waer, maer die te ſlachte gaen
Gebreken' tſoete melc oft wel de groene weyde,
M. Ia ſoo gevoel iċt ooc dus mogen vvy vvel beyde
Ons oude gangen gaen, vvant vvy ſiin vvel geſtelt
Van vlees, been ende ieucht, van Riicdom, goet en gelt,
Soo vvillen vvy ons hier in alle vreucht vertoonen,
En laten God de Heer ſiin Paradys bevvoonen.

Eerste Handelinghe, vierde verschooningh.
Wulpsen-Gheest. Mensche. Ionck hert.
Quaet-ingeven.

Spelende ende singende.

W. Comt nu al
In dit dal,
vvilt doch voor den morghen
Langher nu niet sorghen,
De vvaert sal ons vvel borghen,
'Tis vreucht syn soet en mal,
Komt al te samen,
vvilt u niet schamen:
Maer laet ons vrolijck syn,
Elcknaer 'tbetamen,
Sonder te pramen
Syn jeuchdich hert met pijn.
Hy is vveert
Diet verteert
Dat de schijven klincken,
Met eens uyt te drincken,
Soo vele syn ghemoet begheert,
Den soeten koelen vvijn.

Ia biilo 'twaer wter-maten fijn,
Mocht my sulcken schiin in d'ooghen blicken,
Soo sou my den Gheest wat beter verquicken,
Het d'un met den dicken liep door die kele,
Maer nu ist best dat ick wat spele.

Spelende ende fingende. *O soet o vriend'lijck vvesen,*
VVat groote vreucht doet ghy 'tghemoet ghevoelen,
Ghy kont mijn hert ghenesen,
En mijnen brandt strax voor de hand verkoelen.
V sinlijckheyt
Tot my bereyt,
Verquict my t'allen uyren:
Mocht doch dit leven
Ons in dit dal ghegheven,
Eeuvvich duren.

M. Wat dunct u Minne, vvaer dit een van ons ghebueren,
Oft wel tot een vermaeck hy ons te dienst wou staen?
I. H. Het is een aerdich Geest, hy staet my seer wel aen, (ven.
Hy soude een sluymerich mensch den slaep wt d'oogen dry-
M. Ick wil hem, met u wil, des iaers thien pond toe schryvẽ,
Soo hy ons dienen wil. I. H. Ick ben des me gesint
M. Ick sal hem spreken aen. Komt naerder goede vriendt,
Wilt ghy, op 'tgeen daer is, te middach ons vergasten?
VV. Geerne miin Heer, in schotel te tasten
Is beter dan vasten, dat is myn wit,
By goet ghesel schap ick geerne sit,
Als ghy by dit oock wel meucht speuren,
Wil yemant Danssen ick speel wt den treuren
'Tgeen hy te veuren mach hebben begeert,
Soo wie wat deert die come by,
Wilt hy een balet, Madrigael oft fantasy,
Al even bly ick salse velen,
Voor alle de gene die suchtende quelen,
Ken wilt niet helen, hebbe ick g spaert,
Een Courante, een volte oft Galg in-gaerdt,

De pavane van aert seer lustich om danssen,
Een paße per mezo kan ic vvel flanssen,
En voor de Hanßen den Duytschen reij,
De bataille vvreet met haer velt ghescbrey,
Ende over d'Ey doen ic de Boeren
Met vvondre pratten en sotte voeren
Haer billen roeren en danßen op't lest.
Soud ick noch vertellen de rest,
Elck is om t'best te langh om verhalen.
M. *Nu volght ons dan, vvilt doch niet langhe dralen.*
VVy sullen u betalen, naer uvven sin.
VV. *Ick vvil u volghen, gaet vry voor in.*

Eerste Handelinghe, vijfde verschooninghe.
Wulpsen Gheest. Quaet-inghevem.

W. Tis al gevvin, vvat dunct u Broerken?
Ick mercke vvel soo lange dit Hoerken
Hem heeft by't snoerken sal't vvel gelucken.
Q. Maer saecht ghy niet hoe ick int bucken
En onderdrucken vvas besich in't blasen.
VV. VVat helpet ghy condt met u viesvasen
Het Ionc Hert asen als een kleyn kindt.
Q. Ia desen Geest-gever geeft goeden vvindt,
In't herte hy print 'tgeen ons can baten
VV. Nu Broer 'tis tyt dees plaets te verlaten
Siet door dees gaten de Tafel is gedect.
Och mochten vvy den mensche nu bevlect,

Dus

Dus onghewect verscheuren met tanden.
Q. Soo hy doch sterf ò Wulpsaert in u handen
Soo waren ons banden vast om sijn hals.
VV. Hy is boos genoech ongod'lijck en vals,
Vol bitter regals, der halven ick wensche
Dat Godt alleen met desen mensche
Na sijne strenge rechtveerdicheydt doe.
Q. Den selven wensch ick het selve me toe
Soo weet hy hoe't met ons is gevaren,
Maer ic vrees dat hem t'onser spijt sal naren
Godes Barmherticheyt, die hem sal geven tijt
Om door de betering de sond te worden quijt,
VV. Nu sonder respijt laet ons verhuysen
Wy moeten na binnen wil hy slechts buijsen,
Ick sal hem bekuysen met Wijn en Bier.
G. Siet dat ghy hem eer wy dan gaen van hier
Na ons mannier den hals doet breken,
Oft anders en laet hem geen ongeluck steken,
Op dat hy daer door niet rake tot berou,
VV. Gaen wy doch binnen 'tis seker ic hou
Dat wy de Mou oft Rocxken krijghen.
Ick ga u voor met feestelijck nijghen,
Ghy moocht met swijgen hem mede bekruypen,
G. Gaet vrij ick sal van achter in sluypen.

Tvveede Handelinghe, Eerste uytcomste.
Liefde.

O Over swaer verdriet, ò druck, ò grooten noot,
Hoe word ic nu gequelt, geperst tot in de doot,
Siet al miin leden sijn gequetst, gewond, geslagen.
Och arm elendich mensch sult ghy tot geenen dagen,
Bekennen dat ghy Godt vertoorent door u daet,
Dewijle ghy my stelt in sulcken armen staet?
Gedenct het nieu Gebod ons vanden Heer gegeven,
Waer van Ioannes ons wel duyd'liick heeft geschreven,
Dat elc in Liefde pas siin naesten by te staen,
Geliick als Christus tot een Voor-beeld heeft gedaen.
Hoe kond ghy doch ò mensch my soo verlegen laten,
D'ondeuchden hangende aen de Deucht daer tegens haten,
Ghy denct niet op den Heer, ghy denct niet op u Godt,
G'en acht op onderwijs op Leere noch Gebodt.
Ick die sachtmoedich ben mach nergens nu vernachten,
Mits dat meest alleman eylas! al siin gedachten
Op eygen Liefde stelt, en hy en soect ooc niet
Als een groot tijd'liick goet te rapen, hoet geschiet.
Dies hy van d'arme wijct, niet konnende verdragen
De gene die door noot gedwongen komen klagen.
Voorwaer, voorwaer de mensch in sware doling svveeft,
Soo lang hy in de weeld met siin jonc-herte leeft,
Met vleescheliicke lust tot siin bederf beladen,
Daer toe den Wulpsen Geest en't quaet ingeven raden:

Doch

Doch als hy hem bevind in eenen slechten staet,
Siin hert benaut en't vleesch gestraft om siin misdaet,
Begint hy wel siin sond met weenen te beschreyen,
Doch salich siin de geen die soo lang' niet en beyen,
O Vader goedich God, die alle dingen ment,
Mijn herten leet is u volkomeliick bekent,
Mits dat ic by den mensch verstooten ben soo seere,
Helpt my wt desen anxt, door u genade ô Heere,
Verlicht de mensche doch, door uwe sterck kracht.
En treċt hem uyt 'tgewelt des Satans sture macht,
Die sich nacht ende dach als eenen Leeuw laet vinden
Om hem t'omranden ende omrant hem te verslinden.
Geeft dat hy met berou bedencke wat hy doet,
En stel alleen op u siin sinnen en gemoet,
Dat hy siin vyand mach vertreden en beschamen,
T'welc hoopende, spreec ic, met vrijer herten, Amen.

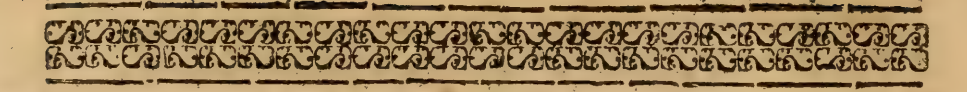
Tvveede Handelinghe, Tvveede verschooninghe.
Vleesch. Liefde.

V. Wie mach hier klagen doch, wat isser weer te doen?
Salmen dan nimmer hier, noch avont nochte noen,
Vrij wesen, om te met in vreuchden wat te leven?
Dewijl in overvloet ons alles is gegeven?
Wie wil ons dwingen doch, te mogen vroliick siin?
Siet hier, siet hier toch eens, dit laet wat, dit is fijn.
Staet uyt de door, gaet heen, wat maeċt ghy hier o vrouwe
Paċt u terstont van daer, eer met gewelt u stouwe,

Ter goeder trouwe ſegt wat ſoect ghy doch alhier?
L. Ick ſoecke, dat is waer, ò ſoete lieve Dier,
Maer leyder ic en vind het geen daer ic na wenſche,
Want ic allomme ſoec my ſelven in den menſche,
Dit waer my een groot goet, dit waer my eenen ſchat.
V. Dats my Hebreux int oor, ſeght hoe verſta ic dat?
L. Ic ben de Liefde die ſeer vriend'lijc is en goedich,
Vreedſamich van gemoet, van ſinnen ooc langmoedich,
Die niemant en bedriegt, die niemant en benijt,
Die niemant en verweckt tot tweedracht, twiſt, oft ſtrijt,
Ic ſoec geen eygen baet, geen quaet en can ic dencken,
Maer lijdende verdraech den genen die my krencken,
Waer vindmen ſulc geſtalt in eenich man oft vrou?
V. Ia wel, toch lieve Bruyt, wat moet ie hooren nou,
Men mocht u voor de Liefd' wel op den boeſem ſchrijven,
De rechte wetenſchap om die te doen verdrijven.
Soo heerliick ſtaet ghy hier beſlentert, en beleurt
Met uwe Kinderkens beſnot ſiinde en beſmeurt.
VVaert ghy wat opgepronct, geliic't vvel ſou betamen
Oft ſoo dat ghy u mocht verthoonen ſonder ſchamen,
Voor oogen ſtelde ic u een ander lief ten toon,
Dan ſout ghy voor u ſien de tvvede Venus ſchoon,
Met haer blond blinckend' haer, gekemt, geſtreelt ſeer ſinliic,
Haer Kaexkens als een roos, en haer geſichte minliic,
Haer lipkens als Corael, haer vriendeliicken mond,
Haer tanden als Yvoir, en hare Borſtkens rond.
Daer ſout ghy in haer ſpraec, daer ſout ghy in haer vvercken,
In haer omhelſen me de rechte liefde mercken.
Alſulcke te beſien is vvel een ander vreucht,
Soo ſy aen Tafel ſit 'tgeſelſchap ſy verheucht,

Met

Met eenich ſchoon verhael oft een nieu liedt te ſingen,
Waer toe ſy 'tſtem-geluyt ſeer lief'liic kan bedwingen.
Iſt datſe gaet oft ſtaet is datſ' aen danſen raeċt.
Selfs momus en hoort niet dat haer dē ſchoē ooc kraeċt.
Ten kortſten ſ'is ſoo ſchoon ſoo jeuchdich ſoo bevalliick
Dat ſy by alleman bemint is en Lieftalliick.
Derhalven ſwiigt doch ſtil en ruymt ons hier de baen.
L. Van ſulcke Liefde, Lief en doen ic geen vermaen,
Maer als ic van my ſelfs iet ſpreke, wil ic ſeggen
Van een die Geeſt'liic is, die't quaet ſoeċt neer te leggen,
Die niet lichtvaerdich is, maer die haer eerliick draegt,
Die geenen pracht en ſoeċt, die na geen welluſt vraeght,
Die God lieft boven al, den naeſten als haer ſelven.
V. Tis wel gelieft miin vrou, komt t'avont thuys ten elven,
Waer vintmen doch een menſch ſo dom, onvroet en mal,
Die liever als hem ſelfs een ander lieven ſal.
'Them gaet doch voor den Roc maer ſegt ter goeder trouwē
Hoedanich is dien God die ghy ſo hoog wilt houwen?
Dat elck met ſulcken liefd' tot hem ſou moeten gaen.
L. Al iſt dat ic't u ſeg, ſoo ſult ghy't niet verſtaen,
Ia 'tminſt begrijpen niet, want hier al ander ooren
Als ick by u bemerck, tot deſe reden hooren.
'T waer noodich dat ghy werd herboren in den Geeſt.
V. Ha. Ha, ha, he, ha, ha, he, wat komt hier ter Feeſt?
Ha, ha, he, ha, ha, he, o ſotſte van de wijven,
Ick ſtick van lachen ſchier, ick vrees daer in te blijven.
Ha, Ha, ha.

Tvveede Handelinghe, Derde verschooningh.
Mensche, Ionc-hert. Vleesch. Liefde.

Wel Marta segt hoe dus? waerom lacht ghy soo seer?
V. Dat niet verswijgen kan, y komt doch hier mi in
Heer,
Besiet doch dit fatsoen, aenmerct doch die persoone,
Siet hoe gestadichliick en schoon sy staet ten toone,
Als ghy haer wesen siet de Liefde ghy beschout,
Want sy in als volmaect haer selven daer voor hout,
Soud' u gemoet miin Heer alsulc een konnen haten:
En sout gy voor dees Bruyd 'tIonc-Hert niet willen laten.
Voor eerst haer (soo gy siet) geen Hoovaerdye quelt.
Ic ben een schamel maert die dienen moet om gelt,
Doch seker 'twaer my leet dat ick (mijn jonge leden
Met sulcken kleet verciert) de strate moest betreden.
Den lach my overvalt, soo dicwils ick dat wijf
Voor miinen oogen sie met sulcken kleet aen't Lijf,
Hier neven heeft sy noch een gaef van wel te spreken,
Ja soo geleerdeliick dat ick haer wijse treken
Geensins en kan verstaen, ten sy, ò sotte stuyp,
Ick weer herboren word, ende uyt mijn moeder kruyp.
Wat dunct u doch mijn Heer van een alsulcke reden?
M. Dees Vrou (na dat ick sie, en is niet wel te vreden,
Sy moet krancksinnich sijn, s'is dwepende, sy suft,
Kom laet ons naerder gaen en hooren haer vernuft
Segt Vrou waer om doch stelt ons Marta dus de pijpen.
L. U Maerte lieve vriend en konde niet begrijpen

Het

Het woord dat ic tot haer heb uyt den Geest gestort,
Dewijl sy vleescheliick haer daer en tegens port.
Ken heb haer niet geseyt dat sy weer als te voren,
VVt haerder moeders buyc moest vleesliick syn herboren,
Maer 'tmoet syn na den Geest, na Godes Soons vermaen,
M. Dit dunct my mede vremt, hoe sal ick dit verstaen?
Voor desen hoorde ick noyt van een alsulcken handel.
L. Dat is den ouden mensch gansliic na d'ouden vvandel,
Die door de quaed begeert der dvvalinge verderft
Afleggen. Namentliick (op dat het aertsch versterft,
Hoerery, Giericheyt en 'tquaet bevvegen schouvven.

Tvveede Handelinghe, Vierde verschooninghe.
Wulpsen-Geest, Liefde. Vleesch.

W. *Holla ick moeter uyt dit moet ic teghen houvven.*
L. *Daerom o sterflijck mensch en laet de sonde quaet*
In u broos lichaem doch niet voeren haren staet,
En sijt tot geener tijt met lust daer toe gheneghen,
Maer vvandelt in de Liefd' en in des Heeren vvegen,
Dat uvven lust sich streck tot uvves naesten nut,
Sulcx poogt te doen vvaer door sijn schade vvord geschut,
Schept uvve vreucht alleen om hulp en troost te geven,
Laet geen bedroch by u om d'eygen bate leven,
Over den droeven treurt, en vast voor uvven gast
Voor die behoeftich syn, het sparen vvord belast.

W. *Dats een nutte reden*
V. *Ia voor den Bedelsack.*

W. *Laet*

W. *Laet ons naerder treden,*
V. *Dats een nutte reden,*
W. *Voor haer gemack,*
W. *Dat's een nutte reden,*
V. *Ia voor den Bedel-ſack.*
W. *T'vvaer noodich datmen haer het broot te voren brack.*
Ick heb myn dage noyt gehoort alſulcke kecken,
VVie ſoude doch ſyn broot uyt ſynen monde trecken
Om een ander te geven? vvie vvaer ſoo dvvaes,
Ten vvaer eenen duypen oft vvel eenen houten Klaes,
Dit vvijf maect geraes van kleynder vveerden,
Maer meynt ghy dat dat vvy dit hier al voor goet aenveerden,
Neen Neen Vrouſleyps de ſchrift is ons bekent,
Neemt uvven Bijbel, leest, in't oude Teſtament,
De Prediker ſal u vvat anders daer ontbinden,
In't vijfde Capittel ſult ghy duyd'lijc vinden
Soo ghy den blinden immers niet en ſlacht,
De vvelcke menſch Godt Rijcdom goet en macht
Gegeven heeft, dat hy ſich ſal bedincken,
En voor ſijn deel vvel eten ende drincken,
Hoe mach u dit klincken? Ia 'tis een gave Gods.
VVat dunct u moerken is dat vvat ſpots?
'Tis vry een vvoort, dees red'en treffen.
V. *Ja lieve ia ſ'en heeft maer 'tkeffen,*
Haer dient ooc vvel een Bril met een Kaers,
Om in't leſte te leſen het tvveede vaers,
Alvvaer dat mede uytdruckelijc vvord gheſchreven,
Soo vvie God Rijcdom, goet ende eere heeft ghegheven,

End' hem onbrekende is het gheen syn hert begheert,
Devvijle God hem doch de macht niet en bescheert
Om 'tself te nutten tot syn lusten en behaghe
Dat's louter ydelheyt, daer toe een boose plaghe.
L. *Dit en strijt teghens my ò lieve vrienden niet.*
Soo ghy den heelen Text te rechte vvel doorsiet,
Daer staet dat hy daer van sal eten ende drincken
Voor syn deel, vvat is dat, dan voor de rest ghedincken
Den genen die in noot end' in benautheydt sit.
Dit selve gaet heel vast, en boven alle dit
Ist oock een Gave Gods, dat yemant in syn leven
Ghebruycken mach het gheen de Heer hem heeft ghegheven,
Ghelyck u tvveede vers het selve mede brenght,
VVant 'tis een boose plaegh soo God niet en ghehenght
Te nutten 'tgheen voor ons met arbeyt is gevvonnen,
Oft vvel de lieve Godt soo mild'lyck ons vvilt gonnen,
Soo dat de Rijcke man een slaef is van syn goet,
Daer uyt en volgt doch niet dat hy't in overvloet
Onnuttlyc sal verdoen, en d'arme 'thun ontrecken.
W. *VVat raest doch dit vvyf het is om me te gecken*
'Tis vvonder Heer dat ghy daer na luystert,
VVant sy de schrift met logens verduystert,
En vvat sy bluystert, ten mach niet baten,
Dus laet ons dese eer-vergetene verlaten,
VVy hebben hier tijts ghenoech versleten.
Speelt ende singht. *Kom ga vvy dan ter Tafelen vvaert*
Het is nu tijt om eten,
De Koc heeft ons vvat goets gespaert,

Ten is my niet vergheten.
M. *My dunct ooc liefste Lief vvaer ic nu vvel ghesetem*
Ick soude om sulcken Clap niet uyt mijn plaets opstaen
V. *Adieu, besmeurde Liefd.*
W. *Adieu, Adieu, vvy gaen.*

Tvveede Handelinghe, vijfde verschooningh.
Liefde.

HOe doof siin d'ooren Heer, van dese aerdsche jeucht,
Tot 'tsalige geluyt 'twelc stichtende is ter Deucht,
Hoe seer is 'tjonge hert voor 'tsoete joc verslagen,
Het welc voorwaer nochtans niet swaer en valt om dragen.
Hoe qualiicken besteed de mensche siinen tyt,
Miin minneliick vermaen ten goeden niet en dyt,
Doch gaen ic evenwel om bidden sonder swichten,
Dat God den mensche wil door siinen Geest verlichten.

Derde Handelinghe, Eerste uyt-comste.
Liefde.

DEvviil dat my 'tgemoet tot miinen naesten streēt.
En dat al miinen lust in goet doen vvord vervveēt,
Soo dat ic elc een troost, ooc den vervolgden quicke,
Die arm van Geeste siin 'tverblyden me toe schicke,
De Hongerige laef, de dvvalend' help te recht,
Op dat hy daer na leve als eenen trouvven knecht:

Soo

Soo kan noch ooc en mach ic in miin huys niet leven,
Maer moet my onder 'tvolc fteets op de ftraet begeven,
  Alhoewel ic nochtans nu by de meeftendeel
  Veracht ben en verfmaeyt ja foo verworpen heel
Dat fy my fouden hier veel liever gants vertreden,
Dan dat fy haers gelijc de minfte vriendfchap deden,
  Ia fonder hare fcha: gelijck dat leyder hier
  Ten deel gebleken is aen dit elendich dier.
Doch even wel wil ic my felven noch verkloecken,
Om hem weer op een nieu in vriendfchap te befoecken.
  Holla! wat hoor ic daer; wat deereliic gekerm,
  Hier valt een ongeluc, ò Heere Heer ontferm.

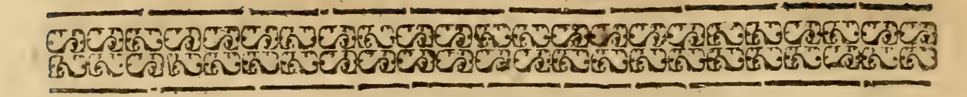
Derde Handelinghe, Tweede verfchooninghe.
Vleefch. Liefde.

O VVat een groot verdriet, ò wat een ongeluc
My nu daelt over 'thooft, ò menfch wat grooter druc
Wat deereliicker val o wat een fwaer elende,
Groot wonder ift dat ic my felven niet en fchende,
  Soo ben ic nu onftelt van finnen gans berooft,
  Wie had doch fulcx verwacht, wie had dit oyt gelooft.
Geen ongeval foo groot, geen fwaerder pijn noch fmerte.
L. Wat doch mifcomt u Lief? wat quaet leyt u op't herte,
  Is u oft wel in't huys een ongeluc gefchiet?
  V. Wat fegt ghy ongeluc? te groot is ons verdriet.

Myn Heere door den wijn beschoncken en bevangen,
Als een die sorge droeg met over groot verlangen
  Sijn beste vrienden die hy had op siin Bancket
  Te toeven soo't behoort, soo dat hy met opset
Dan d'een en d'ander nu den wijn had toe gedroncken,
Op dat sy sonder schaemt niet lange souden proncken,
  Kreeg grooten Water noot, gelijck dat wel geschiet,
  Het welck den Wulpsen Geest vernam, en daer op riet:
Mits dat hy met siin Lief int midden was geseten,
Dat hy de Gasten niet verstooren soude in't eten,
  Maer sou syn Tafel-bert int midden van den dis
  Neer-leggen omgekeert, en daer dan stijf en wis
Met eenen voet opstaen, en soo voort over springen,
Miin Meester hoe wel hy sich qualiick kost bedwingen
  Versinde hem wat hier op, doch soo hem onbedacht
  Siin Liefste het jong-hert noch eenen vollen bracht,
Die hy dan doch geensins ontseggen wild' haer bede,
Wert hy veel meer geport als hy te voren dede.
  Soo dat de Wulp heyt selfs het Bordt heeft omgekeert
  Mijn Heere dus geport, hem vindende over-heert,
Sich rechtend' over eynd begaf hem op de banck,
En met een lustich Hert hy over Tafel spranck:
  Maer leyder! Hy en viel door't stronck'len niet alleene
  Soo herteliick dat hy gebroken heeft siin beene
Maer ooc een Rib in't Lijf gequetst is door den val
Dit siinde dus geschiet en hoorde m' over al
  Niet alleen het geschal ende overluyde suchten
  Van miinen goeden Heer: Maer siet door d'ongenuchten

Viel

Viel miin verkooren Vrou neerſtortende in onmacht,
Daer liep elc overhoop, hier elck een raet bedacht,
De ſommige om ons Heer op't ſachte bed te krijgen,
En d'ander om miin Vrou den Borſt lap te ontrijgen,
De derde party liep om Nag'len om Aſijn,
De vierde ſproeyde haer in't aenſicht met den Wijn,
Doen ic dit jammer ſag verliep ic ſonder vragen,
Want ick en kond voorwaer den hert-ſweer niet verdraghen.
Daer hebt ghy 'trecht beſcheet van 'tgeen gy weten wilt.
L. Dit is een droeve ſaeck, doch dochter ſiit geſtilt,
Op't leſte ſal het noch al wel ten beſten raken,
Maer ſegt wat wilt gy doen, wat wilt gy nu gaen maken?
Blijft gy nu langer niet by uwen goeden Heer?
V. Ic ſou wel geerne maer het jammert my te zeer,
Te hooren in dit huys ſoo treurichliicken klagen,
Hoe wel om d'eere wil den tyt van miine dagen
Die ic te dienen heb, wel wenſch te ſiin voldaen.
L. Daer toe behoort gy u (als reden) te verſtaen
Want in den tegenſpoet ſoo kent men eerſt de vrinden,
Voor al ſoo moet gy nu een Meeſter ſien te vinden
Die uwen Heere help, oft iſmer omgegaen?
V. Niet dat ic weet e *L.* flocx, ſoo maeckt u dan te baen.
V. Ic wete by na niet in wat plaets ofte hoecken
Hem nu dus inder yl op't naeſt ſal mogen ſoecken,
Soo ſeer ben ic verſuft doch even wel dats ganck.

Derde Handelinghe, Derde verschooninghe.
Liefde.

DAer gaet het Vleesch nu heen in twijfel ende kranc,
Om dat het Lichaem hier gevallen is in banden,
Doch na den Geest so is de meeste vreugt voorhandē,
Want God de Heere straft den geenen die hy mint,
Tot hem genegen als een Vader tot siin kindt,
Het is my over goet roept David tot den Heere,
Dat gy my hebt verneert, op dat ic kennen leere
Vwe gerechticheyt, waer door gy word bedocht.
Oock Esaias schrijft, sy hebben u besocht
In haer benautheyt Heer, sy bidden u by tijden
Als sy door uwe hand de straf tot boete lijden:
Alsoo sal nu de straf, de breuck, en desen val,
Een oorsaeck siin, dat ic met miine Susters sal
Veel aengenamer siin, dies wil ic naer ons palen
En hun (het geen ic weet) heel duydeliic verhalen,
Sy sullen met my gaen, hun makende gereet
Om desen mensch bedroeft, met reden en bescheet
Te troosten in den Heer, en in't Geloof te stercken,
Op dat hy mach voortaen in s'Heeren Wijngaert wercken,
Doch moet ick eerst besien wat siine meyt sal doen
Oft sy haer herwaerts aen sal met den Meester spoen.
Daer komt des Lichaems Troost, om by dat lijf te wesen,
Nu gaen ic voorts om hulp, de ziele te genesen.

Derde

Derde Handelinghe, Vierde verschooninghe.
Lichaems-Troost. Vleesch.

L. T. Maer ist ooc mogelijc dat ghy my daer vertelt,
Is desen goeden man soo deerelijc ghestelt?
Komt hem het ongeluck met sulc een smert omgorden,
V. Het huys der vreuchden is het Dal der tranen vvorden:
Alsoo dat ic my schroem daer vveder in te gaen,
VVant als ic overdenc, vvant als ic overslaen
Den lust die ic aldaer gehad heb al dees daghen,
Soo mach ick (doch te recht) vvel kermen ende klagen,
Het treft my veel te hert, ò Meester 'tsmert my vrij.
T. Stelt u te vreden lief, den druc stelt aen de sy.
U heere (soo ic hoop) sal korts vvel beter varen,
Daer toe sal ic mijn konst noch mijnen vlijt niet sparen
Laet ons voor eerst niet lang verslijten onsen tijt.
V. Gaet ghy vrij binnen man en toont daer vvie ghy sijt,
vvant ick in myn gemoet als't best heb voorgenomen
Aldaer, in sulck gestalt, soo baest noch niet te komen.

Derde Handelinghe, vijfde verschooninghe,
Vleesch.

V. By kommer oft verdriet, by hert-svveer ende piin
En dienet my geensins (soo lang ic leef) te siin,

Hoe

Hoe mocht ic konnen ſtaen by ſulcke ſware ſaken?
Dat ic mijns Heeren been ſou mogen ſien vermaken,
  Hoe ſoude ic konnen ſien den hert-ſweer van miin Vrou
  Hoe quaemt uyt mijnen ſin? daer om voor beſt ic hou
Voor eenen ſekeren tijt een ander huys te kieſen,
Daer hoor ic weder ſpel, ken ſalt niet al verlieſen.

Vierde Handelinghe, Eerſte uyt-komſte.
Liefde. Gheloove. Hoope.

L. Hebt ghy mijn reden wel verſtaen, ſegt Geſellinnen?
G. H. Ia wy. *L.* Betreftſe dan met hert gemoet en ſinnen.
  Dat elc met vlijt om ſtrijt dan brenge voor den dach.
  Wat ſy door Godes hulp in deſen menſch vermach,
Op dat wy eyndelijck hem uyt den Doolwech leyden,
Ick ſal u voore gaen ende ons den wech bereyden.
  Hem thoonende hoe Lief God den geloover heeft,
  En wat een byſtant hy den Hoper altijt geeft.
G. Wy Suſters ſullen ooc ter wijlen overleggen,
Wat wy den menſch mede in't trooſten ſullen ſeggen.

Vierde Handelinghe, Tvveede verſchooninghe.
Gheloove. Hoope.

.VVat ſorge draegt de Liefde voor den rechten ſchat,
H, Sou ſy niet God heeft ſelfs dẽ menſch ſo lief gehad

Dat

Dat hy ſijn eenich ſoon heeft voor de menſch gegeven,
  G. Soo hy in hem gelooft, daer om ſoo ſullen wy
  Voor eerſt bethoonen lief wat het gheloove ſy,
En dat uytdruckelijc op dat hyt mach onthouwen,
Te weten dat het is des herten vaſt vertrouwen
  Op Gods beloften ſchoon in Ieſu Chriſt ons Heer.
  Daer neven ſal ic hem tot dit noch ſeggen meer,
D'een voor en d'ander na om d'ooren niet te dooven,
Dat hy van *God*, *Gode* ende in *God* moet gelooven.
  Van God, als datter is een God die alles ment,
  Rechtvaerdich, eewich en waerachtich, ons bekent,
Een Chriſtus ſijnen ſoon van aenbegin geboren,
End' eenen H. Geeſt den trooſter uytverkoren,
  Daer by dat deſe dry een God te ſamen ſiin.
  Gode, dat wy in als ſyn woort gelooven ſiin.
In *Godt*, dat wy voor eerſt ons hope op hem ſtellen
End' door 'tgeloove me naer ſiin genade hellen.
  Ten derden ſal ic hem met een vermaning ſoet
  Voor houden dat 'tgeloof gevoedet worden moet,
En dat het niet genoech en is dat wijt ontfangen,
Soo wy aen't queeken gans ons ſinnen niet en hangen,
  Daer omme even als 'tnatureliick verſtant,
  Ons ſiinde van 'begin in d'herſſenen geplant,
Geoeffent vvorden moet, tot 'trecht gebruyc van leven,
Alſoo moet ooc tgeloof voor een begin gegeven
  Van onſe nieuvv geboort, in't geeſt'liick leven goet,
  Wel vvorden opgequeect, door d'oefning diemen doet

In Schriftuere ende ooc in't ftorten der gebeden.
Ten vierden en voor 'tleft fal ic met goede reden
 Hem feggen wat hy me door my verkrijgen fal,
 Te weten dat 'tgeloof hem brengende is in't tal
Der gerechtvaerdichde, by Gods erf-kinders mede,
En foo befitten fal het eeuwich goet in vrede.
 Daer hebt ghy nu het miin, miin dochter wat hebt ghy?
 H. Ick fal hem mede Vrou, voorftellen wat van my
Gehouden wefen moet, en eerft voor al verclaren
Wat dat de Hope fy, op dat hem vreucht mach naren,
 Te weten een verwacht, 'twelc onbeweegliic is,
 Van t'geen ons is belooft in Chrifto voor gewis,
Waer van geen bliic en fal in't aerdfche leven wefen,
Maer inden jongften dach, als onfen Heer geprefen
 Ten Oordel komen fal, om wecken vleefch en been
 Het Lichaem met de Ziel weer makende gemeen
Daer na dat hun die in den Heer geftadich hopen
Na Schrifts verklaringe de Salicheyt ftaet open.
 Soo dat de goetheyt Gods fulck nimmer en verlaet
 Die op hem hopende is, en't aerdfche wefen haet.
Ten derden dat de Hoop door vaft gelooven groeyet,
En dat daer neven haer het ftadich bidden voeyet,
 Daer by tot voetfel noch, d'Exemplen men behoeft,
 Der Martelaren die verfocht fiin en beproeft,
Een vroom Godvruchtich volc vaft ftaende in Chrifti wegē,
Waer door dat fy de Croon der Glorien verkregen.
 Daer by foo voech ic dan 'tgeen ons Iacobus fchrijft
 In fiinen tweeden Brief, de Salicheyt beklijft

Den

Den genen die verdraecht, ſtantvaſtich ſynd' in't lijden,
Want hem de ſchoone Kroon der eeren ſal verblijden
De welcke God belooft den genen die vvel doet,
Ten vierden vvat ſy doet, te vveten dat 'tgemoet
Des hoop-ſuchtigen menſch geſtadichliic ſal hercken
Om doorgaens in te gaen den wech der goeder wercken,
Want ſy ter ſalicheyt doet poogen door de deucht,
Den wercker hout s'in 'twerck end' eynd'liick baerdt ſy vreucht,
G. Nu Dochter tis genoech t'mach voor dees tijt beſtaen,
Tis beter dat wy voort hier mede binnen gaen,
Om onſe Suſter trou in't wercken te verſcharen.
H. 'kVerlange mede ſeer hoe ſy met hem mach varen.

Vierde Handelinghe, Derde verſchooninghe.
Quaet-ingheven.

WAt raet met my de ſpit leyt in der aſſen,
Wy mogen langer geen braden meer braſſen,
Wat wy meer baſſen 'tis al om niet,
Ick verga van ſpijt geliicmen ſiet,
wat dit bediet miin oogen leken
Als ic den neuſe daer binnen wil ſteken,
Koſt ic dit wreken ſoo waer ic een Helt:
Maer t'is te vergeefs, nu hy daer leyt gevelt
Soo qualiic geſtelt beclaecht hy ſiin ſonden,
Met ſiin jonc-herte wilt het oock honden,
Ia 'tdeſer ſtonden leyt ſy en ſterft,
Daer en boven het vleeſch dat hy nu derft,

Hevet oock verkerst met wech te loopen,
Soo dat sy't (ducht ic) sal moeten bekoopen,
Ic sal s'op knoopen kan ic haer krijgen,
Dat sy na den Adem sal moeten hygen.
Doch ic moet swijgen, de door open gaet.

Vierde Handelinghe, Vierde verschooninghe.
VVulpsen Geest. Quaet ingeven.

WAt raet vvat baet, o lieve maet?
De staet, is quaet, vvy komen te laet,
Daer vvil geen Peper in de Pensen vallen.
Q. VVat komt ghy hier nu kallen en mallen
Hebt ghy met allen daer binnen niet te doen?
VVie maeckt u soo stout vvie raet u soo koen?
Hebbe ic u voor noen (op pene der lijven)
Niet sterck belast daer binnen te blijven?
W. *Ia vvilt ghy klijven, o lieve man*
Als ick daer niet ghedueren en kan,
Uvven Neuse dan steeckt door de spleten,
Soo sult ghy haestelyck d'oorsaeck vveten
VVaerom ick vergheten heb u bevel,
Dees eerloose Liefde door haer bestel
Doet ons 'tgequel, sy quam by den mensche,
Om met een goet Beetken te vullen den pensche,
Dies ic haer vvensche de plaegh op't lijf,
Dit vvas noch niet ghenoech, door haer bedrijf,

Quam

Quam noch een vvijf met haer dochter inghesprongh en
Die teghen mijnen danc in de Kamer dronghen,
En my bedvvonghen daer uyt te gaen,
Doch soo bleef ic van verd' eerst staen,
Maer haer vermaen viel my soo krachtich,
Dat ic niet langher (uvv's synde ghedachtich)
Heel vvas onmachtich, en lieper uyt.
Daer hebt ghy nu het gantsche besluyt.
Q. *Dats een bitter Cruyt. VVie vvaren dees vrouvven,*
Die u soo Ruyterlijck konden stouvven,
En buyten houvven, ja teghen danck?
W. *Dat mooght ghy vvel dencken, 'tgeloof my dvvanc,*
Die my ter banck haer dochter brochte
VVant dese dry doch (als een ghedrochte)
De hoofden steken in eenen Kapproen,
Q. *Ia lieve magger daer vvringht ons de schoen,*
Ons lieken is uyt vvy moghen vvel huylen,
Hoe comen vvy 'thuys, vvaer sullen vvy schuylen,
Het vvilter vuylen doch 'tis u schult,
V huyt sal vvorden met slaghen ghevult
Dus maeckt uvven bult ghereet myn manneken.
W. *Oft ghy den uvven, 't is u schult banneken.*
Q. *Hebt ghy dan niet het Tafel-Bert ghekeert,*
En hem u schoone Konste gheleert,
Om naer u mannier over Tafel te springhen?
W. *Deed uvven raet my daer toe hem niet dvvingen.*
Al kost ghy schoon singhen, ghy hebbet my gheraden.
Q. *Dit evenvvel en komt u niet te staden,*

'tBert sout ghy dan alsoo hebben gheleydt ,
Dat hy niet meer en hadde gheschreydt ,
Dit had ic gheseyt , dat vvas mijn begheeren ,
W. *Ja soeckt ghy my met vvoerden te verveeren ?*
Ick sal verkleeren dat 'tu bedrijven is.
Q. Mijn ? ick sal met u niet laughe kijven vvis ,
Voor uvven lijven is , dat en daer by dat goet ,
W. *Ha ! ha ; vvil ghy daer aen ? vva lieve bloet*
Hout dien voet , en dat en dat daer by.
Q. Daer hebt ghy vvat vveder ghy olijcke pry.
VV. *Amy, Amy, Amy tis meer als vluchtens tijt.*

Vierde Handelinghe , vijfde verschooninghe.
Quaet-inghevven.

DAer ben ic nu dit Gexcken me quijt ,
Ick en wete van spijt wat ick sal maken ,
Hy sal by den strenghen soo roeren siin kaken ,
Ia my doen smaken alsulcke soppe
Dat ic verbernen sal miin kroppe ,
De solfer droppe valt my nu tot een deel ,
Ia lieve gasten tis al krackeel ,
De Duyvel is heel in't vijsten geraeckt ,
Maer holla Geest een ander note kraeckt ,
Ontbind uwen weetsack , u bet wilt versinnen ,
Ongetwijfelt sult ghy noch wat gewinnen ,

Hout

Hout u niet binnen, ſcherpſinnich practiſeert,
Overdenct geſwind en naerſtich ſtudeert,
Ghy moet alles wel met vlijt doorgronden,
Let op u ſtuck, ſoect, nieuwe vonden,
Soo word ghy ontbonden van u verdriet.
Daer valt my wat in den ſinne, ſiet,
Na miin bediet ſal't heel wel komen,
Merct, deſen menſch ſal hebben aengenomen
Een nieu mannier van leven na de ſchrift,
Daer hebben hem deſe wijven ingeſtift,
Maer ick ſal 'tvergift niet laten te mengen,
D'onnut gepeys by hem ſal brengen,
Die hem daer in ſal maken te dwalen,
VVat dunct u goey lie waer macht de duyvel halen?
Segt nu hy heeft noch Geeſt in ſiin ſchenen,
Al ſiin ſy Blau, daer gaen ick nu henen.

Vijfde Handelinghe, Eerſte uytcomen.
Menſche.

ICk arm elendich menſch van ſtof en ſliick geſchapen,
Beween den ſchoonen tijt die my dus is ontgaen,
In groote luyerdy heb ic te lang geſlapen,
Verſuft ſiinde en verblind ben ic verdvvaelt gegaen,
'Thoovaerdich Helſche kleet met vlijt getogen aen,
VVant ick den VVulpſen Geeſt heb veel gehoors gegeven,

Om

Om dat hy miin jong Hert soo seer was toegedaen,
Het welcke doorgaens socht in vroliicheyt te leven,
Dies 'tselve miinen sin tot wellust heeft gedreven,
Soo dat ic nergens el gebruyckte miin verstant,
Onwetende bleef ick, ongod'lijc buyten schreven,
In't herte en was my niet als ydelheyt geplant,
Het quaet had my verheert, de sond had my vermant,
Soo dat ic van het goed gans niet en heb geweten,
O schoonen tijt ghy zijt onnuttelijc versleten.

In dit Dedaelsche hof ben ic dus langh gebleven
Met Wulpschz vast betuynt, met s'werelts vleesch omstaect
Die my daer deden steedts in kromme gangen sweven,
Want ic en sach voor my geen ander wech gemaect,
Hier uyt en waer ic ooc tot geenen tijt geraect,
Soo d'overtrouwe Maegt de Liefde vol genaden
My niet en had verlost, de doot had ic gesmaect,
Doch dees my bystant deed, met wijsseliic te raden,
My gevende eenen draet, waer door ic al de paden
Des dool-hofs werd bekent, om in den rechten straet
Den born te soecken om miin sonden af te waden,
Nu wil ic daer na toe, de vreucht doch open staet
Den genen die boet doen, voor hare boose daet.
Sijt my genadich Heer, ic heb my selfs vergeten,
O schoonen tijt ghy sijt onnuttelijc versleten.

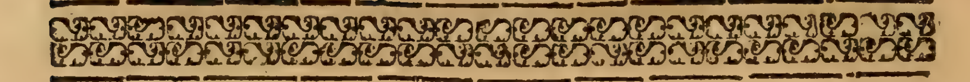
Het herte tuygt my nu, dat ic dus ben geboren
Na Godes eygen beelt 'thooft dragende in de locht,
Op dat het aerdsche goet my niet en sou bekoren,
'Twelc Peck en Swavel is van 'twistich Helsch gedrocht,
Maer wel op dat by my het Hemelsch word gesocht,

Dat

Dat is dat ic voor eerst recht kennen soude leeren
Den genen diet al heeft uyt eenen niet gewrocht,
Hem houden voor miin God en voor een Heer der Heeren,
Die elc een boven al tot aller tijt moet eeren,
Ten tvveeden op dat ic, als eenen trouvven Knaep,
Miin oogen doorgaens sou tot siin geboden keeren,
Waer in ick ooc alsnu meest miin genuchte raep,
Ten derden mede op dat ic niet en viel in slaep,
Door't bucken siinde stil in't bidden neer geseten,
O schoonen tijt ghy sijt onnuttelijck versleten.

PRINCE.

O Ghy dry eenich een, ò groote Vorst der Vorsten,
O Prins der Princen al, O God en Vader goet,
O Levende Fonteyn voor hem die naer u dorsten,
Wijt spruytende Ader schoon, ò levendige vloet,
Die d'arme sonder Gelt ooc dees genade doet,
Dat sy den Wijn en't Melck gegeven mogen halen,
Verquict en laeft miin siel suyvert ooc miin gemoet,
Op dat my nu voortaen de sinnen niet en dalen
In't modder ende slijck der alderleechste palen,
'Trect miin gepeys tot u ruct t'uwaerts 'smenschen hert,
Soo'n word ic niet belet om sonder langer dralen,
Naer u met vlijt verblijt te nemen miinen tert,
Op datter geenen tijt voortaen versleten werdt,
Ick heb hem laes! te veel verworpen en versmeten,
O schoonen tijt ghy sijt onnuttelyck versleten.

Vijfde Handelinghe , Tvveede verschooninghe.
Onnut-Ghepeys. Mensche.

ICk heb ò mensche nu hier staende stil gedoken
V reden wel verstaen, die ghy hebt uytgesproken :
Waer in soo ic verneem ghy uwen tijt beclaecht,
Alsoo dat u alsnu de naersticheyt behaegt,
Twelc recht ten besten keert: dus weest voort aē te vroeden,
De ledicheyt is doch van alle quaet de Moeder.
Naer u voornemen dan syt vlijtiger voortaen
In't geen ghy voor de hand alsnu soect aen te gaen,
Maer segt my, waer toe doch wil uwen sin sich voegen?
M. Ic soecke nu voortaen te scheppen mijn genoegen
In sulcken oeffening die my gedijen kan
Ter salicheyt, sulcx sal mijn ziel verblijen man,
Dus wil ic nu voort aen in 'sHeeren wegen wand'len
O. Hier van moet ic mijn vriend een weynich met u hand'lē
Hoe is't dat ghy dat meynt, wat hebt ghy daer me voor?
M. Dat ic voor alle ding sal soecken 't rechte spoor
Om binnen 't eeuwich rijck te raken in de vreuchden.
O. Hoe meynt ghy dat te doen? *M.* door hulpe vande deuchdē
Te weten door 't geloof, de Liefde en hope met.
O. O lieve goede man u sinnen daer van set,
Want daer door sult ghy die versuffen en verdooven
Treckt u gemoet hier van, wat wilt ghy doch gelooven.

Daer

Daer hoort een studie toe die u al veel te swaer
Sal vallen voor de hand, daer om laet die vry naer,
Ghy siet de lieden meest alsulcke Suffers haten,
Studeren in het recht soud u wat konnen baten,
Oft in de Medecijn, daer m'ooc goet gelt me wint,
Doch 'twaer noch beste wel, soo ghy recht vvaert gesint
Om koopmanschap te doen, daer sout ghy gelt me geeren,
En dan soo mocht ghy vvel met eeren veel verteeren,
Elc sal u groeten dan ende eeren als een Godt,
Een rijcman noemtmen vvijs al vvaer hy dvvaes en bot,
Maer dese Meesters groot die na de Godtheyt trachten,
Men over al nu hoort voor suffebollen achten,
Ende alsment ooc met vlijt besiet en vvel bemerct
Soo sietmen dat de schrift een sufferye vverct,
Let dan voor eerst, ghy vvilt gelooven, na u spreken,
Hier inne sal alree al veel te veel gebreken,
Want gy slooft aen Godt die alles schiep uyt niet,
M. dats waer, ia allen 'tgeen men noch voor oogen siet
Wort door siin wijsheyt groot gement ende onderhouwen.
O. Ghy segget (hoor ic wel) maer wie kan daer op bouwē?
Saecht ghy hem oyt? soo secht, op dat ghy my geneest,
By wien? en wat hy was, hoe lang hy was geweest
Eer hy de vveerelt schiep, de menschen oft de Dieren,
Wat vvas doe al siin doen, siin vvesen siin mannieren?
Dit moet ghy vveten eerst als ghy gelooven vvilt,
Oft anders vvord den tijt onnutt'lijck vveer gespilt:
Maer ic en ken geen man die 'tself u sal bedieden,
Daer omme meugt ghy vvel dees sufferye vlieden.

Hier neven hout ghy vast dat God me sy almachtich.
M. Ia dat bekenne ic wel, ja houdet voor warachtich.
O. Kan hy God siinde dan oock yemants wel bedriegen?
Kan hy ooc sonde doen, kan hy ooc valschlijc liegen?
Ende oft hy wilde doen, al 'tgeen hier is voorseet
Soud' hy dat konnen doen stil sonder siine weet?
Wat dunct u vriend hier van? hoe klinct u dit in d'ooren
M. Alsulcke praet voorwaer miin sinnen souden stooren.
O. En boven alle dit soo word ghy meer gequelt,
Als u tot voor-beeld een alsulcken word gestelt
Die ghy moet houden voor een God en mensch te samen,
En die gevolcht moet siin, ja 'tlichaem moetmen pramen
Om siinen pad te gaen, want hy neemt siinen tert
In sware wegen die seer pijnliic siin en hert.
Hier neven met hem noch steeds bidden ende waken,
Vervolging lijden en soo duysend dooden smaken,
In allen desen ancxt, in alle dit gevaer,
In alle dit verdriet, en moogt ghy niet een haer
Besijden treden af, oft men sal op u passen,
Want t'Helsch gespuys dat soect alsulcke te verrassen,
Daerom voor al siet toe en wacht u sinnen vry
Van dees versufte en snoo onnutte Raserny.
G'en meucht u doch soo licht tot geen gelooven geven.
M. Hier door valt my daer in het geen ons heeft geschreven
Ecclesiasticus, de geen die haest gelooft,
Te seer lichtvaerdich is van sinnen me berooft,
Hem selven schaed'liic is, als hy sich laet verleyden,
O. voelt ghy nu niet in't hert dat ghy daer wt moet scheyden?

Daer

Daeromme soo doet wel, navolgende miin raet,
Versint eer ghy begint hier van u doch ontslaet
Ghy hebt (geloove ic wel) nu by u selfs bevonden,
Dat ghy tot geener tyt dit stuck en sout doorgronden.
Hier mede gaen ic dan ic hebb' genoech vermelt,
M. Daer gaet 'tonnut gepeys 'twelc menichmael my quelt
Hier komt de Liefde weer had sy ons konnen hooren
(Soot haer natuer vermocht) met reden haer sou stooren.

Vijfde Handelinghe, Derde verschoonige.
Liefde, Mensche.

L. U handelingh heb ic van punt tot punt verstaen,
Doch 'tis den Satan boos, die u dit heeft ghedaen,
Alsulc onnut gepeys heeft hy u toeghesonden,
Op dat ghy daer door vverd in't treurich net gebonden.
God onbegrijp'liic is, het menschelyc vernuft
In't ondersoecken staet te recht verbaest versuft,
Voor allen tijden siet voor stof gedaente en stede
VVas God den al in al, en alles in God mede,
Niet om begrijpen maer onsienliick onbekent,
Gestadich, Geest, al 'tlicht, onsterflijc sonder endt,
VVijs, suyver ende goet, alleen hy leefd in vrede,
En by sich selfs vvas hy de vvaerd en de vvoonstede,
Hy vvas ooc ledich niet: Maer vvel aensach met vreucht
Syn cracht en Heerlijcheyt, syn almacht en syn deucht,

Op syn voorsichticheyt, sijn goetheyt en sijn krachten,
Vast stonden t'aller tijt sijn heylighe ghedachten,
VVilt ghy noch hooren meer, God t'aller tijt bereyt
voor dese tijden heeft (als Augustinus seyt)
Der hellen grond gemaeckt, om sulcke volc te straffen,
Die sijnen Heyl'gen naem en Godtheyt tegenblaffen,
Derhalven segh ic noch, ghelyc ic heb gheseyt,
vvacht u dat sulc gepeys u nimmermeer verleyt,
vvant sulc gedenc alleen geen dvvaling doet vervvecken
Maer dees gepeysen tot verdoemenisse strecken.
Ghy hebt het boec des vvets, en de Propheten met,
Die leest en overdenckt, sijt vyerich in't gebet,
Siet vvaer schrifture komt die sal u onderrichten
Daer toe vvil u Gods geest in eeuvvicheyt verlichten.

---

vijfde Handelinghe, 'T vvoord Godes.
Mensche.

Math.4.4. *DE mensche en leeft niet alleen van den broode maer van alle vvorden die uyt den monde Gods gaen.*

Luc.4.4. *vvant het vvord Godes is levendich en krachtich.*

Heb.3.12.
Math.7.24 *Daerom soo vvie dese mijne vvoorden hoordt ende die doet die salic eenen voorsichtighen manne ghelijcken die sijn huys op een steenrotse ghetimmert heeft.*

Iac.1.22.
Apoc.1.3. *Derhalven vveest doenders des vvoords ende niet alleen hoorders vvant salich is hy die leest, salich sijn sy die hooren de vvoorden dese Prophecye ende bevvaren tgene daer inne geschreven is: vvant de tyt is naer by.*

M. Al miinen luft ooc ftreċt naer u, ic kom tot dy.
De trouvve Liefde my tot uvvaerts heeft gefonden,
Op dat ic hooren fou vvat ghy my fult vermonden,
Van 'tgeen my leyden mach na d'onverganclijc fchat,
Wat ftaet my dan te doen ò Vader fegt my dat.

T. VVaeċt, ftaet in't geloove, hout u als een man, vveeft fterck: VVant de rechtvaerdige fal uyt den geloove leven. 1 Cor. 16. 13.

Doet alle uvve dingen in de Liefde. Gal. 3. 11. 1 Cor. 16.

Vervvachtende d'aenneminghe tot kinderen, namentlijck de verlosfinge onfes lichaems, vvant vvy fijn in Hope falichgevvorden. Rom. 8. 23

Ghy fult uvven Heere uvven Godt lief hebben, ende fijne vvyfe, fyne rechten ende fijne geboden houden uvve leefdagen. Deut. 11. 1

Dat ghy in fijne vvegen vvandelt ende hem aenhanght. Deut. 22.

Hout aen met naerfticheyt dat ghy hem dient met gantfcher herten ende zielen. Iofua. 22. 5

Ghy fult uvven naeften lief hebben als u felven. Levit. 19. 18.

VVanneer ghy uvves Broeders Os ofte Schape dolen fiet, foo fult ghy u van hem niet ontrecken, maer fultfe vveder tot uvven Broeder brenghen. Math. 19.

VVanneer nu uvven Broeder niet foo naer en is, foo dat ghy hem niet en kent, foo fult ghyfe in u huys nemen, tot datfe uvven Broeder foecke ende dan hem vveder gheven. Deut. 22.

Een nieu gebodt gheve ick u, dat is dat ghy malcanderen Lief hebt, ghelijc ic u lief gehadt hebbe, hier aen falmen zien dat ghy mijne Difcipulen zijt. Io. 13. 34.

Ift dat u vyandt honghert, fpijft hem, ift dat hem dorft, geeft hem te drincken, foo fult ghy gloeyende Kolen op fyn hooft, vergaren. Rom. 12. 20.

Want

Mat.16 3. *Want voorvvaer, segge ic u, ten sy ghy u bekeert ende vvord als de kleyne kinderkens, ende ten sy ghy andervverf geboren vvord, soo en sult ghy in't Coningrijc der Hemelen niet komen.*

Rom.8.14 *VVat uyt den vleesche geboren vvord, dat is vleesch, en vvat uyt den Geest geboren vvord dat is Gheest, soo ghy na den vleesche leeft soo sult ghy sterven, maer ist dat ghy door den Gheest de vvercken des lichaems doodet, soo sult ghy leven: VVant die door den Gheest geleyt vvorden syn kinderen Godes.*

Rom. 3. *VVant vvy, door de versoeninghe in Christo geschiet, gherechtvaerdicht vvorden, vvelcken God voorghestelt heeft tot versoeninghe door het geloove, tot bevvysinge sijner gherechticheyt door de verghevinghe der voorledene sonden.*

Rom. 5. *VVy dan gerechtvaerdicht synde uyt den geloove, hebben vrede met God door onsen Heer Iesum Christum, door vvelcken vvy ooc de toeleydinge hebben door het geloove, tot dese genade daer vvy in staen, ende verheugen ons in de hope der eerlycheyt Godes.*

G. 5. 1. *Soo staet dan in de vryheyt daer mede ons Christus vry ghemaect heeft, ende en vvord niet vvederom met den iocke der dienstbaerheydt bevanghen.*

Ephes.2. *vvant ghy die voortyden verre vvaert, syt door het bloet Christi na by gekomen hy is onse vrede die vvt beyden een gemaect heeft, ende het afschutsel des middelmuers gebroken, vvaer vvt hyse ten vollen kan salich maken die door hem tot God gaen.*

Onthout dan Mensch van my als van een wijs berader,
Dat even als ghy siit door Adam uwen Vader,
Een kint der duysternis van wegen siine sonden,
Soo heeft u Christus weer door siine doot en wonden,

Die

Die hy voor u aen't Kruys met pijn geleden heeft,
Een kint des lichts gemaect, dies hem dees eere geeft,
Dit u geloove sy, aenvaert dan desen Boeck
Sijt vlijtich in't gebedt, doet naerstich ondersoeck,
Het stadich lesen sal u vvtermaten stichten,
De Heere sal u me door siinen Geest verlichten.
M. Ic segge u Vader danc van 'tgene ghy my leert,
By my sult ghy voortaen van herten siin begeert.

Vijfde Handelinghe, Leste verschooninghe.
Mensche. Liefde. Hope. Geloove.

M. Inden beginne was het woord, &c. Lesende int boeck knielende.

Almachtich eeuwich God, ò Vader vol genaden,
hoe trou, hoe goedich en hoe minlyck syn u daden,
Dieg'in 'tbesonder werck van ons verlossing toont
V eygen eenich soon en hebt ghy niet verschoont,
Om my elendich mensch een arme worm der aerden
gesuyuert door syn bloet, int hemelryc t'aenvaerden.
Hoe vierichlijck moet u de mensche die gelooft,
(Syn sinnen siinde gans van't aerdsche goet beroofi)
Aenbidden, eeren Heer, met wat een groot verlangen
Na 'tHemels eeuwich goet al syne sinnen hangen.
Ick wete wel ò Heer, ic wete wel ò Godt.
Dat u begeeren is dat wy na u ghebodt,
In Iesu Christi naem gelooven en betrouwen,
En dat wy or der een in Liefd' ons altijt houwen:
Maer hier en tegen weer soo weet ic voor gewis
Dat het geloove vast niet elck eens dingh en is,

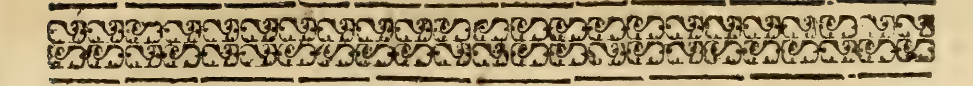
G Maer

Maer dat de meestendeel haer ongeloovich dragen,
Waer over de Propheten end' Apost'len klagen,
  Ia roepen overluyt, wie doch gelooft ons Heer,
  Hier toe verheffen hen noch dag'lijcx meer en meer
Vervoerders boos en vals, die nochtans haer persoonen
Als Engelen des Lichts voorstellen en verthoonen,
  Hier nevens is ons me soo veel aenvechts bereyt,
  Dat het geloof seer haest en licht'lijck waer ontseyt
Soo ghy genadich God ons niet en wilde senden,
Den trooster die ons steeds doet na de waerheyt wenden.
  Daeromme sterct my Heer 'tgelooff in my vermeert,
  Door Christum uvven Soon die ons de wegen leert,
Op dat ick staende vast de weerelt mach verwinnen
End' u (alst is belast) van gantscher zielen minnen,
  Dat my den Heyl'gen Geest verheuch en maeck verblijt,
  Waer mede ick door 'tgeloof volbrengen mach den strijt
Op dat ick eyndelijck ontfang der vreuchden kroone,
Die ghy ò Vader goet voor ons daer stelt ten thoone.
  Nu ist gemoet gerust, en 'tgeen ic had verloren
  Bevind ick nu by my, want ick voor God verkooren
My nu versekert hou, ja weet dat Christus heeft
(Die God en mensche bey op aerden heeft gheleeft)
  Om my te brengen in het eeuwich huys vol vreden
  Den smadelijcken doot aent Kruyce heeft geleden,
Dat hy ons sonden groot gewist heeft door siin bloet,
Soo groot is de genaed' die Godt de Heer ons doet.
  Hem sy lof prijs ende eer, laet ons dan al te samen
  Hem onderdanich siin, ende eeuwich dancken, Amen.
G. Seght my doch lieve Soon, oft ghy nu niet en hout
(Door dees verlichtinge die u ter waerheyt stout)
  Dat uwe ziele verd het Lichaem gaet te boven?
  M. O ja miin vrouwe ja, dies ick den Heer moet loven.

G. Soo dan de ziel het lijf, ſoo verd te boven gaet,
Is deſgelijcx haer goet oock in den ſelven ſtaet,
Mits dat het ſelve mede is eeuwich als der zielen,
Daer doch den ſnellen tijt des Lijfs goet gaet vernielen.
Alhier is oock voor u geen blyvens plaets geſtelt,
Maer moet verlaten al u aerdſche goet en gelt,
En ſterven eer ghy kond het eeuwich goet behalen.
Derhalven, op dat ghy niet en geraeċt te dwalen,
Wy u geliickeliick nu nemen by de hand,
L. Komt levendige ſteen, by God een dierbaer pant,
H. O lidmaet Chriſti komt, ghy ſiit een borger mede
By Godes Heylich volc, in d'overſchoone ſtede.
G. Komt kint des lichts, treet aen, alſnu word ghy verſchoōt,
L. Komt ſchoonē Tempel daer den heyl'gē Geeſt in woont,
H. Komt dan beſittet nu een erve ſonder vlecken,
Die onverderfl'liick is, kom laet ons henen trecken,
G. t'Vertrouwen ſal u nu ſeer hoochliick ſiin geloont.
L. Ghy ſult voortane fray in eeren ſiin gekroont.
H. Nu ſult ghy ciereliick in witte kleeren ſtaen,
En uvven goeden naem en vvord niet vvt gedaen.
G. Alſnu ghy ſitten ſult in Gods verlichten Troone,
Hy ſal u Heere ſiin, en ghy ſult ſiin ſiin Soone.
L. De Sonne zult ghy ſoon in't blincken ſiin geliick.
H. Komt nu beſitten dan, des vaders eeuvvich riick.
Het vvelcke doch voor u bereyt is van beginne.
G. Sulc groote vreucht en quam noyt in des menſchen ſinne
Geen oog en heeft geſien, geen oor en heeft gehoort,
Noch in des menſchen hert tot geener tiit quam voort,
Het gene God de Heer den menſchen heeft bereydet
Die hem beminnende is, en in de deucht verbeydet.

L. Geen droeve duyſterheyt en word aldaer verwacht
Want door 'tgeſtadich licht verneemtmen geenen nacht,
Dewijl der Heeren Heer ons eeuwich licht ſal weſen,
Dies ſynen Heyl'gen naem word eeuwichliic gepreſen.

SLOT-REDEN
Botten Aert. Deuchdich ondervvijs.

HEr uyt, her uyt 'tis al te langh ghesęten,
Ic mercke vvel dat 'tspelen vvas ghedaen,
Soo haest als ic gesien had door dees spleten
Dat ondervvijs hier vveder quam ghegaen.
D. *O goede vrient komt ghy daer vveder aen,*
Hebt ghy dus langh vvel konnen binnen blijven?
Kont ghy nu ooc vvat spelen is verstaen,
Kan sulcx ons niet, met stichtingh tijt verdrijven?
B. *t'Gaet red'lijc toe, men hoort het te beschrijven,*
Maer heel op't lest soo vvaren sy heel stom,
Ja stonden stil als staken op haer lijven,
Geen van hun allen keerden sich eens om.
D. *O lieve man ghy blijft al even dom,*
Het most soo syn ten vvas maer een verthooning,
Tot een cieraet, een schilderij, een Blom
Hier by gevoecht, en dat tot spels verschooning,
B. *Maer vvie vveet soo vvat dees stil staende kroening,*
Dit groote licht en stomme vreucht bediet,
Het schijnt eensdeels te vvesen een belooning,
Nochtans den grondt en kan ic vveten niet.
D. *Ja lieve man de mensche die sulcx siet*
Voor namentlijck soo hy vvat heeft ghelesen,
En niet en merct vvaer omme dat gheschiedt,

 Moet

Moet vrijlijck wel een grooten slechtaert wesen.
B. Hier word ick oock voor eerste wel gepresen
Doch kenne schult als sijnde mal en slecht:
Want 'tgeen ic hoor my haestich is ontresen,
Nochtans bid ic ghy my wat onderrecht
D. Hoort naerstich toe u sinnen hier aen lecht
Ic sal't u voort, sond'r eenichsins te dralen,
Uyt-druckelijc van punct tot punct verhalen.
Alhier voor eerst het wesen is verthoont
De gene die in eeren word ghekroont,
Als hy de doot op aerden heeft gheleden,
En door 'tgeloove wettelijc ghestreden.
Hy word verciert met witte kleeren fijn,
Syn aenghesicht gheeft eenen beld'renschijn,
Als een Pilaer des Tempels hooch verheven,
Op't voor-hooft staet des heeren naem geschreven.
Ooc heeft hy allen 'tgeen hy had verwacht,
Soo dat de hoop haer wercken heeft volbracht,
Dies sy den mensch voortaen in rust laet leven.
Doch by hem is 'tgeloof en Liefde bleven,
Hem makend' een der gener die met vlijt
t'Lam volghen naer op Sion t'aller tijt.
De Mueren schoon, de kostelijcke wercken
Van Iaspis, gout en and're suyver percken,
Verthoonen ons den overgrooten schat
Ierusalems, Gods woonplaets en syn Stadt,
De Bruyt des Lams, en d'erve sonder vlecken,
VVaer na dat ons de deuchden doorgaens trecken.
Ten and'ren werd ons noch verthoont hier by,
Hoe dat de mensch van alle sonden vrij

Moet vvesen, eer hy hier toe can gheraken,
Ia van dit goet de minste vreucht genaken:
Derhalven vvijt in't duyster uyt den dach,
'T vlees en' Ionchert vast by de Duyvel lach;
Die hy vervvan door Christum in de Deuchden,
Dats door 't Geloof, de Liefde en Hoop der vreuchden.
Dit is het gheen al hier is voorghestelt.
B. K verSta by na 'tgeen ghy my hebt vertelt,
Maer vvensche nu het self noch eens t'aenschouvven,
Op dat ic soo al 'tghene ghy vermelt,
Te beter mach in mijn ghedachten houvven.
D. Hout u dan stil, vvilt geen geruchte brouvven,
Ghy sullet sien, ooc dees persoonen al,
VVant 'tselve men dees Heeren ende vrouvven
Ten tvveede mael alsnu verthoonen sal.
B. Jc danc u vriend, devvijl ghy u verneert
My domme mensch met sulcken vlijt te leeren,
Int hert hebt ghy den yver my vermeert
Om steeds den vvech der deuchden in te keeren.
D. VVy dancken u eersame vvijse Heeren,
VVy dancken u eerbare vrouvven me,
Van't goet ghehoor, 'tgeschiede t'uvver eeren,
D'eeuvvighe God verleen ons ruSt en vre.

FINIS.

EMBLEMATA
MORALIA;
LES
Emblemes Morales.
DE SINNE-BEELDEN,
Streckende tot Leere der Zedicheyt.
DOOR
Zacharias Heyns.

TOT ROTTERDAM,
Anno 1625.

Den wel Edelen, Geſtrengen, voorſichtigen ende ſeer diſcreten Ioncker Reynier Schaep toe Windeſem, &c. Capiteyn in dienſte vande Edele H: M: Heeren Staten deſer Vereenichde Provintien, onder 'tbeleyt van zijne Princelicke Excel.

MEn ſeyt voor een out ſpreeck-woordt Ed. Erntfeſte Ioncker. *Het is den beleefden goet, deught doen.* Volgens dien, in *V. E.* geſpeurt hebbende een uytnemende deugt, beleeftheyt ende dancbaerheyt, terwylen ons, als een van onſe Tafel-gaſten vergheſelſchapte eñ de geſpraec-ſaemheyt gebruyćte, daer wy ons by wijlen inne verluſtichden, met wenſinge die langer hadde mogen dueren, Soo iſt dat ick *V. E.* mits deſen ſchencke, op-offere eñ toe-eyghene mijne EMBLEMATA MORALIA, ofte *Sinne-Beelden*, ſtreckende tot Leere der Zedicheydt, daer *V. E.* alſdoen (immers ſoo my docht) eenich behagen in was ſcheppende. Siet, leeſt, oordeelt, verbetert, ende beſchermtſe met medooghſaemheyt, verſtant, vernuft, gheleertheyt eñ ſcherpſinnicheyt, als de uwe, Ick ſtelle *V. E.* als Voogt, ende hopende deſen mijnen geringen arbeyt, volgens *V. E.* aengheborene beleeftheydt niet verworpen, maer aenghenomen ſal worden, wenſche *V. E.* geluck int tijdelick ende heyl int toecomende, Vaert wel.

V. E. Dienſtwillighe

ZACHARIAS HEYNS.

Die hem selven kennen leert;
Alle ding ten besten keert.

DE schoon geveerde Pau met sijn verguldde oogen,
Zijn staert, wijt uytgespreyt, hoovaerdich sal vertoogen,
Doch als hy dan met vlijt op sijne pooten siet,
Zijn wiecken hangen laet en acht zyn schoonheyt niet.
Waer henen met u pracht ò sterffelijcke menschen?
Hebt ghy by na nu schoon al watter is te wenschen,
Denct dat des werelts vreucht in rou gestadich keert,
Aenmerct u broosheyt doch, u selven kennen leert.

Tout fait à droict,
Qui se cognoit.

LE Paon estoilé magnifiquement braue,
Fait parade en zonnant d'une demarche graue,
Mais ses pattes voyant, estans si difformez,
Cessant de piaffer n'estime ses beautez:
Ou tendez vous mortel? a quoy vostre arrogance?
Encor qu'auez desia des biens en abondance,
A te Cognoistre aprend, Car le plaisir mondain
Change en mille douleurs, le tout est incertain.

Nosce

Sal. Hoge lied 1 Cap. 8.v. Kendy u niet, ghy ſchoonſte onder de wijven? ſo gaet henen uyt op de voet-ſpooren der Schapen, ende weydet uwe Bocken,

Si tu ne te cognois, ô belle entre les femmès, ſors par les pas du berçail & pais tes cheureaux.

WTLEGGINGHE.

DIt Voor-beelt vanden Pau vermaent ons, dat wy ons ſelven moeten leeren kennen, ſijnde de ſelve kenniſſe de gront-veſtinge vande wijſheyt, ende den wech tot alle goet. God, de natuir, de wijſe ende de gantſche weereldt, vermanen den menſche met woorden ende wercken dat hy leere hem ſelven kennẽ, wie hem ſelvẽ niet en kent, gaet ſich ſelfs te buyten, verradet ende berooft hem ſelven, derhalven ſalmẽ ſich in ſich ſelven ſluyten, ſich ſelfs onderſoecken eñ kennen gelijck de Poët ſeyt

Nec te quæſieris extra.
Tecum habita vt noris quam ſit tibi curta ſupellex.

Soect u niet buyten, woont by u ſelfs op dat ghy weten moocht wat u huyſraet vermach.

De kenniſſe van ſich ſelfs is mede de rechte leere uyt den Hemel ghedaelt, om beter tot de kenniſſe Godes te komen gelijck Iuvenalis in ſyn 2. Satyra ſchrijft

E cælo deſcendit, Noſce te ipſum.

Het welc *Cicero* beveſticht daer hy ſeyt.
Nam qui ſe ipſum novit, aliquid ſe habere ſentiet divinum.

Want die hem ſelven kent ſal gevoelen wat Goddelijcx te hebben. waer over voor den Tempel Apollonis (die by de Heydenen voor een God des lichts ende wetenſchaps gehouden werd) in gulde letteren gheſchreven ſtont *Noſce te ipſum.* Gelijck een vermaninge Godes tot alle menſchen, te kennen gevende

gevende dat wie toeganc in den Tempel hebben wilde, hem selven kennē moeste, wie doch hem selvē niet wil leere kennen, is waerdich verstooten te worden, gelijc Salomon in syn hooge lied seyt, want men behoort syn eygen feylen te kennen, eermen een ander berispet. Om wijs te worden ende geruster leven te leyden, hoeven wy van elders geen onderwijs als van ons selfs, waren wy goede Scholieren wy souden uyt ons selven meer leeren, als uyt alle de boecken, wie gedenct syne voorgaende haesticheyt ende gramschap, ende vvel overvveecht hoe vvijt hy daer doore vervuert is sal door sulcx overdencken, voor dese qualen meer verschricken, die schouvven ende haten, als door alle het ghene Aristoteles ende *Plato* daer van konnen seggen, vvie bemercken ende overdencken vvil vvat hem by siin leven overkomen is, vvat hinder hy van vele spreken geleden heeft, hoe hy ghedreygt is geweest, wat oorsaken hem van den eenen staet in den anderen gebrocht hebben, &c. sal hem toerusten tegens de toecomende veranderingen ende qualen die hem andersins overcomen mochten, sal sich tot alle zedicheyt begeven, sal niemanden verstooten ende niet aenvatten boven siine macht, ende alsoo verkrijgt hy vrede ende gerustheyt, ten kortsten wy hebben geen schoonder spiegel ofte boeck als ons selven, soo wy daer in studeren na behooren, houdende altijt de oogen op, om ons selven te bespieden.

VVie ghenoecht met 'tgeen hy heeft,
Js de rijcste die daer leeft.

DIogenes sijn huys gemaeckt had van een ton,
Tot huysraet had een nap en voor siin vier de Son,
Als Alexander quam om hem van als te geven,
Ontneemt my niet sprack hy ic hebb' genoech te leven:
Alsoo een man die sich met weynich vergenoecht,
Te vreden met siin deel van God hem toegevoecht,
Hier in dit aertsche dal, is wel geluckich t'achten,
Want sulc gerust gemoet naet Hemelsche sal trachten.

Nostre felicité n'est aux possessions.
Elle est de commander à nos affections.

DJogenes vn tonneau pour son logis ayant,
Le soleil pour son feu, vn plat de bois vsant
Pour vtensiles, vint le Roy & dit o drole
Pour avoir ton souhait ne faut qu'vne parole.
A vivre j'ay assez, respond, en me laissant
Ce que tu ne me peux donner en ton vivant.
Bien heureux est celuy qui de peu se contente,
Son esprit non humain, rien du mondain n'attente.

Tua

1 Tim. 6. 8. Koſt ende kleederen hebbende, ſullen wy ons daer mede laten genoegen.

Ayans la nourriture, & de quoy puiſſions eſtre couverts, nous ſerons contens de cela.

DIogenes ons voorgestelt tot ruste des gemoets ende een goet genoegen, hadde siin wooninge in een Tonne, te vredē siinde met een mantel, tasch, ende nappe, daer na siende de kinderen met haer handen water scheppen ende drincken, werp de nappe van hem als onnut tot meerder gerustheydts. Tot desen quam den grooten Alexander, segghende Diogenes eyscht dat ghy vvilt, ick vvilt u geven, hier op sprack Diogenes, vvie van ons beyden heeft meer van doen, ic die niet meer en vvensche als ic tegenvvoordich hebbe, oft ghy die (niet te vreden met u Vaders riick) u in soo grooten gevaer stelt om vvijder te gebieden? also de gantsche vverelt (soo't schijnt) uvve begeerliicheyt niet soude konnen versadighen, daer en boven ontneemt ghy my noch 'tgheene ghy my niet gheven kond, namentliick der Sonnen schijnsel. Alsoo heeft ooc *Crates* den Thebaen alle siine goederen verkocht ende het gheldt versamelt hebbende, in Zee geworpen, Thales konde oock veel goets hebben maer hevet veracht, als siinde d'eenige verhinderinge om tot de volmaeckte deucht te komē, geliic dā ooc Bias (vermaent siinde in't vluchten iets mede te nemen) antwoorde, *omnia mea mecum porto*, verstaende siine wetenschap niet achtende het goet der werelt, want,

Des vverelts goet, dat dickvvils doet 'smenschen hert becooren
Met moeyt vergaert, met sorch bevvaert, en droefheyt vvordt
verlooren.

Dus siin sy voorwaer Rijc die te vreden siin ende haer met

wey-

vveynich vergenoegen vvant,

Die syn begeerlijcheyt met reden temmen kan,
Te vreden met het syn, is een geluckich man.

Devvijle alsulcke (haer van alle quellinge onslaende) doorgaens na der eeren kroone trachten, roepende met Lucano te recht.

——— *O prodiga rerum*
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
Et quæsitorum terrà, pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ,
Discite quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. Non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus,
Non auro Myrrhaque bibunt, sed gurgite puro
Vita redit: Satis est populis fluviusque Ceresque.

O overgroote weeld' o gulsighe overdaet,
Die nimmer doch en syt met weynich spijs versaet,
Maer haelt met groote kost van veel verscheyde kusten,
Te water en te Land om bluffen uwe lusten,
Al watmen krijgen kan, voor uwen dert'len dis:
Leert met hoe weynich dat Natuer te vreden is.
De krancke hoefden haer gesont heyt niet te halen,
Met wijn te drincken uyt verguldé schoone schalen,
Met water en droog broot, 'tvolc sijnde moede en mat,
Verquicte wederom end' alle onlust vergat,

De

De Gierigheyt een groot gequel,
Op aerden is geen meerder hel.

EEn Vercken is onreyn, onlustich in syn woelen,
Dewijl't in't leven is, in modderige poelen,
Sich wentelt, ende nut met gulsicheyt den dreck,
Geslachtet voetsel geeft, goed' Worsten, Vlees en speck:
De geltgier oock alsoo (geduerende siin leven)
Is alle mans verdriet, wil nemen en niet geven,
Aen't schrapen in siin sack al siine sinnen hangt,
Dies jder een te recht na siine doot verlanght.

Il ny á plus facheuse destresse,
Que convoitise de richesse.

LE paresseux pourceau qui s'esbat en la fange,
Qui puant & grondant de toute ordure mange,
Estant en vie, sale & detestable appart,
Bouché, le tout est bon, sa peau, son chair, son lard
L'avare tout ainsi vivant en facherie,
Amaßant, grommelant, ne trouve ami n'amie,
Mais bien ses heretiers souhaitent que le sort
Pour leur comoditè se change par la mort.

Ava-

1 Tim. 6.10. Giericheyt is een wortel van alle quaet.

La convoitise des richeßes est la racine de tous maux.

VVTLEGGINGHE.

Het onſuyvere ſwijn in den drec wentelende ende in den overvloet des voetſels geſtadich knorrende is by ſyn levē onnut, ende voor des menſchen neuſe ſtinckende: Doch gheſlachtet ſiinde iſt alles goet wat daer aen is, gevende goet Speck ende vleeſch tot des menſchen onderhout. Alſoo de gierigaert met woeckerye ende andere onbehoorliicke middelen ſiin goet vergadert hebbende, leeft ſeer armeliick in ſiinen grooten overvloedt ſonder den ſelven te nutten oft iemanden goet te doen, ende der halven te recht by den armen Tantalus vergelekē. Waer van K. v. Mander in ſiine uytlegginge op Ovidy Meta. ſtelt.

Den Tantalus van dorſt verſmacht, hem na den vliet,
Om drincken haeſt met vlijt, doch ſy te rugge vlied,
En van ſyn lippen vvijct, vvat lacht ghy? geck 't verhalen
Raeckt u, hoe vvel ghy hoort eens anders naem verhalen.

Ende Franſois Perrin.

Depitè aux enfers pour le fruict qui deuale
Juſques devant ſon nez, & ne le peut gouter,
Non plus que l'eau qui vient à ſon menton flotter
Redouble ſon tourment le malheureux Tantale:
De l'avare beant ie croy la peine egale:
Plongé dans les treſors qui le viennent tenter
Et ne ſervent non plus à la ſoif contenter,
Qu'au Coq Eſopean ſa perle orientale.

Tantalus tot de kin ſtaende in den helſchen vloet,
Mits 'twater hem ontvliet, geſtadich dorſten moet,

De

De vrucht tot op ſiin neus gehangen moet hy derven,
T'welç hem van ſpijt en ſmert doet duyſent dooden
De gierigaert alſoo de ſelve pijne lijdt, (ſterven:
Want ſiinen ſchat is hem een quelling t'aller tijt,
Syn honger ende dorſt niet konnende meer ſtelpen,
Als aen Eſopus Haen de peerele mocht helpen.

Ende gelijc de Indiſche mieren het gout uyt de holen getrocken alleeneliick bewaren ende niet en gebruycken, alſo gebruyct de Rijcke gierigaert ſiinen Rijcdom niet, ende miſgunt dien den anderen, geſtadich knorrende ende wroetende tot inder aerden inghewant, waer over Ovidius in ſiine Metamorph. ſeyt.

—— Itum eſt in viſcera terræ,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.

De Koninginne Semiramis willende alſulcke gierigaerts beſpotten liet op haer graf ſchrijven, wie van de Koninghen gelt van doen heeft, het graf gheopent ſiinde neme wat hy wil. Darius de Stadt in ghenomen hebbende dede den ſteen van't graf wentelen, vond geen gelt daer in: Maer op de binnenſte ſyde des ſteens was gehouwen. Soo ghy gheen boos menſche ende eenen onverſadelijcken gier en waerdt, ſoo ſout ghy der dooden ruſtplaetſe niet aentaſten:

Doch de voorſz gierigaerts doot ſiinde verheughen ende verquicken hare erfgenamen die alſdan haer gewin tot nootdruft ſiin gebruyckende, oft ooc wel onnutteliic verquiſtende, eyndeliic, ſoo Phocilides ſeyt.

Omnium Avaritia eſt mater nutrixque malorum.

De giericheyt is moeder en voeſter van alle quaet.

VVeynich is ghenoech en goet,
Devvijle men verbuysen moet.

D'Arabisch Visscher om syn leven t'onderhouwen
Sal met een groote möeyt noch timmeren noch bouwen.
Een Schildpads schelp alleen hem dienstich is en nut
Op't water voor syn schuyt, op't lant ooc voor siin hut:
waer toe dan 'tgroot gebou, van huysen ende Schepen,
Daer mede wy de siel tot in den afgrond slepen?
O mensch in u gewoel om samelen groot goet
Gedenct, gedenct by tijts dat ghy verhuysen moet.

De peu se doit on contenter,
Puis que d'ici faut remuer.

VOy l'Arabe pescheur bastit tout vn navire
D'vne seule tortue & mesnagier, retire
D'elle tant de profits, que son couvercle fort
Luy sert de nef sur l'eau & d'hostel sur le port:
A quoy donc tel exes des naux & d'edifices,
Pour guider nostre ame en perdition propices?
Vous qui estudiez à beaucoup amaßer,
Souvien, souvienne toy, quil te faut remuer.

Vi-

Genesis. 18.5. Ick wil u een bete broods geven, daer na sult ghy voort gaen.

Ie t'apporteray vn morceau de pain, puis apres vous passerez.

EEn groote wijſheyt iſt dat de menſche in ſyn leven ſiinen ſtaet overlegghe, hem daer mede vergenoeghe, mate houde ende met Icaro niet te hooge en vliege, dewijle men met weynich leven kan ende het leven cort is : Want afgerekent de kindſcheyt, den ouderdom, het ſlapen, de ſiecten, ſo des lichaems als des Gheeſts ende andere onmaeticheden, ſal daer niet veel tijts overſchietẽ, daer en tuſſchen houden wy qualiic huys, ons aenſtellende als oft wy op aerden eeuwich te leven hadden, loopende van d'een in d'ander weereldt om groot goet te vergarẽ in't gevaer des levens, bouwende groote ſchepen ende timmerende groote huyſen, waer over wy ons in ghedurighe ſlavernye bevinden, andere beſteden haer erfgoederen qualiick, die niet alleen verlieſende ende verquiſtende, maer oock tot ondeucht ende ſchelmſtucken gebruyckende, ende die alſoo quijt ſiinde, klagen ende roepen dat hun niet genoech is achter ghelaten, wenſchende weder na de doodt van eenighe hare vrienden daer van ſy erffeniſſe verwachten. Maer

VVaer toe dient dat groote goet,
Devvijle men verhuyſen moet.

Ende men met een kleyntgen dit corte leven kan onderhouden gelijcmen ſpeuren mach in den Arabiſchen viſſcher hier tot een voorbeeld geſtelt, die een gheruſt leven leydende hem met weynich vergenoecht, dienende hem de ſchelpe eender ſchildpadden niet alleen voor een ſchuyte op Zee maer ooc voor een hutte op ſtrand. Derhalven ſeyt Horatius ſeer wel. 3 Epiſt.

Quod

Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet,
Non domus & fundus, non æris acervus & aurj,
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas.

Wie tot siin onderhout genoech heeft, wensch niet meer,
Noch land, noch huys en hof, noch gout en kan den Heer
Die kranc te bedde leyt verquickende weer stijven,
Noch d'alderminste sorch uyt sijn gemoet verdrijven.

Ende Lucanus.

Divitiæ grandes hominj sunt vivere parcæ
Æquo animo.

Een seer groote rijckdom heeft,
Die te vreden matich leeft.

Ende alsoo besluyte ick met den hooghgeleerden Catz.

Die in vveynich stelt syn lust,
Is seer vveynich ongherust,
Maer diet nette spant te breedt,
Vint oft hier oft daer syn leedt.

Ende in sijn 12. Emblema.

Een vveynich spijs en dranc kan siel en lijf vermaken,
Elc heeft genoech die maer syn gierich hert vvil staken,
Die meest begeert heeft minst, dies vvilt ghy syn gerust
Vermeerdert niet u goet maer mindert quade lust.

By een ongbestadich man,
Trou noch rust men vinden kan.

T'Lichtvaerdich listich dier Chamel'on menichwervē
Verandert na den gront den glans van syne verwen,
Syn voetsel nemende uyt de lijveloose locht
Met ongestadicheyt verbonden en verknocht:
Flicvloyers spiegelt u, meer salmen u niet achten,
Soo lang ghy niet bedwingt u vliegende gedachten,
Getoyt en opgepronckt met ydelheyt en waen,
D'oprechte van gemoet u sullen tegenstaen.

---

l'Homme inconstant vray chicaneur,
Sans foy se trouve & trouble coeur.

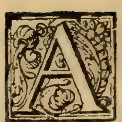
LE petit animal Chamel'on admirable,
Cauteleux & rusé, inconstant, variable,
Reçoit vn tel couleur des corps, qu'il a devant,
Et ne re paist son sein que d'immobile vent:
Mirez vous Chicaneurs, qui abusez le monde,
Moins on t'estimera, tant que vostre faconde
De parler en pipeur, les Rois abusera,
Le consciencieux la guerre te fera.

Ver-

1 Pet.2.1. Legt af alle boosheyt ende bedriegerye ende geveynstheden eñ nijt eñ alle achterclappinghen.

Ostez toute malice, & toute fraude & feintises & envies & toutes mesdisances.

Ntoine de Cotel willende de Pluymstrijckers beschrijven seyt.

En ceste cour il fault comme elle est composée,
Qui se veult comporter, faire voile à tout vent,
Careßer l'ennemi, se garder de soy mesme,
D'vn sou-ris gratieux masquer vn dueil extreme,
Se faire amy de tous, & personne n'aimer,
S'offrir à vn chacun, le singe contrefaire,
Dire souvent ouy, & penser le contraire:
Bref, Protée en vn iour centfois se transformer.

Dees lesse leeren moet wie sich in't Hof bevind,
Met vlijt hy hangen sal de huycke na den wind,
Syn vyant smeeckend' en op syn selfs leven letten,
Sijn mond na vreucht en rou na dat de tijt leert setten,
Een vriend van alle man en meynen geen van al,
Staende ider een te dienst den Aep nabootsen sal,
En hoewel hy't niet meynt seer dicwils ia verhalen,
Verand'rende in een dach als Protheus hondert malen.

Vertumnus by de Griecken Protheus veranderde hem selven in alderley gedaenten ende derhalven stellen hier synen name om de ongestadicheyt te bewijsen by het Voorbeelt van Chameleon volgens het spreec-woort, *Chameleonte Mutabilior*, veranderliicken als Chameleon, waer van Plinius ende andere schrijven, doch also ick met Willem Dirckx een nieu ondersoecker der Natueren van onse tijden (dier verscheyde levendich gehadt heeft) daer van gesproken hebbe, sal ic verhalen wat hy daer van seyt, als namentliic: Chameleon is eē sacht weekelijc Dierkē, vande groote als een Ratte ofte meerder met korte pootkens, d'oogen wijt uytgepuylt-

staende

ſtaende, alſo dat het ſiin ganſche lichaem van voren tot achter kan beſien, levende by de locht, uytgenomen dat het somtijden eenige vliegen ende ſpinnen nuttet, waer toe ſiin tongeſken lanck, ſpits ende ongheliic is. Is van verwe wt den grauwen, maer verandert ſich naer het coleur daer't op komt te ſtaen. Vytgenomen (ſoo Plinius ſeyt) in't wit ofte rooot, waer by dan de ongeſtadige vleyers te rechte geleken wordẽ, welcker meyninge is alles na te bootſen uytgenomen 'tgene by het wit ende root wtgebeeldt wort, namentliicke de ſuyvere onnoſelheyt ende de behoirliicke ſchaẽte, haer geveynſende als oft zy niet van doen hadden, niet met allen wenſchende, ende dat daer en tuſſchen met een anghelige ſpitſe tonge ſteken, ende met een vlytich opſicht op haer doen eñ laten paſſen, tot haer voordeel ende eens anders verderf die haer geloof geven waer over Bias ſeyt.

Animal inter omnia maxime noxium est, inter immitia Tyrannus, inter mitia Adulator.

Onder alle de dieren is het ſchadeliicſte vande wrede eẽ Tiran, vande ſachtmoedige een vleyaert oft ongeſtadige Lief-kooſer.

Ende Ariſthenes.

Satius est in corvos quam adulatores incidere: Nam corvj non comedunt niſi mortuos, adulatores ad huc viventes excoriant.

Het is beter in der raven gewelt te vallen, als in des vleyaerts handen, de raven niet als de doode etende, maer de flicvloyers den levendigen de huyt aftreckende.

VVacht u voor alſulcken vrindt,
Die al vleyende verſlindt.

DE wreede Crocodil ſynd'hongerig ſal ſchreyen,
Om een barmhertich menſch daer mede te verleyen,
Die dan toeloopende is om helpen na ſijn macht,
Word leyder! (eer hyt merct) elendich omgebracht:
Soo worter menich menſch (geloovende de logen)
Door't uyterliick gelaet der Gleyſenaers bedrogen,
Die door haer vleyery verkrijgende haren wil
Veel erger leven als de felle Crocodil.

Garde toy d'vn tel vivant,
Qui devore en ſouſpirant.

L'Affamé Crocodil par ſes gemiſſemens,
Et faintiſe en pleurant attire les paſſans,
Cil donc qui au ſecours trop viſtement ſe rue
Se trouve helas! bleſſé, attendant qu'on le tue:
Maint humain tout ainſi qui croiſt legerement,
Trompé ſe trouve par le pipeur deçevant,
Qui aijant ſon vouloir acquis par tromperie,
Se monſtre plus cruel que ce brigand en vie.

Ierem. 9, Een yegheliick behoede hem voor synen vriendt,
Cap. 4. v. Want den eenen vrient verraet den anderen.

Qu'un chascun se garde de son prochain : car vn chacun deçoit son ami.

DEn Roover vanden Nijl, de wreede Crocodil, die ſwemmende de menſchen ende loopende de menſchen verſlind wort te rechte vergheleken by de Gleyſenaers, die dewijle ſy haer als een vrient thoonen, 'tverderf van haren even-naeſten ſoecken: Want (ſo verſcheyde ſchrijvers ſeggen) hongerich ſiinde ende een menſche ſiende ſchreyt hy om hem te bedriegen eñ te verſlinden, waer over Eraſmus in ſiine Adagia ſtelt *Crocodili lachrimæ.* De tranen vande Crocodil, Alſoo oock het graf-dier Hyena het welc de begravene menſchen etet, leert fluyten om de honden te locken, kan ooc des menſchen ſtemme nabootſen lettende op des Herders namen leerende die roepen ende die alſoo krijgende verſcheurtſe, Plinius in't achſte Boec 30. Cap. In Moorlant is ooc een dier Manticho-ra genoemt, den menſche van aengeſichte niet ongeliick het welcke mede des menſchen ſtemme kan nabootſen. Plinius in't ſelve Capittel. Waer over Bartas in ſiinen ſeſten dach der ſcheppinge ſeyt.

Eſcumant de fureur me pourſuyvent encore,
l'Hyene ſepulchrale, viſte Manticbore,
Et le Ceph Nubien: Dont l'vn a noſtre voix,
l'Aultre noſtre viſage, & le dernier nos doits.

De wreede omringen my, daer by ſoo, volgt op't ſpoor
d'Hyene graf minnaer, de ſnelle Manticoor,
En noch 'tNubiſche Ceph waer van dië ſonderlingen
Recht als eē menſche kan ſiin ſtē bedriegliic dwingē,
De tweede een aengeſicht de derde ving'ren heeft, &c.

Door

Door dese voor-beelden worden wy vermaent dat wy niet lichteliick sullen gelooven maer met achterdencken eñ opmerckinge ons selven wachten. want geliic *Euripides* seyt.

Sapiente diffidentia non aliud utilius est mortalibus.

Den sterffeliicken is niet nutters als een wijs mistrouwen.

Ende geliick Vellenis Paterculus seyt 2. Hist.

Frequentissimum initium calamitatis est securitas.

De beginselen der elendicheden komen meest door de onsorchfuldicheyt.

Want de boose menschen siin nimmer verschrickeliicker dan als sy met woorden ende gelaet haer sachtsinnich toonen geliick de ervarentheyt dat mede brengt.

Den

Den uyterlijcken schijn bedriecht,
De mensche met den monde liecht.

HOe geef en vast de pael in't water is gestelt,
Daer onder na den schijn gelijct hy scheef, en helt,
Als krom siinde oft gecroct, ia tot den val genegen,
Daer doch des waters vloet hem niet en kan bewegen:
Alsoo mede in den mensch den schijn is ongewis,
Sijn uyterlijck gelaet verthoont niet oft hy is
Van herten vroom oft boos, men hoort wel siin vermondē,
Siin innerliic gemoet men doch niet kan doorgronden.

Rien plus seduict que l'apparence,
Maint humain dit ce qu'il ne pense.

ENcore que le bois posé dans la riviere,
Soit sans froißure & dur, resemble à la lumiere
Du soleil porte jour, deßous l'eau raboté
Prest a tomber, desia pendant tout d'vn costé:
Il va pareillement de l'humaine apparence,
La mine ne nous peut donner quelque fiance
De vertuosité, lexterieur se voit,
Mais bien l'interieur du cœur ne se cognoit.

Fallit

Ioh.7.24. Oordeelt niet na het aenſien.

Ne juge point ſelon l'apparence.

Ierem. 9.6. Want, daer is enckel bedriegerye onder hun eñ door bedriegerye willẽ ſy my niet kẽnẽ, ſpreeckt de Heere.

Car voſtre habitation eſt au milieu des trompeurs: ils ont refuſé de me cognoiſtre pour la tromperie, dit le Seigneur.

De geveynstheyt is leyder, so groot dat de vrome uyt de onvrome door het uyterlijcke gelaet niet en syn te kennē, de meestendeel gaē de in schaeps kleederen daer sy van binnē grypende wolvē sijn, waer over de geleerde Catz seer wel seyt.

Hoe dicmael slaet hy mis die oordeelt na het vvesen,
Des menschen hert en is in't voorhooft niet te lesen:
Siet Galba vvert doen eerst des rijcx onvvaert geacht,
Als hy geklommen vvas tot Keyserlijcke macht.

Daer en boben worden d'ondeuchden in deuchden verkeerdt ende valschelijc bediet, gelijc Bartas in sijn eersten dach der 2. weke seyt.

Vraiement si iamais le vice s'est vestu
Du manteau non taché de la saincte vertu,
C'est en nostre saison, pire centfois que celle
Qui la terre cacha sous l'onde vniverselle.
Ceux qui dessus leur corps du mal françois rongez
Portent bois, prez, chasteaux en filets d'or changez,
Et dont la main prodigue en vn seul coup de carte.
En vn tournoy superbe, en vn banquet descarte
Les thresors amassez par les eiches travaux
Des ayeuls usuriers: Sont pris pour liberaux, &c.

Voorwaer soo d'ondeucht oyt verciert wert en bedect
Met een schoon suyver kleet dat na de deuchden trect,
Het is in dees ons Eeuw'. Eeuw' hondertmalen slimmer
Als voor den grooten Vloet en Noes Arcke-timmer.
Hy die door't lichaem wort van 'tFransche quaet door knaecht
Die landen, bos en slot in goude draden draecht,

En

En wiens houwende hand in een hoovaerdich rennen,
In't Cartſpel oft bancket,ſijn ſaken ſoo ſal mennen,
Dat hy des ouders ſchat,ſijn nagelaten goet,
Met moeyt en ſorch vergaert,in korten tijt verdoet:
Dat is een milde man, &c.

Ende in het tegendeel worden de deuchden ooc met de verwe der ondeuchden bekladdet:

Alſoo dat wy te rechte mogen ſeggen ſchijn bedriegt,ſtellende tot een voorbeelt den ſtock ofte pael in't water, die al hoewel hy vaſt eñ gaef is, nochtans onder het water ongaef ende gecrooct ſchijnt te weſẽ,waer op Meeſter Willem Bartiens geſtelt heeft, dit

Klinck-Veers.

Gheen Schilders met Pinceel ſo aerdich af en malen
T'geen ſy nabootſen,als nu vele doen ter tijt
Int voegen huns perſoons,in't ſtuc van d'Hypocrijt
Te ſpelen na de lijſt, om groote lof te halen:
De Paep, de Koſter, Klerc,noch Leecken niet en falen
Te ſiin in ware ſchijn geheylicht,maer als wel
Hun Schaepskleet eens op wayt, dan bliĉt eẽ wolleſs vel
Tot onheyl ſulc in d'oog,die die met jonſt beſtralen.
Tot leering word hierom int clare nat gehouwen
Een rechten ſtoc,nochtans gekromt na elx aenſchouwen:
Daerom wie al te hoog in't licht-geloof vervliecht,
Sond'r onderſoec vertrout hun die met deuchden ſchiinẽ
Vleyen des volcx verſtant, die ſal daer me verdwijnen,
En voelen al te laet dat hem het ſchijn bedriecht.

Een ydel vat niet in en heeft.
Hoe vvelt doch groot geluyt uyt gheeft.

DE bel die aen den boom gehangen, word gedreven
Door't blasen vanden wint wel een geluyt sal geven,
Verschrickend' het gediert, maer diese wel besiet,
Vintse als een ydel vat ende acht het klincken niet:
O opgeblasen mensch u snorken sonder reden,
By vrome van gemoet geensins en word geleden,
Luy roepen gelter niet, men prijst voor hoogepraet,
't Voorsichtige beleyt te thoonen metter daet.

---

l'Vuide vaisseau qui rien ne donne,
Plus qu'vn rempli tinte & resonne.

LA sonnette au sommet d'vn arbrißeau pendant,
Par le vent agité, se virant en sonnant,
Maint animal brutal la blesme pœur inspire,
Mais du tout ce n'est rien, à cil qui bien l'admire:
Ta bouche sans raison, hé arrogant enflé
Entre les vertueux n'est gueres estimé,
Le murmurant effort de ta mobile langue
Sans action, ne sert que d'vne vile barangue.

Inania

1.Cor. 13. 1. Al waert dat ic met tongẽ der menſchen eñ Engelẽ ſprake, maer geen liefde hadde, ſo waer ick als een klinckende metael ofte luydende belle geworden.

Si ie parle les langages des hommes & des anges, & ie n'ay point charité, je ſuis comme l'airain qui reſonne ou la cijmbale qui tinte.

WTLEGGINGHE.

DE oude wijse straffende de ydele vermetele grootsprekers, verhalen dese fabule, een Vos hadde syn tocht by een water, daer by hong aen eenen Boom een Belle, ende als den wint indē boom sloech, gaf de Belle harē klanc: Als nu de Vos dat belle gheluyt hoorde, verschricte hy, denckende dat het een sterc dier wesen moste, het welc sulc sterc geluyt vā hem gaf, ende sorchde daer van uyt sijne wooninghe verdreven te worden, nu naerstich daer na siende, bevant dat de Belle groot was, maer gans hol ende krachteloos, daer niet dan een geluyt in was, dies dacht hy nu wil ick voortaen niet gelooven dat alle die groot schijnen ende sterc van stemme syn, daeromme meer stercheyts hebben, waer over Bernardus in zyn 59: Sermoen op Math. wel seyt.

Arrogantia non est sine pusillanimitate.

De opgeblasenheyt is niet sonder kleynicheyt.

Even gelijckmen siet dat een bloode hond meer blaffen als byten sal, ende de stille wateren diepe gronden hebben. Ons dagelijcsche ervarentheyt leert ons oock dat de grootsprekers ende meeste snorkers, ghebruyckende het spreec-woort, *Beter stijf gheblasen als de mond verbrand*, d'alderbloodste ende van kleynen verstande sijn, willende met den monde doen 'tgene sy metter daet niet konnen uytrechten, in haer selfs overtuycht van bloodheyt ende onwetenschap. Ende alsulcke gelden by de verstandige ende vrome van gemoet niet, die meer letten op een voorsichtich beleyt, ende eē nedrige wel gegronde wtsprake, verwerpende dat ydele hoochmoedige tongen geluyt: ghelijck als David het hoochspreken ende Gods-lasteringe Goliats, beneven syn opgeblasenheyt niet achtende hem aengetast ende overwonnen heeft, hier op, als mede op het voorgaende Sinnen-beeldt *Schijn bedriecht*, heeft P. de Ronsard *Au poëme de la salade*, gestelt.

l'Homme esleve aux honneurs inutiles,
Semble vn colosse attache de chevilles,

Ferre

Ferré des gonds, de barres & de cloux:
Par le visage il s'enfle de courroux,
Representant Iupiter ou Neptune,
La seule enflure estonne la Commune,
D'or enrichi & d'azur par dehors:
Mais quand on voit le dedans du grand corps
N'estre que plastre & argille poustrie,
Alors chacun cognoit la mocquerie,
Et desormais le colosse pipeur
Pour sa hauteur ne faict seulement peur
Qu'au simple sot, & non à l'homme sage
Qui bausse becque & misprise l'ouvrage, &c.

Een mensch verheven tot een staet
Die eerlijck schijnt, doch sonder baet,
Gelijct een beeld, een groote gast,
Met spijckers ende banden vast,
Die opgeblasen ende stout,
Als Iupin oft Neptun sich hout,
Dies soo gestelt siin stuer ghesicht,
En 'tlijf van buyten schoon verlicht,
Met een fijn gout en blau vermengt,
'tGemeyne volck verbaestheyt brenght:
Maer alsment wel van binnen siet,
Daer't plaester is en anders niet,
Soo kent elck een dit guychelwerck,
En desen grooten Reus soo sterck,
Vervaert voortaen alleen den Sot,
Doch van de wijse wordt bespot.

Een groote deucht heeft sulcke man
Die syne tong bedvvingen kan.

GHy die door uwen klap u selven brengt in last,
V snaterige lit met vlijt te dwingen past,
Dat toomend' alst behoort: Geliic de Gansen plegen,
Die siinde door den snap en snateren verlegen,
Een keyken in den beck vast houden dach en nacht,
Als sy den Taurus berch langs vliegen metter macht,
Om d'Arents by geval niet wt den slaep te vvecken,
En soo haer eygen vlucht ten roove niet t'ontdecken.

En temps & lieu la langue contenir,
Chasse detresse & porte grand plaisir.

TOy qui la liberté d'vne langue indiscrette
Precipite en danger, d'vn frein prudent arreste
Ton desbordé babil: ainsi que sages sont
Les oisons, qui passant de Cicile le mont,
Portent de nuict & iour dans leur bouche criarde,
Pour vn muet baillon, vne pierre, qui garde
Que des aigles du nort les troupeaux rauissans
Ne descouvrent le vol ae tant d'oiseaus passans.

Vir-

Proverb. 21. Cap. v. 23.

Wie ſijnen mondt ende tonghe bewaert die bewaert ſijne ziele voor anxt.

Qui garde ſa bouche & ſa langue , il garde ſon ame de tribulations.

E Ganſen van Cicilien (ſeyt Plutarchus, in ſyn verhael van't vernuft der Dierē) vreeſende de Arents die haer wooninge hebben op de hooge rotſen, als ſy den Taurus berch willen overvliegen, nemen elc een ſteen die groot ghenoech is in hare nebben om haere tongen alſo te toomen, mits ſy van naturen kekelachtich ſyn, op dat ſy ſonder eenich geſchrey 'tgeberchte mochtē overkomen, een Voorbeeldt ende leſſe dienende den ſnappaerts, om hare monden te leeren ſnoeren, dewijle een klapachtige tonge ſo ſchadeliicken lit is, ende

Het onbedacht hoovaerdich ſpreken,
Menich in grooten laſt laet ſteken.

Derhalven ooc Cato, na dat hy den menſche vermaent hadde God te dienen, beveelt hem ſyne tonge te bedwingen, ſeggende.

Virtutem primam eſſe puta compeſcere linguam,
Proximus ille Deo qui ſcit ratione tacere.

Denct t'is d'aldergrootſte deucht
Dat g'u tong bedwingen meucht,
Naeſt by Godt is ſulcke man
Die ſyn tong bedwingen kan.

Ende Socrates placht te ſeggē dat wy wel twee ooren hebben doch maer een tonge, om meer te hooren als te ſpreken, daer toe de oorē altijt openſtaende ende de tonghe beſet met een dobbele borſtweer ofte Bollewerc van lippen ende tanden. derhalven vermaent ooc Salomō in ſyne ſpreucken 4 Cap. *Doet van u den verkeerden mondt, ende laet den laſtermondt verre van u ſyn.* ende in't 18. *De mondt des ſotten ſchadet hem ſelven ende ſyne lippen vangen zyn eygen ziele.* waer over de treffelijcke Poët Pibrac ſeyt.

Parler beaucoup on ne peut ſans menſonge,
Ou pour le moins ſans quelque vanité,

Le parler bref convient à verité
Et l'aultre est propre à la fable & au songe;
Du Memphien la grave contenance,
Lors que sa bouche il serre avec le doigt
Mieux que Platon enseigne comme on doit
Reverement honorer la silence.

Wel te spreecken sonder leughen
Selden is in ons vermeughen,
Oft 'tis wel maer ydelheydt:
Waerheyt wil het kort ghe seyt,
D'ander doch wort aenghenomen
By de kluchten ende droomen:
Dies Herpocraet onderstont
Met den vinger voor den mondt
Te vermanen alle lieden
T'stille swijghen eer te bieden.

Hier by heeft my goet gedocht te voegen het achteling by my gestelt op het 42 *Emblema Rollenhagij* onder het spreeckwoord, *Lingua quo tendis.*

Ghy klapachtige tong, ghy snatrich lidt, waer henen?
Sult ghy u nimmermeer bedwingen ofte spenen,
Siet toe dat ghy in't lest u selven niet bedriegt,
Dewijle ghy soo dom en onbedwongen vliegt
Nu hier en dan weer daer, vast brengende tot schanden
Door uwen snooden klap veel luyden ende Landen.
Hout op, hout op by tijts, het woort synd' wt den mont
Al was het daer na leet men noyt weer roepen kont.

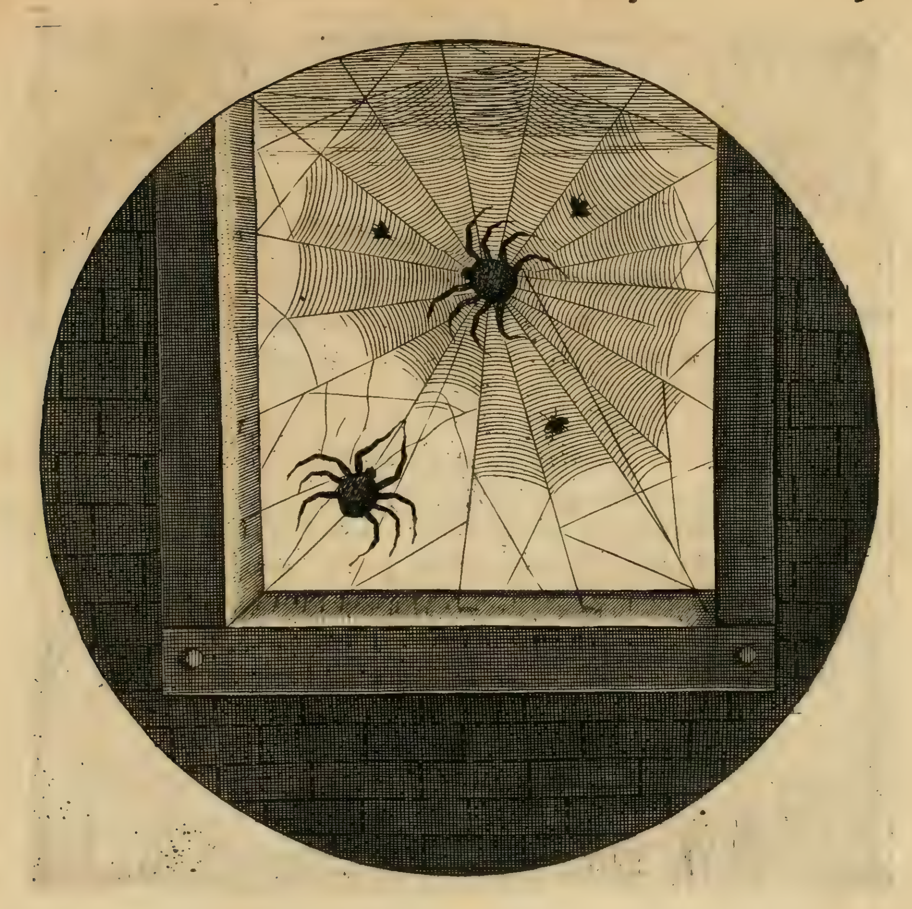
VVel huys te houden dat bestaet
In arbeyt ende goeden raet.

GHy die huyshouden wilt, gelyck behoort te wesen,
Hoeft Aristotelem oft and're niet te lesen,
Hoe wel dat Xenephon daer toe geeft goeden raet,
Waer over synen lof noch door de werelt gaet:
De spin genoechsaem wijst, hoe dat de mans en vrouwen
Haer by hun huysgesin behoorliick sullen houwen,
Want 'tmanneken besorcht den kost, ter iacht geset,
En't wijfken vlijtich spint en stopt gebroken net.

L'art, labeur & conseil en vie,
L'oeconomie fortifie.

POur regler ta maison, ne li point les escrits
Du fils de Nicomache, honneur des bons esprits,
Ne feuillette celuy qui le proverbe antique
Pour ses discours sucrez, appella muse attique:
Puis que la seule Araigne instruit chascun de nous,
Et du soin de l'espouse & du soin de l'espous:
Car le masle nourit sa maison de sa chasse,
Et la sage femelle a soin de filace.

Divisis

Syrach 11. Blijft in uwe beroepinghe ende ſcheydet u niet
Syrach.7. van eenen vernuftighen ende vroomen wyve
want ſy is edeler dan eenich gout.

Demeure en tõ rang ton eſtat & vocation, & ne te ſepare point de la femme ſage & bonne , car la grace d'icelle eſt plus à pr ſer que l'or.

VOlgende de gelijckenisse vanden lofwaerdigen Bartas in synen 7. Dach der scheppinge, stellen wy hier dit Sinne-beeld vā de Spinne, ons lerende huyshoudē, sonder de boecken Aristotelis de sone Nicomachi, ofte Xenephontis (die om syne soeticheyt d'Attissche Musa genaemt werd) te behoevē: alhoewel sy wtnemende wel vande huyshoudinge geschreven hebben: want also het huyshouden in verscheyden ampten bestaet, wijst ons het manneken, synde op de jacht gestelt om den kost te saemelen, dat een goedt Huyshouder den kost voor het huysgesin winnen ende besorgen moet, ende het wijfken gedurich het ghebroocken net stoppende, dat een goede huysvrouwe haer huys moet gade slaen, vlijtich naeyende ende spinnende ghelijck Plinius in syn 11. Boeck 24. Cap. *fæminam putant esse* (seyt hy) *quæ texat, Marem qui venatur, ita paria fieri merita coniugio*, men hout het daer voor, dat het wijfken spint ende weeft, ende het manneken op de jacht is gestelt ende also worter een gewenschte paer door't houwelijck: hier over siet de spreucken Salomonis Cap. 12. Paulum in den brief tot Titum Cap. 2 Ecclesiast 25. Ende voornamentlijc het leste Cap. der spreucken Salomonis van 10. Vaersken aen daer hy van't amt der vrouwen sprekende, seyt. *Wie een deuchdsaem wijf beschicket, die is veel edeler als de kostelijcke Peerlen, haer mans herte derf hem op haer verlaten, ende neringhe sal hem niet ontbreecken. Sy doet hem goet ende gheen quaet alle syn leefdaghen, sy gaet met Wolle eñ vlas omme, eñ arbeydet gaerne met haer handen, sy staet des nachts op, ende geeft haren huyse voeder ende hare maegden te eten, sy streckt hare handen na den spinrock ende hare vingeren vatten de spille.*

Nu evenals Salomon een vreucht schept in een deuchdsame wijse vrouwe, so verlusticht Bartas sich inde beschrijvinghe der spinnen met dese woorden, tot een gelijckenisse.

Son ventre engendre estain, crache-fil porte-laine,
Fournit de quenoüille à sa tant docte peine:
Son poids est le fuseau qui tire & tort le fil,
Que son doigt fait par tout esgalement subtil:
Sa toile par le centre ourdir elle commence,
Puis l'alonge en rondeaux, mesurant leur distance

Par

Par la grandeur des tours, & d'vn fin escheveau
Du centre iusqu'aus bords traine son drap nouveau
Percé par tout à iour, à celle fin que l'ire
Des eures loin volans sa gaze ne deschire:
Et que la sotte mouche entre plus aisement
Es mailles d'vn filé, filé si dextrement,
Certes à peine encor toucher elle commence
Les clers bords de ce reth, que le masle s'eslance
Du milieu de la toile: afin que sans danger
Il prenne dans les lacs l'oißelet passager.

Den buyck seer wel versien van wolle, vlas en tweeren
Haer tot een spinrock dient, daer me sy hun generen:
De spil is haer gewicht, waer mede sy den draet
Rect, ende ooc mede drayt eendrachtich na de maet,
End' om haer webbe sterc en puntichliick te spinnen
De selve sy voor eerst in't midden sal beginnen,
Daer na in't ronde die verlenget, ende maect
Dat alles na den eysch in sijn gestalte raect,
Doorluchtich over al op dat de felle winden
Het selve door haer kracht niet scheuren noch en slinden,
En dat de sotte vlieg, den spinnen aenghenaem,
Te lichter door de dunt daer in te vlieghen quaem:
Voorwaer soo haest en komt die vlieghe niet ghevloghen
Aent eynde van dit net oft sy en is bedroghen,
Want 'tmanneken terstont sich wt het midden gheeft,
En't vliegende gediert hy by de beenen heeft. eyndelijc,

Ecel. 25. *Een man en vrouvve die elckand'ren vvel verdragen,*
Syn Gode en alle mensch een vreucht en vvelbehagen.

Ver-

Versuymt u niet eert vvort te laet,
By tijts ontlast u van het quaet.

GHeliick den Hovenier sal inten ende snoeyen:
Om siine bomen teer recht opwaerts te doen groeyē,
Daer toe een schoone kroon te brengen aēdē dach
Waer van hy eyndeliic goe vruchten plucken mach:
Soo moeten d'ouders ooc haer voort gebrachte kind'ren
By tiits afnemen, 'tgeen hun eenichsins mocht hind'ren,
En straffen haer misdaet en rechten haer ter deucht,
Om scheppen wt haer doen een aengename vreucht.

En temps & lieu prenez regard,
A fin de ne venir trop tard.

AInsi qu'vn Iardinier dedans sa pepiniere
Ente ses arbrisseaux, & devant & derriere
Rescinde les rameaux & tout le superflu,
Pour en apres gouter des fruicts le revenu:
Mettez pareillement vos enfans à l'estuae,
O peres & parens, pour rejetter le rude
Vice & tout deshonneur, afin qu'a l'advenir
Leurs dits, faicts & labeurs, te puißent rejouvir.

Princi-

Eph.6.cap. Ghy Ouders voet uwe kinderen op , door de leere ende vermaninghe des Heeren.

Prov.22. Ghelijck men een Iongen ghewennet, ſoo en laet hy daer niet af als hy out wordt.

Vous Peres nourriſſez vos enfans en inſtruction, & remonſtrance du Seigneur.

Inſtruy l'enfant en l'adreſſe de ſa voye : encor meſme qu'il devienne viel, il ne ſe retirera d'icelle.

WT LEGGINGHE.

DE treffeliicke Poët Ovidius seyt.

Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit,
Tunc poterat manibus summa tellure revelli,
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.

De boom die nu soo wijt syn schaduwe verspreyt,
Een teere rysken was sijnde eerst in d'aerd geleyt,
Doen kond m'hem met de hand wel dwingen eñ slechten,
Maer nu staende in siin cracht en is hy niet te rechten.

Met welcke gelijckenisse hy ons leert datmen de kinderen van der jeucht aen moet onderwijsen, soo men daer vreucht aen sien wil, als sy tot hare iaren ghekomen syn, haer afnemende met een leersame zedicheyt alle quade gheneghentheden, die de menschelijcke natuere is mede brenghende, haer richtende in de vreese des Heeren ende intende met de spruyten der deuchden, ghelijck een goet Hovenier syne jonghe boomen is richtende snoeyende ende intende Om beter vruchten te becomen als den aert vande stamme geven kan. Dese onderrechtinge geschieden moet, met groote naersticheyt ende voornamentlijck door eenen goeden voorganc der ouderen, gelijck Pibrack wel seyt,

Le sage fils est du pere la ioye,
Or si tu veux ce sage fils avoir,
Dresse le jeusne, au chemin du devoir,
Mais ton exemple est la plus courte voye.

De wijse Soon syn vader is een vreucht,
Op dat ghy dan een sulcken hebben meucht,
Van jongs op hem ter deucht sult onderrichten,
'Tgoet voor-beeld doch is't naest om hem te stichtẽ.

Ende Bartas in synen 7. Dach der scheppinghe.

Peres si vous voulez que vos sages enfans
Pour leur propre bonheur, bien heurent vos vieux ans
Mettez les au chemin de la vertu non feinte,
Par beaux enseignemens, par exemple, par crainte.

Ghy Vaders soo ghy wilt dat uwe wijse kind'ren
In dijnen ouderdom u eeren sonder hind'ren,
Setse op der deuchden wech by tijden allegaer,
Door leering, rechte vrees ende een goet Beeldenaer.

Dese stichtinge ende onderrichtinge is ooc niet alleen den ouders in hare oude dagen een stut ende vreucht, maer een geluc ende behoudenisse vande selve deuchtsame kinderen. Waer over miin Vader P. H. plach te seggen.

O heureuse Ieunesse ò tres heureux enfans,
Qui avez des parens tant rempli de sagesse,
Qu'ils monstrent leur largesse apprendre vous faisans,
Et en ce vous donnants, avec joye & liesse,
Ce que prendre on ne peut ò la vraye noblesse.

O hoe geluckich is de jeucht,
Wat ist den kinderen een vreucht,
Als d'ouders syn soo milt en wijs
Dat sy haer leeren doen om prijs:
Want hun ghegeven word alsdan
Een goet dat m'hun niet nemen kan.

Een goede Soon, bestaende in deucht,
Syn Ouders is een steun en vreucht.

GHy Kint die teghen hoop u rijcklijck vind begaeſt
Met wijſheyt ende goedt, daer menich menſch om
ſlaeſt,
Vergheet u Ouders niet: u oogen wilt doch wenden
Op't trouwe Ionghe ree 'twelck haer aen allen enden
Dient voor een Soetelaer, want als zyn ouders ſvvack
'tGheberchte klimmen op ſoo volght het met ghemack,
Ia brengt haer vlytich naer, op dat zy moghen braſſen,
Van't malſte loof ghevvas de topkens nieu ghevvaſſen.

Le ſage fils qui en vertu proſpere,
Reuerant Dieu, reiouit Pere & Mere.

ENfans qui contre eſpoir, la divine largeße
A couronné d'honneur, & comblez de richeße,
N'oubliez vos parens: Enfans jettez voſtre oeil
Sur la ſaincte amitié du pie-viste chevreul,
Qui, tandis qu'es hauts monts, la tremblante veilleſſe,
De ſes fers trop peſans, ſes parens appareße,
Vivandier diligent, leur apporte pour mets
Des plus tendre rameaux les plus tendre ſommets.

Baculus

Prov.10. Een wijs Sone is zyne Vaders vreucht : daer en teghen een dwaeſachtighe Sone is zyne Moeders bedroeffeniſſe.

L'Enfant ſage reſioüit le Pere : Mais le fol enfant eſt la triſteſſe de ſa Mere.

DIt Sinne-beeldt, ſtellende tot een Voorbeelt het trouwe vlytich Ree 'twelck ſyne ouders, (die out ende verſtijft ſynde 'tgeberchte opklimmen) navolcht ende haer ſpijſe en dranck is na brengende, waer van de Heere van Bartas mede in ſynen ſevenſten dach der ſcheppinge verhaelt, wort den kinderen verthoont, op dat ſy leeren haer ouders onderdanich te weſen, haer te eeren ende in hare oude dagen te helpen, alſoo men die niet ghenoechſaem loven eñ van de gedane deucht vergelden can, geliick de geleerde Pibrack in ſyne vierlingen ſeyt.

Tu ne ſçaurois d'aſſez ample ſalaire
Recompenſer celuy qui t'a ſoigné
En ton enfance, & qui t'a enſeigné
A bien parler, & ſur tout à bien faire.

Geen loon te groot en kander ſyn bedocht
Voor d'ouders, die u hebben opgebrocht
Van kintſheyt af, u hebbende onderweſen,
Daer by geleert, wel ſpreken doen en leſen.

Derhalven ſeyt Plin. Lib. vier: wel.

Filius omnia libera parentibus relinquat.

Dat eenen ſone ſiine ouders alles vry late.

Soo ſeyt oock Cicero pro Cluent.

Parentes chariſſimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita eſt:

De

De ouders moeten wy hoochliick beminnen dewijle vvy van hun,het leven,erfgoet,vriiheyt, ende ſtadts gerechticheyt ontfangen hebben.

Hier over handelt Eccleſiaſticus int 3. Cap. wyt loopich onderwijſende den kinderen,ſeggende,

Lieve kinderen,luyſtert my uvven vader,ende leeft alſoo, op dat het u wel ga. De Heere wil de ouders van den kinderen gheeert hebben, wie ſijne ouders eert,diens ſonde ſal Godt niet ſtraffen,ſal oock vreucht aen ſyne kinderen ſien, ſyn gebedt ſal verhoort worden, ende ſal leven.Pleghet uwes ouders in haren ouderdom ende bedroeſt hun immers niet ſoo lange ſy leven, want die weldaedt ſal nimmer vergeten worden,maer wie ſyne ouders verlaet ende bedroeſt die is vervloeckt vanden Heere. Derhalven ſalmen ſyne ouders by ſtaen in alle voorvallende noot,haer voeden in haren ouderdom, ſwacheyt, ende behoefticheyt,haer onderſtant doen,ende byſtaen in alle hare handelingen,volgende dit voorgeſtelde Sinne-beeldt, waer van wy oock een hebben inden Oyevaer,gelyck Baſilius ons thoont, de jonge Oyevaers voeden hare ouders in haren ouderdom , deckenſe met hare pluymen als de hunne uytvallẽ ende ommachtich geworden ſynde,dragen haer op hunnen Rugge,waer over d'Hebreen deſen Vogel *Chaſida* noemen dat is de vriendelijcke de lieftallige,dien volgende *Cimon*,ſoone van dẽ grooten Miltiades,ſynde ſyn Vader overleden in de gevanckeniſſe ende hebbende niet om hem te begraven ende wt der Kercker te loſſen, verkocht hem ſelven ende ſynen vrijdom, om met de ſelve penningen de begraeffeniſſe te doen , ſiet een treffelijck Voorbeeldt, heeft hy ſyn vader, doot ſynde daer hy niet meer van te verwachtẽ hadde (niet uyt ſynen overvloet maer met ſyn vrijheyt te verkopen) by geſtaen : wat ſoude hy wel ghedaen hebben , dewyle hy noch gheleeft hadde ende eenighen trooſt oft hulpe in ſynen noodt aen hem verſocht hadde. Eyndelijck.

Haer ouders by te ſtaen,den kind'ren is bevolen,
Voor Godt, die alles ſiet, en blyſter niet verholen.

Den

Den onderdanen spaert met vlijt,
Doch die hoovaerdich zijn bestrijt.

DE Leeuvv de stercke Leeuvv vviens edele ghemoet,
Den overvvonnen Man gheen leet noch hinder doet,
Deurscheurend' het ghedrangh van die hem overvallen,
Syn cracht en macht betoont int midden van hun allen :
Soo doet een oprecht Heer,een Koning ofte Vorst,
Die nae't onnoosel bloet der zyner niet en dorst,
Hoe wel te recht hem 'tswaert gegeven is in handen,
Syn ondersaten spaert en straffet zyn vyanden.

Aux humbles gracieux
Et rude aux orgueilleux.

LE Lion genereux, de force & de Vertu,
Jamais n'attacquera cil qui est abatu,
Ains fendant enragé, la presse qui l'oppresse,
Au milieu de cent morts tesmoigne sa proüesse:
Ainsi tel Prince ou Roy qui Valereux ne veut
Souiller ses mains au sang & prendre ce qu'il peut
Ayant la glaive au main d'une Iuste alumelle,
Pardonne à ses subiects & dompte le rebelle.

Parcere

Rom.13.3. De overſte zijn niet te vreeſen den genen die goet doen : Maer die quaet doen.

Les princes ne ſont point à craindre pour bonnes oeuvres : mais pour mauvaiſes.

VVTLEGGINGHE.

Dit Voorbeelt dient den Koningen ende Heeren tot een Vermaninghe, dewijle haer het swaert, niet sonder reden, in handen is ghegeven, ghelijck Paulus in't 13. cap. tot den Romeynen zeyt. *Wilt ghy de macht niet vreesen, soo doet dat goet is, ende ghy sult prijs by haer hebben: Want het is Gods Dienersse, u tot goet: maer ist dat ghy doet dat quaet is, soo vreest, want zy draegt het swaert niet te vergheefs: vvant het is Gods Dienersse ende vvreecster tot straffe den ghenen die quaet doet*, ende inden eersten Brief tot Timothe. in't tweede Capittel. *Sy zijn in hoocheyt ghestelt, op dat vvy een gerust en stille leven leyden mogen, in alle Godsalicheyt ende eerlijcheyt.* Volghens dien moeten dan alle Koninghen, Princen ende Heeren hare Onderdanen sparen ende de wederspannighe straffen, naer het Voorbeeld des Leeuws, die den ootmoedighen ende verwonnen spaert, ende de weder-strevers met ghewelt is aen-randende, Ghelyck Bartas inde beschrijvinghe des Leeuws, zeyt

Genereux animal, qui n'est si fier aux fiers,
Que courtois aux courtois: qui prestez volontiers
L'oreille pitoyable à cil qui le supplie,
Et qui d'un cœur ingrat les biens receus n'oublie.

Dier edel van ghemoet, soo straff niet voor den quaden
Als voor den goeden goet: aennemend' in ghenaden
Den ghenen die hem bidt. Die soo langh als hy leeft
De weldaden ghedenct die hy ontfanghen heeft.

So zeyt ooc Plutarchus int beschrijvẽ vande vernuftichste Dieren, De Leeuwen toonen een medoogende gemoet beneven haer hoochmoedich herte, haer wendende vande ghene die haer voor hun verootmoedighen, volghens het verhael Homeri, dus int Frans gestelt,

Avec grands cris les autres accourrurent,
Mais Vlisses assis ne s'en esmeut,
Ains de la main le sceptre à bas luy cheut.

Die

Die andere al toe-liepen met ghefchrey,
Vlyffes doch zyn Scepter nederley.

VVant zy vechten niet meer teghen die nedervallen, haer gelatende oft fy hun voor haer verootmoedichden,ende gedencken de deucht die haer ghefchiet. waer van wy een merckelijcke Hiftorie hebben, van een flave Androclus die fynen Heere , mits de onlydelijcke flavernye, ontloopen fynde,ende duyfter geworden by gevalle hem geleght hadde in een Leeuwen hol,om te ruften : niet langhe daer na quam de Leeuw , waer over hy in duyfent laften was,niet anders verwachtende als verflonden te worden,doch de Leeuw, hem by komende,thoonde hem fynen poot,daer een doren in ftack ende aen't fweeren was , Androclus verftoute hem track den doren wt d'etter wtdouwende ende afwiffende foo hy beft konde,de Leeuw,om fynen geneef-mr. te toevē liep ter jacht ende brocht fpijfe tot fyn voetfel,doch alfoo dit leven den voorfz flave noch verdroot,begaf hy hem in't wtwefen des Leeuws, weder op den wech, ende in't dwalen , wordt hy gevanghen ende by fyn Heere (dien hy ontloopen was) uyt Affrica tot Roomen weer gebracht , die hem ftracx ter doot veroordeeldt den Dieren heeft doen voortwerpen,ende wert by gevalle tegen hem wtgelaten defen voorverhaelden Leeuwe,die korts te voren gevangen ende aldaer gebrocht was, Androclus verfchrict,niet ander als de doot verwachtende werdt hem de Leeuw kēnende ende in ftede van hem te verflinden feefteerde hem als een Hont fyn meefter. Hy wert hier door vry gekent ende de Leeuw gegeven ging daer mede de Stadt langs ende verfamelde veel gelts van de gemeynte die den Leeuwe met bloemen beftroyden roepende

Hier is de Leeuvv,de vvaert van defen man,
Hier is de menfch die Leeuvven meeftren kan.

Siet Ælianum int 48 Cap. Van fyn 7. Boec der Dieren ende A.Gellius in fyn 14. Cap, des 5. Boecks daer hy defe gefchiedeniffe int breede befchrijft.

Tot hoog'ren staet hier menich raken sal,
Op dat hy soo met meerder schanden val.

DE Cray alsulcke noot, die sy niet kraken kan,
Is nemende in den beck, en vliecht daer mede dan
Seer hooch na boven toe, om op een steen te setten
En door den nederstort tot morseling te pletten:
Soo laet der Heeren Heer een mensche wel (hoe quaet)
Met grooter eeren hier verheffen in den staet,
Op dat hy dan daer na met grooter schand mocht vallen
Want eyndeliick lijd hy geen hoovaerdy metallen.

Maint orgueilleux s'esleve vitement,
Pour en apres tomber plus rudement.

POur mieux caßer sa noix la Corneille criarde,
En montant contre mont, den haut en bas la darde
Deßus vn dur caillou, a fin qu'ainsi froissé,
Pour sa refection l'incorpore à son gré:
Dieu laiße ainsi plusieurs monter en arrogance
Pour en apres sentir plus grieve decadence,
Si qu'en fin iustement d'vn effroyable saut,
Ils tombent außi bas qu'ils tachoint voler haut.

Tol-

Iob.20.6. Wanneer ſijn hoochte alreede in den Hemel recket ende ſiin hooft aen de wolcken roert : ſoo ſal hy doch ten laeſten omkomen als eenen dreck.

Quand ſa hauteſſe monteroit iuſques au ciel, & que ſon chef toucheroit les nuëes, ſi ſera il perdu à jamais, comme la fiente.

E oude onderſoeckers der nat ueren, ſchrijven den Arent ſoo vernuftich te ſijn, dat hy een Schild-padde vander aerden opnemende daer mede ſeer hooch in de Locht vliegt ende die vande hoochde af laet vallen op eenen ſteen, op dat ſy berſte ende hy alſoo het vlees daer van nutte het welck mede verhalẽde is Laurentius Schoonhovius in ſyn negenſte Emblema onder het ſpreecwoort.

Futura latent.

De toekomende ſiin ons verborgen.

Verhalende daer by, dat eẽ Arent by geval met een Schildpadde beladen, ſiende Æſchilum (die kael van kop was) de ſelve van boven op ſiin hooft liet vallen, meynende dat het eenen gladden herden ſteen was, waer over de overtreffeliicke Poët ſoo getroffen wert dat hy daer aen ſterf.

Deſe ſelve liſticheydt bevinden wy in de Craeyen, die een Note oft Moſſel vindende, de ſelve niet konnende kraken, daer mede inde hoochde vliegen ende op eenen ſteen vallen laten om die alſoo te pletten ende te nutten. hier van ſtellen wy een Sinne-beelt onder het ſpreeckwoort.

Tolluntur in altum vt lapſu graviore ruant

Sy worden in de hoochde verheven om ſwaerder val te doen.

Ende ſeggen dat even alſo menich menſch tot eenen hoogen ſtaet beroepen wort, oft hem ſelven door ſyn hoovaerdich gemoet

gemoet daer in is dringende om eyndeliicken eenen ſchandeliicken val te doen, dienende mede tot eẽ waerſchouwinge, op datmen ſich ſelven niet te hooghe verheffe, noch ſiin overheyt hertneckichlijck wederſtreve, want Godt van aenbeginne geen Hoovaerdye heeft willen lijden. Derhalven vermaent Ovidius in ſijnen derden Brief ſeer wel, ſeggende.

Crede mihj, bene qui latuit bene vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.
Tu quoque formida nimium Sublimia ſemper,
Propoſitique precor contrahe vela tuj.

Wie in ſtilheyt ſich begeeft,
(My gelooft) geruſt'lijck leeft,
Elck op ſiin Fortuyn moet ſtaen,
Maer die niet te buyten gaen,
'Tveel te hooch ſtelt uyt den ſin,
Treĉt uw's voorneems ſeylen in.

Soo ſeggen oock de wijſe

Het al te vele, vliet in't kleyne ſchept u luſt,
Men vaert in Stille See bequamer en geruſt.

Ende

Die haeſtlijck klimt tot grooten Staet,
Op't hoochſte dickvvils t'ondergaet.

Tuyſ-

T'uytvvendich is gheheel onvvis,
In smenschen hert de vverelt is.

HEt uyterliick gelaet van pracht en pronckerye,
Waer in gelegen is den schijn van Hoovaerdye,
Die leyder! hedens daegs men veel te vele siet,
Is doch (na d'ijdel waen) de rechte werelt niet:
Een ider sich na staet in siin gewaet moet kleeden,
Elck sich na siin beroep toerusten en bereeden,
De boose werelt is in s'menschen hert gestelt,
De duyvel en de doot daer t'samen siin verselt.

Le monde plain de vanité,
Au cœur humain a sa citê.

L'Exterieur apprest de la pomposité
Qui gist en ornement & toute rarité
Dont en ce ciecle helas! l'humain bien se difforme
N'est pas le monde (ainsi qu'on cuide) tant enorme,
Pour s'orner au commun sont donné d'autre loix
Qu'aux Princes, grands Seigneurs & venerables Rois,
Chacun se doibt parer selon l'estat & race,
Le monde & le Diable au cœur humain se place.

Hic

Gen.8,21. Het dichten des menſchelijcken herte is boos vander jeucht op.

La conception du cœur de l'homme eſt mauvaiſe des ſa jeuneſſe.

ALle geneghentheden syn in des menschen herte, de Liefde, de Vreese, de blyschap ende droefheyt geliic Bernardus seyt in 2. *Sermone de jeiuniis. Cor in quatuor affectibus est, quid diligas, quid metuas, vnde gaudeas seu cõtristeris.* als sijnde de voornaeste strekẽ van eẽ oprecht gemoet ende volgens dien alle andere genegentheden, ten goedẽ of ten quaden streckende, als ootmoedicheyt, hoovaerdye, mildicheydt, giericheydt, barmherticheyt, wreetheyt, gedoochsaemheyt, hertneckicheyt, &c. waer over wy hier de werelt in't herte stellen, daer mede te kennen gevende, dat den wterliicken schijn den mensche niet en vertoont, maer het innerliick gemoet daer van is getuygende geliic ofmen seggen wilde een Hoovaerdich mensche te wesẽ die na siinẽ staet wtwendich gekleet gaet. den Koningen Princen eñ Heeren is een ander gewaet toegeleydt als wel den gemeynen luyden, daer wt dan van hare Hoovaerdye niet te oordelen is, doch wel ten dele van de gene die haer boven staet ende vermogen siin toerustende ende niet in 't geheel want het so wel een dwaesheydt als Hoovaerdye kan gerekent worden, devvijle men de herten svvaerlijck kennen kan, alleenliick eenichsins (als door een duysterglas) by de vvoorden eñ het gelaet. doch God doorgrondet de herten ende de nieren geliic 1. *Sam.16.7. de Heere sprac tot Samuel, siet niet aẽ syn gestalte noch de groote syns persoons: ick hebbe hem vervvorpen, vvant het en gaet niet toe als een mensche siet: een mensche siet vvat voor oogen is, daer en tegens de Heere siet het herte.* Soo bestaet dan de vverelt in des menschen herte ende volgens dien in den vleescheliicken aerdschen mensche

alle

alle boosheden ende quade genegentheden die uyterliic niet te kennen siin. Soo datmen met Ariosto vvel seggen mach.

Si come il viso se monstrasse il core
Tal ne corti é grande, egli altri preme,
E tal é in poca gratia al suo signore,
Che la lor sorte muteriano insieme:
Questo umil deverria tosto il maggiore,
Staria quel grande infra le turbe estreme.

Waert datmen 'therte saeg by 'tlicht,
Gelijckmen sien mach d'aengesicht,
Sulck die te Hove in grooter eer
Een ander lastich valt als Heer,
En sulck een die kleyn is van macht,
Ia by siin Prince weynich g'acht,
Te samen souden haer geval
Verwisselen: ende eens voor al
De nedrige sou klimmen op,
De groote vallen vanden top.

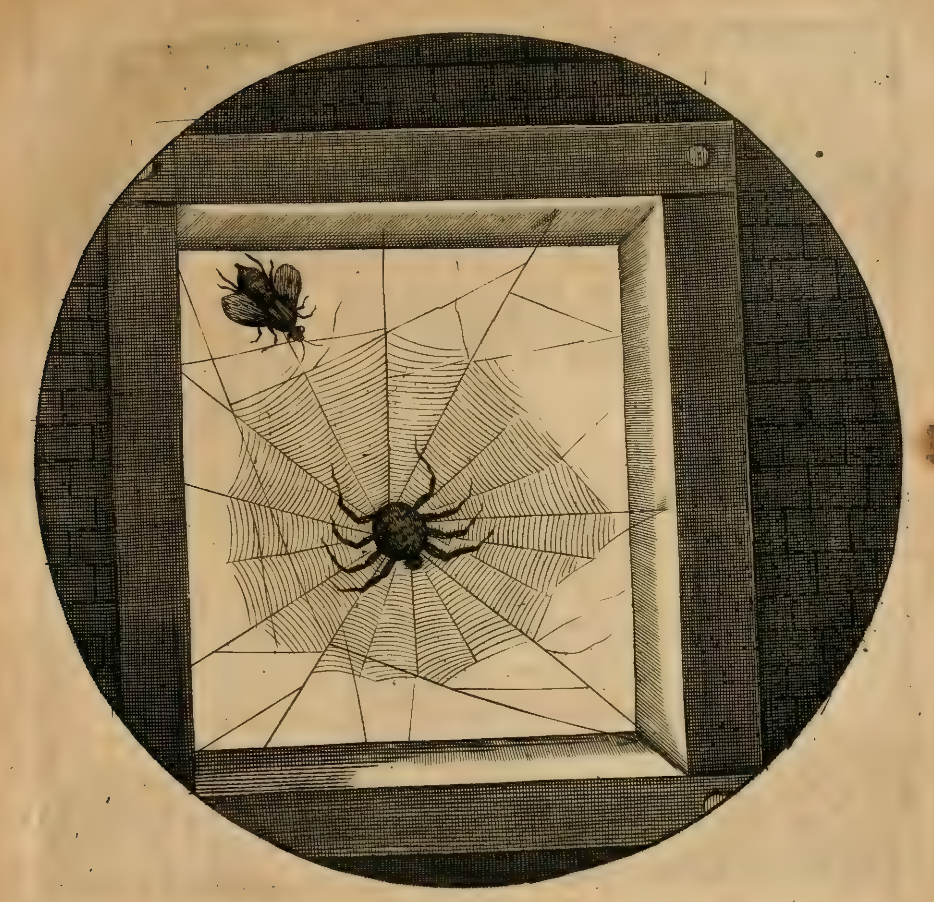
Des menschen geest gestadich in onrust,
Niet lyden kan des lichaems minste onlust.

IN't midden vande web, in't midden van het net,
Tot welstant ende rust de Coppe spin geset,
Haer is onstellende, sich latende vervueren,
Soo haest de wesp alleen den rand daer van sal rueren:
Alsoo des menschen Geest gestelt tot s'lichaems rust,
In't midden vande Romp ontset sich met onlust,
Soo haest het minste deel van't aerdsche wort ontnomen,
Daer nochtans alles moet van Godt den Heere komen.

L'esprit humain s'esmeut sans cesse,
Au moindre mal qui nous oppresse.

TOut au milieu des retz agitez par le vent,
Au centre du drapeau, ou l'araigne est vivant,
S'esmeut, tout aussi tost que la bruiante guespe
Touche tant seulement l'vn des bords de son crespe:
Ainsi l'esprit humain vivant comme captif
Dedans les ceps du corps, est languissant, chetif,
Quand vn petit malheur en quelque part l'eslance,
Encor que le Seigneur le tout en tout avance.

Anima

2.Cor.2.13. Ick was niet gheruſt om dat ick Titum mynen Broeder niet en vant.

Je n'ay point eu de relaſche en mon eſprit, d'autant que ie n'ay trouvé Tite mon frere.

Et is kenneliick dat des menſchen Geeſt (ſiinde met het Vleeſch verknocht) in gedurige beweginge ſich onſtellende ſoo haeſt het lichaem of des lichaems minſte goederen aengeroert worden, even ghelyck de Spinne (geſtelt ſynde in't midden van haer net) haer is onſtellende, ſoo haeſt eenige weſpe ofte groote vliege den rant van hare webbbe in't minſte aenroert. derhalven ſeyt Amb. 1. Off.

Animus ex corporis motu cognoſcitur.

De geeſt wort bekent door de beweginge des lichaems.

VVant ſo het minſte lit des menſchen ſchade lyd oft gequetſt wort, is het ganſche lichaem door de beweginge des Geeſtes onſtelt, wort het hooft met den ſwaerde gedreygt, de hant door het beſturen des geeſtes ſtelt ſich daer voor om de ſlagen ende wonden te ontfangen, wort het lichaem vervolgt de beenen door de ſelve beweginge trachten dat in behoudeniſſe te brengen, &c. waer over de Godvruchtigen VV. Saluſtius Heere van Bartas in ſynen ſevenſten dach der ſcheppinge wel ſeyt.

L'vn membre n'a ſi toſt ſouffert la moindre offence,
Que tout le demeurant ſouffre pour ſa ſouffrance.

D'een lit heeft niet ſoo haeſt het minſte leet ontfaen
Oft alle d'ander me daer mede ſyn belaen.

Dat is naturelijck, voor ſo vele het lichaem (ſynde met den Geeſt verknocht aengaet: want deſe beweghinge des Geeſtes is oock in onſen Salichmaker geſpeurt, geliick Ioh in't 13. Cap. 21. vers ſchrijft. *als Ieſus dit geſeyt hadde vvert hy beroert in den Geeſt, ende betuyghde ende ſeyde, voorvvaer, voorvvaer, ſegge u k v. l. een van u ſal my verraden.* doch den menſcheliicken verſwacten Geeſt is niet alleene beſvvaert in de

kranc-

krancheden misvallen ende vervolgingen die het lichaem mochten overkomen, maer onstelt sich daer en boven over de minste tijdeliicke goederen die ontnomen ofte verlooren worden. alſo dat Bernardus in ſiin 47. Sermoon wel ſeyt.

Anima in carne inter spinas.

De Geeſt is in't vleeſch als in de doornen.

Daer wy nochtans weten ende behooren te gedencken Dat alles van God komt, ende de tijdeliicke goederen voor geene goederen gehouden mogen worden, geliic Pibrac ſeer wel ſeyt.

Les biens du corps & ceux de la fortune
Ne ſont pas biens à parler proprement,
Il ſont ſuiets au moindre changement:
Mais la vertu demeure touſiours vne.

Het tijd'liick goet, om recht te ſpreken
En is geen goet voor die de ſtreken
Van't vvanckele geval verſtaet:
De deucht alleen komt ons te baet.

Helpt

Helpt uvven vriendt uyt ſynen laſt;
Ghedencket, d'een hand d'ander vvaſt.

DE handen van den menſch om 'tlichaem te verſtercken,
Veel meer als eenich lit geſtadich ſyn int wercken,
Doch ſy dan ſynde vuyl door 'tgeen wort aengetaſt,
Bey worden weder ſchoon als d'een hant d'ander waſt:
Een voorbeelt vande trou gelijck twee goede vrinden,
Elkandren ſtaende by, haer niet verlegen vinden,
Het ſy in tegenſpoet oft eenich ongeval,
Den eenen t'aller tijt den and'ren helpen ſal.

Aimer reciproquement
Soulas & contentement.

POur aſſiſter le corps plus qu'aultre membre ſont
Les mains, qui la plus part touſiours du travail ſont,
Leſquelles infectez par boeure port' ordure,
D'vn entrelavement ſe purgent du ſouillure,
Traict de fidelité: ainſi que deux amis
Qui ſimpatiquement d'vn cœur & dun advis
Se trouvent à tous temps, l'vn l'autre aſſiſtera,
Si que quelque malheur tant ne l'oppreſſera.

Mu-

Syrach.6. Cap.16.v

Een getrouwe vrient is een troost des levens, wie God vreest die krycht sulcken vrient: ende gelijck als hy is so sal oock zyn vrient sijn.

L'ami fidele est la medicine de la vie, & cil qui craint le Seigneur, le trouvera & son prochain sera de mesme luy.

WT LEGGINGHE.

Et is een out ſpreeckwoordt, *als d'een hande d'ander waſt ſoo worden ſy beyde ſchoon*, alſo den eenē vrient den anderen helpende, ſoo gaet de vrientſchap vaſt ende konnen beyde gheholpen worden. Derhalven ſeyt Syrach. *Een ghetruovve vrient is een ſtercke vaſticheyt, ende is met geenen gelde noch goede te betalen.* volgens dien ſeyt *Auguſt in top.* wel.

Amicitia melior eſt divitijs:

De vrientſchap is beter als Rijcdom.

Ende in ſyn Ethica 4.

Amicus ſe debet habere ad amicum tanquam ad ſe ipſum,
Quia amicus eſt alter ipſe.

Een vrient moet met ſyn vrient handelen als met hem ſelven: want een vrient is des anders ſelf: daer by ſeggende.

Tales erga amicos eſſe debemus, quales illos erga nos eſſe optamus.

VVy moeten by de vrienden doen ghelyck wy willen dat ons van haer gheſchiede, want ſoo Cicero pro Plancio ſeyt.

Vetus eſt lex iuſte vereque amicitiæ, vt idem amici ſemper velint, nec eſt aliud amicitiæ certius vinculum, quam concenſus & ſocietas conſiliorum & voluntatum.

Het is een oude wel gegronde VVet van de ware vrientſchap, dat de vrienden altijdt eens willens ſyn, noch daer is gheen vaſter bandt des vrientſchaps als de ſaem-ſtemminghe ende gheſellicheyt van wil ende raet. Ende (ſo de wijſe ſeggen) is de vrientſchap de ſiele ende het leven des weerelts, veel nutter als het vier ende het water, ſy is de Sonne, het ſteunſel ende 'tſout onſes levens, want ſonder de ſelve iſſer gheen vreucht, onderhout noch ſmaeck in't leven, ende alles is in duyſterniſſe,

gelijck

geliick *August de amie*. seyt

Solem è mundo tollunt qui tollunt amicitiam.

Die de vrientschap wech nemen berooven de werelt vande Sonne. Ja de vrientschap is alleen genoech om dese werelt te behoeden: want soo sy over al macht hadde soude men geen wetten hoeven, die maer ghestelt syn als de tweede middel, by ghebreecke van vrientschap, om door der selver macht de menschen te dwingen, tot het gene sy vrywillich door de Liefde behooren te doen, hier over seyt Aristoteles dat de goede wet gevers meer sorchs gedragen hebben over de vrientschap, als over de Iustitie daer by seggende, *Diog. 5. Libro.*

Amicus vna anima est in duobus Corporibus.

Een vrient is een siele in twee lichamen woonende:

Van dese vaste vrientschap hebben wy vele treffelijcke Voor-beelden. als van *Achilla. Pijthias* ende *Damon.* waer van seer treffelijck. I. V. Vondele in sijnen gulden winckel verhaelt, ende meer andere. onder alle van *Damon* ende *Euridicns*, welcker vrientschap ick voor desen vergeleken hebben by die van mynen mede-vader VV. B. onder desen klinckert.

Damon viel onverhoets int duyster over boort,
Als hy met sijnen vrient t'Athenen soude varen,
Roepende elendichlijck, mits in de soute baren
Door't stoken vande wint, hy by na was versmoort:
Als nu *Euridicus* syns vriendts stem hadt ghehoort,
Ontspringende uyt den slaep, hem selfs niet socht te sparen,
Maer sprong hem naer in zee, om *Damon* te bewaren:
Volbracht oock syn opset, door hulpe van een koort.
O trouheyt ongehoort, wie kan doch wederleggen,
Dat geen so kosteliick juweel noch pant men vindt,
Als een oprecht gemoet van eenen trouwen vriendt.
Loop dan (na Chus) Peru en andere Landen, dreggen,
'Tgout Diamant, Corael, en 'tgene u wijders dient,
Ick blijf hier by Bartiens die 'tuwaerts is gesint.

Alle vveldaet, u bethoont,
Sy met danckbaerheyt geloont.

GHy ondanckbare, die verachtende de Wetten,
Op geene weldaet (u geſchiet) en tracht te letten:
Siet wat den Sperwer doet, die ſiinde ſeer verkout,
Een heete muſſe dicht aen ſiine borſte hout,
Die hy dan vliegen laet: en vliegende is daer mede
Aen d'ander ſijde wech, wijt van de ſelve ſtede
Op dat hy onverſins de ſelve muſſe niet
Hergrijpe: mits die deucht hem daer van is gheſchiet.

Ne mettez iamais en oubli
Le bien-faict de ton ami.

INgrat qui acceptez, & n'obſervant les loix
Ne rendez (comme il faut) tout autant que tu dois,
Voy que faict l'Eſprevier ayant tenu ſous l'aile
Pour fourmenter ſon ſein, la chaude Paßerelle,
L'uy redonne les champs, & d'vn vol different
S'eſloigne tant qu'il peut, du chemin qu'elle prend,
Afin qu'a l'advenir dans la chair tremblotante
De l'oſeau bien-faiſant, ſa bouche il ne ſanglante.

Benefi-

Hebr.13. 16. Vergeet niet der weldadicheyt ende gedeelsaemheyt: Want met sodanige offerhanden behaegtmen Godt.

Ne mettez en oubli la beneficence & communication: car Dieu prend plaisir à tels sacrifices.

DE onderſoeckers der naturen ſchrijvē dat de Sperwer verkout ſiinde eē muſſche ſiet te grijpen die hy (dewijle ſy heet van naturen is) voor ſiine borſt hout, tot dat hy beterniſſe gevoelt ende die daer na laet vliegen, ſich beghevende naer een ander geweſt, op dat hy de ſelve niet weder en grijpe mits het goet hem van de ſelve muſſe geſchiet, ſtreckende dit voor-beelt om ſulcke tot danckbaerheyt te vermanen die de weldaet (haer geſchiet) vergeten, die leyder, in deſe onſe eeuwe in ſulcken overvloet ſyn dat het voor den milde goetwillige een grouwel is: daermen nochtans klaerliick ſiet dat de oude d'ondancbaerheyt boven alle andere gebreken veracht hebben. geliic oock P. mim. ſeyt

Jngrato homine nihil peius terra creat.

D'aerde brenght niet ſnooders voort als een ondancbaer menſche.

Ende *Quintilianus declam. 9.*
Maximum omnium vitiorum ſignum eſt ingratitudo.

D'ondancbaerheydt is het grootſte teecken aller ondeuchden.

Ende geliick *Seneca* ſeyt.

Erunt homicidæ, Tyranni, fures, Adulterj, raptores,
Sacrilegi, proditores: infra iſta omnia ingratus eſt,
Niſi quod iſta omnia ab ingrato animo fiunt, ſine
Quo vix ullum magnum facinus accrevit. Dat is

Daer

Daer ſullen moorders ſyn Tyrannē ofte dwingelanden, dieven, overſpeelders, roovers, Kercken-ſchenders verraders: doch een ondanckbaer menſche is beneden die alle, ten ſy men ſegge dat die alle uyt een ondancbaer gemoet onſtaen, ſonder 'twelc qualiic eenich groot ſchelmſtuck opgekomen is. daerom betamet ons (geliick Heſiodus ſeyt) de vruchtbare ackers te ſlachten, die veel meer uytgeven als ſy ontfangen hebben. alſoo worden naeċt verthoont, om dat de reyne vrientſchap een open ende onbevleċte herte is thoonende ende twee die wederkeeren als d'eene komt om te bethonen dat het eerliicker te geven is als te nemen ende eene vriendtſchap twee waerdich is. de Heere ſelfs (geliick Paulus ſeyt Aċt. 20. Cap) heeft geſproken dat het ſaliger is te gheven als te nemen, ſoo gelijċt oock *Iſocrates, ad demo*. d'ondanckbare menſchen by de vremde honden, die altijt blaffen, knorren, ende byten wat vrientſchap men haer doet, eyndeliick gheliick *Stobeus* ſchrijft.

Jngratus quiſquis eſt, is maiorem in modum Deos parentes & patriam negligit.

Wie ondanckbaer is, is Godt, d'overheyt, den ouderen ende het vaderlant verachtende ende vergetende.

VVie syn moeder heeft ghesoghen
VVort bequamer opgetoghen.

GHy moeders wreet en mal,niet waerdich hier te levẽ,
Die uwe kinderkens geen onderhout vvilt geven,
Hoe kond ghy doch elas ! hun vveygeren de borst,
En by een vreemde min haer schreyen sien van dorst,
Aensiet de Zeevos, die door liefd en onbedwongen
In haren buyck ontfangt haer teere svvacke jongen,
Hun vindende in den noot,en soo bereet in Zee
Voor eens te baren lijt, wel hondert-mael de vvee.

L'Education prospere
Aux mamelles de la Mere.

MEres las ! pouvez vous, pouvez vous, ô cruelles !
Refuser à vos fils vos nourrices mammelles ?
Puis que de maint poisson le pitoyable sein,
Reçoit de ses petits le tremblotant essein,
Sentant cent & centfois dans la perse marine
Pour mesme enfantement le tourment de Lucine.
Entre autres le Renart, Charitable poisson,
Le montre naïvement, te donnant ta leçon.

Ma-

Syrach.25. 11 Wel dien die een vernuſtich wijf heeft.

Bien heureux eſt celuy qui habite avec vne femme entendue.

Ristoteles de anim. 16. *seyt. Consuetum est, fœminas solicitas esse circa filios.* het is een out gebruyck dat de vrouwen sorge dragen voor hare kinderen. ende Colum. Lib. 7.

Lac, & spiritus maternus longe magis ingenij & incrementa corporis augent. het melc ende des moeders Geest vermeeren den invloet des verstants ende maect het lichaem krachtiger.

So seyt ooc *Plutarchus* in siine handelinghe over het opbrengen der kinderen. Ick segghe dat het noodich is dat de moeders hare kinderen met melc voedē eñ dat sy selfs haer de borsten geven. want sy sullense met meerder genegentheyt sorge ende naersticheyt voeden; geliic de gene die haer innerliick beminnen van hare teerheydt af, daer de minnen ende voesters maer een byvallende ende geen natuerliicke Liefde dragen, als de gene die alleeneliic minnen voor den loon die sy ontfangen. De nature selfs leert ons dat de Moeders ghehouden siin hare kinderen (die sy gebaerdt hebben) selfs te suygen te voeden ende op te queken, want tot dien eynde heeft sy alderhande Dieren (die jongē voortbrengen) tot voetsel melc gegeven, ende de wijse voorsichticheyt Godes heeft de vrouwe twee tepels gegeven, op dat sy (so sy quame tweelingen te baren) twee melc-sprongen hadde, om haer beyde te voedē. daer en boven sullen sy hare eygene kinderen meer Liefde toe dragen, want samen gevoet te siin, is als eenen bandt, die de genegentheyt ende gonste verknocht, alsoo dat selfs de beesten qualiick te vreden siin, alsmen haer scheyt van de gene daer sy mede opgevoedet siin.

Soo't

Soo't doch niet doenlijck is mits eenige ſwacheyt ofte kranckheydt die ſy hebben, oft om dat ſy genegen ſyn ſtracx weder andere te ontfangen, moeten ſy ten minſten ooghemerck hebben te verkieſen de beſte voeſters ende minnen diemen vinden mach, dewijle de kleyne kinderen de zeden met het melck indrincken. Over ſulcke wreetheydt der vrouwen, die hare kinderen niet ſuygen, daer ſy't nochtans konnē doen gelijck men leyder; hedendaeghs ghenoech vint, roept de Philoſoph *Pavorim, in A. Gell. Lib. 12. Cap. 1. Quid eſt enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperiſſe, ac ſtatim ab ſe abieciſſe? aluiſſe in vtero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret: non alere nunc ſuo facte quod videat, iam viventem, iam hominem, iam matris officia implorantem? &c.*

VVat is dat een tegen-naturich ende onvolmaect weſen gebaerdt te hebben ende 'tſelve ſtracx te verwerpen? in 'tlichaem met haer bloet gevoet te hebben, ick wete niet 'twelck ſy niet geſien heeft, ende met haer melck niet te voeden 'tgene ſy ſiet, nu ſijnde levendich, een menſche ende die des moeders ſchuldigē plicht is aenroepende? &c. alſulcke moeders, worden hier voorgheſtelt de minnelijcke viſſen die hare jonge in noodt ſiende inſwillighen, ende herbaren, waer van een is de Zeevos hier tot een Sinne-beelt geſteldt, daer van rondelet, in ſijn 13. Boec 10. Cap. Schrijft. de Zeevos heeft een langen ſtaert, is loos heeft eenen ſtercken reuck in't jagen gelijck de lant Vos ſoo daer eenich gevaer voor handen is, neemt ſijne jonge tot ſich, bewaertſe in den buyc, ende 'tgevaer over ſynde geeftſe weder uyt.

Voor my selven en de mijne,
Ick in't duyster licht en schijne.

DE Kukuy 'tgroote licht der oogen ende Vlercken
Waer by men in den nacht kan lesen, schrijven wercken,
Niet voor sich selven hout, noch voor siin nut alleen
Maer mildelijc is 'tselfd' uytdeylende in't gemeen:
O mensch hebt ghy vernuft oft wetenschap in't leven,
Godt heeft u 'tselve niet voor u alleen gegeven
Deelt den bekenden me den broosen komt te baet
T'licht op den Kand'laer set niet ond'r een Koren-maet.

Vostre illumination
Soit pour vous & ta maison.

LA Cukuye ses jeux & luminaires ailes,
Dont on ce peut servir en place de chandelles
A lire, travailler & faire ce qu'on veut,
Ne reserve pour soy, ains donne ce que peut:
Vous qui avez reçeu l'esprit & la science,
Instruise ton prochain, ne refuse assistance.
Le Seigneur t'illustra pour mettre ta clarté
Dessus le chandelier non soubs vn muy de blé.

Pro

Math.5.15. Een licht wort niet onsteken om onder een koren mate gestelt te worden: maer op den Kandelaer.

On n'allume point la chandelle pour la mettre sous vn boisseau, mais sur le chandelier.

DE Kukuye is een kleyn vogelken, sijnde dit kleyn Dierken een wonder der natueren ende Koningh der by nacht-lichtende Dieren: want so Oviedo dat beschrijft in't 15. Boec van sine Indische Historie in't 8. Cap. is het niet grooter als eenē duym, heeft twee stercke herde vleughelen daer onder twee teere vlercskens die beneven hare oogen, lichtende als kaersē so vele lichts gheven, datmen des nachts daer by kan sien te wercken, lesen ende schrijven. ende soomen daer van ses ofte seven versamelt, geven sulcke licht als ofter een tortse stont en brande, wel is waer datmen die met gewelt niet houden mach als gevangen want alsoo verliesen sy haren glans. de Indianen haer de oogen ende de borste strijckende met eenich mengsel van dese vogelkens blincken by nachte in hare dansen ende vermakelijckheden als oft sy vierige vlammēde geesten waren. hier van schrijft mede A. Ortelius in syn Caertboeck ende Bartas in syn 5. Dach der scheppinge met dese woorden.

Voy l'ardante Cukuye es espaignes nouvelles
Porte deux feux au front & deux feux sous les ailes
L'esguille du brodeur aux rais de ces flambeaus
Souvent d'vn lict Royal chamarre les rideaus:
Aux rais de ces brandons durant la nuict plus noire
L'ingenieux tourneur polit en rond l'yvoire,
A ces rais l'usurier reconte son thresor,
A ces rais l'escrivain conduit sa plume d'or.

De heldre Kukuye op de nieuwe spaensche ree,
Twee vlammen draegt int hooft en onder d'oxels twee:

By

By dit ſchoon klare licht, by deſe ſchoone vuren
De konſtenaer wel kan een Konings kleet borduren,
By 'tſchijnſel van dit licht in't duyſter vanden nacht
De drayer van Yvoir heeft menich ſtuc gewracht,
De woeck'raer by dit licht telt menichmael ſiin ſchijven,
Des ſchriivers gulde pen int duyſter mede ſchrijven.

Ende alſo dit kleyn dierken dit ſiin groote licht niet voor hem ſelven alleen is houdende maer ſiine bekende daer van mede deylende: dient dit voorbeelt tot een vermaninge allē den genen die eenige gaven ontfanghen hebben hare naeſte daer van mede te delen, gelijck wy hier voor mede gheſeyt hebben in't 13. Sinnen-beelt, ſtaende ooc hier den leerelingen te bemercken, dat geliicmen deſe Vogelkens niet houdē mach als gevangen, men ooc alſo de leeraers tot geen onderwijſen dwingen mach, want de mildicheyt hun daer door benomen wort. ende volgens dien geliic *Horatius* ſeyt.

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos vt nunquam inducunt animum cantare, rogatj, Injuſſi nunquam deſiſtant.

By de Sangers, over al,
Dit ghebreck men vinden ſal,
Dat ſy niet en willen ſinghen
Alſmen hun daer toe wil dwinghen:
Doch wel uyt vrywillicheyt
Sijn s'altyt daer toe bereyt.

T'lichaem

T'lichaem dat gheen rust en heeft
In syn vverc onlustich, sneeft.

Wilt ghy 'tbegonnen werck vol vuren, en met lusten
Den arbeyt vatten aen, soo moet ghy somtijts rusten,
Vermakende den Geest, op dat ghy moocht be-
staen
Verswact synde en vermoeyt blijft alles ongedaen:
De booch die doorgaens blijft gespannen opgetogen,
Om schieten men niet lang en sal gebruycken mogen,
want hy daer door verslapt, geen pijlen meer en schict
In't voorgestelde wit, hoe wel de Schutter mict.

L'arc trop tendu & prompt,
Tost se gaste & se rompt.

Eposer quelque fois peut donner avantage,
Qui gayement voudra parfaire son ouvrage
Haleine reprendra pour parvenir au bout,
Estant debilité ne fait on rien du tout:
L'arc qui sans debander pour tous les jours on presse
Le but n'atacquera, bien que l'archier ne ceße.
Le corps bien reposé on met le lendemain
Beaucoup plus dextrement en besoigne la main.

Quod

Prov. 24. 33. Ghy ſult een weynich ſlapen, ſluymeren ende de handen 'tſamen leggen . op dat ghy ruſtet.

Vous dormirez vn petit, prenant vn petit ſommeil, ployant les mains, pour repoſer.

NA het out spreec-woort, *Den boghe mach altijdt niet gesspannen syn*, is dit Sinnen-beelt ghestelt, tot eē bewijs dat de mensche sonder rustē niet bestaen kan, maer dat sy hem hoochnoodich is mits de broosheyt siins lichaems. waer over *Ovidius* seyt. 3. *Hero.*

Quod caret alterna requie durabile non est,
Hec reparat vires fessaque membra novat.

Alle t'geen de ruste derft,
Kan niet duren en versterft
Rust versterct de kracht, de reden,
En vernieuwt de moede leden.

Ende W. *Salustius.* in synen 7. dach der Scheppinge.

Le champ qui quelques ans demeure comme en friche
Quand il est resemé, faict vn raport plus riche.
Le fleuve pour un temps par l'escluse arresté,
Pousse plus roidement son flot precipité :
L'arc qui pour quelques iours desencordé demeure,
Enfonce plus avant la mortelle blesseure :
Le soudard au combat reva plus furieux,
Aiant vn peu couvé, le somme dans ses yeux :
Tout de mesme ce corps, quand pour reprendre haleine
Il vit en doux repos vn iour de la sepmaine,
Ses facultez rassemble, & met le lendemain
Beaucoup plus gayement en besongne sa main.

'Tlandt

'Tlant datmen eenich tijt ſal braec en ledich houwen,
Een overvloedich zaet ſal geven in't herbouwen,
Het water voor wat tijts gehouden voor de Sluys,
Veel ſtercker vallen ſal en maken meer gedruys.
Den booch die dach en nacht gelegen heeft ontſpannen
Veel ſtercker door de drift ſal quetſen ende ontmannen:
De krygſman tot den ſtrijt ſal gaen met meerder luſt
Soo hy een wiile tiits te voren heeft geruſt.
Dit lichaem oock alſo geen luſt en ſal ontbreken
Soo't vieren mach geruſt den eenen dach der weken,
T'verſamelt ſyne kracht veel luſtiger ſich vint,
En met veel meerder vliits te wercken weer begint.

Oock ſoo ſeyt *Ovidius*. 3.Her.

Arcus & arma tuæ tibi ſunt mutanda Diane
Si nunquam ceſſes tendere, mollis erit.

Leeft met u ſchut-geveert geliic Diana doet,
Geſpannen ſiinde altiit den booch verſlappen moet.

Ende Seneca.

Detur aliquando otium quieſque feſſis.

Men moet altemet den vermoeyden wat ledich tiits ende ruſte gonnen. ende in ſiin boec de *tranquilitate animi.*

Naſciter ex aſſiduitate laborum animi hebetatio quædam & langor.

Wt den gedurigen arbeydt ſpruyt een verſtomtheydt des Geeſtes ende ſwacheyt.

Ghestadich heng'len vangt den vis,
Die niet volhert niet vvaerdich is.

ICk sitte met gedult om eenich visch te vangen,
Dies miine hengelroe gestadichliick laet hangen,
Want daer ic niet vermoed dat yet te krijgen is,
Daer swermet in den kolck daer byt de meeste vis:
Soo moet sulck vlijtich siin in arbeyt, ende waken
Die tot de wetenschap oft eenich goet wil raken.
Volherden alles geeft: verliesende den moet
Geen eere men verkrijcht noch wetenschap noch goet.

La Diligence
Passe science.

EN patience assis, pour prendre du poisson,
Continuellement estends mon hameçon,
Car la ou quelque fois d'acquerir on ne pense
Se trouve bien souvent poisson en abondance:
Diligence & labeur des biens fait amasser,
Et la science veut l'estude sans cesser,
Perseverer faict tout, en perdant le courage,
Les richesses, sçavoir & l'honneur on engage,

Sem-

Psal.128. Ghy sult u gheneren met uwer handen arbeyt : wel u ghy
2. hebt het goet.

Tu mangeras le labeur des tes mains : tu seras bien heureux & bien te sera.

VVTLEGGINGHE.

DIt Sinnen-beeldt ghenomen uyt het ſpreeckwoort

Semper tibi pendeat hamus,
Quo minime credis gurgite, piſcis erit.

Geſtadich velt u hengel-roed,
T'vis bijt daermen minſt vermoed.

Vermaent ons dat wy altiidt naerſtich eñ vliitich weſen moeten in den arbeyt, ſo wy eenich goet verkriigen willen, oft tot wetenſchap geraken. ic voege hier by de wetenſchap, want wie met hare ſinnen wercken arbeyden mede geliick *Auguſt. de ope. mon.* ſeyt

Laborant etiam qui mente operantur.

Derhalven ſeyt Sophocles.

Diligentiæ ſubijciuntur omnia.

Alles vvort de naerſticheyt ondervvorpen.

Ende *Heſiodus apud Stob.*

Operando viri pecunioſi fiunt & dites: atque laborans multo magis amatur a Dijs.

Werckende vvindt de man ghelt ende vvort riick, ende de vvercker vvort des te meer vande Goden bemindt. volghens dien geliick *Varro de re ruſt.* ſeyt.

Dij facientes adiuvant.

Godt helpt den doende.

Oock ſo is de menſche tot den arbeyt geboren den vvelc-
ken

ken so hy ontvlieden wil, soo doet hy niet 'tgene hem toestaet te doen. siinde een bevel Godes, daer hy seyt Gen. 3. *In't svveet uvves aenschijns sult ghy u broot vvinnen.* hier op seyt *Seneca. 30. Epist.*

Non est viri timere sudorem.

Het sweet te vreesen is geen mans werck.

Soo hebben oock onse voorsaten, Patriarchen ende Apostelen hare handen aen den ploech geslagen, geliick *Paulus. 1. Cor. 4 12. Ende vvy arbeyden ende vvrochten met onse handen:* ende 1. *Thess. 3. 8. VVy hebben oock gheen broot gegeten by niemant. maer hebben met arbeyt ende moyte nacht ende dach ghevvrocht.* So seyt ooc Salomon in siine proverbia 12. Cap. 27 vers. *Eenen versuymelycken geluct synen handel niet: daer en teghen een vlijtich mensche vvort rijcke.* derhalven seyt *Syrach. 33. Cap. drijft uvven knecht ten arbeyt, dat hy niet ledich ga, hout hem ten arbeyde soo hebt ghy ruste van hem.* ende gheliick *Chrisostomus, super Math hom.* 48. seyt.

Laborantibus finis dulcis est.

Den arbeydenden is het eynde soet.

Die

Die de luyardy aencleven
VVort geen eeren-kroon gegeven.

GHy Luyaert, op dat ghy u lesse mede leert,
Gaet na de miere toe, oft tot den Egel keert:
D'een d'appelen vergaert op synen rug geladen,
Een d'ander 'tgraen vervoert, om s'winters hun te saden:
De luyerdij onstelt de leden en 'tgemoet,
Leert bed'len met gequel oft treurich vasten doet'
Geen meerder onlust is op aerden te bejagen,
Want haer gespelen siin oneyndeliicke plagen.

La morne paresse,
Tresgrande destresse.

PAreßeux si tu veux apprendre ta leçon,
Va t'en à la fourmi, va t'en à l'herißon
Cestuy cy de son dos ravit les fruits d'automne,
L'autre les fruits d'esté de sa bouche mignonne,
Afin de victuailler pour la froide saison
Cestuy cy son logis, l'autre sa garnison.
Rien tant de pauvreté tant de mal & detresse
N'amenne en ce terroir, que la morne pareße.

Igna-

Prov.6.4. Laet uwen oogen niet ſlapen noch uwe ooge-le-d'ren ſluymeren.

Ne donne point ſomne à tes ieux, ne ſommeil à tes paupieres.

A het voor-beeldt vande miere ende d'Egel die voorgestelt worden in't stuck vande naersticheyt ende de huysshoudinghe werden de Luyaerts te wercken vermaent. 'geliic *Salomon* in siine spreucken, 6. Cap. 6. versken seyt. *Gaet henen tot der Mieren ghy luyaerts siet hare vveghen aen, ende leert, hoe vvel dat sy geenen vorst, noch hooftman noch Heere hebben, soo bereyden sy haer broot in den Somer ende vergaderen hare spijse inden oogst, hoe lange legt ghy luyaert? vvanneer vvilt ghy opstaen van uvven slape?* aengaende de wackerheyt vande miere daer van schrijven, *Plinius, Aristoteles, Ælianus* ende *Plutarchus*. sy is suynich, draegt sorge ende heeft goede memorie, eersteliic knagen sy alle het graen dat sy onder de aerde verbergen op dat het niet en schiete, is het graẽ te groot sy bijtent' aen stucken, ende so haren voor-raet nat geworden is door den regẽ oft andersins trecken sy dien wt ende drogen hem. de Mane vol sijnde arbeyden sy nacht ende dach, ende hare volherdinge in der arbeyt is so groot, datmen hare voetstappen op de herde steenen (daer sy ghewent siin over te loopen) kennen kan, sy begraven ooc hare dooden. so vergaderen sy dan des Somers de vruchten die haer des winters tot hare spijse ende onderhout dienstich siin geliick *Horatius in, Serm.*

Parvulla num exemplo est magni formica laboris,
Ore trahit quodcumque potest atque addit aceruo
quem struit, haud ignara ac non incauta futurj.

Van grooten arbeyt is een voorbeelt 'tkleyne mierken,
So vele het met den mont kan trecken voert dit dierken

By

By siinen koren-tas: wel wetende voor al
Dat na de soete tijt de winter komen sal,

Ende belangende d Egel seyt *Plutarchus* in siine handelinge van't vernuft der Dieren. de voorsichticheyt die dit dier is gebruyckende om sich te besorgen ende siine jonge te voedẽ, is wtermaten groot: want in den Herbst ontrent de tiit datmen de druyven leest, stelt het hem onder de Wijnrancken wickelende met siine pootkens, tot dat hy soo vele druyven doet vallen als hy voeren kan, daer na wentelt sich daer in, soo dat de Druyven op siine pinnen blijven steken, siinde soo vol geladen, dat het schijnt (geliic wy gesien hebben) als ofter een groote torsse druyven over den wech kroop, die soo brengende in siin hol geeft siine jonge te eten vergaderende voor dẽ toekomẽdẽ tiit tgene hem vã noode is hier van seyt *Plinius in* 8. lib. 37. *v.* met korte woordẽ *Preparant hiemi Erinacei cibos: ac volutati supra iacentia poma affixa spinis, vnum, non amplius, tenentes ore, portant ea in cavas arbores.* d'Egels versorgen haer des winters met spijse haer wentelende in de afgevallen appelẽ so dat sy op hare pinnen blijven steken, ende brengense also in de holle boomen, houdende alleeneliick eenen appel in den mont.

VVie volherdet met verlanghen,
Der eeren kroone sal ontfanghen.

GHy die daer na de kroon der eeren soect te trachten
En doch ter halver wech verliest gemoet en krachten:
Gedenct dat d'eer als een Caneelpijp is begroeyt
Met men'gen scherpen doorn, op dat die sonder moeyt
Niet werde wech gepluct na iders wel genoegen :
Dit heeft Natura soo ten besten willen voegen,
Ons thoonende daer me, dat wie na d'eere staet,
Stantvastelijcken moet volherden in de daet.

Perseverer au debvoir & labeur
Fait acquerir la couronne d'honneur.

TOy qui broßant apres la couronne d'honneur
Au milieu du chemin perds la force & le cœur,
Souvien toy que l'honneur reßemle la canelle
Autour de qui nature espeßement dentele
Mille poignans buissons : afin que les humains
Ne iettent sans danger sur son tige leurs mains.
Monstrant que cil qui veut aspirer à la gloire,
Par constance en son faict faut gaigner la Victoire.

La-

Iac.1.12. Salich is de man die verſoeckinge verdraecht, want als hy ſal beproeft ſiin, ſal hy de Kroone der heerliickheyt ontfangen.

Bien-heureux eſt l'homme qui endure tentation: car quand il aura eſté eſprouvé il recevra la couronne de vie.

Et Caneel waſt in't eylant Zeilã ende inde Mŏluques tŭſchen dichte ſtekelige ſtruycken, alſo dat ſy met groote moeyte ende pijne gepluct wort, geliick, *Plinius Lib.* 12. Cap. 19 ſeyt.

Gignitur in planis quidem, ſed denſiſſimis vepribus rubiſque, difficilis collectu. Alſo dat de gene die de ſelve genieten willen in de moeyeliicheyt volherden moeten, daer mede voorſtellende, dat even alſo die naer de deucht trachten om de kroone der eeren te bekomen ghedurichliick arbeyden ende in den arbeyt volherden moeten, waer van P. Ronſard ſchrijft.

Pour mieux ſe faire avec peine chercher
S'alla loger ſur le haut d'vn rocher.
Dans vne plaine eſt vne haute roche,
Dont nul vivant ſans grand travail n'approche:
Car le ſentier en eſt fachieux & droit,
Dur, raboteux, eſpineux & eſtroit,
Tout a l'entour ſy apparoit l'ortie
Et le chardon & la ronce ſortie
D'entre les rocs, & les haliers mordans,
Qui font ſeigner les mains des abordans.

Om datmen haer niet licht'liic by mocht komen
Heeft op een Rots haer wooninge genomen.
Op't vlacke velt een hooge rotſe ſtaet,
Daer op de menſch met groote moeyte gaet,
De wiil het pat ſeer moeyliic te betreden
Ruych, hobb'lich is van boven tot beneden,

Door-

Doornich end' eng, beſet met ſtekelkruyt
Waer tuſſchen noch de dijſt'le en netel ſpruyt,
Quetſende dan des nakers wack're handen,
Tot bloedens toe, met ſteken ende branden.

Ende op het ghene *Heſiodus* ſeyde dat de Goden ons alles verkoopen om ſweet ſchijnt des Maſures aen Ronſard deſe verſkens gheſchreven te hebben die hier mede wel te paſſe komen.

Les Dieux du ciel ont mis la ſueur au devant
De la haute vertu à qui la va ſuivant,
Pour à la quelle attaindre il convient que lon ſente
Les durs & longs travaux d'vne penible ſente:
Dont trop rude eſt l'entrée aux grans rochers boßus,
Mais quand on eſt en fin parvenu au deßus,
Elle ſe rend facile, ayſée, & pleine autant
Qu'il y avoit de peine & travail en montant.

De Goden hebben voor de deucht
Niet geſtelt luſt ende vreucht:
Maer den arbeyt ende 'tſweet,
Staen voor hare door gereet,
Om dan tot haer in te gaen,
Moetmen deſe nemen aen.
T'pad is pijnliick ende ſmal,
Rou en hoblich over al,
Boven ſiinde doch de menſch
Vindet al na ſiinen wenſch.

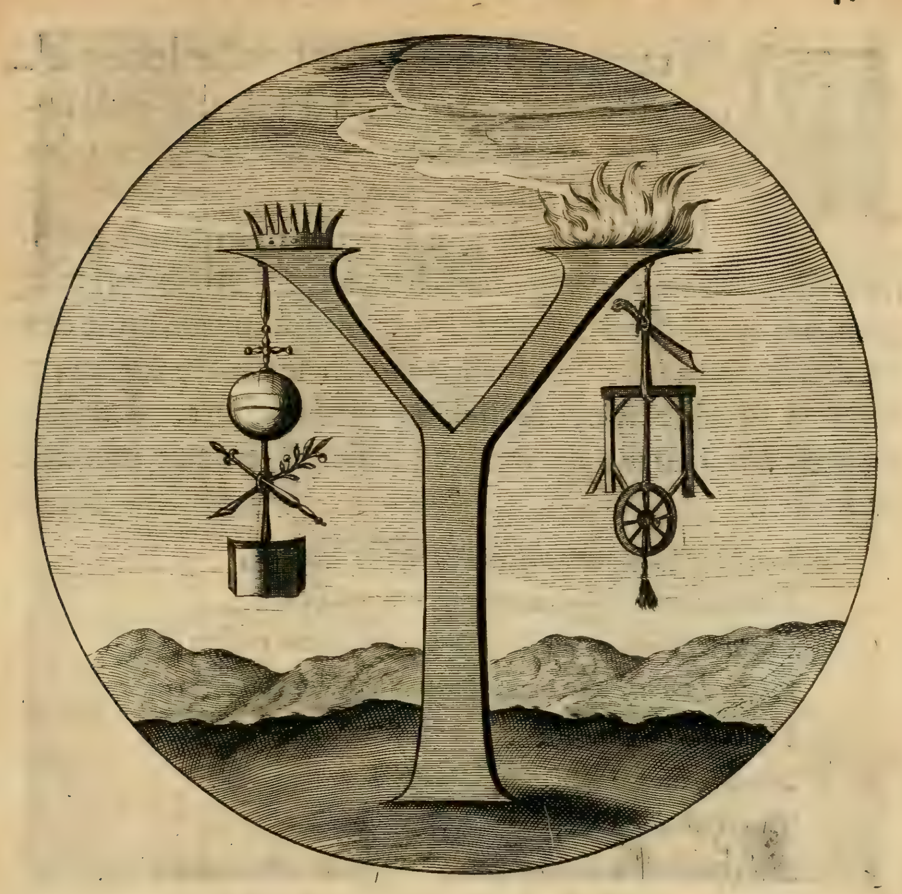
Den engen pat ter vreuchden leydt,
Den vvyden daermen vveent en schreyt.

GHeliick Pytagoras door d'Ypsilon ons thoont
Den engen pat ter deucht, die ons in't eynde kroont,
Daer by de breede straet ter ondeucht, die met schreyẽ
Den mensche tot de straf en pijne gaet geleyen:
Soo wijst ons de Schriftuer den engen pat meed'aen,
Om wt dit aerdsche dal in d'eeuvv'ge vreucht te gaen
Daer by den vvijden vvech, op datmen niet en dvvale,
En eynd'liick na de doot der hellen pijn behale.

Le chemin spacieux mene à perdition,
Et l'estroit à la vie & consolation.

COmme Pytagoras par l'ypsilon forchu,
Nous monstra fort estroit le sentier de vertu
Et le chemin plaisant spacieux à mesure
Conduisant les humains en fin à la torture:
La parole de Dieu tout ainsi va monstrant,
Le raboteux sentier aux siecles conduisant,
Joignant le grand chemin à fin qu'on ne s'amuse
En ce val terrien, ou Satan nous abuse.

In

Math.7. De poordt is wijt de wech is breet die tot de verdoemeniſſe afleydet, ende de poorte is eng ende den wech is ſmal die tot den leven leyt.

La porte eſt large & le chemin ſpacieux qui mene à perdition : & la porte eſt eſtroitte & le chemin eſtroit qui mene à la vie.

PYtagoras door de ghevorcte letter Y. ons thoonende den wech der deucht ende ondeucht, vermaent den menſchen, die wt den middel wech ſcheyden (dat is die nu wt hare kinſheyt ende jeucht tot haer verſtandt gekomen ſiin) den engen weg (dat is het padt des deuchdes) in te gaen, om eyndeliic der eeren Kroone te ontfangen, ende den breden die gemackeliick is ende luſtich ſchijnt te weſen, te verlaten, dewiile hy eyndeliick ten verderve leyt. deſe letter heeft *Virgilius in Spigram.* Goddeliick afgemaelt, met deſe woorden.

Litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur:
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert,
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata, ſed ultima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa.
Quiſquis enim duros caſus, virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemque decuſque parabit:
At qui deſidiam luxumque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos, incauta mente, labores,
Turpis inopſque ſimul miſerabile tranſiget æuum.

De letter van Pytagoras,
VVijt uytgheſpreyt twee hornich was.
VVaer me dat hy ſcheen voor te gheven
Den rechten aert des menſchen leven.
Der Deuchden wech ter rechter heen,
Seer eng en moeyeliick verſcheen:

Maer

Maer wie tot op den top kon komen,
In ruſt en Vre wert aenghenomen.
  Den wijden wech verſcheen ſeer ſacht,
  Doch wee de geen die daer na tracht,
VVant ſulck in't eynde raeċte aent ſlippen,
En viel te berſten op de klippen.
  wie doch mits hy de deucht bemint
  In lijden ſtrijt en overwint,
Lof, prijs ende eere ſal behalen:
Daer doch de Luyaert, ſijnde int dwalen,
  De welluſt volgt en arbeyt ſtaeċt,
  Eyndeliick in elenden raeċt.

Dien volgende ſtelt Ioachim de Bellay.

Le ſentier de la vertu
N'eſt vn grand chemin latu,
Ou tous viateurs arivent:
C'eſt vn ſommet hault & droict,
Eſpineux & fort eſtroit,
Auſſi peu de gens le ſuiuent.

Heureux qui pour y monter
Tout labeur peut ſurmonter
Quelque danger qu'il y voye.
Celuy qui iadis naſquit
D'alcmene, le ciel aquit:
Ayant éleu ceſte voye.

T'pat der Deuchden niet en is
Breet en luſtich, daer dan wis
Alle Reyſers komen aen,
'Tis een hooge top om gaen,
Eng en doornich over al,
Daer veel volcx niet komen ſal.

wel geluckich is de man
Die den arbeyt dragen kan,
Om geraecken tot de deucht:
Deſen wech Alcides nam
waer door dat hy eynd'liick quam
In des Hemels ſoete vreugt.

F J N J S.

DEVCHDEN-SCHOLE
ofte
Spieghel der jonghe-dochteren.

Waer inne verthoont wort het verscheel ende d'uyt-
komste van de deuchdige, zedige ende wanckelba-
re wulpsche Dochters, Speelsche-
wijse in Rijm gestelt.

Door

ZACHARIAS HEYNS.

TOT ROTTERDAM
By Pieter van VVaesberghe,
Anno 1625.

Aen de Over-yſſelſche Maegden.

IONC-VROVVVEN belgt u niet, mits ic geen Sinne-belt
V tot een onderwijs, heb in miin boec geſtelt,
Daer doch in haer gedicht d'wtmuntenſte Poëten
Elck een in ſiin geweſt, de Maechden niet vergeten,
d'Hollandſche Dochterkens ſiinde over al vereert
Met een ſoet vloeyend dicht, ſeer trefFliick en geleert,
Waer in ſy haer doorgaens verluſten en vermeyden
By *Daniele Heyns*, d'eer van't beroemde Leyden.
De Zeeuſche me bedocht en ſtichteliick verlicht
By d'hoog-geleerde Catz, in ſyne Maechden-plicht.
Doch onder het beſcherm van Anna Roemers handen,
Die wel te recht men roemt de Muſa deſer landen.
De Vrieſſche Starter geeft te leſen vande min,
Doch voegter hier en daer al vry wat leerſaems in
Soude ic al d'ander me te ſamen hier verhalen,
Die van dit ſoet geſlacht den plicht met vreucht bepalen,
Den tiit viel my te kort: Schept moet ende u verbliit
Ghy Overyſſelſche niet min als d'and're ſiit.
Daer is noch wat bewaert, daer med' ic wil vereeren
De gene die met vlijt van ons wat vvillen leeren.
Dies eygen ic u toe, ò vvaerde lieve jeucht,
Hun aengename School, een prickel tot de deucht,
Voor die in zedicheyt haer ſoecken te begeven,
Om in dit dal geruſt en Chriſteliic te leven,
Daer inne ſtellen vvy, als in een ſpiegel ſchoon,
De deuchdige, daer by de Wulpſche maecht ten thoon,
Het leven, het bedrijf van beyde de partyen,
Ooc hoe d'een in de vreucht en d'ander komt in't lyen.

Dit ſpeelſche wijs geſchiet, neemt danc'liic miin gedicht,
T'hoort aengenaem te ſiin al wat met vreuchden ſticht.
Ick weet de meeſtendeel, dit hebbende doorleſen,
Sal liever *Johanna* ſiin, als *Galilea* weſen,
En ſchouwen ledicheyt, welluſt en hoovaerdy,
En ſtellen achterclap en wulpſheyt aen d'een ſy,
Soeckende Godt voor al en d'ouders te behagen,
So dat s'haer eyndeliic niet hebben te beklagen:
Maer dat der eeren krans haer worden mach gemeen,
Waer toe d'almachtich God u ſiin genaed verleen.

Z. H.

G. S. du Bartas in ſynen 2. dach der ſcheppinge.

Doorgaens doch 'tweſen ſoet van d'eereliicke maegt,
Wien geen blanckelſel in haer cieringe behaegt,
Maer ſiinde wel geruſt in't maecſel van haer leden,
En met haer eygen verw des aengeſichts te vreden:
Meer eeren waerdich is, als 'tlockende oogen-dwanc,
Het ſchoon gemaeƈt gelaet, den lichten fraeyen ganc,
'Tvals hulſel opgepronƈt, de root geveruwde kaken,
Waer me de lichte maecht haer ſchoonder ſoeƈt te maken.

Conſt-

Const-lievende, Conste, Laster konst,

T'Gerucht van schildery tot stichting hier te toghen,
Soo ic nu mercken kan heeft my niet al bedroghen,
Hier is al vvat te doen, als't blijct by dit thoneel.
Salm' hier verthoonen (secht vriendinne) een tafereel
Om leeren met vermaeck? laet (bidde ic) my dat hooren,
C. Ia, niet voor d'oogen doch, vriendinne, maer voor d'ooren.
L. C. Dit een verkeertheyt is, hoe sullen d'ooren sien?
C. L. U vvoorden, beste vrouvv', vvilt my doch bet bedien,
'Tsyn raedselen. C. men sal hier metter tongen schild'ren,
De tong 'tpinceel sal syn. L. C. Ba soo, men sal vervvild'ren,
En stellen in vervver natuerelijcke daet,
Een kint van seven jaer het selve vvel verstaet,
VVant sullen d'ooren nu sichtbarelijc aenschouvven
'Tgeen m' hier voorstellen sal, soo moeten ooc in trouvven
Ons oogen me verstaen al vvatmen seggen sal.
Dees Geesten dom en dvvaes, ja dul syn ende mal,
Sy vvillen met gevvelt het bovenste onder trecken,
En't volc met tijt verlies bespotten en begecken,
C. L. *Mischien m'ontdecken sal door een Poëts vermaen*
VVat heylsaems voor dit volc, 'tvvelc (soo sy dat verstaen)
Voor d'ooren malen is. Ist niet alsoo vriendinne?
C. *Ghy hebt dat vvel gevat, ja na den rechten sinne*
C.L. *Segt my dan voorder noch vvat nu de vervven syn.*
L.C. *'Tsyn droomen, leuren, logens niet dan vvaen en schijn*
Merct ghy noch niet dat ghy spreect met een guygelersse
C. *Geen spotster ben ic noch bedriegend' huygelersse,*

 Deygent

D'eygene vvoorden reyn, uytbeeldende alle ding,
Ons goede vervven syn, daer op dan sonderling
En vvel te letten staet. C. L. *Nu vvilt dan vvijders seggen,*
VVat voor panneelen syn't daer ghy die op vvilt leggen
En schilderen het geen ghy hier verthoonen sult?
L. C. *Voelt ghy niet dat de kap u vvort met hoy gevult?*
O kind'ren gecken och? licht-geloovige sotten,
Ghy dante laet ghy u soo plompelijc bespoten?
C. L. *Dees onse reden tot den eynde breken vvil.*
C. *Haer schimpen niet en acht ic svvijge daer op stil,*
Seer qualyc canmen doch der dvvasen tongen dvvingen
Om'tantvvoorden dan op u vrage vvat voor dingen
Panneelen sullen syn tot dese schildery,
'Tsyn d'herten die alhier leergierichlyc en bly
Tot hun verbetering, om hooren haer versamen,
L. C. *Soo geestkens soo snijt vry op alle dees Lichamen,*
Maelt ende tast dan met pinceelen op haer hert,
Sullen sy blijven ooc in't leven by dees smert?
Jst hier al gecken vverc, koec, honich ende vveggen?
Bey dees geckinne can soo geckelijx niet seggen
Oft d'ander gecker stracx neemt aen al'tgeen sy seyt,
Gelijc een gier 'tgevvin door gecke vreckicheyt.
Geckelie, Geckelie, vvie vvil geckinnen koopen?
VVy hebben die alhier in overvloet met hoopen,
Geck-lie geckelie, loop aen, loop aen, loop aen.
C. L. *voor u en niet voor haer mijn ooren open slaen*
Ic achte gans niet op haer Klappen ofte dichten
vvat salmer malen? C. *Tvvee verscheyden aengesichten*

van

Van dochters, d'eene kuysch, soo heerelijck, soo schoon
En d'and're leelijc soo oneerlijck ten thoon,
Dat d'eene baren sal een minnelijck begheeren,
En d'andere met haet een schouwelyck afvveeren.
C.L. *Waer toe doch en waer af.* L.C. *tot sotheyt en van vvijsheyt*
Want ongeschictelijck daer in der sotten prijs leyt:
C. *Neen, dit verthoonen maect tot deucht en eere lustich*
Van sonden schricken af en van de schande onrustich.
D'een tot de kuysheyt loct, tot weldaet deucht en eer,
En d'ander schouvven doet de boosheyt ende oneer,
Een lieflijc voorbeeldt is d'een om daer na te leven,
Een grouvvel d'ander is, om haticht e begheven.
Daer hebt ghy nu den sin van onse schilderij.
C.L. *Gelijc dan 'tschild'ren is stomme Poëterij,*
Soo schijnt ooc dese me een spreeckende te wesen.
L.C. *'Tis malle sottieheyt, als ic u seyd' voor desen*
C. *Dees is verdwaelt, maer ghy hebt 'tselve wel beraemt.*
C. L. *Seght my dan wijders hoe 'tgemoet te sijn betaemt,*
'Twelc dese schilderij met vreuchden wil beschouwen.
C. *'Tmoet om te vlieden 'tquaet wilvaerdichlijc sich schouwen,*
Ende om 'taenkleven tgeen voor 'tgoede wordt verstaen,
Dat's sonde laten eer de deucht recht wort ghedaen.
Hy leert wel die om doen meer trachtet als te weten.
Sy voorderen ter deucht die 'swoorts werc niet vergheten,
Wien 'tdoen ter herten gaet licht 's Leeraers les betracht.
C.L. *Daer vvil ic met Godts hulp aenleeggen al mijn macht:*
Maer mij beswaert noch seer een tvvijfelijck gevvichte
Dat's vvat ick heb te doen na 'thooren van 't gesichte.

C. *Hoe geerne hoor ic Lief u twijfelijc beswaer,*
Met wensching datmen u den gront daer van verklaer.
Ghy sult 'tgeboord gesicht bewaren in u herte,
De weelde hatende als een dootelijcke smerte,
Aenklevende de Liefde en Kuysheyt voorgestelt,
Daer uyt dan mercken sult de straf die met gewelt
Valt op de gene die t'vlees volgen int verlusten,
Daer by den goeden loon der gener die haer lusten
Ter deucht. aensiet met vlijt hier op haer beyder ent,
Op d'eere van de geen die haer tot kuysheyt went,
En d'oneer van de geen die geyle onkuysheyt plegen
Want sulc eene eyndelijc bespot wort aller wegen.
Siet op der deuchden glans en ondeuchts leelijcheyt,
Op deuchdes trou, en hoe d'ondeucht altijt bereyt
Tot boos-daet is, ghy sult deucht minnen en 'tquaet laten
De deucht hanteren en d'ondeuchdich sonden haten,
En doende blijven soo getrouwelijc in't woort,
'Twelc ghy begeerlijc sult sien in des stems accoort,
De sulcke ooc Gods genaed sal rijckelijc bedouwen.
C. L. *O dat is een recht soet ende innerlijc erkouwen,*
Een soete soeticheyt van waerheyts woorden soet.
L. C. *Siet doch hoe d'een geckin een ander maeckt onvroet*
Wat dunckt u hoeftmen hier geckinnen meer te saeyen?
C. *Verwerde hout eens op verwerringe te crayen,*
Siet ghy niet datmen hier alreede 'twerc begint.
En ghy o vrienden al die deucht en eer bemint,
Wien deucht te stichten lust en sonden te vernielen,
Doet d'oogen op van u begeerlijcke sielen,

Door

Door d'ooren ſal ic hier aenſchouvven doen 'tgemoet,
Alſulcke ſaken die ſoo oprecht ſyn en goet
Dat ſy verloßen ſullen uyt des drux benouvven
De geen die metter daet ſal ſoecken t'onderhouvven
De deucht die m'hier ſal ſien in eene maget reyn,
En vluchten voor het quaet van eene heel vileyn:
Die ic nu beyde vvil gaen ſtellen voor u oogen.
Ghy lieden doch bidt Godt dat hy naer ons vertoogen,
V leven alſoo tafereelende vereeldt,
Dat het mach eygentlijc gelijcken 'tgoet voorbeelt,
Soo dat het doode beeldt in u verlicht mach leven
Dat vvil den goeden Godt des levens elc een geven.
Dit cort verclaren neemt tot een voor-reden aen,
En tot 'tſichtbaer gehoor vvilt met ſtilſvvijgen gaen.

Eerste Handelinghe, Eerste uyt-comen,

Philosophia Evangelica. Iohanna. Galilea.

Ph. V Ouders hebben u ter ſcholen hier geſonden,
O waerde lieve jeucht, dewiile ſy bevonden
De deuchtſaemheyt in my, beneven het verſtant,
Om t'onderwijſen die my nemen by de handt.

Voorwaer die deuchtſaem is, deylt mild'liic met verlangen
Siin gaven aen de geen de ſelve geern ontfangen,
En die verſtandich is geeft altiit goeden raet,
Want hy recht ſpreken ſal van 'tgene hy verſtaet,
Nu denc ic met verſtandich onderwijs te thoonen
Dat uwe ouders, die by my u laten woonen,
Geenſins bedrogen ſiin : want elc een hebben mach
Van my, 'tgeen hy behoeft. beſorcht vry door den dach
Met naerſtich leeren ſlechts dat u dierbare tijden
En uwe koſten niet vergevens u ontglijden.
Te meer ſult ghy dit doen als u verſtandt bemerct,
Wat m'in dees ſchole leert, wat m'in dees ſchole werct
Te weten niet alleen wel ſpreken, maer daer neven
In alles wel te doen : een konſte van wel leven,
Die ſiinen oorſprong neemt en voort komt onbeſchroemt
Vyt d'heyl'ge riicke maecht verſtandenis genoemt,
Een ed'le dochter van de rechte vrees des Heeren,
Die haer navolgers doet ter ſalicheyt in keeren,
Dewiil die haer bemint en hert'liic naer haer haect
Sy door een rechte vrees Gode onderdanich maect,
Door goet doen na ons macht en 'tquaet doorgaens te delvē
'Twelc anders niet is dan verſaking van ons ſelven,
Met alle luſten en begeerliicheden t'ſaem,
Die onſen over-heer geenſins ſiin aengenaem,
End' een ſachtmoedige navolginge des Heeren,
Die ons verduldicheyt end' ootmoet ſal doen leeren.
Om nu dit quade dan te laten, moet altiit
Het quaet geſelſchap van de quade ſiin vermijt,

Die't teere jonge volc altijt ten quaden rocken,
Voor eerst *Opinio perversa* sal u locken
Ten quaden, want sy veel waenwijse dwalen doet,
Dewiil sii't goet noemt quaet, en 'tquaet daer tegens goet
En volgens dien alsulc verkeerden oordeel gevet
Datmen voor 'tgoede vliet, ja ancxsteliicken bevet,
En daer en tegens 'tquaet seer vrolijc dan begeert,
Dit snoode hoerken doch voor alle van u weert,
En haer geselschap vliet geliic de boose slangen,
Met al haer speelgenoots, ic seg die haer aenhangen,
Als eerst *Superbia* een vuyl-neus die door pracht
Haer selven alleen prijst ende alle mensch veracht,
Soo dat sy stinckend' is voor Godt en voor de menschen,
Om by haer susters ooc te komen wilt niet wenschen,
Genaemt *Despectio parentum*, die voorwaer
Niet een haer beter is, want sy doet sonder vaer
Den jongen al den raet der ouderen verachten,
En naer haer eygen lust lichtvaerdeliicken trachten,
Met dese hout geen spraec, noch geensins ooc genaect
De luy *Desidia*, die doch den mensche maect
Tot een gemackeliic oorkussen van den quaden:
Want dees u boven al kan merckeliicken schaden.
Soo ghy haer kennen wilt, op haer geselschap let,
'Twelc twee hellinnen siin in g'liicken staet geset:
Als *Curiositas* die selfs haer eygen dingen
Versuymt, om op het scherpst voort aen den dach te bringen
'Tgeen ander lieden roert, ia schadeliicken valt,
Daer by *Detractio*, die mede doorgaens kalt,

En

En lust is scheppende in alle mans gebreken,
Ia tot naemschendinge der vromen, quaet sal spreken.
O dees is een vervloeckte schadeliicke Deern,
Maer hier en boven noch voordachteliic moet g'u keern
Van d'aentreckeliicke huysverraetstre, by namen
Carnalis Voluptas, die sonder haer te schamen
de Maechdekens bederft, dewijl sy onder schijn
Van honger ende dorst, tot lecker kost en wiin
de satte magen lockt: welcker vervulling t'samen
Walging' en siecten brengt, tot krenckte der lichamen,
En d'ijd le herten soo perst plaget ende quelt,
Dat sy door wroeginge gestadich siin onstelt;
Dees snoode Deernen dan wilt vlieden ende mijden
Op dat ghy niet geraeckt in tegenspoet en lijden:
Want sy bedriegliic siin en vol van yd'le waen
Bederfl'iick ende vol van logens, laetse gaen,
Maer wel benaersticht doch in al u doen en laten,
Het goed' en minneliic geselschap aen te vaten
Van *Veritas* getrou tot aller tijt en stondt,
Van *Taciturnitas*, heus ende stil van mondt,
Van *Diligentia*, die wacker is in't wesen,
Oock van *Humilitas*, wiens nedr'heyt wort gepresen,
En *Continentia*: want dit siin alle gaer
dochters en nichten van de Goddeliicke aer
Virtus, dies wilt u dan aen dit geselschap houwen,
En d'ander hateliicke Deerens altijt schouwen.
Alsdan soo sult ghy siin door Gods genaed' bevrijt
Van alle quaden die ons quellen door den tijt,

En 'tgoet ſal by u ſyn. voor't eerſte dan wilt leeren
V eygen onverſtandt verſtaen en van u keeren:
Om mijne leſſen ſoo begeerlijc met verſtant
T'aenhooren, en mijn leer te nemen by de handt:
Vliedende volgens dien al u onwijſe luſten
Dits 'tquaet dat ic u raed' te laten, t'uwer ruſten.
En tvoorbeelt, Chriſtus, die in ſynen leſten noot
Ons aller vader was gehoorſaem tot der doot
Iſt goede, dat ic u altijt te volgen rade.
Dees dan mijn eerſte les u komen ſal te ſtade,
Soo ghy die vlijtich leert, en dat ſy u beklyft
In't herte metter daet, als ſynd' u ingelyft,
En niet van buyten in de wetentheyt der ſinnen.
Dit laten ende doen, wilt dan met luſt beginnen.
wilt ghy dat van dees les (die noodich is en kort)
Breeder verklaring u te dienſt gegeven wordt,
Dit boecxken *Chriſti Evangelium*, beſchreven,
Om vlijteliic dat na te volgen in ons leven,
Leeſt, ende dencket na, neemt op de woorden acht,
Hier in ſchept uwen luſt en vreucht ia dach en nacht,
Hebt Godt tot aller tijt voor oogen, wilt u pijnen
Meer goet te weſen, als om 'tſelf alleen te ſchijnen,
Houdend' u ſelven kleyn, houdend' u herte reyn,
Volgt geen klappeye naer, maer liever blyft alleyn,
Hier mede waerde jeucht mijn leſſe wil ick enden,
Begint aendachtelyck u ſinnen doch te wenden,
Om die te leeren doen, verlaet dan Chriſtum niet,
Maer leert (als ick u ſeg,) dat ghy u ſelven vliet,

Soo

So sult ghy dan tot Godt door Christum komen t'samen,
Die u genadeliic dit gonnen wil. segt Amen.

Eerste handelinghe, tvveede verschooninghe.

Johanna. Galilea:

MYn moeder vvetende ic mijn sinnen soude vvenden
Nae 'tquaet meer als nae 'tgoet, devvijl ic geene kenden
Om leeren my hier sond. ooc als ic my beproef,
Bevinde dat ic doch de kennisse behoef,
Soo ic dan niet en vvil verdoemelijcken dolen,
Dit maect my eenen lust tot 'geen my noch verholen
Van dese kennis is, te vveten de vvijsheyt,
Die alleen komt van Godt, die alleen is bereyt
Den genen die daer met een oprecht vast betrouvven
Die te vervverven meent, en daer alleen op bouvven.
Daeromme bidde ic u gaefrijcke Heere milt
Dat ghy my sulcke kennisse verleenen vvilt,
Van mijne quaetheyt, ooc van uvve goetheyt mede
Dat ic my selven laet, u soeckend' in de vrede
T'aenkleven lieve Heer, u dienaersse vvilt hooren,
Haer ootmoedich gebet laet komen tot u ooren.
Gal. vvat sal ic seggen nu Johanna, dat ghy vvort
Een Claris een Bagijn, oft een schijndeucht, int kort
Komt ghy hier om de konst Hyporisy te leeren?
Segt doorken? vvat meynt ghy dat dese school des Heeren

Kercke

Kercke oft Tempel sy? voorvvaer ghy syt verdvvaelt
Jo. Neen ic, maer door het geen ons meesterss heeft verhaelt
Versta dat my gebreect 'tgeen niet en can ontberen,
De kennis mijns gebrec doet my daerom begeren
Het gene my gebreect, van God voor alle vverc,
Die my alhier soo vvel verhoort als in de Kerc.
Gal. dat loochen ic geensins, maer beter sout ghy svvijgen
Tis quaet doch dat ghy vvilt. Io: de vvijsheyt te verkrijgen
Acht ghy dat dan voor quaet? Gal. indien dat het verlies
Van vvellust, vreucht, genucht, die ic voor al verkies,
Quaet is, gelijc ic't hou, soo moet voorvvaer mits desen
De svvaermoedige strenge vvijsheyt me quaet vvesen.
Io. dat seght ghy maer dit boec (dat ghy niet cont vveerleggen)
Seyt anders, ende dit geloof ic voor u seggen.
Gal. Syt ghy alree volleert, hoe spreect ghy doch soo stout?
Lieve laet hooren doch vvat *dit boec inne hout.*
Io. siet vvat daer staet, hoort toe, ic salt u vore lesen,
De vvijsheyt vreedsaem is, Cuysch, zedich vvaert *gepresen,*
VVant sy barmhertich is vol goede vruchten vvis:
Noch staet hier mede dat de vvijs *heyt beter is*
Dan alle schatten en daer by dat sy den menschen
Bevrijdend' is vant quaet, en 'tgoet daer sy na vvenschen
Beneven haer mebrengt, vvat *dunct u doch hier van?*
Mach sulcken dierbaer schat verkrijgen, quaet syn dan?
Gal. *vvaer* Curiositas, *een van onse gespelen,*
Hier by ons, sy soud' u vry vvel *vvat anders quelen,*
Job. haer geselschap vvert *ons van ons meesterss verboden*
Sy dient met al de haer voor alle vverc *ont vloden,*

Ick

Ic geef haer geen gehoor, myn lesse leeren vvil
Om klappen kome ic niet, dus bidde svvijcht doch stil,

Eerste Handelinge, derde Verschooninge.

Galilea, Curiositas, Iohanna, Humilitas.

WAer duyvel wort vermaent daer is hy garen by,
Gespele ic sprac van u, ghy komt hier rechts ten ty.
Cur. miin lichaē wesē moet daer ic miin herte vinde,
Miin herte heeft u lief, daeromme miin beminde
Miin lijf moet by u siin, wat leert ghy hier soo sterck?
Gal. dit boec. *Cur.* wat nu ist dus hier al geckinnen werck?
Dit suffeboec dat doch geen van d'onse oyt behaegden
Dient dat nu voor alsulcke jonge weeld'ge maechden?
Wat leeret anders doch dan wil'ge elendicheyt,
Streng armoed, treur'gen rou, daer by't ons noch bereyt
Veel lijdens, end' al wat verdriet ons kan gebeuren,
Wech met dees fabulen en swaergeestige leuren
Achter de banck daer med' oft wel in eenen hoec
Laet oude quenen doch studeren in dit boeck.
Sout ghy in sulc gequel, suchten en duchten leven?
V soete bloey'nde jeucht in treuricheyt begeven?
Dat raed ic niet by lo. siet dit boec lese ic meest
Dat kan my dageliicx verheugen miinen geest.
Gal. laet doch gespele sien, wat boec hebt ghy bevonden.
Cur. Siet daer, daer isser twee, doch siin by een gebonden.

D'een *lustige ende schoon' vertellingen genoemt,*
En d'ander, *spiegel die van veel gebreken roemt.*
Gal. Wat houdense doch in? *Cur,* d'een is Histori-rijcke
In houdende *Amadis, Floris* en diergeliicke,
En d'ander dat verhaelt 'tquaet dencken ende 'tdoen
Van alle menschen schier, ia vele daden koen
Die noyt gedacht en siin. sulcx kanmen hier inlesen
Geen beter tiit verdrijf en mach ter werelt wesen
Die dese boecken leest, siin gasten menichmael
Verheugen kan met een genucheliic verhael.
Maer wat doch leertmen uyt dit treur-boec, dat om hooren
Gans onaengenaem is in Ian allemans ooren.
Gal. Voorwaer ghy secht al recht, hoort wat het eerste was
Dat in dit schoone boec ic desen morgen las,
Siet daer staet *Salich syn de gene die rou dragen.*
Wat dunct u doch hier van? ic hoorde miine dagen
Geen grooter loogen: want onsalich siin sy g'acht,
Dit stont my weynich aen als ic't wel overdacht,
En nu behaget my veel min dan oyt te voren,
Daer leget, wien nu lust te treuren met de doren
Die mach het nemen op. ic heb al meer behagen
In uwe boecken, seght waer sal ic daer na vragen.
Cur. Mendacium heeft die te coope 'tis een man
Die op de bree-straet woont en wel stofferen kan.
Gal. dien man ken ic seer vvel, ic wil daer heenen loopen
En dese boecken t'saem alsoo gebonden koopen.
Cur. Gespele spaert die moeyt, neemt desen schenc ic u.
Gal. Ic neem hem danckeliic aen, maer hoe vergelde ict nu.

Cur.

Cur. Veel meer-ſyt ghy my waert, ic mocht voorwaer wel lijden
Dat I'hanna uwes ſins waer ic ſchonck haer met verblijden
Ooc wel alſulcken een, die ſoud' haer brenghen luſt
In't leſen, daer ſy nu moet weſen ongeruſt,
Doort dolliſeren in dees ſinneloose wercken,
Daer in men niet en kan dan twiſt en werring mercken
Seght dochter waert u niet veel nutter ghy den ſin
Vermaeckte, met wat fraits te leſen, als hier in
Dit ketter-boec u hooft te breken alle dagen?
Io. Ic hou dit boeck voor goet, geen kan my bet behagen:
Cur. waer uyt ſpruyt anders dan de valſche kettery?
Io. Die, uyt het groot miſ bruyc des menſchen komt s'ons by,
Gelijck ooc d'ongeſonde dronckenheyt ſal komen
Niet uyt den goeden wijn, maer meer ſynde ingenomen
Alſt wel behoort, ſal ſy uyt het miſ bruycken rijſen.
Cur. wat nut mach doch dit boec tot welvaert ons aenwijſen,
Io. Selfs kenniſſe. Cur. de menſchen ſiin te ſamen quaet,
wat luſt brengt doch het quaet te kennen metter daet?
Immers ſiin eygen quaet, ſijnde wt het hert gereſen?
Doet het niet t'aller tijt droevich en treurich weſen?
Dit miin boec kennen leert de ſchoone werelt ront,
Daer by eens anders leet, gebreck, quaet ende ſond,
D'eerſte verluſticht ons door haer cierlijcke ſchoonte,
En d'ander neemt ons weg den onluſt, door gewoonte
Te ſien eens anders quaet, 'twelc t'ons te boven gaet,
En hier beneven komt het ons vernuft te baet
Int onderſoecken van veel treffeliicke ſaken,
Als om te weten hoe dat Godt den al kon maken,

Wat vrucht van app'len op den boom des wetens stont,
Oftmer Rabauwen op oft Guldelingen vont,
Oft Adam een Rib min als Evam was gegeven,
Wat voor een tale doch 'tserpent sprac siinde in't leven,
By wat woldrachtich dier ons Ouder was geraeckt,
Daer hy siin eerste roc oft kleet heeft van gemaeckt,
En oft de huyden ooc te samen genaeyt waren,
Wie die dan hadt genaeyt, met wat syde oft garen,
Wie dat gesponnen hadt, van waer de naelde quam,
En wie de meester was die s'eerst in handen nam,
En and're duysent meer die lustich siin en aerdich,
Ia seer vermakeliic, ooc vryliick wetens waerdich
Wat nu aengaet den nut (behalven de genucht)
Die ider een die wil mach scheppen onbeducht
In sulc na speuringe van alle mans gebreken,
Is meer dan al te groot: al waert maer (soo te spreken)
Dat die niet anders bracht dan wetenschap by wien
Wy t'onser nut en lust ons neder moeten vlien,
Wat voor geselschap ons dient by de handt genomen
En wat voor lieden vvy daer tegens sullen schromen.
En boven dat maeckt sy ons al veel heyl'ger me
Voor ons selfs oogen, siet devvijle vvy in ste
Van d'onse alle mans gebreken siin besinde,
Dies ick te recht dit boeck zeer nut en lustich vinde,

Meest

Meeſt al de vverelt ooc het ſelve ſeer vvel vveet,
Ia toonet metter daet, nu vvat meeſt elc een ſeet
Dat is gemeynliic vvaer. dus lieve laet doch varen
Dees leſſen die den moet der dochteren beſvvaren,
Dees neus vvijſe ſvvaerhoofdige Philoſophy,
Leeſt dit boec volgt ons naer en maect u ſelven vry.
Soo ghy veel vvijſer vvilt als al de vverelt vveſen,
Soo vvort ghy doch veracht, en deſe hooch gepreſen,
Hu. 'tvvaer een vermetele vervvaentheyt miin geſpeel
Te hooren naer alſulc een onbekent gequeel,
En meer gelooven dees als moeder oft Meeſtreſſe
Ia meer als Godes vvoordt, d'Evangeliſſche leſſe.
Io. Het ſelve my verbiedt 'tgemeyne pat te gaen,
En tuycht my dat het hier met ons is kort gedaen,
Dat svverelts droef heyt ons in d'eevv'ge vreucht ſal leyen
Dan ſullen ſiin verheugt degene die nu ſchreyen:
Daer tegens die ſic hier verheugt in 'taerſche dal
Met knerſeltanden dan eeuvveliic ſchreyen ſal.
Hu. Geſpele dat is vvaer, daeromme ſtopt u ooren
Voor deſe vremde ſtem, dees deerne vvil niet hooren
Glooftſe geenſins niet: maer vvel volgt metter daet
V vvaerde moeders ſin, en u meeſterſſen raet.
V Ioncheyt ſal alſdan (die onvviis is) genieten
Haer oud voorſichticheyt, 'tvvelc u niet ſal verdrieten,

Voor alle dolinge wort ghy daer door behoet.
Gal.geē roosē doch meer ſtroyt voor verckens wat ghy doet
Geſpele dees geckin laet in haer geckernye
Laet haer 'thooft breken vry in deſe ſufferye,
Ic late haer daer in en wil my tot u keeren,
V raed ick volgen wil,u boecken vvil ic leeren,
Ga vvy vvat vvandelen, *Cur.* Geſpele ic ben bereet.

Eerſte handelinghe , vierde verſchooninghe.

Philoſophia Evangelica, Johanna, Humilitas.

Altijt verſellen haer te ſamen lief en leet,
Al vvaer dat doen lief is, het laten leet moet vreſen.
U doen hertslieve kint vvort in mijn hert gepreſen,
Maer 'tlaten van d'onvvijſe Galilea, doet
My met leetvveſen nu verand'ren myn gemoet
Die D'eerne my verlaet en gaet al om miſprijſen,
Met Curioſitas *mijn ſalich ondervvijſen.*
Hier door vvert ſy eylas in grooten noot gebracht
Sy volgt den booſen luſt, den goeden raed veracht,
D'elende doch ſal haer navolgen ende aenklijven,
En langer (als ſy meynt) met quellinge by blijven.
Seer vveynich ſy bedenct dat vvie ſyn Ouders laect
In haren ouderdom tot een verachting raect:
Maer vvat hoef ic my dus in haer quaet doen te quellen
Daer ic my in u doen geruſt behoor te ſtellen,

Uvve

Uvve gehoorsaemheyt, u oytmoet, uvven vlijt,
Die ghy doorgaens bethoont, te rechte my verblijt,
Maer secht my hebt ghy nu u less ooc overvvegen?
Jo. Ia ic mijn vrou, gelijc de leerelingen plegen,
UUant ic alleen maer heb tvvee letteren gevat.
P. Cond ghy die beyde vvel? Io. miin vrouvv ic achte dat
Ghy beter als ic selfs daer van sult oordeel geven,
P. UUat syn't voor lettr'en dan daer ghy sijt by gebleven
Io. Sy dienen tot de les die ghy hebt voorgestelt,
Van selfs versakinge, en 'tgene hebt vermelt
Van de navolginge des Heeren Christi mede,
Gelijc d'Apostel dat verhaelt met soete zede.
D'een is om vvijs te syn soo moetmen vvorden sot 1.Cor.3
En d'ander vvaer den schat des menschen is in't slot 18.
Daer is syn herte me. Ph. hier in is mijn vernoegen, Mat. 6.
Maer seght hoe vvilt ghy die vvel tot de lesse voegen? 21.
En om van d'eerste eerst te hooren, vraeg ic dan,
Oft sotheyt leeren ooc vvijsheyt by brengen kan.
Jo. Ia vrouvv en 'tschijnt daer toe seer noodich me te vvesen,
VVant vvijsheyt is Gods gaef, die syn miltheyt gepresen
Niemanden uyt en deelt dan die sijn herte set
Om bidden, ende stort begeerich syn gebedt.
Daeromme seyt de Heer, bid end' u vvort gegeven,
Nu die sich selven oyt heeft vvijsheyt toegeschreven,
Begeerliic niet en bid om 'tgeen te hebben vvaent,
Die sijn sotheyt niet kent vvaent vvijs syn. doch vermaent 1.Cor 8
d'Apostel dat alsulc niet vveet vvat hy moet vveten, 2, Io. 8.
Tot soo danige seyt de Heer, vvaert ghy geseten 41.

In

In blintheyt (dats soo ghy vvaert voor uselven blindt)
Soo vvaert ghy sonder sond: maer nu men by u vindt
Dat ghy meynt vvel te sien, soo blijft ghy in de sonde.
Soo blijft de sotheydt ooc in sulc die t'allen stonde
Hem vvijs te vvesen vvaent, dus ic van noode hou
Datmen de sotheyt ken om vvijs te vvorden vrou,
Te meer devvijl elck een seer geerne vvil verlaten
Het geen hem schaed'lijc is. die door 't verstant dan vaten
De blinde dolinge van hare sotheyt, recht,
Bemercken vvel dat sy is schadeliic ghehecht
In s'menschen sinlycheyt: en sullen die licht laten
Aensiende dat die niet ter salicheydt kan baten.
En soo de duysternis men niet verlaten kan
Ten sy men 't licht vervverft: alsoo ooc die daer van
Sijn sotheyt niet en vvijct, gheen vvijsheyt can verkrijghen
Om hoogher als hy is ter salicheydt te stijghen.
Selfs sotheyt kennen dan voor eerst men vvel behoeft,
En vvie mits desen noot van herten is bedroeft,
Behoeftich een ghebedt seer neerstich stuert tot Gode
Als een crachtich heraut, een volmachtighe bode.
Daer om, S. Iacob seyt, soo iemandts onder u
De vvijsheyt heeft van doen begheertse van Godt, nu
En t'allen tijden me, vvie can ooc niet vvel mercken
Dat ons hier meest ghebreect de vvijsheyt in ons vvercken
Doch ider mensche dit ghebrec niet vvel en kent,
Daerom vvort haer gebedt tot Gode niet ghevvent:
Maer al die hun behoef in haer verstandt bevatten
Die bidden in den geest om dees hemelsche schatten.

Dees

Dees d'arm van geeste syn daer Christus van beroemt,
VVant hy haer eygenaers van Godes rijcke noemt,
Alsulck' arm geestige behoeftige met eenen
Geloovige die haer altijt voor Godt vercleenen,
Verkrijgen haer begeert, en daer die vvort vervult,
Daer vvort de siel met lust ter salicheyt ghehult.
P. Dees letter hebt ghy vvel en vvijslijc by ghebracht
Maer vvat *hebt ghy nu doch op d'andere bedacht,*
Te vveten vvaer den schat des menschen is ist Herte,
Soo dat hy dien niet kan verlaten sonder smerte,
VVat meynt ghy met d'en schat daer ghy verhael van doet?
Io. Daer meyn ic me mijn vrou' des menschen liefste goet
Dat is het uyterst' eynd van alle sijn begeeren,
Het vvelc *sijn herte niet een ure kan ontbeeren,*
verlatende de rest: gelijc de gierigaert
Om gelts vvil *syn gemoet gestadichlijc besvvaert,*
D'eersuchtige om den lof, de vryer om de vrijster,
De staetsuchtige ooc om de mogentheyt te bijster,
De huyrelingen om den Hemel in te gaen.
Christi lief hebbers, om voor Christo te bestaen,
De deucht, gerechticheyt en svvacheyt soo aenkleven,
Dat sy derhalven al verlaten lijf en leven:
VVant elc een d'uyterst' eynd sijnder begeerten acht
verd boven alle'tgeen hy hebben mach oft vvacht,
En lichtlijc daer om sal verlaten'tmin ghevvaende,
vvaer op soo lichtelijc sijn oogen niet is staende.
Nu soo is Christus selfs de Tresorier vermaert,
Ia die schat-kamer me die'themels goet bevvaert,

Alsoo dat hy alleen de Goddelijcke schatten
Des vvijsheyt en verstands besluyt in syn omvatten
Van vvelcker volheyt, als uyt eenen overvloet,
Al Gods heyligen oyt ontfangen s'Hemels goet.
Soo nu de mensche dan die sijne sotheyt kende,
En sijn gebed tot Godt behoeftelijcken vvende,
Eynd'liic de vvijsheyt kreech van God de Heere milt,
En voor siin beste goet, ooc Christum houden vvilt,
Dat is voor siinen schat, verborgen in siin acker,
Ende als syn eenich een, moet dan siin hert niet vvacker
Syn by dit Hemels goet? daer doch 'tgemoet na tracht,
En siin begeerlijcheyt soo dorstichliic na jacht
Alst hert naer een Fonteyn? soo houde ic dan mijn vrouvve
Dat het seer noodich is men dese lettre onthouvve,
Als die tot tvveede lidt van mijne lesse dient,
Op datmen Christum volg. *Ph. ghy seght seer* vvel *mijn kint*
O hoe genadichlijc vvil *Gods geest by u vvesen,*
In uvve naerstichheyt verblijd' ic my mids desen.
Gaet vry soo voort *altijt, aendachtelijcken let*
Op vvoort *en letter die u* vvorden *voorgestelt,*
En die u dienstich siin, als dese tvvee voornaemliic
Die tot versaking van u selven siin betaemliic,
En om te trachten na des Heeren Christi pad,
Tot suyveringe door syn dierbaer bloedich bad.
Soo lange ghy aldus u hout alhier ter scholen,
En by den vvoorde blijft, soo kont ghy nimmer dolen,
Dat's soo ghy metter daet u selven laten leert,
Ende int navolgen u gemoet tot Christum keert.

Als siine jongersse siin vvaerheyt *sult belijden*
Die u sal t'aller tijt beschermen en bevrijden
Van alle logentael, doling en boose lust,
VVaer door de menschen al meest leven ongerust.
Voor al hout desen voet vvilt *niet te vele lesen,*
Maer vveynich Godes vvoord met doen betracht vvil vvesen,
Nu op dat ghy volherd in dit u goet begin,
Stelt Galileam *gans uyt u gemoet en sin.*
Schout haer geselschap vvant sy u bederven konnen,
*Soo sy u spreken aen vvilt haer geen ant*vvoort *gonnen,*
Oft spreect haer vve*ynich toe, hout u stil binnens huys,*
Veel by 'tvolc op de straet te comen is een cruys
Ten brengt geen stichting by, dit vvilt van my onthouvven
Dat 'tspreken dicvvils meer als 'tsvvijgen is berouvven,
Die tvvee lett'ren ghy nu vvel redelic verstaet,
Beleeftse dadelic, daer na te doen bestaet,
Ghy hebtse vvel *in't hooft brengt die nu ooc in't herte*
Op dat het laten u hier namaels niet en smerte.
Ic ga, blijft naerstich, schout de geen ic heb geseyt.

Eerste Handelinge, vijfde verschooninge.

Opinio perversa, Humilitas, Iohanna.

ICk heb te recht gehoort van uvve naerstícheyt
Iohanna, want ic nu het selve zoo bevind
En dat verlusticht my, maer my bedroeft miin kind,

Dat ghy die Ed'le gaef misbruyct tot allen stonden.
Hu. Haer naerstigheyt by u vvel grooter vvort gevonden,
Devvijle menich mensch geheel in traegheyt leeft,
Iohanna vveet doch vvel dat sy meer traegheyts heeft,
En minder naerstigheyt alst vvel den jongen-lieden
Behoort, devviile sy het quaet doen leeren vlieden.
Jo. dat dit vvaeraghtich is gevoel ic seker vvel,
Daer om den vvaen, die ghy van my hebt, niet en stel
Voor 'tgeen ic van my selfs moet vasteliicken vveten.
Maer vvat ghy vant misbruyc segt can ic niet afmeten.
Op. Ist geen misbruyc, dat m'aen het gene van aenvang,
Mensch adeliic bevint, de goede gaven hang?
Io. Het schijnt vvel soo. *Op*. 'tis soo, vvaer toe dan dese seden
En groote naerstigheyt? vvilt ghy die niet besteden,
Om u selfs (die nu seyt geluckich ende riic)
Te brengen in elend, in onheyl te geliick?
Dat's om moetvvillighliic de vreucht van u te vveeren
Als leckre spijsen en den soeten dranc t'ontbeeren,
Het silver ende gout, het kosteliic gevvaet
Van kleederen geciert met Peerlen na u staet:
Om aen te nemen een verdrietich mager vasten,
En een Kloc-susters slecht svvart kleedken aen te tasten,
Sond're een'ge pronckerij oft fraeyheyt: die ghy doch
Genoech bekomen kond. is dat niet schaedliic? och!
Het is een groot misbruyc, ia seer moetvvillich mede.
Vraegt men u dan vvaerom ghy sulcx doet, sal u rede
Wel (soo ic achte) siin, om 'tquaet, dat in my is
T'ontvvorden end' het goed' in my mach leven vvis

Ist niet soo? *Io.* trouwven jaet. daer na is al mijn trachten,
Miin voornemen en 'twit daer ic meest op wil achten.
Op. Dat ghy dan ooc by dit ontworden van het quaet,
En by't goet worden me, wat anders wel verstaet
Als de gemeyne doen, is my ooc onverholen:
Want meestendeel des volcx hout dat wy doorgaens dolen,
En al ons leven door siin sondich ende quaet,
Ia nimmermeer oprecht: maer dat God metter daet.
Het quaet dat in ons is, en blijft tot allen tijden,
Om Christi wille hun (die siinen naem beliiden)
Niet toe en rekent: recht oft dat in ons niet waer,
En volgens dien het goet, dat ons om doen valt swaer,
Ia in ons niet en is, toerekent t'onser eeren.
Is dat niet in't gemeen 'tgevoelen ende 'tleeren?
Io. By 'tmeestendeel des volcx die meyning vind ick nu,
Op. is dan de selve me warachteliic by u?
Io. Ten deele, want alsulcx sal waerliic wedervaren,
In den bekeerden en boetvaerdige sondaren
Soo lange sy swac siin en sterven in de jeucht,
Soo g'in den moorder en meer and're mercken meucht:
Maer daer beneven ooc soo moet ic wel belijden,
Dat daer wel konnen siin sulc mans die door haer strijden
Verwonnen hebbende haer vlees ende haer lust,
Niet meer selfs leven maer dat Christus in haer rust
En leven, so dat sy geen sonde doen en mogen,
Op. Daer komt ghy my te recht dit immers is gelogen,
Want 'tis onmogeliic, 'tis daer om dat ick sprack
Ghy uwe naersticheyt mis bruyct in ongemack:

Als die verkrijgen wilt onmogeliicke ſaken.
Io. 'tgeen ghy onmog'lijc acht, kan ic wel mog'liic maken,
wt Godes woort,'twelc ick geloove voor den menſch.
Op. Tuycht de ſchrifture niet u tegen na mijn wenſch,
Dat alle menſchen doch ſondaren ſijn met eenen?
Io. Ia, maer verblijven ſy ſondaren, naer u meenen?
Oft tuycht de heyl'ge ſchrift van geen rechtvaerd'ge dan?
VVat anders iſt geſondicht t'hebben, en daer van
Sich t'ontſlaen: als altijt te blyven in de ſonden,
Op. Siet alle menſchen ſyn (na des Propheets vermonden)
Quaet, altijt doende quaet, ia niemandt doeter goet
Io. Seer qualiic hebt ghy dat gevat in u gemoet,
Daer ſtaet niet alle menſch, maer deſe ſpreucke ſeyt
Van alle ſotten en Godlooſe niet beſchreyt,
Die Gode loochenen end' in haer hert begecken,
Mach m'ooc alſulcke ſpreuc op alle menſchen trecken.
Of ſeggen alle die gelooven mede in't hert
Datter geen God en is noch geen gevonden wert?
O neen ſy vryeliic, van ander aert en weſen
Sijn ſy, geliicmen in den ſelven pſalm mach leſen,
Dat ſy ſiin Godes volc, dat ſy ſijn vrienden ſijn,
En van't Godloos geſin met ſmerten ende pijn
verſlonden worden : ſiet oft ghy met recht u ſeggen
Op alle menſchen treɑ̃, ende op elc een moogt leggen
Het geen beſcheydeliic, met een goet onderſcheyt,
Alleenliic van een ſoort van menſchen wort geſeyt
Als namentliicken van de ſotte Goddelooſe,
want ſonder twijfel die ſiin alle quad' en booſe
Maer ſoo dan Godes volc oock is van ſulcken aert
Soo moſten ſy meed' als verſlinders ſiin vermaert,
Op. Secht vry al wat u luſt onmogeliic ic houde
Dat ſonder ſondigen imants voorts leven ſoude.
Io. onmogeliic te ſyn, den Heyl'gen Geeſt vermond
Dat wie uyt God de Heer geboren is, in ſond

Sou

Sou vallen : feght nu dat geen menfch hier op aerden
En kan herboren fiin. ic wil doch wel aenvaerden
Dat fulc onmog'liic is, wel na des menfchen macht,
Maer 'tis by Gode licht 'tgeen men onmog'liic acht,
Dies alle dingen ooc mog'liic bevonden werden,
Voor die geloovich fiin, en in't geloof volherden.
God den geloovigen, beloften heeft gedaen
Dat fy haer leven lang door fijn doen fullen gaen
In heylicheyt, en in gerechticheyt daer neven.
VVat nu den trouwen Godt gelooft dat wil hy geven
En dat geloov' ic ooc wijt voor u feggen heel,
Oft ickt fchoon niet verkreech, foo fal ic doch een deel
Daer van door fiin genaed en miltheyt wel verkrijgen.
VVie daer met luft wilt naer een gulden wagen ftijgen
Krijgt daer ten minften af een nagel oft een as,
wat fchaed daer na te ftaen ? *Op*. waer toe komt doch te pas
Tverlies van wellust en genucht' aen alle zijden ?
Dat ghy dat felfs bevint moet ghy met recht belijden.
Nochtans miin feggen ghy gans geen gehoor en geeft,
wijt buyten u befteck ghy in den arbeyt leeft,
Om dingen te verftaen die u gans niet en ruren,
Als namentliicken fijn d'eygenfchap der natueren
van d'onluftige deugt, van d'onfichtbare eer,
En ander onbegrijpeliicke dingen meer.
Ic raed' u dat ghy doch dit leven latet varen,
Trachtend' het fieneliic en tafteliic te naren:
Ic meyne die gemackeliicke foete ruft,
De tijdeliicke vreucht, al uwes lichaems luft,
Dit men gevoelen kan, dit kanmen fien en fmaken
Ciert ende pronct u op, laet u fchoon kleed'ren maken.
Op dat u fchoon aenfchijn, foet ende fchoonder laet
Door dat by komen van alfulcke fchoon gewaet.
Soo fal 'tgemeyne volc u eeren fonderlingen,
En fult verkrijgen gonft by alle jongelingen,

Dit kont ghy lichte doen en 'tis meed' uwen ſtaet
Dewiile ghy rijc ſijt, en daer toe hebt te baet
Vw's moeders rijcdom noch, om al u ſinlijcheden
Te bruycken na den eyſch : en ſoo u gelt beſteden
In frayheyt, klederen, juwelen ſpijs en dranck,
Iſt niet een dwaeſheyt groot, een raſernije kranck.
Dat ghy u ſelven maect armgeeſtich ende elendich,
Dus quellend' u gemoet wtwendich en inwendich:
Daer nu ſoo rijckeliic de Heere heeft verſien.
Job. Wie deuchdlic leven wil die moet ſiin luſten vlien.
Wie den behoeftigen wil helpen moet ooc derven
Veel overvloets, de vvare Liefde menich vverven
Sal vaſten voor een gaſt, en met een ſlecht gevvaet
Sy vvel te vreden is en haer genoegen laet,
Om na nootdrufticheyt den naecten te bedecken,
V raden my miſhaecht, u redenen die ſtrecken
Tot ontucht ghy onſticht, u by ſiin my onteert,
Ghy dient my niet, men heeft al anders my geleert
Daer by dat ic alſulc geſelſchap ſoude mijden,
Het vvelcke ick oock vvil doen, en ga daer ic by tijden
Wat anders heb te doen : vaert vvel en goeden dach.

Eerste Handelinghe, seste verschooninghe.

Opinio perversa, Galilea.

DIe vinck is wech daer komt een ander op den slach,
Die ooc sal anders doen, heb ic dan een verlooren,
Soo heb ic wederom daer vore dees verkooren.
Gespele willecom u komste my verblijdt,
VVant ic om uvvent wil hier kome nu ter tijt,
Ic hope immers niet dat ghy soo sijt verbolghen
Dat ghy de dwaesheyt van Iohanna wilt navolgen,
In't minnen van alsulc die naer u g'luc niet vraecht
Haet'lijc ontvluchtende die voor u sorge draecht.
Gal. *Dat's ver van my, ic min de gene die my mint,*
Op. *Soo moet ghy ooc tot my u minnerss' sijn gesint.*
Die u seer minnelijc ten besten kome raden,
Gal. *Seght my waer inne doch?* Op. *waer in? in slevens paden,*
Gal. *Van wat wegen spreect ghy?* Op, *van d'enge en wijde straet*
In welcker beyder keur een groot verscheel onstaet
Gal. *Hoedanich zijn die doch?* Op. *dat sal ic u verclaren,*
Maer seght my eerst wat ghy veel liever hebt t'ervaren,
Het geen u goet kan doen, oft 'tgeen u quaet sou Zijn?
G. *Het geen my goet doen kan.* Op. *wat acht ghy goet en fijn?*
De droefheyt oft de vreucht? G. *vreucht.* O. *wellust ofte smerten?*
G. *Wellust.* Op. *Armoede, schand, verdruckinge des Herten*
Oft rijcdom eer en macht? Gal. *dit al is om te vraghen*
Niet waerdich, wie schept doch niet alle zijn behagen
In rijcdom eer en macht, 'twaer wel een slechten bloedt
Die al dees dingen niet en hiel voor 'tbeste goet.
Op. *ghy antvvoordt my seer vvel, maer meer moet ghy noch seggen,*
Antvvoord op dese vraech, hoe sout ghy't overleggen
Soo van tween d een vvat goets u beloofde gereet,
En d'ander mede wat, doch met alsulc bescheet

Dat ghy daer eenich tijt van iaren na moest wachten!
Gal.*Nae't tegenwoordige sou d' ic voor alle trachten,*
Dat is ic name voor 'tonseker' tseker aen,
Al waert vry meerder, want ic licht lijc kan verstaen,
Dattet veel beter is een muskken in de handen,
Als gansen in de locht oft Reygers in de landen.
Op.*Ghy antwoort wijsselijc, 'tis seer wel overdocht*
Wie had soo goet verstandt in sulcke ieucht gesocht,
Gal.*Sout ghy dan meynen dat mijn ouders, mijne voetster*
En Curiositas *(die my is een behoetster)*
Gans hadden niet geleert? dees dingen ic verstondt
Al van mijn kintsheyt af: want sy my in den mond
Met mijne pappe sijn gegeven tot mijn eten,
Doch ic beken dat u goet onderricht mijn weten
Bevesticht en versterct. Op.*seg is u ooc bekent*
V aldermeeste quaet? Gal.*iaet, tgeen de ioncheyt schendt,*
Dat is een droevich, arm verachten bedruct leven,
T'welc pijnelycker dan de doot ons blijft beneven.
Daer om ist boven al te vlieden immermeer,
(Alst onlust gelden sou) ia met verlies van eer.
Op.*Wat seght ghy dan van die alsulcke leven minnen?*
Gelijck Iohanna doet. G.*dat sy sijn sonder sinnen.*
Ic ben met dit arm wicht in lijden en bedroeft,
Dewijl sy dees neuswijse toovcrije proeft.
Op.*Dat hebt ghy waerlijc recht: maer merct ghy wel de trecken*
Van't momgesicht daer me dat sy haer schorst bedecken,
G.*Welc sijn sy?* O.*men seyt haer dat vrolycke gewissen*
De vreucht des salicheyts geensins en connen missen:
En dat de smerten die wy hier op aerden lyden
Verand'ren sullen in een eeuvvige verblijden.
Gal.*O dwaesheyt overgroot, o vvat een sotte klap,*
Soude ic dan geven dus mijn vaste wetenschap
Voor twanen? soude ic soo het sekere verlaten,
Om het onsekere daer voren aen te vaten?

Wy

Wy weten vvat vvy sijn en vvat vvy hebben al,
Maer vvie vveet vvaer hy komt, oft wat hy hebben sal
Dies boven' thopen ic dat hebben moete prijsen.
Op. *Ghy raeckt den nag'l' op thooft, ghy spreeckt daer als den vvijsen*
De schoon klappende Philosophie voortaen
V licht' lijc niet en sal betoovren, soo ic waen.
Gal. *Dats sonder sorch, waer ic van have slechts soo rijcke*
Als dese dwase maecht, daer waer geen mijns gelijcke.
Men soude my het mijn soo niet ontguyg'len, dat
Daer ymand leven sou van miin goet gelt oft schat,
End ic ontbeeren soo miin lusten en ciraten.
Neen neen ter weerelt sou my geenen mensch verlaten,
Want ic sou lustich sijn, en t aller tiit bereet
Tot leck're spijs en dranc, en soude gaen, gekleedt
Soo datmen mocht te recht van Galileam spreken,
Want my geen weelde sou ontvluchten noch gebreken,
Ic hiel dan Gasterij ic noode vriend en maech,
Ic danste, song en sprong ia speelden alle daech,
En als een Apoteec van soete perfumaden
Waer ic quaem soude ic die soetgeurige versaden,
Ten schort my vrijliic niet aent willen: maer de macht
My dus te rugge hout, daer sy niet op en acht.
Op. *Die niet rijc is kan noch aen rijcdom wel geraken,*
Oft ic nu middel vvist u haest eens rijck te maken?
Gal. *Mocht dat gheschieden doch, maer hoe my hangt geen goet*
Meer over' thooft, geliic het andere vvel doet,
Ic doe geen koopmanschap, daer ick op staen sou dorven
Hans schens van milderhuys is ooc al lang gestorven.
Van vvaer doch sou my dan den Rijcdom komen aen?
Op. *Door een rijc houvveliic daer moeten vvy na staen*
Ic vvete raet daer toe, eer lange sal m'u vrijen
Laet ons te samen nu' tgemoet hier in verblijen,
Gal. *O! ghy belooft my veel.* Op. *noch meer sal ic u doen.*
Siet daer miin trouvve hand. G. *met vreuchden ic u soen*

 Op. *Het*

Op. Het ſal ſeer korts geſchien, ſoo ghy't my vvilt betrouvven,
Gal. Ic ſpeur u groot verſtant, dies vvil ic op u bouvven.

Tvveede Handelinge, eerſte Verthooninge.

Philoſophia Evangelica, Iohanna, Humilitas,

HOe ſeldſaem leyder! wort mijn ſchool met luſt verſocht,
Hoe ſeldſaem wort mijn leer gevolgt en nagedocht,
Het volc heeft ſulcken luſt tot ſotheyt ende logen,
(Hoe wel dat menich menſch daer door zeer wort bedrogen)

Dat

Dat het die liever koopt, ia veel daer ane hangt,
Dan dat het wijſheyt en waerheyt om niet ontfangt
Hoe lange ſult ghy noch ò kleyne, kintſheyt minnen?
De ſotten, die daer ſijn berooft van hare ſinnen,
Begeeren dingen die haer ſchadelijcken ſijn.
Komt coopen ſonder waer oft ſilver, melc en wijn:
VVaer om geeft ghy u gelt om 'tgene niet en ſpijſet?
En arbeydt om het geen u geen verſading wijſet?
Aenhoorende hoort my, het goede u voorgeſet
Eet, ende u ziele ſal verluſtigen in't vet.
VVel aen die niet begeert noch wil ſal niet becomen.
Nu *Galilea* heeft met moetwil voorgenomen
(Volgens den meeſten hoop) t'ontſeggen miinen raet,
En mijn vermaen en ſtraff niet t'achten metter daet,
Daeromme ſal ic haer belachen in haer ſuchten,
Ia haer beſpotten als ſy raken ſal in't duchten.
Maer ghy Iohanna lief, die op mijn raden bout,
En mijn geboden na vermogen onderhout,
Sult met de goede ſchaer, GODS uytverkoren vrinden,
Lang leven en by hem genaed' en vrede vinden.
De menſche ſalich is die wijſheyt vinden kan:
VVant ſulc verkrijgen is veel koſteliicker dan
De handelinge van het ſilver ofte goude.
Ic vinde dat u my t'aenhooren noyt en roude:
Maer dat ghy wijſheyt ſoect, en acht neemt op miin leer,
Dat ghy denct op den Heer, daer neven t'uwer eer
In u goet duncken niet, maer in hem u betrouwen
Beveſticht: dies en ſal miin arbeyt niet verflouwen.
VVin ic u ſlechts alleen, ſoo dat miin onderwijs,
V doet geraken tot der zielen heyl'ge ſpijs,
Is miinen arbeyt noch vergeves niet begonnen,
In't leeren vind ick dat ghy vele hebt gewonnen,
Mits dat ghy naerſtich ſijt en niet veel ſtille ſtaet,
Maer (als de kloecke doet) ſeer naerſtichliick voortgaet

En denck derhalven ghy wat voorder siit gekomen,
Seght doch lief dochterken wat hebt ghy voorgenomen?
VVat hebt ghy meer geleert? laet hooren segget my.
Jo. Twee and're lettren vrou. Ph. welc siin sy? spreect doch vry
Io. D'een *dat het bitter is den Heere te verlaten.*
En d'ander, *Christi iec is goet,* tot onser baten.
Ph. VVat wilt ghy nu by dees twee letteren verstaen?
Io. Dat alle sond haer eygen boet sal brengen aen,
En ooc dat alle deuchd' sal brengen daer beneven
Haer eygen loon, ia selfs in t tijdeliicke leven.
Ph. waer by merct ghy dat sond' haer eygen boete brengt?
Jo Is God niet goet? *Ph.* ia wisgans met geen quaet vermengt,
Ia boven dat (segh ic) 'twarachtich goet alleene
Jo. Ghy seght warachtich vrou, daer mede (soo ic meene)
Verstaet ghy datter is een valsch goet dat me werct.
P. Ick meyne dat daer by seer kloeck'lijc ghy dat merct,
Io. Ist geen warachtich goet, het welc dien, diet verkrijgen
warachteliic goet maect? *Ph.* dat kanmen niet verswijgen
Geliic 'twarachtich vier al 'tgeen daer't by geraect
Ooc doorgaens door siin hit, heet ende vierich maect:
Io. Het valsch goet is het geen den mensch wel goet sal schijnen
Nochtans niet goet en is, en die haer daer toe pijnen,
Verblijven in haer quaet. *Ph.* Soo ist, geliic het vier
Dat maer geschildert is, vals is, daer by geen dier
Hoe na gelegen kan verwermen siine koude.
Io. Het selv' ick waerde vrou alsoo te wesen houde
Nu salicheyt ist niet een blijschap ofte vreucht,
Die onverand'liic is? *Ph.* Te recht ghy't seggen meucht
Io. Mach salicheyt en vreucht gescheyden wesen konnen
Ph. Geensins, soo weynich als de claerheyt van der sonnen
Jo. VVie salicheyt bekomt verkrijgt dan blijschap mede
Die stadichliicken duert, en blijft met rust in vrede,
Ph Soo doet hy. *Io.* kan't ooc syn dat ware salicheyt
Sich vande goetheyt eens af sondert ofte scheyt?

Ph. Soo

Ph. Soo weynich als de vreucht van ſalicheyt kan weſen,
Io. Noch goetheyt ooc van God, geliic wy'tſelve leſen,
Ph. Geenſins. *Ioh.* wie goetheyt heeft, heeft God dan ſoo ic waen.
Ph. Dat is ontwijfeliic men moet dat ſoo verſtaen.
Io. wie God heeft die heeft ooc de ſalicheyt verworven.
Ph. Dat is ooc ſoo, wie ſou daer tegen ſeggen dorven?
Io. wt deſe dingen dan nootſaec'liic volgen moet
Dat wie God heeft ooc heeft het alderbeſte goet,
De ware goetheyt, vreucht en ſalicheyt te ſamen.
P. wie daer ooc tegen ſeyt, die mach hem vry wel ſchamen
Io wat ſcheyd de menſch van God ?iſt niet ſond' en afkeer?
Ph. Niet anders, de ſchriftuer betuyget in de leer.
Io. Hier wt beſluyte ic dan, als voren, dat de ſonde
Haer eygen boet ooc is, en me brengt t'allen ſtonde,
Dat ſy den menſch elendich ende onſalich maect,
Soo dat hy tot de ware blijſchap niet geraect.
Ph. Hier van ooc de ſchriftuer getuygeniſſe geeft,
Daer by dat de Godlooſe geenen vreed' en heeft,
Dat ſijnen worm niet ſterft en ſware wegen wandelt.
Hier wt biijct nu dat ghy het geen hier is gehandelt
wel grondeliic verſtaet: doch ſchiet my in den ſin
Dat hier wel vallen mocht noch een bedencken in:
VVant ymant mocht u wel toelaten dat de Heere
verlaten bitter is, navolgens deſe leere,
En daer benevens noch wel mogen ſchijnen waer
Dat het verlaten van den Heere ſoet is, daer
'Twerc van verlaten ſelfs men wel wil overleggen.
wat dunct u dochterken wat ſout ghy hier toe ſeggen?
Io. dat het kan valſcheliic ſoet ſchiinen door den dach,
Maer niet warachteliic ſoet ſyn noch ſchijnen mach:
Afſcheyden dat is doch ververren in't afgeven,
En waermen af ververt oft wijder af wil ſweven,
Genietmen min als men te voren daer van dé,
En't tegendeel daer van ſoo veel te meer in ſté:

T'verver-

T'ververren dan van Godt (diet ſoet is) doet me derven
T'genieten van het ſoet en 'tbittere verwerven,
Ph. In dit ververren doch van Gode, ſoo geniet
Het lichaem een gevoel van welluſt ſoomen ſiet.
Io. Een vluchtige welluſt, die doorgaens doort vervaren
Een langdurige ſmert in s'menſchen hert ſal baren,
Vermindring me van luſt, door mindring van't verſtandt
waer door't miſbruycken wordt genomen by de handt.
Dit in de gulſigaersen dronckaerts men kan mercken,
Die eer den honger oft den dorſt in't lichaem wercken,
Steeds nutten ſpijs en dranck: want ſy met minder loſt
Sijn nuttend' haren dranc en leckerheyt van koſt,
Als wel een matich man, die op ſiin maeg ſal achten,
En ſynen honger ſoo met ſiinen dorſt verwachten,
Die heeft in ſpijſe ſmaec, hoe ſlecht die ooc kan ſyn
T'dun bier hem meer verheucht als haer den koelen wijn
waer over datmen ſeyt den honger wel kan maken
Dat rouwe boonen ons ſoet ende lecker ſmaken,
Ond'r een alſulcken luſt die maer een luſt en ſchijnt
De bitt'rheyt des gemoets ons prickelt quelt en pijnt
Door't ſondige bedrijf: wat luſt ſoud eenen menſche
In't eten hebben doch, al hadd' hyt al na wenſche,
Ia alle leckerny, ſiin ſuycker en bancket,
Daer by den Ypocras en malveſey geſet,
Soo hem de tandpijn queld, daer hy mede is verlegen?
Is dan des lichaems pijn tiid'liicke welluſt tegen,
Soo dat ſy die verdriift: wat ſal vermogen dan
Het wroegen des gemoets in eenich vrou oft man;
want even als de ſiel voor 'tlichaem is verheven,
De welluſt en 'tverdriet haer meerder is gegeven
Dan't wel den lichaem is, wat luſt ſchept dan een hert
(Dat daer in droefheyt en benaut bevonden werdt)

In

In s'Lichaems wellust doch? geliic een die verslagen,
Siin alderliefstes doot in't lijchuys sal beklagen,
Geen lust schept int gesang, soo kan des lichaems lust
Het sondich droef gemoet niet leveren gerust.
Maer brengt selfs droefheyt by. *P*. Sout ghy't bewijsen konnen?
Io. Ick acht wel ia miin vrou, so ghy my tijt wilt gonnen,
VVant het ontbeeren van het geen met geeren heeft,
Nootsaecliic d'oorsaec is van 'tgene droefheyt geeft:
Des lichaems wellust kan noch mach niet lange duren,
So moetmen die ooc lang ontbeeren t'elcker uren:
Dit moet dan immers lang bedroeven sulcken een
Die wellust soeckend' is voor 'tlichaem int gemeen.
Voorwaer so lang als duert den honger dorst oft koude,
So lange machmen lust genieten, soo ic houde,
In't eten drincken ende wermen, langer niet,
VVant alle lieffeliicke wellust dier geschiet
Alleeneliic bestaet, in flijfs nootdrufs genieten:
Die dan ooc snelliic ruymt, vervlieget en beswijct,
So haest, dorst, honger, koud, dat is den nootdruft wijct,
Nu alle sondaer is onwijs, en geen onwijse
De mate houden kan, het welc in haer misprijse:
VVant al onmaticheyt quetst drucket ende quelt,
'Twelc alle gulsige, en andre meed onstelt,
Als sy der tongen smaec navolgende, veel langer
Dan wel de maegh met lust wil wesen een ontfanger,
Haer dermen vullen op, met spijsen ofte dranck,
En maken de natuer door't overladen kranck,
De sondaers dan die soo in sulcke lusten woelen,
Voor weynich vreuchts een strenge siect en pijn gevoelen,
Mebrengende mits dien een dubbelde verdriet,
VVant sy den waren lust ontweeren soomen siet,
En voor den valschen lust, een weynich tijts genoten,
Syn lydende de pijn en smert daer uyt gesproten,
wie mits den honger, die des lichaems voetsel hoeft,
Natuereliicken lust oprecht'liic heeft beproeft:

Moet in't ſat eten ooc nootſakeliicken ſpeuren.
Dat hem den ſoeten luſt niet langer mach gebeuren,
Nu ſo begeert hy dien, ja boven alle ding,
Dat dit begeeren dan geen droefheyt by een bring
Kan niemant houden ſtaen, ooc onder 'tſchijn genutten
Des wellufts. *P.* dat hebt ghy ſeer wel, ic help het ſtutten,
Maer laet my hooren nu van d'ander letter wat,
Het ioc Chriſti ſoet is. Io. miin vrouwe ſo ic ſchat
D'een wt het ander kan men lichteliic afmeten,
VVant het jock Chriſti niet dan deuchd is, ſo wy weten,
Het rechte tegendeel van ſonde, die ons ſcheyt
Van God de Heer'. en ſo recht ten verderve leyt:
Nu alle deuchd beſtaet in alle maticheden,
Geen ding miſbruyckende, ſeer ſuyver in haer zeden,
VVant de voornaemſte deuchd is wijſheyd die het endt,
Aert ende mate me van alle dingen kent,
En die altijt na 'tbeſt van alle ding ſal trachten.
P. Soo is 'tjock Chriſti niet dan deuchde naer u achten?
T'is immers ſyne wet, en die verbied ſo wel,
De ſond' als ſy de deuchd gebiedet in't voorſtel.
Io. Tis ooc een deuchd de ſond' te laten en t ontvlieden,
Dats God gehoorſaem ſijn, dit is Chriſti gebieden
Als hy de ſond verbied, *P.* ſeght wat verbied hy doch?
Io. Hy wil geen ſonde vrou, dronckenſchap, gier'gheyt noch
Nydicheyt toornicheyt noch diergeliicke quaden,
P. Maer alſmen met alſulcke ſonden is beladen,
En vallet niet wel ſwaer datmen die dan verlaet?
Io. Geenſins maer licht en ſoet bevind' ic metter daet.
P. Hoe dat? *Io.* knaecht niet den nijt geſtadich nyders herte?
P. Geſtadich *Io.* dronckenſchap iſt niet een wil'ge ſmerte?
Een dulle ſotticheyt verkortinge des levens?
P. Het is ſoo *Io.* is ooc niet den toren daer benevens,
Een vierig' onverdrageliicke ſnoode quelling?
Ia wel des herten bloeds verſtoreliic omwelling?

P. Niet

P.Niet anders.*Io*.nu weet elc voornameliic de vroede,
Dat giericheyt ooc is een rijc schijnend' armoede,
Die niet versad'liic is, steeds levend' in gebreck,
P.Dat seght ghy noch al recht.*Io*.is onder het verdeck
Des herten knaginge,'tverstoorelic omwellen
Des bloedts,die therte so omstellen ende quellen,
De dulle dronckenschap , d'onnoegen des gemoets
Geen last en swaricheyt?*P*.veel,daer toe weynich goets.
Io.Geliic d'ophouwen van de moeyeliicke straten
In't gaen licht valt : alsoo valt ooc soet het verlaten
Van't gene bitter is.*P*.dat gaet ooc mede vast.
Io.Nu soo heeft Christus ons bevolen en belast
Datmen verlaten sou,voor alle sonderlingen
Dees sware bitter' en meer diergeliicke dingen ,
Dies immers in dit deel syn ioc valt licht en soet:
Geliic het ooc in't geene hy gebieden doet,
Dats in de liefde die seer vroliic is en goedich,
De reyne maticheyt,geduldicheyt langmoedich,
Met hare susterkens,machmen met waerheyt dan
Niet noemen licht en soet'tIoc Christi,brengend' an
So licht en soeten goet? *P*.Liefkind ter goeder trouwen
Hebt ghy dees lettren wel geleert en wel onthouwen,
Maer weet ghy nu,al wel dat sy u dienen me,
En noodich sijn voor d'eerste les die ic u de.
VVant al waert schoon al waer,dees kennisse mits desen
Al goet,so konden sy u nochtans niet,goet wesen ,
So sy u hinderden in uwer lessen leer,
VVant ghy also den tijt,mis bruycken soudet eer,
Die ghy om dees u les sijt schuldich te besteden,
Io. Ick houd'se daer toe nu *P*. laet hooren uwe reden.
Io.onmogeliic ic acht datmen het quaedt verlaet,
Ten sy ment alst verderft v. andeliicken haet,
P. Dat hebt ghy recht.*Io*.also ic ooc omogliic houde
Dat yemant 'tgoede,recht begeeren mach,oft soude

Verwerven in't gebruyck,eer hy dat ſelve kent
warachteliic voor goet,en heylich ongeſchendt,
Soo dat hyt metter daet beminnend' is van herten.
P: Dat is ooc ſoo ghy ſeght. *Io* de miſdaet nu met ſmerten
Baert vyandtſchap,daer doch de weldaet liefde baert.
P. Dat hebt ghy noch al wel het ſelve wedervaert.
Io. Alſm'in der waerheyt dan verſtaend' is dat de ſonde
Ons niet als quaet en doet,en dat de deucht noyt konde
Iets doen dan altijt goet,ſoo ſpruyt wt ſulc verſtand
Der ſonden vyandſchap,en't nemen by de handt
De liefde tot de deuchd. *P*. Tis ſo. *Io*. aldus men latet
Tgeſelſchap van de gene die min therte hatet.
P. Al wel. *Io*. en diemen lieft oft mint men niet en mijt,
want ſijn geſelſchap 'thert verquicket en verblijt.
P. Ghy hebt ſeer wel geſeyt. *Io*. ſoo iſt dan ooc mijn vrouwe
Dat dees tvvee letteren die ic ons hier voorhouwe,
Te weten dat de ſond haer eygen boete brengt,
De deucht haer eygen loon,ons baren onvermengt
Der ſonden ſmaet en haet: de liefde daer beneven
Ter deucht,iſt niet de les die ghy my hebt gegeven?
P. Ia dat is ſy miin kint,ghy leert wel,vaert ſoo voort
In d'oeffening' des deuchds,doet vlijtich,ſoot behoort,
'Tgeweten goet, en laet alleen 'tgeweten quade.
Dees naerſtig' oeffening' ſal u door Gods genade
Alſoo vermeren doen der deuchden wacker pondt,
Dat in den Treſorier Chriſto ghy t'eenger ſtondt
Deelachtich worden ſult des Hemels rijcke ſchatten,
Alſdan met meerder luſt de deuchden ſult omvatten
want d'eynde beter dan het midden is altijt,
Daer leeren is een luſt het konnen meer verblijt.
Io. Ic wil door Godes hulp ſoo doen, doch moet ic vragen,
Hoe ſal ic my in u afweſen mogen dragen,
Soo ic noch twijfelde van't quaed' of van het goet?
P. Daer inne ghy u ſtil en zedich houden moet,

Geen

Geen ding wt twijfel doet, soo lange u gevvissen
Noch hebben gevvis vverc, soo kont ghy nimmer missen.
Io. Maer soo den noot my dwong iet twijfelijcx te doen?
P. Tot 'tgeen u dan minst lust u eyndeliic sult spoen,
Met twijfeliic op-merc, om swaerliic niet te dolen:
Soo vverd d'onsekerheyt vvat sekers int verholen.
Adieu lief dochterken u vvoorden brengt ter daet,
Oeffent getrouvveliic het gene ghy verstaet,
Laet soo u lesse siin, tgeweten quade laten,
En het geweten goet te doen voor alle staten.
Io. Ic vvil miin beste doen en bidden God den Heer.

Tvveede Handelinge, tweede Vertheoninge.

Desidia, Iohanna, Humilitas.

D*E Heere segen ons, Iohanna nimmermeer*
Noch rust noch stilt, het waer te vele voor de mannen,
Oft meynt ghy dat den booch moet altijt sijn gespannen?
Io. *Neen ic, ic rust des nachts, tot dat den dach genaect,*
Die tot den arbeyt is geschapen en ghemaect,
D. *T'is onverdraechelijc, hoe kond ghy't doch geherden?*
Io. *Het doen leert doen, gelijc de handen stercker werden*
Als sy veel arbeyds doen, 'tvel herder door de weeren,
Soo doet ooc de gewoont lust scheppen in het leeren,
En maect den arbeyt licht, soo dat het is als spel.
D. *Dat spel en zulcken lust waer my voorwaer een hel.*
Io. *Ic denc dewijle ghy de ledicheyt bemint.*
D. *Dat hebt ghy wel geseyt, daer toe ben ick gesint.*
Io. *By my de naersticheyt bemint wort en gepresen,*
Dies ist my lustich dat u lastich schijnt te wesen.
D. *Waer toe bemint ghy doch dees naersticheyt soo seer?*
Om een school-vrou te sijn? dat is alsnu geen eer,

En sijt daer toe te rijck. Io. *ic doet om wel te leven,*
D. *Ia moeyeliic seght vrij, soo ghy u kond begeven*
Tot sachte ledicheyt en lang slaep, die soet is,
Een ander liedeken sout ghy ons singen wis,
Io Soo ghy de vruchtbaerheyt van't naerstich wesen kende,
En tot de soeticheyt van korter slaep u wende,
Ghy sout veel wackerder aenwenden uwen vlijt:
Maer nu de ledicheyt maect u den snellen tijt
Onlustich, en soo lang, dat ghy doorgaens moet quelen,
Ten sy dat ghy hanteert eenich onnutte spelen,
Een roemsteec, een verkeer, en tictac oft in't kort
Dusdanich, daer me dat den tijt verdreven wordt,
Daer tegens valt hy my soo cort, dat ic moet passen
Met mijne snellicheyt sijn snelheyt te verassen.
D. *V selven te vergeefs ghy quelt in u gemoet.*
Io. Ic arbeyt om de sond' t'ontvlieden end' het goet
Te volgen: op dat ick alle gequel vermijde.
D. *Dat is verlooren moet, stelt sulcx vrij op een zijde,*
Want sonder sondigen niemandt doch leven kan,
Die heeft de meeste lust en rust t'sy vrou oft man,
Die minst in sonden valt, en vvie hier op der aerden
Sich 'tminste moeyen wil en tminste doen aenvaerdē
Die sondicht alderminst, gelijc die twinste spreect
Minst sondicht met de tong: de ledicheyt haer steect
Altijt in t minste doen, dies klaer genoech can blijcken
Dat sy minst sondicht me, die meest slaept desgelijcken
Doet ooc het minste wat, dus blijct dat die meest slaept
Ooc mede sondicht minst. Io. Ghy doolt want ghy dit raept
Verkeerdelijc by een: want wie niet neemt ter handen
Die doet ooc gans geen goet, tot sijnder smaet en schanden:
Nu die geen goet en doet, 'twelc doch ons is belast,
Die sondicht in het goet niet doen, oft laten, vast:
De traechste dan oft die meest slapen, t'allen stonden,
Doen tminste goet, en soo ooc d'aldermeeste sonden.

D. *Dit*

D. Dit doch seer qualijck luyt, want als ic slape siet
Ooc mijnen vijand slaept, ende hy bevecht my niet.
End' ic en sondich niet, niet aengevochten sijnde,
Soo blijct hier wt, dat die sich tot den slaep oyt pijnde
Minst sondichde, vvie mach daer tegen seggen wat!
Io. De kinderen seer wel, want elc een weet wel dat
Godt ons bevolen heeft, met herten ende sinnen
De vyand te weerslaen, te dooden en verwinnen:
Die dat meest ongedaen sal laten sondicht meest,
Die meest slaept minst verwint den vyandt in den Geest,
En laet sulcx ongedaen, hier wt moet vast' lijcken volgen
Dat die meest slapen ooc meest sondigen verbolgen.
D. Ghy Konsteliseert wel, nochtans soo moet ghy doch
Bekennen dat de rust is salicheydt, en noch
T'ontbeeren van gequel sal ruste veroorsaken,
Nu alle menschen sijnde sondich als sy waken
Int wroegen des gemoets en haers gewissen sijn,
Daer door den slaep men raect in rust wt sulcke pijn.
Wat dunct u heeft hy niet het alderminste wroegen.
En daerenboven ooc salicheyt en genoeghen,
Die meest en langste slaept? kont ghy dit, tegen seght.
Io. De waerheyt blijct soo naect soo ghyt wel overleght,
Dat het onnoodich is hier over meer te spreken,
Maer na dat ghy u diep wilt in dees reden steken.
Den over langen slaep, dat is de doodt gheseyt,
Beter dan 'tleven vvaer, voorvvaer een slecht bescheyt,
Doch ic geloove niet dat ghy selfs garen 'tleven
Voor dese doot (die u soo salich is) sout geven:
D. Dat segh ic niet. Io vvilt ghy dan levende noch lang
Soo salich syn ende vvt dijner gevvissen vvrang,
Slaept kan u door de hulp van Oeulsaet vvedervaren,
Epimenides slaep dat is 'tseventich iaren.
Immers soo vvild' ic v vel dat ghy nu rechte voort
Gemackelijc en sacht mocht slapen onghestoort,

Dat sond u ende my te samen salich wesen,
V in dees u droomrust soo hooch van u gepresen,
En my om dit mijn werc te voorderen met lust,
Daer in u waken my onrustich seer ontrust.

Tvveede Handelinge. Derde. Verthooninghe.

Detractio, Iohanna, Desidia, Humilitas.

ICk dacht, dewijl de vrouvv' niet hier was by de boecken,
Iohanna ledich is, ic wil haer gaen besoecken.
En spreken haer eens aen. Io. *mij selven ic niet hou*
In ledicheijt, en dat om dat sijn van mijn vrouvv:
Maer om dees ledige, die tegens haer nature
Arbeyt, op dat sy my in ledicheydt vervure.
Det. *Dat dese ledich is verwondert my gans niet,*
Want dat is haren aert : maer t'is een groot verdriet,
De luyheyt aen te sien in Galileas leeren.
T is my van herten leet, ic minse : doch dees Deeren
Soo ledich is soo preuts, soo tecker en soo saert,
En speelt de Iouffrou soo, daer by sy niet en spaert,
Dat ider mensch van haer veel vvonders vveet te spreken.
D. *Dats v vaer, ia alle man vertelt van haer gebreken.*
Io. *Ic heb van haer geen quaet gehoort als nu dees tijt.*
T'mach onvvaerachtich sijn. Det. *soo vvaer als gy daer sijt.*
Iohanna luystert eens, ic vvil u in u ooren
Wat anders seggen noch. Io. *my lust geen quaet te hooren,*
Van imant, Det. *Hoort my doch, vervvondert sult ghy sijn.*
Io. *Ist vvat goets segget vvt, 'tquaet hooren is my pijn,*
Det *Wat goets, vvie sou vvat goets van dese doch vermellen?*
Ic bidd u luystert doch vvat ic u sal vertellen.

Io, Svviigt

Io.*Swijcht doch ic biddet u? Det. verstaet doch eens de leus,*
Io.*Oft ic u (metverlof) een drec hiel voor den neus,*
Sout ghy den reuc daer van aennemen met behagen?
Det.*Wat redenen sijn dat bedreten voorgedragen,*
Wie lust doch eenen drec te riecken? neen ic hou
Dat elc een sijnen neus (als ic) me stoppen souvv.
Io. *Wie luster eenen pestalen stanc te vatten?*
My in der waerheyt niet, noch niemants soud ic schatten.
Met reden hou dic dan mijn ooren in bedwanc,
Voor uwen adem en naemschendelijcken stanc.
Ic bidd' u swijgt, oft seght wat gaets doch, van den genen
Die hier by ons niet is. oft lie ver gaet doch henen.
Det. *Wist ghy soo wel als ic wat leel'ke stucken al*
Galilea van u daglijcx in haer gekal
Wtsnatert, dat is meer als iet van and'ren hooren,
Ghy sout u vrijelijc wel over haer verstooren,
Quaet van haer spreken me. Io. soo sy met waerheyt iet
Quaets van my seyt, dat by my soude sijn geschiet,
Dat is mijn schult: maer soo met logens wt te spreyen
Sy niet myn eere maer mijn schande wil verbreyen,
Dats qualijcken gedaen, en dan soo soud ic haer
Soo weynich in het quaet doen, willen volgen naer,
Als ic soo sy van my met vvaerheyt quaet kond seggen,
Haer om des vvaerheyts vvel soud' haten oft vveerleggen.
Det. *Hoe heylich is alree gevvorden dees schijndeucht.*
Io. *Dat seggende, ghy vvel de vvaerheyt seggen meucht,*
En recht doen, nimmer doch en isser recht te spreken
Achtr' imants rugge quaet oft eenige gebreken.
Det. *Dats vvonder macher dan niet mede sijn geseet*
Daer alle mensch van kalt? dat al de vverelt vveet?
Wien ist doch niet bekent, oft vvien ist doch verborgen,
Dat Galilea met een vremden, sonder sorgen
Bancketkens houdend is? gasten van hem ontfangt,
By nachten met hem spreect, en naer hem soo verlangt

Dat ſy niet ruſten kan: doch d'erchſte wil ic ſwijgen.
Io. *Iſt openbaer, waer om wilt ghy haer meer betijgen?*
Wat port u doch alſulc verlooren moeyt te doen?
Siet menich menſch om quaet te ſpreken hem ſal ſpoen
Eer hijt weet, ende ſoo beſondicht hy hem ſelven:
Dewijle men behoort ſijns naeſten ſond te delven.
Det. *Bey hou my dunct ghy ſijt voor Galilea dan*
Een voorſpraec, Advocaet, voorſtaender oft taelman.
Io. *Neen dat en ben ic niet, maer doe haer voor u lieden*
Het geen in ſulcke ſaec ic wilde my geſchieden.
Det. *Hoe wijs en heylich is dit ſchoone praetien; Heer!*
Io. *Min dan my lief is, maer ghy ſpreect en ſegt veel meer*
Dan't recht is, ſeght my doch u hof ken iſt ſoo reyne
Van oncruyt, datter geen te vinden is? ic meyne
Ghy hebt den balc in d'oog, worpt, hebt ghy dan t'vermogen,
Den eerſten ſteen op haer. Det. *Ic ſpreke hier geen logen.*
Spreec ic als nu van haer, men ſpreect ooc wel van my.
Io. *Die goet is ſpreect wat goets 'tquaet ſtellend op een ſy.*
Soo vele my aengaet, ic ſegh dat ic ongeeren
Hoor van een ander quaet. Det. ic ſeg, dat mijn begeeren
Strect om van andre quaet te ſpreken voor de handt,
Ic kenne mijn gebrec ghy veynſt u t'uwer ſchandt.
Wie is de beſte hier? blijft droomen in u boecken,
Soo lang ghy wilt, ic ga al ander ooren ſoecken.
Des. *Geſpel' ic gaen met u, ic vinde hier ooc niet*
Dan moeyt en ſufferij wat luſt ons het verdriet.

Tweede Handelinge, vierde Verſchooninge.

Curioſitas, Iohanna, Humilitas.

DVs doende t'aller tijt *Iohanna* ?dits te prijſen,
Men vind alſulcken vlijt ſeer ſelden by den wijſen,

Te

Te meer (soo ic be vind) studeert ghy in't gemeyn
In't Evangelium, de suyvere Fonteyn
Des wijsheyts. seght my doch wat les hebt ghy hier inne?
Io. Ic heb den A. B. C. ic ben noch in't beginne.
C. VVelc is die doch? *Io.* voor eerst het laten van het quaet,
En daer beneven tgoet hanteeren met de daet.
C. Kont ghy dan 'tgoed' al wel volkomelijcken kennen?
Io. Neen ic allenskens doch so leer ic daer toe wennen,
C. Soo ghy't al doende meynt te leeren soo doolt ghy,
VVant niemandt goet kan doen, het sy dan wie hy sy,
Soo hy tselfs niet en kent. *Io.* die sich (als den getrouwen
In't kleyne dat hy kent soect eereliic te houwen)
VVort over meer gestelt. siet Ceulen en Aken
En sachmen (soo men seyt) op eenen dach niet maken.
Al doende leertmen doen. *C.* het doen gaet langsaem voort,
Io. Maer sekerliic. *C.* het ondersoecken daer toe hoort.
Io. Dats sorgeliic. *C.* men kan geen goet doen t'eenger tijden
In't tgeen men niet verstaet. dat moet ghy selfs belijden.
Io. Niemant wel komen kan tot eenich nieu verstandt
Diet oude niet en doet oft nemet by de handt.
VVant d'oeffening ist al. niet al die Heere Heere
Daer roepen over luyt, genieten bruylofts eere,
Maer die des vaders wil navolgen ende doen.
Die't weten ende doen tot salicheyt sich spoen:
Maer die dat wetende niet doen noch naer en vragen,
Die werden na der hand gestraft met dobbel slagen.
Cu. Dat gaet u geensins aen, want in de heylge schrift
So vele saken zijn voor u noch ongesift,
Die ghy noch niet verstaet. *Io.* daer is ooc vrij al watte
Dat ic veel meer verstaen dan doen kan, ende datte
VVil ic eerst leeren doen geliic my is bevolen,
Eer ic voorts trachte na 'tgeen my noch is verholen.
H. Sout niet verwaentheyt sijn dat sy de les verliet
Die haer meesterse vast te leeren haer gebiedt,

Om leeren sulcke les die haer niet is gegeven?
Cu. Sijn dan de saken in de heylge schrift geschreven,
Van de Dryvuldicheyt, predestinatie en wil
Vergeefs? op datmen daer altijt van swijge stil?
Io. Neen, maer sijn niet voor die ter scholen eerste komen,
Noch leerend' A.B C. maer dienen voorgenomen
By die in hooger Clas geseten sijn als wy.
Schrifture is een zee, daer inne sy aen sy
Het schaepken waden kan en d'Eliphant versincken,
In't Evangelium is wijn en melc te drincken,
Melck voor de kinderkens en voor de mannen wijn,
Ia daer is dat de jeucht verstaen kan sonder pijn,
En daer is dat te hooch is voor geleerde mannen,
Ick neem het melc voor my en late de wijn kannen,
Die my sijn veel te swaer, aen die den wijn vermach.
Cur. Ist niet veel lustiger te brengen voor den dach
Het geen de spreucken van de schrift doet ondersoecken,
Om soo 'tgemoet en geest in alles te vercloecken,
Dan soo wat slechts met moeyt te nemen by de handt?
Io. Dat lustich laet ic voor den kloecken van verstandt,
Ic prijs nootsaeckelijcke nutbaerheyt voor al.
Hu. VVie hooge vliegen wil die doet veel herder val,
Maer wie dat neder blijft verwacht geen ledebreken,
Niemant can 'thoog verstaen die niet en weet te spreken
Vant nedere: mach m' ooc wel lesen soo't behoort
Gans sonder kennisse van lettren eenich woordt?
Ghy arbeyt nu om haer in't lesen te gewennen,
Daer sy de letteren noch nauwelijcx can kennen.
Cu. ist niet verloren moeyt? sout spreecwoort syt gewis
Dat aengeboden dienst wel meest onwaerdich is:
Dus ic onwijsseliic ben worpende met poosen
De pluymen voor den wint, en voor de verkens roosen.

Io. Hu-

Io. Humilitas wy ſijn in verkens nu verkeert.
H. 'Tcan weſen dat wy ſijn voor Godes oog onteert
Die ons verandren can in lammerkens te ſamen

Tvveede Actus, vijfde verſ hooninge.

Superbia. Voluptas. Iohanna, Humilitas.

DIt meyſken ſit hier noch en ſuſt, in s'Heeren namen,
Iohanna ſeght my doch, wanneer comt ghy ſo wijt,
Dat ghy met kenniſſe ſult weten wie ghy ſijt?
Io. Daer over leer ic noch. S. dat ſult ghy nimmer leeren
Vyt deſen duyſtren boec, daeromme wilt u keeren
Tot eenen claren Chriſtalijnen ſpiegel ſchoon,
Daer in ghy ſtellen meucht u aengeſicht ten toon,
Die ſal u nutter ſijn, dan ſult ghy ſien en weten
Dat ghy ſijt ſchoon en jonc, ia moogt u wel vermeten
Vande bevallijcſte en rijcſte hier ontrent.
Io. Oft alſulcx in my is, dat is my onbekent.
Maer wete wel ſo iet van ſulcx by my mach weſen,
Dat het al gaven ſijn van God de Heer gepreſen.
Het hebben doch van ſulcx en dient niet die dat heeft,
Als hyt niet wel gebruyct dewijle dat hy leeft,
S. Dats waer, leert dat eens doen, meynt ghy dat Godt beneven
Den rijcdom end' het goet u ſchoonheyt heeft gegeven,
Om t'aller tijt te ſijn een eenſame Claris?
Neen vryelijc, dit een openbaer miſbruyc is,
End' alſoo miſbruyct ghy al d'ander gaven mede,
Dit my in u miſhaegt, geſpele na mijn bede
Verſtaet eens wie ghy ſijt: u preuts en fierkens hout,
Op uwe ſchoonheyt ſteunt, op uwen rijcdom bout,

Besteed die eens te recht aen rijcke schoon gewaden,
V Lichaem laet met gout en peerlen siin beladen,
'Tself uwe schoonheyt als 'tgout het gesteente doet
Schoonder verschoonen, en bevalliic maken moet.
V. Gespele dat is recht na volgt de soete lusten
Van uwe jeucht, wilt doch 'tjong' herte niet ontrusten,
De ionge vriiers wilt verbliiden door u zeden,
Toont haer een bly gelaet in alle vroliicheden,
Soo sult ghy dan te recht gebruycken een voor al
Het gene God u geeft en namaels geven sal:
VVant God doet niet vergeefs en geeft alsulcx ooc nergen
Om ondr'een Koren maet het selve te verbergen.
S. Soo doende salmen sien dat ghy u selven kent,
Dat het onnoodich is datm'u den spiegel wendt.
Om u te doen verstaen u schoonheyt wtgelesen,
u Riicdom, uwe ieucht end' u mannierliic wesen,
Hier van en weet ghy nu (soo't schiint) met allen niet,
Noch wat ghy noch verwacht, noch wat voor u geschiet:
Miin ionste t'uwaerts doch die doet het my vermellen,
Hoort toe, *Iohanna* hoort wat ic u sal vertellen.
Alhier is in de stat een schoon iong Edelman
Die riic en machtich is wt Spanien comen an,
Eens Donnen soon van staet, en van vermogen vrinden,
En boven dien ooc (geliic ghy sult bevinden)
Iong van gedaente, fris, bevalliic, schoon en goet,
Die soo hy eerst te land geset had siinen voet,
u siende wert, en d'is soo in siin hert onsteken
Met uwer liefden brandt, dat het niet is om spreken,
Ia siinen hoogen stam, siin grootheyt en siin macht
vergetende, hout u altiit in siin gedacht:
waer over ons versocht, u sulcx aen souden geven,
Met desen Diamant seer dierbaer, daer beneven,
Behand'gen desen brief, waer inne hy verclaert
Siin meyning rondl'iic wt, tis t'uwer heyl bedaert.

Dees

Dees bootschap blijdeliic te doene wy bestonden,
De wijl wy t'uwer eer te wesen dat bevonden.
Leest ghy nu desen brief, en neemt dit schoone stuc
Ooc blijdeliicken aen, beneven 'tgroot geluc:
So sullen wy met u verbliit siind' ons verheugen.
Hu. Sou dat het recht gebruyct van hare ieucht vermeugen
Is het goetduncken dan, verwaentheyt en hoochmoet,
Het geen de gaven Gods te recht gebruycken doet?
Soud' sulc een eerbaer maecht met eeren mogen voegen,
Dat sy de giften ofte brieven met genoegen
Van eenich vryer naem? ia buyten wil en raet
van haer moeder ofte vrienden? *V*. Iohanna laet
u Dees verachte sleter dus geensins verdoren,
Denct dat op aerden ghy soo salich siit geboren,
verstaet wat soeter weeld' genietet door den dach
Die met goe spiis en dranc siin lichaem voeden mach,
wat loffeliick'en eereliicke schoone saken
Het siin, door het Ciraet tot een Goddin sich maken,
Met danssen ende spel sich te verlusten meest,
Met eenen iongen man vermaken sin en geest.
Ghy siit geen rots noch bloc, maer onder alle menschen
Een maeght van vleesch en bloet, teer, soet en schoon na wenschen:
Al dit en noch veel meer, daer andre door den dach
Na trachten te vergeefs, u nu gebeuren mach.
Mooght ghy alsulc geluc, sulc weeldich vroliic leven,
En sulcken schoonen staet (die u komt toegedreven)
Met recht slaen vande hand, neen, neen, ic dencke niet
Dat sulcke sotticheyt by sulc verstand t geschiet:
want so ghy dit ontseght, so sult ghy van u weeren
Al tgene men alhier ter werelt magh begeeren,
Daer tegen neemt ghy't aen so sult ghy siin gerust,
En hebben allen 'tgeen u Herteken gelust
Neemt daer neemt desen brief siet wat beleeft een schriiven,
Den Edelman verheft u boven alle wiiven.

Ghy

Ghy fult dien lefende veranderen van fin.
Io. Ic lefe niemants brief ic fie geenfins daer in,
Ontfang ooc niemants gift, dus wilt u hooft niet breken,
Met my van fulcx in't minft iet inde hant te fteken.
Vol. wie fou vermoeden doch by fulc fchoon aengeficht
Sulc haet'liic vremde hert oft een al fulc bericht
VVaer is doch u gemoet ? waer fijn doch al u finnen ?
Dat ghy de gene haet die u foo feer beminnen ?
Siet defen mint u meer als ghy u felven doet,
Io. De vrijers minnen meeft haer eygen luft en goet,
De maechden felden doch: de liefde foect dat d'eere,
T'welvaren ende nut van het beminde meere.
Su. Soo ift met hem geftelt, hy foect niet anders dan
V tot fiin echte vrouw', en hy (fo fiind' u man)
u ftell in grooten ftaet, als fiine gefellinne,
Hy foect geenfins, dat hy iet anders by u winne:
Als een getrouwe lief, leeft doch op dat ghij t fiet.
Io. Ic neem den brief niet aen, ick lees die gheenfins niet.
Heeft hy my lief ghy me foo gaet met dit fiin fchrijven,
En laet my in mijn ruft en eenfaemhz doch blijven.
V. Lijd dan ten minften dat hy u gelefen wordt.
Hoort doch dewijl hy is feer bondich ende cort.
Dat de natuer haer konft te vvercke heeft geleyt
(Herts alderliefste lief) met een goet onderfcheyt,
Om u fchoon aengeficht feer liefliic van mannieren,
Met noch veel meer fchoonheyts volmaecter te vercieren,
weet ic ontwijfeliic, want miin getuygen fiin
Miin oogen die my niet bedriegen inden fchiin.
Dees hebben in miin hert u fuyverliicke wefen
Soo vafteliic gegroeft dat ic niet kan genefen
Van't brandende gequel, dat ick daer door gevoel,
Ten fy die d'oorfaec is, dat wederom verkoel.

Dewyl

Dewijl de ſchoonheyt nu kan ware liefde baren,
Kan my(mits ic u min) geen onneer wedervaren:
V ſout geen eer ooc ſiin dewijl ic u bemin
Meer als my ſelven doe met hert gemoet en ſin,
Dat ghy met wederliefd' mijn liefd niet ſout bedencken,
Iſt niet oprechte Liefd, dat ic my ſelfs wil ſchencken,
Op dat mijn hert in d'uw' ſoo lieffeliicken hert
Met onverſcheydeliick' eenheyt verſmolten wert,
V man u dienaer ſiin als eygen u aen hangen,
Al mijn begeeren is, mijn hoop en mijn verlangen,
Hier toe ſo ſeynd ic u dien waerden Diamant,
Aenneemt hem danckeliic, ſlaet hem niet vande handt,
Maer wilt hem, met de trou, van u trou lief aenvaerden,
Die trou tot in de doot u weſen wil op aerden.
Dat ſal my leven doen het weigren waer miin doot,
Laet uwen dienaer dan niet langer in den noot,
Herts alderliefſte lief miin hoop, miin trooſt, miin leven,
Gond hem u liefde die al 'tſiin voor u wil geven.

Vwen getrouwen Minnaer,

ende ootmoedighen Dienaer,

Habitus peccatus.

V. Dat's d'inhout vanden brief, dat is siin eygen handt,
Dat is den Diamant ontfangt doch desen pandt,
Op voorwaerd deses briefs, daer me sult ghy bethoonen
Dat u soet herte soeckt de liefd' met liefd te loonen,
So ghy dit doet sijt ghy na alle wensch in weeld,
Su. Ghy sult wijt boven al u magen siin vereeld,
Aen kleedinge noch gelt en sal het u niet schelen.
Io. VVaer dese plaetse miin, so soud ic u bevelen
Daer wt te gaen, maer nu so scheyd ic selfs daer wt,
En laet v. l. hier: meynt ghy dat ic de Bruyt
In sulcker wijse wordt, dat ic aldus verbolgen
D'onkuyssche venus oft den snoden lust sou volgen?
Neen, neen dat's ver van my, en oft ic waer gesint
Tot eenen die my lieft, oft wel van herten mint,
Soud' ic siin giften ende gaven dan ontfangen?
De minne-brieven me, die hy my soude langen?
Mijn eer verkoopen so? oft soud' ic iet bestaen
Dat buyten weten van miin moeder sou toegaen?
Daer voor behoedt my Godt: hem wil ic u bevelen,

Tweede Handelinge, vijfde Verschooninge.

Superbia, Voluptas, Galilea, Opinio.

S. Alsulcken preutsen dier vont ic noyt onder velen,
Hertneckich meyfken gaet. *Vol.* hier komt een ander aen
Die niet stijf sinnich is, dees beter sal verstaen
Ons seggen ende doen, sijt ghy daer lieve kare?
VVy hebben u gesocht hier is een blijde mare,
G. van wien gespele seght. *Sup.* hebt ghy niet hooren spreken
van een spaensch Edelman, die over een'ge weken
Al hier gecomen is, en nu ter Herberg leyt
Op't breepat, is u dat tot noch toe niet geseyt?

G. Meynt

G. Meynt ghy dien langen schoonen jongen ende rijcken,
Diemen noemt *Habitus Peccati*, wiens geliicken
Ic noyt mijn dagen sach. *V*. den selven, kent ghy hem?
G. Niet alleen van aensien, maer selfs ooc by siin stem,
wt siinen eygen mondt weet ic van siin vermogen,
Dies in miin meyninge geensins kan siin bedrogen,
Seer minneliicken sprac hy my noch onlangs aen.
S. Ia sekerliic, so is hier 'twerc al half gedaen,
wat dunct u van dien man. G. ic spreke sonder roemen,
Men mach alsulcke vrou wel gelucsalich noemen
Die hem becomen sal. *V*. wat sout ghy seggen doch
Oft ghy de vrou mocht siin? G. o daer toe ben ic noch
T'onedel ende t'arm, dus wilt u spotten laten.
Doch die alsulcke man sou weygren ofte haten,
Die moest niet weten wat de weeld oft armoed waer.
S. Daer aen soo seght ghy recht, want sulc mans vrouwe haer
Verblijden mach te recht: sy sal niet konnen dencken,
'tSal haer gebeuren me, hy sal haer alles schencken
In overvloet, het huys stofferen over al,
Den huysraet kosteliic en prachtich wesen sal.
Iuweelen, silver, gout en sal daer niet ontbreken.
Vol. van geen Confiiten noch sucaden machmen spreken,
Noch geene leckernij bedencken men en mach,
Dat niet naer hare lust sal comen voor den dach.
Elc van siin grootheyt ende rijcdom weet te seggen.
O. Gedenct u niet dat ic onlangs in't overleggen
Van uwe saken, sprac van eenen rijcken staet.
G. wie doch gedenct niet lang 'tgeen hem ter herten gaet?
O. Het was van desen man, theeft aen my niet gebroken,
Maer heb so veel gedaen en van u so gesproken,
Dat hy dees beyde heeft gegeven sulcken last
Die voor u wenschliic is, begint ghy maechden vast
V bootschap, op dat ghy haer herte moecht verblijden.
S. Geluckiger dan ghy en was tot geender tijden

Op aerd' eenige vrou, O Galilea lief,
V schoonheyt komt u nu te passe leest dien brief,
Van desen Edelman die hy u heeft geschreven,
Hy seynt met groeten iss' u desen rinck daer neven,
G. Sulc minliic schrijven ic mijn dagen noyt en las.
O ongehoopte vreucht, noyt blijder ic en was,
Mijn herte springt in't lijf, hoe soud ic my doch meugen
In eenich ander ding ter werelt meer verheugen ?
Maer ist al ernst, oft ist al droomerij en spot ?
S. VVy hebben alle dry gesien, dat kenne Godt ?
Hem met siin eygen hand siin naem daer onder schrijven.
Is dat ooc eenen rinc om spottery te drijven ?
Ic wed den Diamant vijf hondert gulden doet.
G. Ist mogliic dats soo veel als wel miin halve goet.
Hoe lustich wil ic my nu cieren ende kleeden,
Hoe kosteliicken wil ic alles laten reeden,
wat geldet ic stel nu te wercke menich mensch,
Goutsmeden, Kramers, en Kleermakers my na wensch
Nu sullen na den aert al wat ic hoeve maken,
Kocx, Backers, Cruydeniers, al 'tgene wel mach smaken
My brengen sullen, siind' in sulcken staet gestelt:
want wellust en miin eer beminne boven 'tgelt.
V, van avont hy voor u laet een banquet toerusten,
So delicateliic dat eenen mach gelusten,
Een landtvrou mocht daer op met eeren siin genoot,
G. Ey! soud' ic tavont dan noch proeven van siin broot ?
S. Ia ghy men is alree seer besich in de koken,
De speelman meester Ian ooc med' al is besproken,
Men salder vroliic siin ia dansen met genucht,
Dies spoeyt u gaet na huys en kleed u metter vlucht.
Soo fray alst mogliic is; ghy moet daer siin ten vieren.
G. O kare gaet met my, en helpt my doch wat cieren
Ic wete dat ghy doch meesterssе daer van sijt,
S. Gaet voor ic volg en sal bethoonen alle vlijt.

Derde

Derde Handelinghe, Eerste verschooninghe;

Opinio perversa, Voluptas.

G'Ontdecte meesterlijc daer u verborghen krachten,
Aen dese sotte Deern. V. en ghy kont ooc niet wachten
V openbare Konst te bergen, maer hoe licht
Sy uwe woorden vals geloof gaf, als een wicht.
O. Dat is van heden niet noch ooc van gistren mede,
Wie doch gelooft my niet? V. Iohanna. O. op u rede

En acht sy ooc niet veel. V. hoe mach dat doch by komen?
O. *Sy heeft de waerheyt te gelooven voorgenomen,*
Die my meest tegen is: en dan so heeft sy daer
Dat sleterken Humilitas *altijt by haer,*
Die nimmermeer toe laet dat sy iet goet sal vinden,
Ten sy met goeden raet van haer meesterss' en vrinden.
V. T'ging al heel anders toe met dese dwase maecht.
O. *Die heeft geen ootmoet lief maer hoov aerdij haer plaecht.*
En boven waerheyt sy geloof geeft mijne reden,
Maer hoe lichtvaerdich droech sy haer in alle zeden,
Ic schaems my selven noch. V. mijn dagen noyt en sach
Ic sulcken satticheydt noch sotheyt, het gelach,
Het kussen, lecken en 'tomhelsen ende tasten
Gheen eynd' en had, ia selfs in't aensien vande gasten.
O. *'T mach wel zijn dat sy was een maget maer ic docht,*
Sy kan die konst soo wel als oft Zij had versocht
De schoone Venus school, den tijt van seven iaren.
V. 'T schaet niet, 'tgeschiet op trou, sy sullen haer doch paren.
Maer hoe seer ongeschict heeft sy aen elcken kant
Geslobbert en getast, seer gulsich metter handt
In alle leckernij, in taerten en pasteyen.
O. *Saecht ghy wel hoe dat sy ging in dat suycker weyen?*
V. Sy heeft met handen vol ghetast en opgheboopt
Dat suycker en Bancquet in haren doeck gheknoopt.
Maer dats voorsichticheyt, want sy haer voor den morgen
Met eenen soeten beat betracht heeft te besorghen.
Op. *Fy fy der schanden groot, 'twas ooc alleen u schuit*
Dat sy met leckernij haer soo heeft opgevult:
En noch op eerbaerheyt noch goede seden lette.
ghy deet dat alle maet sy aen d'een sijde sette.
V. Aen tafel end' int bed de schaemte schaedlijc is:
Maer hoe locht, licht ia hoe hoerachtich ende fris
Deet ghy haer dansen op, met de beenen slingren,
Haer lichaem roeren, ia de handen ende vingren,

was

Was dat ooc al mijn schult? goet duncken soo ic meen
Die maeckt gemeynelijc den goeden dans alleen,
Sy haspeld' in de locht en alle Capriollen
(Want sy seer hooge spranc) die maeckten sy ten vollen.
Soo dat het haer selfs docht dat sy ten Hemel vlooch.
O. *Maer hebt ghy wel gesien dat oyt iong meijsken tooch*
Soo dicwils haeren mond om lachen, daer beneven
Soo helderen geluyt int schettren heeft gegeven.
V. neen ic, dat lachen doch, dat schetterich geschal,
In schreyen eer sij't meynt geheel verandren sal.
O. *Voor dees vluchtige weeld sal sy als dan bevinden*
Een groote pijnlijcheyt, 'tverlaten van haer vrinden,
In hare weelde hout sy ganschelijc geen maet,
Sou sy die houden wel in haren droeven staet?
Ic achte neen, en ghy sijt oorsaec van dees quale.
V. ghy met superbia bestierdt dit altemale
Die haer riet buyten raet der vrienden aen te staen
Een onbekenden man, die niet en kan bestaen.
O. *Neen Iouffrou ghy deet haer door tsmaken en gevoelen*
gans tegens Gods *gebod na haren sinne woelen,*
Ooc tegens vrienden wil: daer omme soo sal haer
Het iammerlijc verdriet haest quellen voor en naer
Door Godes *schickinge gans tegen haren wille.*
V. De dore open gaet sy komt daer selfs, swijgt stille.

Derde Handelinge, Tvveede verschooninge.

Galilea, Voluptas, Opinio.

G. Vind ic u beyde hier, wat dunct u miin vrindinnen?
Siin wy niet desen nacht vroliic geweest van sinnen?
Voorwaer my dochte dat ic in den Hemel was,
Den nacht en scheen geen vur, den tijt verliep te ras,

wa

VVa dats gedanst,gebrast,gehuppelt en gesprongen,
Ba dats geboert,gejoct,dats kouten en gesongen.
Maer ghy voluptas seght,waer om gingt ghy soo vroech?
V. Dat miinen aert als miin nature heeft genoech
Van eten,drincken oft ooc wat het noch mach wesen,
So word ic slaperich,en ruyme tspel mits desen
G. Ic merc̃te dat seer wel mits *Opinio* doch
So trouliic by my bleef,behield ic u alsnoch.
So crachtich in mijn sin,dat my docht dat ghy mede
By my alsnoch daer na behouden had u stede.
Doch minderde terstont den lust van mijnen smaec,
Van mijn gevoelen me,'tlichameliic vermaec,
En in u plaets began te komen het verdriet,
Opinio haer doch de Konst niet toe en liet.
Maer seght wat dunc̃t u doch van miinen liefsten vrijer?
O. Een peerl' ist van een man, wat sal ic seggen wijer,
Men weet doch siins geliic in stadt te vinden niet:
Dat wist ic wel,daerom wast dat ic daer toe riet.
G. Ic sal ooc t'sijner tijt derhalven u noch loonen,
Amy ic ben noch mat van liefde te bethoonen,
Thooft draeyt,de mage rispt,de beenen sing'len ach,
Miin oogen sluymren noch,hoe wel ic tot middach
Gerusteliicken sliep. *O.* daeromme seytmen aerdich
Dat een goet spelen gaen wel is een aerslach waerdich
G. Tis kleyne swaricheyt,maer als miin oom dit hoort,
wat sal hy seggen doch? *O.* Hy sal wel siin gestoort
Maer watter is geschiet kan hy juyst al niet weten.
G. De maerte weet seer wel dat ic niet thuys heb geten,
En wt gebleven ben,ic vreese haer geclap.
V. En oft hy't schoon al wist wat roert u siin gesnap?
Hy is u vader niet ghy kont ooc siiner derven,
Dat hy bekijf de geen die't siine sullen erven,
Hy sal u van het siin ooc gansliic geven niet.
G. Tis waer daer toe so ist op trou en eer geschiet,

wie

VVie roeret ben ic Nicht, ic ben niet ſiin ſlavinne
V. Ooc ſo blijft ghy niet hier, maer treċt t'uwen gewinne
Met d'alderliefſte haeſt na Spaignen. *G*. Dat is waer,
Ooc wtermaten ſeer verlangt miin hert daer naer,
Ic wilde wel dat ic alree waer op de reys,
So hadt iċt al na luſt end' alles na den eys.
Maer wat dunċt u ſal ic miin goeyken nemen mede?
Miin alderliefſte wilde wel dat ic dat dede.
O. Hoe groot iſt wel? *G*. ontrent 200. L contant
V. Maer hoe krijgt ghy dat van de voochden in u hant?
G. 'Tgeluc heeft my daer toe den middel nu gegeven.
O. Hoe dat? *G*. het ſtont op renten 'tis voor giſtren even
Heel end' al afgeloſt in Ooms Contoir gebracht,
Die allen dagen weer een ander man verwacht
Om wt te ſtellen, doch het ſal hem (hoop') ic miſſen.
O. Hoe wilt ghy't maken dan? G. dat kont ghy ſelfs wel giſſen;
Ic ſal de maerte voort gaen ſeynden na de merċt,
De ſlotemaker dan (die naeſt ons dore werċt)
Sal ic inroepen en 'tContoir doen open ſluyten,
Het gelt daer nemen wt, ſtrax brengende dat buyten,
In handen van miin lief, dewiil miin Oom is wt,
Mijn Oom mach vrij alſdan wat kaklen over luyt,
Ic achtet niet een boon, 'tis miin, waer toe het veyſen,
Ic blijf dan by miin lief tot dat wy ſullen reyſen.
O. So als een vrouwe ſo toont dat g'u ſaec verſtaet.
V. Luſt u noch langer hier te ſtaen? my dunċt wel jaet
Ic ga dit mijn vermoeyt lichaem te ruſte leggen.

Derde Handelinge, Derde verschooninge.

Detractio, Galilea, Opinio.

T Is wonder Galile, watmen van u hoort seggen.
G. wat isser nu? D. ic was by meester Ian barbier
Om een kleyn plaester voor ons alderjongste dier,
Daer hoorden icker veel de monden met u spoelen,
'Tverdroot my, sweeg lang stil, daer na sprac mijn gevoelen,
En ging van daer. G. wat ramp klapt doch het volc van my?
D. D'een seyde Galile nu gaen sal aen de zy
Van eenen vremdeling, die sy selfs soect te trouwen.
Een ander seyde neen, sy kond haer niet onthouwen,
Sliep ongetrout by hem. de derde seyd' noch meer
En maect daer by, een landt looper vanden Heer,
Summa elc seydet siin. G. wat seyt ghy doch daer tegen?
God segen ons hoe is het volc met my verlegen,
Heeft men niet dan van my te klappen overluyt?
D. Dat selve seyde ic haer wel vrymoedeliic wt,
En voegde noch daer by, so ghy wilt immers snappen,
Praet van *Iohanna* wat, daer van valt wat te klappen,
De daet van Galile en is maer eens geschiet,
En dat op vaste trou, in eer en anders niet,
Dat Hoerken doch en schaemt haer schier niet alle nachten
Buyten haers moeders huys te slapen, en te trachten,
Nu na den eenen pol, dan na den andren weer,
G. lieve, 'twas wel geseyt was doen 'tgeseg te neer?
D. Neemt, want een onder hun 'tscheen een van hare vrinden
VVert toornich sach op my, oft hy my sou verslinden.
My vragend' oft ic dat wel wilde houden staen,
En wat ic daer van wist. ic sprac ten is geen waen,
Men twijfelt niet aen 'tgeen men klaerliic siet voor oogen,
Meynt ghy dat droomen siin? oft wilt ghy niet gedoogen

Dat

Dat ic mach ſeggen 'tgeen ic ſelve heb geſien?
Ic wete waer ſy gaet, ic weet ooc wel by wien.
Ic heb *Iohannam* ſien met een vuyl Coppelaerſſe
(Verkeerdeliic genaemt *Caritas*) ſonder kaerſſe
By doncker ſluypen wt haers moeders Huys, en ſach
Haer tot een wed'we gaen: al waermen door den dach
Voor ſtoofhout, en boordeel, in 'tacht' thuys, ſoo iſt ſeggen,
VVat daer is omgegaen kan men licht overleggen;
Te meer dewijle dat de Coppelerſſ' altijt
Quam met een krommen arm, noch hebbend' aen haer ſiit
Een fles vol leckren wijns, gehaelt wt s'Moeders wooning,
Die (ſiind' een oude vrouw) van deſe ſchoon verthooning
Met allen niet en weet, dats waerdich ſoo ic hou
Te brengen onder tvolc, ſoo men iet ſeggen wou:
En niet dat Galile een reys maer is gecomen
By ſulcken een die haer in echt heeft aengenomen.
G. Twas vvonder vvel geſeyt, vvat ſeyden ſy daer op?
D. Sy vvaren alle gaer geſlagen voor den kop,
En ſvvegen meeſt al ſtil, behalven haren neve,
Die vier te ſpouvven ſcheen, en ſeyd tot my ghy teve
Daer ſult ghy liegen aen, dees vvoorden overvals
Sult ghy int openbaer noch halen door den hals.
Doet vrij u beſt ſeyd', ic, en ging met koelen ſinne
Daer aen moocht ghy nu ſien oft ic u ooc beminne.
G. Daer tvvijfel ic niet aen, ic ſal't na mijne macht
Verſchuldigen: voorvvaer de red'nen doen my ſacht
Ic ſchep luſt in't verdriet van deſe Hipocrijten,
Hoe moeyliic ſal ſy ſiin, hoe ſal haer dit nu ſpijten.

Derde Handelinge, Vierde verschooninge.

Philosophia, Galilea, *Detractio, Opinio.*

SYt ghy hier Galile, mv jammert u wer zeer,
Ghy laet dees school en my, vast nemend' uwen keer
Tot een alsulcke school die elc behoort te schouwen,
VVie hadde doch van u gehadt oyt sulc betrouwen,
Hoe garen had ic dit gesien op and'ren voet.
G. wat schort u doch op my? dat ic u vragen moet,
Heb ic u niet betaelt? ben ic u schuldich bleven?
So lang ic heb geleert, heb ic u niet gegeven
Het gene u toequam? oft is u toegeseyt
Dat ic miin leven lang sou 'tuwaerts siin bereyt?
P. Al deet ghy dat ten sou u geensins konnen schaden,
Ic heb miin best gedaen om u tot goet te raden,
En nu doet ghy u selfs het quaetste dat ghy kond:
Dit lijd ic, doch ghy sult besueren uwe sond.
G. Moocht ghy niet lijden dat wy hier wat kouten samen,
So willen wy wel gaen. *P.* Gaet vrij in Godes namen,
Dees plaets een leerschool is, en geen klappeyen baen,
Die hier niet leeren wil, die macher wel wtgaen.
G. gespelen ga wy dan, dat dees swaerhoofdge vrouwe
Ons vanden soeten praet door hare les niet houwe.

Derde Handelinge, Vijfde verschooninge.

Philosophia, Iohanna, Humilitas.

DAer comter eene in die haer veel beter schict,
Dan die daer henen gaet, dees, dees, miin hert verquict.

O. Godt

O Godt hoe ongeliic van aert ſiin alle menſchen,
Datmer als deſe veel mocht vinden vvaer te vvenſchen.
Maer vvat ding, haer gelaet is treurich, ſo ic merc,
Haer oogſkens ſiin betraent, vvat is dit voor een vverc?
Soud' hare moeder vvel kranc vveſen, 'kmoetet vragen,
Seght my miin liefſte kint hoe ſiit ghy dus verſlagen?
Ic ſien ghy droevich ſiit, en dat bedroeft miin hert:
VVat iſt dat u gebreect? vvat hebt ghy pijn oft ſmert?
Oft is u moeder kranc? *Io.* neen ſy mijn vvaerde vrouvve,
'Tgaet my ſoo qualiic doch, dat ic voor ſeker houvve
Sy geenen langen tijt alſoo vvel blijven ſal.
P. Hoe ſo miin lieve kindt; ſeght my doch u miſval.
Io. Ic heb in miin jong hert de droefheyt boven maten.
P. Nu ſegget liefſte kint vvilt niet verborgen laten,
Ghy vveet ic u bemin, ſchroemt niet, ſpreect claer vvt dan,
Ic ſal met raet en daet u helpen vvaer ic kan.
Io. Och helpen, waerde vrou, eylas! daer gaet wat omme
Dat ic, indien ic ſwijg, om naem en fame komme,
En ſo ic klage van mijn moeder werdt berooft.
Heer wat geheucht ghy my te comen over thooft.
P. wat komt u op? ſpreect wt het ſal verholen blijven,
I. Ach leyder ten kan niet, wat is dit voor een drijven?
Mach waer' onnoſelheyt dan nergens veylich ſijn?
Machmen alſoo de deucht verkeeren in fenijn?
P. Iohanna ſeght my doch waerom ghy u dus quellet,
Io. Niet ſonder reden vrou mijn hert ſich dus onſtellet,
Hoort dan, en geeft my raet, miin ſaec neemt by de handt,
Men taſt my in miin eer, miin alderwaerſte pandt,
Tot noch toe onbevlect en nu vol vuyle vlecken:
So ic nu de Clappey wil voor de Heeren trecken,
Mijn waerde moeder ſalt vernemen end' ick ducht,
Dat ſy ſtracx ſterven ſal, van rou end' ongenucht,
Swijch ic, ſo ſalmen ooc wel meynen het ſy waer,
En miinen goeden naem ter ſchanden blijft daer naer:

Ia die is nu al ſchoon geſchend, doch met een logen,
VVat ſal ic hier in doen? ſwijgen, of ſpreken mogen?
P. ſegt my d'omſtandicheyt der ſaken naecter wat.
Io. Men geeft my na dat ic, als een vuyl kleutergat,
Den eenen avont voor den andren na by 'tdyuſter
Gaen wt mijns Moeders Huys, na koppelaerſſen luyſter,
Die ic dan ſpijs en dranc med geve, en vernacht
In een oneerliic huys, daer 'tſelfs dan wort gebracht,
En met verſcheyde mans boelere t'miinder ſchanden.
P. VVie klapt doch ſulcx van u, wat hebt ghy voor vyanden?
Io. Galilea die miin mede ſcholiere was,
Met haer geſelſchap ſulcx uyt ſtrooyen op dit pas.
P. VVt wat oorſake kind? geen koe en noemtmen bleſſe
Ten ſy ſ'een vlexken heeft, dit ſy u noch een leſſe,
Een eerbaer maegt alſo wel te vermijden ſtaet
d Oorſaec van quaden klap, als wel de ſelve daet.
Io. Nu moet ic immers wel uytſpreken (twas miin ſorgen)
Het geen ic liever had vergeten en verborgen.
Daer is een ſchamel VVeu' vviens man verdranc op zee,
Met al ſiin hav' en goet in't texel op de ree,
Dees vrouwe was bevrucht, ende is alſnu gelegen
Van twee kleyn kinderkens: nu is ſy ſoo genegen
Dat ſy veel liever noch vergaen wil van gebrec
Dan datmen haren noot voor alle man ontdec,
En bedele voor haer, ooc heeft ſy niet gebeden,
Alſo dat ſy in't eerſt heeft groot gebrec geleden,
Van wullen, ſpijs en dranc, ſchoon linden ende brand:
Dit al wert my geſeyt, en tſelve waer bevand,
Miin hert onſtac tot haer, ic hadde medelijden,
Socht haer in haren noot met byſtant te verblijden.
Ic gaft miin Moeder aen, die ooc gevveten heeft
Dat ſy Godvruchtich is, en ſpaerſaem heeft geleeft.
Ic bad verlof, op dat ic mocht te ſonder toeven
Doen hulp en onderſtant, in 'tgeen ſy mocht behoeven.

Eylas,

Eylas! miin Moeder me voorsiend' hier uyt geen quaet,
Bewilligde daer in, seer mild'liic met der daet,
Besorgt haer, seyde sy: belastende daer neven
Dat ic niet spareliic, maer spoedeliic sou geven,
Op dat dit eerliic hert in geen beschaemtheyt viel.
Om dit me vvel te doen voor 'tnutst' en beste hiel,
So vvel om haer gebrec als d'aelmoes te verborgen,
Dat ic by duyster haer van alles sou besorgen,
Geliic ic heb gedaen, en noch te doene meen,
Ia niet alleen by haer maer vvel by elcken een:
Daer toe om alle quaet vermoeden voor te komen,
Heb ic miin liefste kaer *Charitas* med genomen,
Die blijdliic met my ging, ia vvilliger dan ic,
Sy vvas so vlijtich vrou, sy vvas so in haer schic
Met dese arme vrou en kinderkens te spijsen,
Te vvassen, vvinden, en haer diensten te bevvijsen
Dat het te vvonder is, dit goet is aengesien
Met quade oogen: siet dit vvillen sy bedien
So qualiic, hier vvt comt dees snode klappernije.
Ic sou dees logen noch vvel stellen aen d'een siie,
Als my tot oeffening eenichsins opgeleyt
Om Christum met gedult te volgen, als voorseyt,
Maer duchte dat dit sal miin arme Moeder bringen
Een droevich ongemac, 'tvvelc thert haer sal doordringen,
En sy daer over so sal comen in haer graf,
Dit is miin svvaricheyt. *P.* maect u van't treuren af,
Hier toe is noch al raet. *Io.* wat raet doch lieve vrouvve?
P. Hebt ghy niet! *Io.* ia ic, doch miin joncheyt ic mistrouvve.
P. Dats vvel, so secht my eerst vvat ghy doch hebt bedacht,
Io. Het svvaerst meest vvegen moet, miins Moeders vvelvaert acht
Ic boven sulc onneer, die my vvort overlogen,
En dacht derhalven ooc te svviigen na vermogen,
vvant d'eere die ic nu so 'tonrecht vvorde quiit,
Kan my de vvaerheyt vvel vveer geven t'siiner tiit,

Maer

Maer ſterf mijn moeder eens, quijt waer ic miin beho...
P. De kinderliicke liefd tot hare waerde moeders.
En u beſcheydenheyt in ſulcke droefheyt, doet
Mijn zeer hertſlieve kint dat ic u prijſen moet :
Maer oft ghy nu ſchoon hebt te ſwijgen voorgenomen,
Meynt ghy ooc dat het haer niet ſal te vooren komen ?
Io. Sy komt ſeer ſelden wt hout geen Commeren aen.
P. V magen ſullent haer wel ſeggen, ſo ic waen ,
Io. VVel mogeliic ooc niet, wie weet oft met verſuſſen
Men tſelve lichte niet ſal konnen wtgebluſſen ,
Daert door verantwoording' grooter onſteken mocht,
Door ſwijgen vvort een ſaec te niete vvel gebrocht.
En oft het dan noch al quaem tot mijns moeders ooren ,
So heb ic liever ſy van and're dat mach hooren,
So bedroef ic haer niet : en 'tis den Heer bekent
Dat ic onſchuldich vvord door achterclap geſchent,
Voor quaet doen can de menſch door Gods genaed ſich vvachten,
Maer voor geen achterclap : voor beſt dan vvil ic achten
Het ſvvijgen voor dees tijt. *P.* dit voornemen is goet,
Dus Dochter treurt dus niet, bedvvingt doch u gemoet,
En oft u Moeder ſchoon dit ſelfs ter ooren quame ,
Sal u onnoſelheyt int eynde, ſo ic rame,
Seer vvel verſtaen, nu dan, hebt in den Heer gedult,
VVel vvetende dat ghy hier toekomt ſonder ſchult,
V Hert te vreden ſtelt, vvilt uvve ſaeck bevelen
De trouvve *Veritas*, een van uvve geſpelen
Die deſe logen nu geſtrooyt ſijnd' over al ,
Al is ſy ſnel nochtans wel achterhalen ſal.
So ghy ſiet eenich vriend by uwe moeder komen ,
De rechte waerheyt hem te ſeggen wilt niet ſchromen:
Vermanende dat hy voor Moeder ſvvijge ſtil.

Derde

Derde Handelinge, Seste verschooninge.

Detractio, Iohanna.

IOhanna, sidt ghy hier in schole noch dus stil?
'Twaer beter dat ghy u opt raet huys lietet vinden.
Io. VVat heb ic daer te doen? *D.* gaet vraecht dat uwe vrinden,
Tis meer dan tijt dat ghy u eere nu voorstaet,
VVeet ghy niet watmen seyt, en watter omme gaet?
Het gelt u naem en faem, u arme oude Moeder
Loopt na de Cancelij, seer treurich met haer broeder,
Om hooren watmen tuycht, gelt u dat niet een haer?
Gaet u dat al niet aen, *Io.* ach gaet miin moeder daer,
D. Ia sy, en dat quansuys om sulcken lieven dochter,
Haer hert is seer benaut en't uwe des te lochter,
Het voegd' u bet dan haer, het soud u beter slagen
Den onlust (die door u onkuysheyt komt) te dragen.
Io. Ghy spreect qualiic dies ic u niet gelooven kan,
Seght my wat kanmen my quaets overtuygen dan,
D. Vraecht ghy noch wat, quansuys ghy selfs en sout niet weten
Hoe dicwils dat ghy tot de weduwe hebt geten,
En met verscheyde mans gebanckett eert by nacht,
VVat spijs en dranc ghy daer soo diewils hebt gebracht,
Is u vergeten 'tgeen ghy selven hebt gedaen,
Daer syn beneven my twee tuygen, die bestaen,
Door welck' in't openbaer sal vvetteliicken bliicken
Dat ghy een hoerken siit, geveynst, en vol practijcken,
En dat u Oom die u vermeteliic stont voor,
Niet anders vvesen kan als eenen grooten Door
Hy vvilde my (Godt vvouts,) op't Raethuys hooch aenklagen,
Derhalven deed' hy my stracx voor miin Heeren dagen,

VVilt ich (soo hy seyd') dat ic die woorden vals
Voor die vierschare weer sou halen door den hals:
Maer dat heeft hem gemist, hy moest daer selver buyghen.
Dewijl't bevesticht werd, met sulcke twee getuygen,
Die't self (soo wel als ic) ooc hadden me gesien,
vvas dat niet wijsseliic, in't aensien vande lien,
d'Eer wederom gehaelt? g'had nutter u boeleren,
u Nacht-banckeтkens me, ia dat onkuysch hoereren
Gelaten achter weech: oft hy siin tegenspraec.
Nu soo hebt ghy te saem een suyverliicke saec,
'Twaer nutter sulcke vuyle potten te bedecken.
Io. Ach leyder! lieve God waer wil dit henen strecken?
Eylas! wat komt my doch voor mijne ooren nou,
vintmen ooc eenich mensch die sulcx getuygen sou?
Moet ic Susannam nu in haren noot geliicken,
Laet haer verlossing' dan o Heer in my ooc bliicken.

Vierde

Vierde Handelinge, Eerste vvtkomste,

Galilea, Curiositas, Detractio.

O Wat vrolijcker nacht heb ic gehad, mijn slapen
Doet my nu meerder vreucht genieten ende rapen,
Dan vvel mijn vvaken plach. o geluckige mensch,
Ic hebbe vvat ic vvil, geniete vreucht na vvensch,
En sal noch meer en meer: mach ic in Spaignen komen.
Mijn siel al dervvaerts vliecht, vvy hebben voorgenomen
Op morgen voor den dach de reys te vangen aen,
De paerden sijn bestelt end' alles is gedaen,

Mijn plonder is nu in mijns alderliefstes handen.
Ic heb nu ganschelijc geen vrees voor Ooms aenranden,
Hy komt eerst morgen thuys, en 'tsal wel avont sijn,
Dan sijn wy wijt van hier, uyt alle ancxt en pijn.
Isser ooc eenich mensch geluckiger bevonden,
Op aerden, als ic ben? ic hebbe t'allen stonden
Al wat mijn hert gelust, mijn man is schoon, hy wilt
Al'tgeen ic willen mach, is machtich, rijc en milt,
Ia edel, vriendelyc, bemint my als zijn herte:
Soo dat ic seggen mach, wech druc, onheyl en smerte.
Wat staet my anders doch voor oogen nu ter tijt,
Dan dat ic zijnde nu een pijnlijc leven quijt,
Een heerlijc, Cierelijc, wellustich, sal aenvangen:
Waer naer mocht yemants meer in dese tijt verlangen?
'Thert my van vreuchden springt, dies ic voor dit groot goet,
De trouw' Opinio *van herten dancken moet.*
Mijn vrienden haren lust, mijn vyanden haer treuren,
Nu opentlijc in my sien sullen ende speuren.
Wat sal die neuswijse verwaende groote vrou,
Wat sal dat susterken Iohanna seggen nou
Het hert haer splijten sal van nijdicheyt in stucken,
Alles aensiende so na mijnen sin gelucken:
Mijn vreucht vermeerdert noch, dewijl dat haren spijt
Met droefheyt is vermengt: haer eere zijnde quijt.
D. *Vant leste, meucht ghy my Iouffrouwe wel bedancken,*
Maer dees' u blijschap in haer droefheyt, mocht wel wancken.
G. *Hoe soo,* D. *my word geseyt van dese verneem al,*
Dat Veritas *hierom my soeckend' is, en sal*
Met alle naerstlicheyt op dit mijn spoor na iagen,
Om my met stucken van beschaemtheyt te belagen.
C. *Des seker lachen moet.* D. *is u mijn leet dan lief,*
C. *Neen soo niet, maer om dat ghy u tot u gerief,*
Soo staetlijc houwen kond, al oft g'u konde schamen.
Segt Dante weet men niet, ghy schaemt' end' eere samen

Al

Al overlangen tijt, ter Kercken hebt gebracht,
Dat ghy van iongs al af, het schamen hebt veracht,
En noch sout ghy (Godt wouts) voor u beschaemtheyt duchten,
Doch so is dat wel waer, indien ghy noch mocht luchten
Een weynich eers oft dat in u noch schaemte waer,
Te rechte mocht ghy u wel schamen lieve kaer,
Over het geen dat u gistravont is weervaren,
En d'ander twee die t'uwen dienste by u waren,
Ghy weet wel wat ic meyn. D. *ghy klapt al wat u lust,*
En neven mijn verdriet, so maect ghy my ontrust.
Maer oft nu Veritas *die my niet gonstich is,*
My ergens tegen quaem (God geve sy my mis)
Wat raed ghy my te doen, al eert begint te vuylen?
C. *Doet even als daer doen Vleermuysen en nacht Vuylen.*
D *Wat doen die?* C. *tgene dat, die quade wercken doet,*
Sy vlieden tlicht, also ghy mede vlieden moet,
Bied haer den rugge vlucht in uwe duystre holen.
G. *ghy weet hoet met u staet. ic laet u in het dolen,*
Het is my vvel geluct, en dat door uwen klap,
De klapsters hadden van Iohanna sulcken snap,
Dat die klappachtige gans geene klappernijen
Van my en pleechden meer, die stellende besijen.
C. *Men spreect niet meer van u dat is nu al gedaen.*
D. *Daer komt sy die ic vrees, Adieu ic moete gaen.*
Ic dorve my alhier nu langer niet verthoonen,
C. *Ic wil met u, vvant sy vvilt niemant doch verschoonen,*
Haer aenschijn vlamt en brant gelijc de sonne fier,
Haer oogen schitteren als eenen blixem schier,
Snellijc komt sy tot ons, ic vvil haer niet vervvachten.

Vierde Handelinge, Tvveede verschooninge.
Veritas, Curiositas.

SOo wijct de duysternis den nevel en de nachten
Der Sonnen klaerheyt schoon, alsoo ontvliet en vlucht
Dese naemschensfiere *Detractio*, beducht
voor my, de waerheyt, sijnd' eenvuldich en vrymoedich,
vvaer siin sy die dat kuysche, minneliicke en goedich
Schoon maechdeken, met een so schandeliic geruchᵗ
Bevlecken wilden? ia die soet geurige lucht
van haren naem en faem gans stinckende te maken?
Laetse nu (connen sy) my eenichsins genaken.
Nu wijcken sy met schand, nu siet ooc alle man
Dat ic die logen snel licht achterhalen can.
Daer by dat achterclap ten lesten raect tot schanden,
En die belogene te kroonen is voorhanden.
In dit deuchtsamich kindt word ons dat hier verthoont,
Die valschliic overtuycht. door my weer wordt verschoont,
Met stille swijgen sy verduldich heeft geleden,
Maer ic heb wackerliic en hert voor haer gestreden,
So dat haer deuchtsaemheyt nu wijder is bekent.
Dus dient de logen die haer valsliic had geschent
Ten besten: soo vind hy siin vyanden geslagen
Die daer verduldichliic kan lijden en verdragen.
Men gaf dees dochter na dat sy doorgaens by nacht
In een oneer liic Huys Banckerkens heeft gebracht,
En Hoerery bedreef: wie sou dat lijden mogen?
Nu wist ic dat het vals, versiert was en gelogen.
Dies ic verscheyde mael dees achterclapsier de
Bestraffen (soot behoort): selfs door haer Neven me,
Dees, dies t'onvreden was, en soeckende driemale
T'ontgaen de schaemte van de valsche logentale,
d'Onschuldige daer by noch te bekladden bat,
Al 'tgeen sy had geseyt waer maken te vermat,
Derhalven nam tot haer (om 'tself wel uyt te vueren)
Tot valsch getuygen tvvee lichtvaerdige gebueren:

Dees

Dees hadden wel gesien *Iohannam* voor en na
Met *Charitatem* gaen, meest ooc des avonts spa,
Geladen tsy met spijs oft andre noodichede,
In't huyſken van een schaemle weduwe, daer mede
Sy haer behelpende, hun valschliic heeft bediet,
Dat t'selve alles so in onneer was geschiet:
En met geschencken en beloften haer beweegde
Te sweeren, dat dees maegt daer Hoererye pleegde,
Dit maect een quaet gerucht van *Ianna* door de stadt,
Doch haer getuygenis in s'rechters oog noch wat
Verdacht was, door't beleyt en wijsseliic voorgeven
Van Iannas Moeder, Oom en beyde hare Neven,
Die haren goeden naem en wandel, die altiit
Gebleken is eerbaer, voorstellende met vlijt,
Den Richter hebben doen so veel van haer gelooven,
Dat hy hem niet soo haest van d'ander liet verdooven:
Te min mits dat sulc werc doorgaens so stil geschiet,
Datmen niet licht'liic can daer van bewijsen iet.
dese getuygen dan gevraegt met wat voor reden
Sy doch *Iohannam* so dees Hoerery aenstreden,
Om de beschaemtheyt van haer tuygenis t'ontgaen,
Verklaerden opentliic sy wildent houden staen,
daer by dat sy dat licht haer overtuygen konden,
dewiil sy beyde selfs dat hadden ondervonden,
Ia selfs gesien dat sy onschamel nu en dan
Opt bed gelegen was by een gesel oft man.
Den rechter aen de hand belovende daer neven
Hem 'tselve te doen sien, so haest te pas mocht geven.
Siet desen tijt was nu gekomen so haer docht,
Dewiil *Iohanna* weer gist'ravont sonder locht
Int huyſken van dees arme VVedwe was getreden,
derhalven liepen sy seer haestich, wel te vreden,
Met dees *Detractio* onschamel ende stout,
Tot haer twee Neven, tot de Schepens ende Schout:

die

Die tsamen na dit huys ontrent den thienen gingen,
Denct met wat droever gang, de Neven sonderlingen,
VVant sy niet anders nu en sagen voor de hand
Als voor haer nicht een onwtblusscheliicke schand,
De tuygen liepen voor seer vroliic met een leere,
En stelden die aen't huys, nu seyden sy miin Heere
Kond ghy door dat gelas wel in de keucken sien,
wat daer al omme gaet, en watter sal geschien,
Hoe valsch dat wy nu sijn oog schijneliic sal blijcken,
Daer by hoe eereliic *Iohannas* schoon practijcken:
De waerheyt t'onser eer, sal comen voor den dach,
So datmen schande van dat hoerken spreken mach.
De schout clam op de leer, hy stont een wijle stille,
En door dit vensterken sach alles na siin wille,
Quam daer na weder af niet anders hy en sprac,
Als Schepens treet med' op, aensiet ooc met gemac
Al wat hier omme gaet, tis wonder wat ic speure,
De Schepens deden so d'een ging den andren veure,
En quamen weder af, verwondert even seer,
De Neven me daer na belast wert vanden Heer
Om alles ooc te sien, de leder op te stijgen,
En watter mocht geschien voor eerste noch te swijgen.
Sy dedent, doch met wat een treurich herte, can
Seer lichteliicken wel begrijpen ider man.
Als nu de tweede Neef van boven was gecomen,
Detractio de leer heeft blijdliic ingenomen,
Maer quam seer treurich af, haer selven sy verstal,
En liet de tuygen daer in noot en ongeval.
want dees soo haest als sy siin vande leer gestegen,
door Schoutets last terstont siin by de hals gecregen.
Men socht *Detractio*, men heefter na getracht,
Maer die schandvlecster was ontkomen by den nacht.

En

En nu dewijle dat gesien was van hun allen
Dat daer geen mans persoon in huys was, na haer kallen,
Geliicmen ooc het huys doorsoeckende bevand,
En dat *Iohanna* niet op't bed lach, t'haerder schand,
Maer in haer kleedren stont met opgestrecte mouwe,
Aen eenen tob en wies de doecken vande vrouwe,
De kinder doecken me, ooc dat aen d'ander sy't,
De goede *Charitas* neer sat te dier tijt
By't vier, daer sy d'een kind in wind'len had gewonden,
En pappe t'eten gaf, geliict me werd bevonden,
Soo waren Neven, Schout en Schepenen verblijt,
En dancten God de Heer, ia presen sulcken vlijt.
En om haer deuchdsaemheyt noch wijder uyt te breyden,
So deden sy dees twee nae t raethuys stracx geleyden,
Daer sy siin ondervraecht, en wt haer eygen mond,
Ooc eygenwillige belijdeniss' men vond,
Dat sy *Iohannam* noyt aldaer gesien en hadden,
Met eenich mans persoon, oft andre vuyle kladden:
Maer wel dat sy te met met *Charitas* daer quam,
En wt haers moeders huys spijs ende dranck me nam
Het welc *Detractio* haerlieden doen bediede,
Dat sulcx ter eeren van haer pollen soo geschiede,
Dat sy bancquetkens hiel met menich jong gesel,
Dat sy getuygen me vermoedende sulck spel
Van dees *Detractio* met giften ende beden
Daer waren toegebrocht, dit siinde soo beleden,
Begeerden sy genaed, geen recht noch anders iet,
Het welc door tussenspraec der Neven is geschiet,
Mits hare slechticheyt, en siin soo desen morgen
Gebannen voor een jaer, na dat sy met veel sorgen
Geset siin voor het volc een ur lang op de kaec,
VVat ongehoopter vreucht en wat een groot vermaec
Ioannas moeder schiep, haer oom en bey de Neven
Door dese deuchdsaemheyt end' eer haer weer gegeven,

Elck menschliic herte wel en licht bedencken can.
Hier over is alsnu verblijt ooc alleman.
Alsoo beschermt de Heer den siinen, voor't aenranden,
Also verlos ick me d'onnoosele van schanden:
En so beschaem ic die faem-roovend' achterklap,
De valsche tuygenis, logens en vuylen snap.
Cur. Al dat ghy daer vertelt, al 'tgeen ghy hebt gesproken,
Is alles soo gheschiet: ick haddet al geroken.
Detractio selfs ooc seer wel geweten heeft
In wat een eere, sy nu om dit stucxken leeft:
Daeromme ging sy ooc met *Galilea* strijcken,
Die oock geen onrecht had, dat sy u socht te wijcken,
VVant sy voorwaer al wat heeft op haer leden vry,
Daer ic af weet, hoort doch, hout eens u oore by.
Ve. Spreect overluyt, oft swijcht ic neyge u geen ooren.
Cur. Sit doch wat by my neer, ghy sult wat wonders hooren,
Van *Galilea* die't soo schendich heeft gemaect.
Ver. Ic hoore liever goet dan quaet, u seggen staect.
VVy dienen niet by een, ic wete van die saecken
vvel mogeliic veel meer dan ghy my wijs kond maken.
Ic ga, dewiil ic heb gedaen dat my toe stont:
Hy doet wel, die daer schout 'tgeclap van uwen mondt.

Vierde Handelinge, Derde verschooninge.

Curiositas. Detractio.

D*Aer gaet die spijtige waenvvijse Deerne binnen,*
Wat laet s'haer duncken doch ic kant my niet versinnen,
Ic meyn dat ic soo goet en soo verstandich ben
Als sy, en thien daer toe hoe wel ic't selfs beken,
Ia wel Detractio *dorst ghy't aldus weer wagen?*
Komt ghy nu wederom geslopen vvt der haghen?

Ghy

Ghy wist dat u vriendin wech was, en deet ghy niet?
D. *Groot wonder, wonder is hier inde stadt geschiet,*
Men souder haest wel een groot-vvonder boec van schrijven,
Cur. *Wat isser gaens? seght op, laet sulcx niet by u blijven.*
D. *ic bid u hoort my doch, ic ben soo vol getast*
Als 'tschip dat sincken vvil van overladen last,
Een lichter aen mijn boort soec ic om niet te vvaden,
Alsoo ben ic alsnu met vvoorden vol geladen.
T is met my alst met een biervat dat gisten vvil,
Soo ic de bom mijns monds toe houd' en svvijge stil,
Van vvoorden bersten sal: den bodem sal vvtspringen.
Cur. *Wat ist doch.* D. *ic segh noch 'tsyn vvonderlijcke dingen.*
Cur. *Waer af doch? ist ooc iet van onse* Galile*?*
D. *Ia vande selve, ia hebt ghy't geroken me?*
Cur. *Wat doch geschiet hier dat voor my oyt bleef verborgen?*
Ic vveter al vvat af. D. *Soo vroeg al in den morgen?*
Tis desen nacht nu eerst na mijn ontvlucht geschiet,
VVeet ghy daer ooc al van? Cur. *neen ic en vvete niet,*
Hoe ghy quaemt vande leer, hoe ghy u hebt verstolen:
Wat ghy door tvenster saeght en is my niet verholen,
D. *Ghy kond de swerte konst, God segen ons, vveet al,*
Cur. *'Tis door geen vvitte konst, dat ic u seggen sal,*
Dat Galileas *lief is desen nacht gevangen.*
D. *Dat u sintfelten schend, vvat hoeft ghy te verlangen,*
Ghy vvetet al. Cur. *soo niet met al omstandicheyt*
Ey lieve segget my. D. *hoort dan ic ben bereyt.*
Cur. *Maer doeter doch niet toe.* D. *ic salt ooc niet vermindren*
Cur. *Nu seght dan ic verlang, stofferen can niet hindren.*
D. *tvvas by de middernacht vvy vvaren samen sat*
Van spijs' en dranc, daer by van danssen moed en mat,
Als Galilea *met den Spaignaert lach om slapen,*
De Schout (na dat hy my gesocht had met syn Knapen)
Quam daer ter Cam'ren in soo sachtkens als hy mocht,
En vant in haren arm den Spaignaert die hy socht,

De Schoutet deed' haer beyd' onsachtelijc ontwaken,
De Spaignaert moest hem strax aentreckende reet maken.
Om met hem voort te gaen na de gevanckenis,
De dienaers vattend hem, geknevelt vast en wis.
Die arme Galile *hem siende dus in banden,*
Verbaest, verschrict, beschaemt, sloech ende wrang haer handen,
d'Aensicht beerabbende 'thaer vvten hoofde trac,
Niet anders tierende met raesernye sprac
Al oft sy had geweest vol duyvelen, beseten
Men sond om haren Oom men liet hem dit spel weten,
Doch hy was vvter stadt, men bracht haer 'tsijnent thuys.
Cur. *Dit was haer een verdriet, dit was haer een groot kruys.*
Wt sulck een vrolijc lief in d'alderdroefste smerte
Te vallen, is beswaert voor sulcken teeren herte.
Maer seght my doch waerom dat hy gevangen is?
Det. *Het is een grondich dief, en moorder, dus ic gis*
Dat hy sy aengeclaecht oft hestich nageschreven,
Heeft noch veel wijven die noch alle sijn in't leven.
Op morgen moet hy voort, en sterven soomen acht.
Cur. *daer leyt nu alle den gedroomden grooten pracht.*
Maer segt my (soo ghyt weet) hoe ist dan met den gelde?
Dat Galilea *hem soo trouwelijc toe telde?*
D. *Alwech, verdweenen en verteert, tis al te niet.*
Cur. *Hoe soud in eenen dach dit konnen sijn geschiet?*
D. *Men kan wel in een uyr so vele gelts verspelen,*
Het vvas alree meest al (daer sal niet veel aen felen)
Verdroncken en vergaen op't teerelinger sandt,
De reste diemen noch (dat vveynich vvas) daer vandt
Quam in des dienaers hand, dats in der vvolven kaken.
Cur. *Wat ramp moest al haer goet alsoo te niete raken?*
En vvas haer niet genoech 'tverlies van eer en faem?
D. *Soo draeyt Fortuyn haer spil, 'tgeen haer is aengenaem*

Sy meest doet, ende minst hetgeen den mensche lust,
Wie daer vaert op de zee en'therte stelt gerust
Op de Fortuyn, daer hy den wint niet heeft in handen,
Moet naer haer pijpe me, op dansende belanden.

Vierde Handelinge, Vierde verschooninge.

Curiositas, Detractio, Iohanna, Humilitas.

DAer comt Iohanna, oft sy van dit spel ooc weet?
D. Ic dencke neen ic hebt haer immers niet gesiet.
Haer karre gaet nu vast op't drooge door de sanden,
Sy is weer in haer eer, haer vyanden tot schanden,
VVat lust moet haer dit siin. *Iohanna* waer gaet ghy?
Io. Ter scholen leyt miin gang tis tijt dat ic daer sy.
D. Hebt ghy van dage niet geleert dat u verheugden?
Io. Ia ic, miin waerde moer heeft my geleert meer deugden
Als ic beleven can. *D.* Neen dat en meyn ic niet,
Hoort *Galilea* is elendich in't verdriet,
vvt d'alderhoochste weeld, seer onversiens gevallen.
Io. Eylas, eylas, daer van en weet ic niet met allen.
D. wat, seght ghy noch Eylas, dat heeft sy niet verdient
Aen u, hoe moogt ghy doch tot haer soo siin gesint?
Io. De Heere Christus heeft al meer verdient na wensche,
Soud ic niet droevich siin met dees mijn even mensche?
D. Ghy segt van even mensch doch hier op dient geseyt
Dat tussen vyand ende vriendt is onderscheyt,
VVas sy u vyand niet socht sy u niet t'aenranden?
Io. En bad de Heere niet aen't Cruys voor siin vyanden?
Dat heerliic Voor-beeld na te volgen is miin lust,
'Twelc miine less' ooc is, miin leven en miin rust.
D. Dat is seer quaet te doen. *Io.* dat ist, doch voor den quaden.
D. Ic meyn dat ghy wel weet, dat sy, selfs door miin raden,

Arbeyde om uwen naem te schenden, dat is klaer,
Io. Dat haere krancheyt was, God wilde my door haer
In oeff'ning brengen, siet oft sy my schoon quaet wilde,
Soo wilde my Godt goet, diet al ten besten stilde.
D. Sy heeft voor seker eenen schandeliicken val.
Io. wie ist die noyt en viel? wie valt weer op staen sal.
D. Ia wel op staen sy blijft vlack liggen int aenmercken,
Soo heeft sy recht haer loon gekregen naer haer wercken,
Ic segh sy leyt eerloos, Godloos en hopeloos,
Verdoemelijc in een vertwijfelinge boos.
Io. Ach leyder! dats my leet, dit my miin hert doorwond.
D. Dit uwen mond wel spreect, maer anders in den grond.
Io. Eenvuldichliic gaen ic de vvaerheyt niet besijden,
Hoe soud'ic my in iemants qualiic vaert verbliiden?
Daer voor behoed my God. *D.* *S*y had lust in u leet.
Om u spijt aen te doen sy altiidt vvas bereet.
Io. Dat vvas (indient soo is) geen goeden lust om dragen,
In diergeliicke lust en schep ic geen behagen,
Iemants onlusticheyt kan my vermaken niet,
Ic ben eer lustich om te mind'ren haer verdriet.
D. Ghy noch ooc iemant el en soude dat vermogen,
'Tverdriet is haer te groot, de sinnen siin vervlogen:
In vvanhoop leyt sy vast, haer selven sy verdoemt,
van *G*odt spreect sy gans niet, maer vanden Duyvel roemt.
Siet soo heeft alle spel siin vveder spel by tijden,
Die u bespottende loech dagliicx met verbliiden,
VVerd nu van elc bespot. *Io.* de joncheyt die den raet
Der ouderen en haer leermeesteren versmaet
Onvviis is ende dom en lichtliic komt te dolen.
Is dees elendige, versmadende de scholen,
Gestruyckelt, als onvviis, s'is meer ontfermens vvaert
Dan sy bespottens is, vvant s'is genoech besvvaert,
Die staet noch vallen mach: dit dient vvel vvaer genomen
VVat anderen gebeurt ons mede mach opkomen,

Als dan so souden wy veel liever getroost sijn
Dan haeteliic bespot in onse smert en pijn.
Dit hooren wy te doen, maer ghy wilt sulcx niet plegen,
Dies ghy seer qualiic doet, ghy gaet verkeerde wegen:
'Twas voormaels u gespeel, ghy preest haer int geluc
En nu verlaet ghy haer, ia schelts in haren druck.
Dats tafel vrienden werc, 'tbehoort so niet te wesen,
Heeft sy by u geen troost en wilt ghy haer mits desen
Ooc nu geen goet meer doen, so spreect van haer geen quaet,
'Tquaet spreken ider een (van wie het sy) mistaet.
D. Dit meysken kan haer oud neuswijsheyt niet verlaten,
Comt *Curiositas* laet haer alleen staen praten:
My lust alsulcke schamperen geselschap niet.

Vierde Handelinge, Vijfde verschooninge.

Iohanna, Philosophia.

DAer gaen sy beyde heen sy konnen my niet luchten,
Ic daer en tegen vveer verblijd my in haer vluchten,
Wie aen den Ketel vvrijft vvort van den roet besmet.
Die met den kreupelen om gaet sich daer na set,
En leert ooc hincken me, die dagelycx verkeeren
Met snoode klappers boos, ooc me quaet klappen leeren.
Daer komt mijn vvaerde vrouvv. Meesterse cant geschien,
Sulcke verandering by eenich mensch te sien
Als Galileam *is soo schielijc overcomen?*
P. *Dit meysken heeft doch oyt haer tyt niet vvaer genomen,*
Mijn leering tegenstre, mijn school heeft sy veracht,
En niet dan op den pronc en pralen heeft gedacht:
Daer by socht leckerlijc te drincken ende t'eten.
Ongeeren leerde sy, haer eygen wert vergeten,
Dewijl sy ondersocht dat haer niet aen en ging,
En wat sy vveten mocht als aen een klocseel hing.

Was

Wat was doch wt alsulcken stouten end' onwijsen
Hoovaerdige Ioncheyt te wachten dan de grijsen
Bedructen ouderdom, vol schanden, hoon en smaet.
Io. *T'is inder waerheyt soo, haer smert doch metter daet*
Is my van herten leet, ick ben met haer beladen.
P. *Haer vriend'lijc by te staen en kan voor al niet schaden.*
Maer ic moet u hier een bescheyd'nheyt wijsen aen
Want elc in dese saeck, dewijl sijt niet verstaen,
(Om haren goeden schijn) wat onbescheyd'lijc handelt.
Seght my dan soo den druck weer werdt in vreucht verwandelt
Soud u dan wederom haer lief ooc niet lief sijn?
Io. *Iaet voorwaer.* P. *'tgene wy goet wanen na den schijn,*
Oft quaet, dat is ons lief oft leet dat kan niet felen.
Io. *T'is soo.* P. *in't gene nu dees Deerne soo doet quelen,*
Geschiet haer goet oft quaet? Io. wat nu doch vrouw tst goet
Datmen beneven 'tgoet ooc d'eer verliesen moet?
P. *Waert dat het gelt soo goet, alst vier heet werd bevonden*
Het sou soo nootlijc me goet maken t'allen stonden
Den genen die dat heeft, als 'tvier heet maken kan
Al die daer sijn ontrent: doch daer en is niet van,
Want wie 'tgelt hebben meest, minst goet wel konnen vvesen.
Ons ouders hebben dat den naem des goets mits desen
Geensins gewaerdicht, maer sy noemdent mede gelt,
En datmer omme koopt oft daerment voore telt,
Men have heeft genoemt, als 'tgene vvord beseten.
Maer dat voorby gegaen, voor antvvoord sult gby vveten,
Dat het verlies van goet, ic meyn van't valsche niet,
Niemanden goet kan sijn, soot ooc is een verdriet,
T'verlies van vvare eer, hier staet noch aen te mercken
Dat dees verlooren vvordt doort doen van quade vvercken,
Mach ooc het quaet doen dan iemanden goet syn? neen,
Maer datter ymand valt in schanden, doch ic meen

Als

Ast by zijn schult geschiet) wel iemanden mach baten,
Ia doet goet t'allen tijt die Godes straf niet haten.
Io. *Och waer nu dat verstant in* Galileam *mede,*
Dit schijnend' quaet bracht haer warachtich goet en vrede,
En haren diepen val een weder hooch opstaen,
Soo sulcx geschieden mocht mijn droefheyt waer gedaen.
En dit haer iammer-leet my grondlijc sou verblijden,
Hier wt so merc ic nu dat tot verscheyde tijden
Seer onbescheydelijc de mensche sich bedroeft,
Want soo ic nu versta, de droefheyt men behoeft
Tot salichmakinge P. *te recht ghyt nu verstaet,*
Dan word de roe gekust, de straf men tegengaet,
En dan verblijt men hem in veelderley elende,
Dit luyd seer vremt voor die den Heere noyt en kende
Daeromme met verstand men overdencken moet,
Dat het ons overkomt wt loutre liefde goet,
En dat ons God noch niet slaet met de lange roeden,
('Dats ongestraft en laet) maer dat hy ons ten goeden
Genadelijc kastijt, als hy door tegenspoet
Ons van de dootelyck' omwegen keeren doet.
Io. *Och had sy het verstant als hy my meyn te wesen,*
Sy waer half wt den rou, zij waer wel half genesen.
Wat dunct u waert niet goet dat ic haer eens besocht,
En troost'lijc alle dit haer inden sinne brocht.
P. G*hy moocht niet beter doen vvant dat waer liefdes kolen*
Op 'svyands hooft geleyt, laet die nu niet verholen,
Maer zij hoeft dubbel troost, s'is droef en arm daer by,
Tgemoet leyt niet alleen maer tlichaem in de lij,
Want zij vvel weet haer Oom heeft selve vele kindren,
Dat hy om haren twil zijn goed niet vvil vermindren:
Maer haer met schanden sal ter deuren vvt doen gaen,
Soo haest hy komen is: vvant zij na zijn vermaen

Noyt vraechd' en volgens dien ooc niet heeft willen leeren
Io. *Ghy seght seer wel mijn vrou, ick wil my tot haer keeren,*
En wil haer troosten niet alleenlijc met den mondt ,
Maer selfs ooc metter daet, dies wil ic nu terstondt
Mijn Moeder haren staet aengeven en begeeren
Dat zij toelaten wil tot Galilees *geneeren,*
Ic haer toeseggen mach een Iaerelijcxe rendt,
Eenige ponden Iaers tzij acht oft daer ontrendt ,
Tot dat zij dan haer selfs behelpen kan en winnen.
Mijn moeder die vermacht, en salt ooc doen vvt minnen,
Want zij is rijc en mild, dan vvil ic my versteercken ,
En Galileam *gaen met vvoorden ende vvercken*
Vertroosten, soo't behoordt , haer segghend' al zijt ghy
Gebeten, noch zijt ghy van het op eten vry.
Dat zij meer droevich zij om hare snoode sonden ,
Dan om Gods straffe die altijt vvord goet bevonden,
Dat sy tverderffelijc geselschap gans verlaet ,
Verkeere by de goed', de boose mijd' en haet.
P. *So doet, hoort zij u dan, haer vvillende verkloecken*
Tot 'tgoede wil ic haer ooc mede wel besoecken.
Dient haer het self med' aen , Io. *wel vrou ic hebt verstaen.*

Vijfde

Vijfde Handelinge, Eerste vvtkomste

Idida. Iohanna.

HErts-alderliefste kind,dat ic u hier alleene
By my ontboden heb,roert ons beyd' in't gemeene,
Maer u alleen,wel meest ghy siit nu menichmael
Ten houweliic versocht : waer van ic geen verhael
Tot noch toe heb gedaen,want ic noyt had behagen
In geen van alle die het self my deden vragen :
Maer nu dewijle ghy versocht word na miin wensch,
Van een alsulcke man,van een alsulcke mensch

Die deuchtsaem is en goet, en dat het daer beneven,
Al tijt is dat ghy u ten houw'liick meucht begeven:
Soo is het dat ic u alsnu daer van vermaen,
Op dat ic uwen sin daer over mach verstaen.
Io. Och? houwen moeder, wilt ghy mijner siin ontslagen?
V moederlijcke liefd en kon dit niet verdragen,
Soo ic bemercken kan. *Id.* neen waerde dochter dat
En is de meyning niet: want na dat ic u schat,
Geen liever my en mach geselschap siin op aerden,
Doch thuys dat kindren voedt men houden moet in waerden.
Ghy siit den een'gen stock van mijnen ouderdom,
Dies niet te min wil ic de vreucht uw's dienstes om
Die oversoete vreucht uw's kindren wel ontbeeren,
Vw's lichaems vruchten doch te sien is miin begeeren,
Die souden my (so u de Heer te halen quaem)
Geliict gebeuren kan, noch wesen aengenaem:
Ia dienstich siin om miine droef heyt te versachten.
Ghy hebt noch boven dien, dat onlangs soud' ic achten
Met groot leetwesen wel bevonden, dat dees tijt
Men lichteliicken word eer ende name quijt.
Io. De trouwe God quam ons die reys daer in te baten
Geliic hy noch doen sal, so wy hem niet verlaten,
Id. V goet vertrouwen kind ic in u prijsen moet,
Den steen doch wt de weech te leggen is me goet.
s'Is haest geschent die met een logen word geschonden,
Derhalven waer't ghy met des Houwlijcx band gebonden,
D'oorsaec van quaden klap gans wech genomen waer,
End' ic in't sien van uwe kinderen daer naer
Soud mijnen hoochsten wensch genieten hier op aerden.
Io. Veel liever wil ic selfs moeyt en verdriet aenvaerden
Dan dat ghy uwen wensch sout derven, door miin schult.
Id. By desen jongeling geen onlust hebben sult,

want

VVant hem en kan men doch niet anders wenſchen mogen,
Hy is van goeder aert en Chriſtliic opgetogen,
godvruchtich, naerſtich, milt, oocom te leven heeft,
VVint eerliic, wel bewaert, Barmhertichlijcken geeft,
Is Heerliic voor perſoon, is eerliic in't geneeren:
Mocht ic wel beter man voor u miin kind begeeren?
Is achtentwintich jaer, voor deſen ſtaet bequaem,
Van *Duma* boortich en *Laudatus* is ſiin naem.
Io. Sal ic dan immers waerde moeder moeten houwen?
Id. Sal ic van ſulc een kind geen kinderkens aenſchouwen
Io. Sal ic om eenen die my noch is onbekent
Miin moeder laten, daer wy t'ſamen ſiin gewent?
Id. geen dochter lieve Kind haer moeder ſal verlaten,
Als ſy doet s'moeders wil: al waer ic u mach baten
Ic gans geen leet ontſie, maer u te lieven min
Dan eenich ander menſch, en ben ic niet van ſin.
Io. Neem ic dan eenen man moet ic u niet met ſmerten
Verlaten, ende hem beminnen metter herten?
Soud u dat ooc lief ſiin *Id.* Och! jan veel liever iet
My op der aerden nu en can gebeuren, ſiet,
vvant 'tis behooreliic, tis eerliic, en't moet vveſen,
Soud ſulcx aen u te ſien, niet vvaerdich ſiin gepreſen?
Io. ghy vveet vvel moeder dat dit is een groote ſaec,
'T vvelc elc een vvel te doen, verhoopt tot ſiin vermaec:
End ic vvas onverdacht in dit ſchieliic aengeven,
Daer toe noch niet geſint in ſulcken ſtaet te leven.
Maer nu de vvijle ghy dit beſt te vveſen acht,
Soo vvil ic my hier op bedencken deſen nacht,
In Godes vrees, vvilt ghy my ſoo veel tijts vergonnen.
Id. Seer gaerne liefſte kind al eer t ooc vvord begonnen
ghy u bedencken moet: myn ſinneliicheydt me
veel liever derven vvil, dan ic met rou u de

Hem trouwen tegen danc, geliic ghy sult ervaren.
My die u moeder ben, mijn sin u te verklaren
Betaemt wel, t'uwer nut: maer aengesien dat ghy
Den vryer trouwen sout, so komt u boven my
Te willen in dit stuck, doch gave God den vader
Dat hier in werd volbracht ons beyder wil te gader.
Io. Dit sal ontwijfeliic geschieden by aldien
Dit houvvliic by den Heer geschict is en voorsien:
Die sal miin herte dan met min daer toe bevvegen
Alst in oprechte liefd nu t'uvvaerts is genegen,
Om u te volgen med' in andre saken meer.
Id. Gaet dochter u bedenct en bid der Heeren Heer.

Vijfde Handelinge, Tweede verschooninge.

Iohanna, Philosophia.

ONs leven vvel te recht noemt Iob een striit op aerden,
Ic meynde vveder nu de rust met vreucht t'aenvaerden,
De Heere doch en heeft soo haest my niet verlost
Van dees Detractio, *die my veel tranen kost,*
Oft hy en stelt my vveer in't perc, om strijden tegen
Miin eygen sinliicheyt end' hert, ic vvas genegen
Te bliiven ongehout, en alst doch moest geschien.
Miin hert en sinliicheyt vvel vallen soud' op dien
Deuchtsamen Iesmaias*: doch tussen Moeders vvillen*
En miin voornemen is een overgroot verschillen.
Sy vvil ic trouvven sal aen een alsulcken man
Van Duma *die ic noyt en sach, o Heer ken kan.*
Miin herte hanght naest Godt aen miine lieve Moeder,
En nu believet haer, ic neem tot een behoeder
Een onbekende man. o kommerliicke saec!
Wat onlust comt my voor, in stede van vermaec'

Och wat een swaren drang my perst aen alle zijden,
Miins moeders liefd my port miin eygen vvil te mijden
En over d'ander syd perst my miin Moeders leet
Om tgeen my liefste waer, te laten ongereet.
Ach! wat een quelling doen my dese tegenheden.
P. *Iohanna.* Io. *dats miin vrou.* P. *'tis soo kind, weest te vreden.*
V Moeder daer ic nu ben daetlijc afgegaen,
Badt my dat ic u hier eens soude spreken aen,
En nu bevind ic u seer droevich end' in treuren,
Wat is doch d'oorsaec dat ic dit nu sien ghebeuren?
Io. *Waerde Meesters geensins my dit te heelen staet*
De Heere seynd, u hier ic hoeve goeden raet,
En meynde u daerom te spreken. P. *van wat saken?*
Mijn moeder wilt dat ic my vaerdich soude maken
Om houwen: soo dat sy my niet behouden vvil,
Gans tegen miinen sin te meer is noch 'tgeschil,
Om dat het is aen eenen die ic niet en kenne,
Daer ic nu vast mijn hert van dach tot dach gewenne
Tot eenen andren, seght, vvat sal ic hier in doen?
Wil ic my tot het geen my 'tminste lief is spoen,
'tSal siin mijn hoochste leet, doen ic nu daer en tegen
'Tgeen my lief soude siin, daer ic toe ben genegen,
'T sal siin mijns Moeders leet. nu d'een geschieden moet.
Myn vvaerde vrouvve seght uvat vind ghy nu voor goet?
P. *Iohanna lieve kind u svvaricheyt des herten*
En is voorvvaer niet kleyn, doch tegenheyt vol smerten
Van een deuchdsaem gemoet, het rechte proefstuc is.
Alsoo toont ooc een goet stuerman zijn gangen vvis
Niet in goet vveder maer in nootvveer end onvveder,
Als 'tsture baer gedruys 'tSchip drijvet op en neder,
Alsoo en sietmen ooc by schoonen dage niet
Der sterren klaerheyt, die men by den donckren siet,

Hit

Het is nu weder tijt te nemen by de handen
Het is nu weder tijt de lessen aen te randen,
Dat ghy die hebt geleert te thoonen metter daet:
Want deuchd in't klappen niet maer in weldoen bestaet,
Wel doen is anders niet dan Gods gebodt te houwen,
Waer over elc ooc moet sijn sinnelijcheyt schouwen.
Oft houdijt anders kindt? Io. ic vind soo oock by my.
P. *gebiedt God niet men d'ouders eeren sal?* Io. *ia hy.*
Wat eere meynt God hier, een buyginge der Knien?
Oft een eerbiedinge in't aensien vande lien?
Io *Een eerbiedinge die lichaemlijck is alhier*
Van Gode *word vereyscht, en daer beneven, schier*
All' onderdanicheydt: doch vast in goede saecken.
P. *Dat hebt ghy recht, maer seght, wat wilt ghy hier van maecken*
Ist niet een goede saeck die uwe moeder wil?
Io. *Het houw'lijc is wel goet, maer ist niet beter stil*
Te blijven altijt maecht? P. *Iae't maer oock sorghelijcker,*
In sulck voornemen vindmen menich grof beswijcker.
Meyndt ghy te blijven in den Maeghdelijcken staet?
Io. *Vrouw, dat en segh ick niet.* P. *het is oock gans geen raet.*
Ic hebbe ooc te hans gemerct vvt uvve reden,
Dat ghy met houvven ooc sout wesen wel te vreden,
Als het geschieden mocht met hem die ghy bemint.
Io. *Dat hebt ghy recht gevat, 'tis vvaer en ic bekint.*
Dits nu de svvaricheyt. P. *hier merc ic dochter dat*
V al een vlexken van verkeerd, Opinio *omvat:*
Dat doet u in dit stuck noch al vvat onrechts vvanen,
Soo van u selven als van die u vvel vermanen.
Io. *Hoe dat mijn vrouvve?* P. *secht, u Moeder heeft s'uvv lief?*
Io. *Sij is veel meer tot mijn als tot haer selfs gherief.*
P. *Dat seght ghy, nochtans soo ghevoeldt ghy, buyten vveten*
Heel anders, maer seght voort, u is noch niet verghe ten

Dat uwe moeder is veel ouder als ghy zijt.
Io. *Met reden gaet dat vast. P. u moeder is in't leven*
Veel langer dan geweest dan ghy, en daer beneven
Veel meer gesien, gehoort, ervaren en versocht ,
En weet derhalven meer. Io. tis waer en recht bedocht.
P. *Soo ist ooc waer dat ghy (doch merc ic buyten weten)*
In sulcke meyning staet, die 'tself u doet vergeten :
Ia recht daer tegenstrijt, end u soo droevich maect ,
Io. *In wat voor meyning vrou, soud ic dan zijn geraect ?*
P. *Ghy waent (al merct ghyt niet) dat ghy als zijnde vroeder*
V selven liever hebt dan wel u doet u moeder
Seght die een ander meest beminnend' is , en doet
Hy den beminden niet altijt het meeste goet ?
Io. *Ia hy. P. Nu meynt ghy, merct, soo ghy na uwen sinne*
Een vrijer nemen mocht, dat ghy door dese minne
V selfs meer goets sout doen, dan oft ghy eenen naemt
Die na uw's moeders sin is deuchdsaem en befaemt.
Io. *Dat moet ic lyden vrou, en dit doet my ooc 'tlijden.*
P. *Soo lijdt dan, dat ghy waent, dat ghy alsnu ten tijden*
V selven liever hebt dan uwe moed'r u heeft.
Io. *Voor troost , in mynen druc ghy my vermeering geeft.*
Want uwe rednen vrou seer klachtich in't vernoegen,
Beken ic over miin verwaentheyt my doen wroegen.
P. *Dat vvroegen is u goet, dien druck verheugen doet,*
Dien druck 'tbedructe hert verandert in't gemoet ,
Nu even gelijct hier is met de liefd' toegaende
Ist met de vvijsheyt ooc, vvant ghy tot noch toe waende
Te vvesen vvel soo vvijs als moeder vvesen mach.
Io. *Hoe sou dat vvesen vrou, vvat komt nu voor den dach?*
P. *Dat sult ghy hooren, seght mint ghy om andre saken*
Den vrijer die u thert en sinnen kan vermaken ,
Dan vvel om dat ghy hem vvaent deuchdsaem ende goet,
Godvruchtich, eerelijc en vreedsaem van gemoet ?

Io. *Dat ist vrou.* P. *en daer door soo acht ghy hier beneven*
'Tgeselschap van sulck man u goet sou zijn in't leven.
Io. *Soo doe ic.* P. *nu dewijl u niet is onbekent*
De groote Liefde die u Moeder t'uwaerts wendt,
Soo weet ghy ooc seer wel dat sy u sonderlinghen
Gont eenen goeden man, ia boven alle dinghen.
Io. *Soo seker weet ic dat als ic* Iohanna *heet.*
P. *Wist ghy soo seker ooc (ic spreke met bescheet)*
Dat d'oud'ervarentheyt van uwe moed're in desen
Meer vvijsheyts heeft dan in u ioncheyt wel kan wesen,
Geloof ic dat ghy in't verkiesen van een man
Die goet is en bequaem, uws Moeders oordeel dan
Verd boven u onvvijs vermoeden sout betrouvven.
Io. *Dats seker.* P. *soo moet ghy ooc meer als seker houvven,*
Devvijl ghy soo veel meer u eygen duncken acht
Als moeders out versoeck, dat ghy seer onbedacht
Maect svvaricheyt om uvven vrijer te verlaten,
En die u Moeder vvil te nemen t'uvver baten.
Dat ghy u vvijser acht dan ghy u moeder hout.
Mijn seggen overvveecht op dat het u niet roudt.
Io. *K'on kennet niet mijn vrou, ick danck u vant vermanen;*
V vvaerheyt overvvint mijn meyning en mijn vvanen,
En ic gevoele sy soo krachtich is van aerdt
Dat sy in mijn gemoet een ander opset baerdt:
Want miin voornemen vvas te bidden inder ijle
Dat zij my ongehoort liet bliiven noch een vvijle,
Op dat ic desen onbekenden vverde quijt,
En dien daer 'thert na staet noch kreeg metter tijt:
Maer in dit miin opset, in desen miinen vville,
Door u vvaer ondervvijs ic nu soo veel verschille,
Dat miin voornemen is miin moeders goeden raet
In onderdanicheyt te volgen metter daet,
Ia sonder eenichsins haer seggen te vveerstreven.
P. *Dat gaet seer vvel miin kint, dat heet te recht vvel leven*

En

En ſterven eygen vvil : vvaenvvijs goet dunckenheyt
Verlaten, en te ſiin tot alle goet bereydt,
Nu ga ic blijdeliic u droeve Moer verbliiden.

Viifde Handelinghe, Derde Verſchooninghe.

Iohanna.

MEt Chriſto willen wy wel leven maer niet lijden,
VVie ſterft met Chriſto geern ? zeer ſelden men die vindt,
VVaer om ? het ſterven valt ſeer pijneliic mijn vrindt
Dit ſeytmen in tgemeen; maer iſt vvarachtich mede ?
Sout niet ? wie ſterft met luſt oft ſonder ſwarichede ?
vvat iſſer ſmerteliicker dan het ſterven doch ?
vvat ſterven is dan dit ? dit is wat anders noch
Als daermen ſelve ſterft want niemant ſal doch hincken
Van yemants anders ſeer, ick moet my wat bedincken,
De menſche ſterft hy ſelfs als hy noch levend blijft
In't lichaem ? 'tſchiint wel neen, een ander men beſchrijft
Die daer ooc ſterft, als ic te rechte my verſinne,
Het waren dooden doch, en daer was leven inne,
Daermen van leſen mach, de doode laet die daer
Begraven ſoo't behoort haer doode voor en naer,
Sy is al levend' doot, wort daer ooc niet vergeten
van een weed'vrouvve die in welluſt was geſeten.
vvat ding ſiin deſe doot ? het goede leven ſiet
Haer afgeſtorven is, ſoo leefden ſy dan niet
Het goede maer het quaet, nu is het quaet oft ſonde
Een ſiecte die de ſiele noyt verdragen konde.
De vruchten vande ſieċt des lichaems niet en ſiin
Dan ſwaricheyt en ſmert vol onruſts ende pijn.
Alſo de vruchten van der ſielen ſiecte mede
Syn niet als, anxt, onruſt, droefheyt, onmacht, onvrede,

Sal yemant nu dit goede leven, moet dit quaet
Voor eerſt afſterven dan, dit quaet is metter daet
Een ander, wy ſijnt niet gelijcmen wel wil ſpreken,
Tis onſen vyand, die ontruſt ons door ſiin treken,
So wanneer dan dat quaet daer toe men ſich gewent
Aldus warachteliick elc in hem ſelven kent,
Voor ſulcken doot vyand die ons droefheyt, onruſte,
Onmacht, ia ooc den doot veroorſaeɕt met onluſte
Soo moetmen dan dat quaet oft ſulcken vyand fel
Gerechtichliicken ooc vyandliic haten wel,
Die men vyandliic haet doot en vernieltmen geeren.
Om ſulcken vyand leet te doen is ons begeeren,
Voornamentliic dewiil hy daglijx met gewelt
Ons int gemoet ontruſt, perſt, plaget ende quelt,
Alle dit doetmen hem in't dooden en verderven,
wat ſwaricheyt is dan in't dooden ende ſterven?
Niet van ons lichaem, een goet maecſel vanden Heer,
Maer van den vyant, 'tquaet de ſond, daer neven meer
Ons eygen maecſel boos, wie ſou tot ſulc een dooden
Oft ſterven niet ſich ſelfs verluſten ende nooden?
Holla! wat wonder ſpreuc my daer valt wt den mond
Oft ſterven van het quaet ons luſtich vallen kond,
Tſchijnt waerliic ſoo te ſyn, maer in des werelts ronden
Die meyning by den menſch heel anders word bevonden,
Dats waer: d'Oordeelen doch van God ons opper Heer
Van s'menſchen oordeel ſiin verſcheyden wijt, en meer
Als d'aerd gelegen is van s'Hemels opper ſale.
voorwaer ſoo my de ſieɕt oft piineliicke quale
van Gicht oft Kancker die m'aen't lichaem had gequelt
Oft eenich andre ſieɕt die ſmenſchen vleeſch onſtelt
Began te ſterven: ſou my ooc alſulcke ſterven
Smerten oft pijnlijc ſyn? ſoud ic ſulcx willen derven?
Geen dingen minder: want het ſoude ſoo ic acht
My goet en luſtich ſiin, licht vallen ende ſacht.

Is

Is nu het ſondigen, oft 'tquaet de ſieꝏ der ſielen,
D'eenigen middel me om alles te vernielen
Dat ruſt en vreucht by brengt, en moet dees treurge vrucht
Als eenen quaden boom verdwijnen in de lucht,
Hoe ſoud' het ſterven dan vant quaed, oft vande ſonden
Niet werden vol van ruſt en luſtich me bevonden?
Als ſiind' een mindering van droefheyt in ons werc.
Mijn ſiecte, ſoo ic nu door d'onderwijſen merc,
Niet als waenwijſheyt was, en eygen ſot verkieſen,
Dit dede my miin ruſt onluſtichlijc verlieſen:
VVat ſwaricheyt mach my doch dan gelegen ſiin?
In dit af ſterven oft out worden vande pijn?
Ick ſegh van miine ſieꝏ, droefheyt en onvermogen?
Onruſt en quaetheyt die de ſiel my had doortogen?
Geen, Heer hoe ſchand'liic ons bedriecht verkeerde waen,
Dat 'tſterven vande ſond ſy ſwaer te nemen aen
En pijnliic, meynt elc een: 'twelc nochtans niet te minne
Licht ende luſtich is. Nu ſchiet my in den ſinne,
En vinde waer te ſiin, 'tgeen met een wijs beleyt
Hier voormaels een geleerd heeft aen miin vrou geſeyt,
Dats dat de Medecijns oft Chirurgijns den krancken
Met pijn geneſen, door ſcherp' ende bittre dräcken,
Maer dat Philoſophy verluſticht en verſacht,
Ia wel ſoo haeſt eens op 'tgneſen is gedacht.
Och oft de Heere gaef dat vele dit verſtonden,
Voor dit afſterven, oft voor deſe doot der ſonden
Min ſchroemens ſoude ſiin, en meer geneſens van
De ſonden ende 'tquaet, by ider Chriſten man.
O Heere hoe bevryt dees kennis miin gewiſſen,
Miin hert en miin gemoet was treurich door't vergiſſen,
En nu ben ic verblijt, het was heel ongeruſt,
En nu ſoo vind ic al de quelling uyt gebluſt.

Om Moeders wel te doen waſt al te ſwack van machten,
Daer toe gevoel ic nu my ſterc genoech van krachten,
van u genadich Godt,komt my alleen dit goet,
van u genadich Godt, daer't al afkomen moet,
Die niet alleen in ons en ſchept het goet te willen
Maer het volbrengen me om ons gemoet te ſtillen,
Daeromme moet ic u gaefrijcke Heere milt
In't loven,bidden me ghy my verſtercken wilt,
Dat u begonnen werc in my ten eynd mach komen,
My ſterckend in het goet by my nu aengenomen.
Geeft dat ic deſen ſtaet mach aengaen ſonder vlec,
Dat vleeſcheliicke luſt my wt den wege trec,
Dat ic na uwen wil,miin moeder mach g'hoorſamen,
Ter eeren uwes naems,tot Kinder-baring, Amen.

Vijfde Handelinge, Vierde verſchooninge.

Æneas, Ieſmaias van Duma. Iohanna.

GOd geve u geluc,miin alderliefſte,ic meyn
vreed' ende blijſchap in den Heyl'gen Geeſte reyn.
Io. Alſulc geluc dat is ſeer wenſcheliic om hooren
Aenea maer het klinct van u my vremt in d'ooren.
Segt my wat dit bediet? A. vraecht ghy dat doch ter tiit!
weet ghy lief niet dat ghy de Bruyt geworden ſiit!
Io. Hoe Ic de Bruyt,wat nu, wie ſoud de Bruydgom vveſen!
A. iſt u verborgen lief, iſt ernſt miin vvt geleſen,
De Bruydgom ſelfs bied ſyn toecomende geluc.
De Heere ſy gelooft die ons helpt uyt den druc,
Dies vvilt my liefſte nu een vriendliic kuſken geven,
Io. O Heere Godt vvats dit, vvaer is 'tgemoet gebleven:
Ach! hoe beroeren my deeſ' vvoorden tmaechd'liic hert.
Aeneas lieve vriend hier van doch niet en vvert,

Het

Het sal een ander siin : soudet my dan ooc voegen
Dit liefdes teecken u te geven met genoegen ?
Soud ic u sulcken jonst betoonen op dees groet ?
Aeneas u verdriet my wel verdriet aen doet,
En 'tis my hertliic leet, maer wat can ic daer tegen,
Ic moet eens anders raet navolgen ende plegen.
Och oft ic u, noch ghy my noot gesien en had.
A. VVel wat verstoorens des herten is doch dat,
vvat segt ghy doch sult ghy een ander, dan my, trouwen ?
Io. Ach leyder ! ic en kan't u niet verborgen houwen,
Anea lieve vriendt, toont daerom metter daet
v Deucht in tegenheyt : Gods willen sy u raet.
verlaet u sinliicheyt, en ghy sult ruste vinden.
A. Hebt ghy *Iohanna* dan ooc buyten raet der vrinden,
Een ander Man getrout ? *Io.* neen ic, ic ben noch vry
van alle menschen : maer mijn moeder die wil my
Een ander geven. mach ic daer ooc tegenstreven !
A. Dit luyd veel vremder noch, want ic nu coom soo even
van daer u Moeder, met de vrienden allegaer
'tHouwliic gesloten heeft van't tegenwoordich paer,
Sy hebben my geseyt ic u geluck soud bieden.
En nu bevind ict verkeert, wat mach dit doch bedieden?
Oft gy droomt oft ic droom, maer segt hoe is den naem
van dien die voor u bevonden word bequaem ?
Io. Ic ken hem gansliic niet, ic heb hem hooren noemen
van miine moeder, en voor eenen vromen roemen,
Laudatus van *Duma*, O vriendt ken droome niet,
Elas ! 'tis al te waer, och ic moet dit verdriet
verdragen leeren vriend, en miin gemoet bedwingen,
Ic soec alleen in God miin rust voor alle dingen.
A. Nu siin wy vvt den droom, herts alderliefste siit
Om miinent wil niet droef, daer tegens u verblijt.
Laudatus, die ben ick, 'tis al denselven mensche.
Invvendich vvord mijn ziel als nu verbliit na vvensche,

voor

Voorwaer ic wiste niet wat dencken, ia den grond.
Miins herten was beroert, meer als ick seggen kond,
VVant ic seer crachtich was verschrict, moet ic bekennen
Io. O bliiden uytgang, heeft God dit dus willen mennen?
Met sulcken droef begin? *Aenea* lieve vrindt
Mach ict gelooven ooc? Ae. Sout ghy niet lieve kindt?
Aeneas miinen naem is in de griecse tale,
Laudatus in latiin, dat weten s'altemale
En ghy en wist dit niet, dat heeft u soo ic speur,
Vervverret, en miin Ooms meest alle tijden deur
My noemen in Latijn, geliic ooc in't aenspreken
Van uvve moeder, om dit houliic, is gebleken
Dies vveest versekert lief u sinnen stelt gerust,
VVant tot een Gesellin des levens t'onser lust,
Ghy my gegeven syt, daer is geen vvederleggen,
V Moeyken komt hier selfs, sy sal't u selven seggen.

Vijfde Handelinge, Vijfde verschooninge.

Tvvee Nichten, by haer hebbende tvvee stomme ghespelen te vveten, *Superbia* ende *Prava Consuetudo.*
Iohanna. Aeneas.

E*Erste.* Hier sit de Bruyd'gom selfs, geluc nichte geluc.
Tweede. Rijcdom en salicheyt God gun u sonder druc.
Io. VVie salich is die is ooc ryck miin lieve Nichten
Ic danck u vande vvensch, doch van het onderrrichten
Des houvvlycx vveet ic noch seer vveynich. E. dat is vremt
Dat's dan ons moeders schult, sy vvas nochtans gestemt
Dees boodschap u te doen is sy noch niet gekomen?
Io. Ic heb haer niet gesien, ic heb haer niet vernomen,

Soo

Soo sal sy siin belet door't haesten na de mert,
VVant tis al spaed, en tijt dat alles vaerdich wert:
Sy heeft doch ons belast dat wy hier komen souden.
u wenschen veel gelux, en wat geselschap houden.
Io. So moet ic't nemen aen, God schicket siinder eer.
E. Maer wat gespelen Nicht begeert ghy by u meer?
Io. Niet dan *Humilitas* en *Charitas* te samen.
T. Te kleyn en veel te slecht siin die in Godes namen,
Voor u miin lieve Nicht, dit wel siind' overdacht
So hebben wy dees twee, ons speelnoots med gebracht,
Om op de feest met ons den staet te helpen meeren.
Io. Ic ken die beyde wel, laet die vry weder keeren.
Sy siin wat ongeschict. *E.* en Nicht na uwen staet,
Sijn d'uw' t'onhebbeliic en t'armliic in't gewaet.
Ghy wilt immer al een heereliicke bruyloft houwen,
Dat yder uwen staet mach speuren end' aenschouwen.
Io. VVat miine Moeder en de Bruydgom daer in doet
Geschieden sal in als, haer willen vind ic goet:
Maer wel soo mocht ghy u hier in bedrogen vinden.
T. Hoe dat lief Nicht? ghy siit van groot geslacht en vrinden
De Bruyd'gom en is ooc van minder vrienden niet,
Die moeten daer al siin, soo't alles recht geschiet.
En dat ten minsten voor twee ofte wel dry dagen.
E. Daer moeten mede siin speel lieden, sou de wagen
Al recht gaen, so men seyt, devvijl de jonge jeucht
In't dansen ende spel verlusticht en verheucht.
Ic dencke niet dat ghy vvilt met een schotel rapen
Met uvven Bruydegom te bedde gaen, om slapen.
Io. Neen doch, ten minsten sal een maeltijt siin bereyt,
Die eerliic vvesen sal, en dat met sulc bescheyt,
Dat alle vrienden arm oft riic aen vveder siiden
Hun op de feest met ons vermaken en verblijden:
Op miine bruyloft doch, soo ict vervverven mach,
(Geliic ic hope ja) en sal men door den dach

Geen borgers houlijx goet in gulsicheyt verteeren,
Derhalven salmer ooc het droncken drincken weeren:
Maer 'ksal bestellen dat een'ge arme my bekent,
(Op dat den kost niet wert in overdaet geschent)
Hun in miin bruyloft ooc verbliiden, door't genieten
Des overvloets, alsulcx kan niemanden verdrieten.
Dit weet ic eerliic is, en God behaegliic me.
T. Ic weet niet watmen oyt op sulcke bruyloft de
Salmer niet dansen dan ? noch boerden t'eenger uren ?
Ic dencke sy en sal maer eenen avont duren,
E. Is dit de bruyloft daer wy hebben na gehaeĉt,
Een nonne kleeding Nicht (dunĉt my) ghy daer van maeĉt,
Ghy stelt u aen oft ghy waert tot een Non geboren
Ae. Ghy Maeghden ic heb sulc Bagijntken wtverkoren.
Die alle dingen soo begint te doen naer wenschen
'tBehaegt den Heer en alle goddeliicke menschen.
Sulck bruyloft my behaegt en dese Bruyt veel meer,
Haer doen en eere strećt alleen tot Godes eer,
Met haer soo wil ic tot dit houweliic my wenden,
En in de vrese Godts beginnen en volenden.

Vijfde Handelinghe, Seste verscheoninge.

Marta, met alle de voorgaende.

VVrienden Bruyd'gom Heer u wachten, tis al tijt
Om eten, 'tis al reet, sy vragen waer ghy siit.
A. vvy komen, gaen wy lief, u Nichten niet laet scheyden
want d'ouders hooren na de joncheyt niet te beyden.

Martha.

Martha.

Ghy Heeren hier versaemt ghy mannen ende vrouwen,
wacht na de feeste niet men salse binnen houwen.
Nochtans soo ghyt verbeyt, de Bruyd gom met de Bruyt
Met al haer speelgenoots noch sullen komen uyt,
Om dansen eenen rey, doch niet als d'Israliten,
Om 'tgulde Kalf, en soo den rechten God verliten,
Noch als Herodias om 'thooft des goeden Ians:
Maer als de maechden die eenvoudich met een dans,
Tot een verquickinge, gemengt met een lof-singen
Den koning en Propheet David tegemoet gingen,
Doen hy verslagen had, den grooten Goliat,
Leviathan verwaent de vyandt die doch dat,
Menschliicker geslachte gans te niete soect te bringen
Die ons eerbare Maecht *Iohannam* niet kon dwingen
Maer sy hem overwan, geliic den vuylen Geest
Asmodeus, die noch leeft by de snoode meest,
Geen macht en heeft, by haren Bruydegom vol deuchden
'Twaer schande dat sy haer hier inne niet verheuchden
waer om en souden sy haer dan verbliiden niet,
Soo wel inwendich als wtwendich datment siet?
Ic meyn dat onder u ghy Heeren ende vrouwen,
Niemant het selve sal met een quaed oog aenschouwen
Dewijl, alles verstaet, den goeden goet te siin,
wy bidden u daer om tot een genoegens schijn,
Toont med' een teecken van verheuging ond'r u allen,
Hier med' ist nu volseyt, laet het u wel bevallen,

SLOT-LIEDT
deſer Comedie, op de wijſe
Phœbus is langh over Zee.

Aeghdekens die hier komen ſijt
Op dat ghy mocht met vreugden leeren,
Iohanna. Door *Godts ghenade* vliedt altijdt
Het vier der ſonden, t'uwer eeren:
En acht niet op der dwaſen leer,
Philoſophia. Om *Wijſheyt* doch bidt God den Heer,
Hy ſal u geven meer.

Curioſitas. Als *ſinlijcheydt* u ſmaedt aendoet,
Evangeliũ Mits dat ghy leerdt het *Boeck der Deuchden*:
Stelt die doch vry vvt u gemoedt,
Hoe wel ſy komt, ſoo't ſchiint, met vreuchden,
Sy locket u met kluchten ſot,
Maer hoortſe niet, blijft vaſt by Godt,
En houdet ſiin gebodt.

V ſotheydt leeren recht verſtaen,
Voor d'eerſte leſſ' u wordt gegeven:
Humilitas vvant *Ootmoedt* ſiinde toegedaen,
Soo moogt ghy vry met Chriſto leven,
Allet geen uwe domheydt ſtijft,
Verblijft by u niet ingelijſt,
Maer vlijtich dat verdrijft.

Opinio perv. Treƈt u dan den *verkeerden vvaen*
Tot de ſoete leckere ſpijſen,
Oft wilt ſy u door haer vermaen
Totyd'le pronckerye wijſen:
Navolgt goe raedt naer uwen plicht,
Siet dat ſy u niet en onſticht,
Dus wandeldt in het licht,

Siet

Galilea. Siet *d'Onghestadighe* sottin
Sal den verkeerden raedt na jagen,
vvant zy hanget al haren sin
Aen hat schijn-goedt met wel behagen:
De snoo verganckeliicke vreught
verkiest sy voor de soete deught,
Die eeuvveliick verheught.

Maer de geene die wel verstaet
Dat alle sonden straffen bringen,
Ende ooc de deucht loont metter daet,
Hare dienaren sonderlingen:
Op alsulcke vreuchde niet acht,
Maer wel de domme jeuchtsche pracht
Ontvliedt sy naer haer macht.

Sulc een die na de deught soo haect,
Desidia. En sal de *Luyheydt* niet vertragen:
vvant al waer dat zy haer genaect,
Soect sy daer van te siin ontslagen.
Detractio. Sy stopt haer oor voor *Achterklap*,
Ia die haer toonen vyandtschap
verschoont sy van't gesnap.

Curiositas Al loct *Neus-vvijsheydt* dese maegt
Na de verborgene secreten,
Betoondt zy dat sulcx haer mishaegt,
Trachtet niet naer het hooge weten;
'Tgebeten goedt doet sy met vliit,
Hout sich nederich t'aller tiidt,
In ootmoedt haer verbliidt.

Voluptas, Superbia. De *Wellust* en de *Hoovaerdy*
In weelde en pracht haer willen setten,
En haer te vangen soecken sy,
Door vrijers loos in *Venus* netten,

Met geſchencken en minne-brief,
Het meyſken doch tot haer gerief
Vliedt ſulcken Herten dief.

Voor de gift netten ſy haer eer
En ooc haer lichaem doorgaens wachtet,
De ſchoonpraet ende VVulpſcheyt ſeer
VVijſſeliicken ſy verachtet;
Die dees na gaen, om 'svleeſch welluſt,
Vaſt worden van bedroch gekuſt,
En vallen in onruſt.

Gans geene leckerheyt betaemt
Voor de maechdekens die deucht weten,
Den ſoeten beet maect haer beſchaemt,
VVachten haer voor leckerliic eten:
Door ſnoode gulſicheydt ten val
Menige maeght geraken ſal
In't oneerliick getal.

D'oneereliicke Clapper quaet
Van die erliic is na wenſchen,
Met ſulc een ſchenden ſy beſtaedt
Haer vuyl te decken voor de menſchen,
Veritas. De *Waerheydt* doch de logen wel
By tijden achterhalet ſnel,
Ontdeckende ſulc ſpel.

Als dan de quade Hopeloos
Seer treurich is en gants verlegen,
De goede doch voor daden boos,
Haer noch te helpen is genegen,
Met raedt en daedt, met geldt en goet,
Sy haer in haren tegenſpoedt,
Verquickend' is 'tgemoedt:

De

De Heere siende een sulcken Hert
Idida, In dees soo *Liefelijck* en goedich,
Op dat sy weer vereeret werdt,
Tot een goet Houwliic schict haer spoedich
Æneas. Alsulcken die te *loven* staet,
Iesmaiss Hem med' in *Stilheydt* vroeg en laet
Duma. *Ghehoorsaem* tegen gaet.

Bruylofts

Person. *Vreucht* ende *Druck*.

Vreucht.

Rede en geluck u ſy in deſe feeſte,
Rou ende druck altijdt hier d'ongereeſte,
VVeeſt te ſamen
Met onſen Bruydegom en Bruyd.
Naer 'tbetamen
Verheught en bly van geeſte.

VVaer ick het huys vervul de minſte met de meeſte
Van herten is geruſt, geen quelling men daer ſiet,
Men weet van geen onmin, men kent daer geen verdriet,
Doch ſelden ben alleen, maer wel kome altijdt nader
Daer ic miin voeſter vind en miin verheuchden vader,
Dats *Liber* en *Ceres*, die trouwe doen behouwen
VVant waer die niet en ſiin de Liefde is in't verkouwen.
Pecunia ons Oom my altijt voore gaet,
Die brenght my over al in eenen goeden ſtaet,
Met dit geleydt ick my doen over al beminnen
VVant ydel borſſe maeckt niet als beroyde ſinnen,
Maer wie komt doch alhier ſoo ſeer miſmaeckt gegaen.

Druck.

VVat ben ic hier verdwaelt? ic moet een weynich ſtaen,
My dunckt hier is het niet datmen my heeft ontboden.

Vreucht.

Vreucht.

Dat dunct my ſeker ooc ván waer komt ghy gevloden?
VVie ſoect ghy? wie ſiit ghy? hoe ſiit ghy dus onſtelt?

Druck.

Quelling heb ic genoech ic leve ſonder gelt,
'Tkout water en 'tdroogbroot my meeſt de tiit door voedet,
Bid God ghy menſchen al dat hy u daer voor hoedet,
VVelluſt heeft my gebaerdt en overdaet my bracht
So wiit, dat ic alſnu word over al veracht,
De ganſche weerelt door geen menſchen my begeeren.

Vreucht.

v Gryſaert men alhier ooc lichtliic kan ontbeeren,
Al waermen vreucht bejaegt geen druc en is op't ſpoor.

Druck.

VVaer vreucht is binnens huys is druc wel voor de door,
Soo ſiin wy oock onwetende by een.

Vreucht.

Dat ſta ic toe, doch ſiin te ſaem ſoo niet gemeen,
Dat wy ſoo opentliic geliic gaen in een ſtede.

Druck.

'Tis daerom dat ic ooc ſoo zeer beſchroemt hier trede,
Nochtans ben ic door be van maticheyt doen komen
Ia in de meeſte weeld voor d'oogen vanden vromen,
Hun tot een achterdocht, op dat ſy door den luſt
Niet vallen in elend en droefheyt ongeruſt,

Met eeren mach ic my dan hier wel eens verthoonen.

Vreucht.

Al dit geprafel Druc en kan u niet verschoonen
VVech pact u wech van hier de vrolijcheyt ghy stoort.

Druck.

Wat kan't doch schaden datmen my een weynich hoort?
Daer geenen druc en is hoe kan daer blijschap wesen,
Sulc voelt de vreugt die eens is van den druc genesen,
Byt doncker schroem'liic swert by't duyster vanden nacht:
De schoonheyt van den dach gesien wort groot geacht,
De schoone swanen siin veel witter in de Haven
VVaer van den Oever is beset met swarte Raven.
Ic kom, ic loop, ic ga, ic sta by vele lieden
Die my onwetende najagen in't ontvlieden;
Also weet ic ooc niet, hoe ic nu kome hier.
Ic soec geen snaren-spel noch Musicaels getier.
VVant miin natuer vermach geen vroliicheydt 'taenschouwen:

Vreucht.

Daeromme so sout ghy dy ooc daer buyten houwen,
En laten die hier siin soo vroliic in de vreucht.

Druck.

VVie goe gewissen heeft te meer sal siin verheugt,
Aensiende dat hy is van my den druc bevrijt,
Ic moet doch ergens siin, en hebbe t'allertijt
In 'swerelts hof geweest, ia by den eersten mensche,
Adam ons vader die't eerst al had na siin wensche,
My heeft in't hert gevoelt en diewils was beswaert,
Als hy met arbeyt heeft siin onderhout vergaert,
Abraham, Isaac, Iacob, Loth, Iosaphat,
David en duysend meer, die goedren hebben g'had,

Oos

Ooc (als den goeden Iob) een ſpiegel aller vromen,
By tijden nu en dan, veel drucx is overkomen,
Daer om laet my niet ſiin gans wt den ſin geſtelt.

Vreucht.

Ic hout ſo, ia 'tis waer, doch, ſo ghy ſelfs vermelt,
By tijden, iſt nu tijt alhier op u te dencken?
weg (ſeg ic) weg van hier, ghy meugt my nu niet krencken
vveeſt met den droeven droef en met den blijden bly,
waer wilt ghy daer me deur, moet ghy niet op een ſy,
vvaer waſt oyt minder tiit te weenen of te treuren?
Als hier ter feeſten daer het niet en mach gebeuren?
Dewiil de Heere (die van water maeċte wiin,
Op dat een ider ſou ter Bruyloft vroliic ſiin)
Ons hier ſoo mildeliic van alles heeft gegeven,
En 'smenſchen Heerliicheyt ten toon ſtelt, daer beneven,
Als Koning ofte Heer van alles datter leeft,
Al 'tgeen op aerden waſt hem te gebruycken geeft,
Geliic ghy hier moogt ſien als in een ſpiegel ſchoon.

Druck.

Ghy ſpreeċt van Heerliicheyt, ſtelt ſiin elend ten toon,
Klaerliic men vinden ſal dat geen van alle dieren
Elendiger mach ſiin, als *Plinius* met manieren
verſtandeliic verhaelt. Merċt ſeyt hy) hoe de menſch
Gans van natueren niet en heeft na ſiinen wenſch,
T'is noodig (op dat hy ſiin naeċte lichaem dec)
Siin kleeding voor de koud' van and're dieren trec,
Die mild'liic ſiin begaeft als ſy te voorſchiin treden
Elc na gelegentheyt met wel bedeċte leden,
van ſchelpen, pluymen, haer oft Huyten wel bereyt,
Natuer den menſch alleen dees mildicheyt ontſeyt,
Hem van d'eerſt' ure aen af niet gevende dan tranen,
Die van de ſekerheyt des elends ons vermanen.

Siet hier den grooten Heer, Natures ſchoonſte werc,
Die't alles onder heeft, van ſich ſoo gans onſterc.
Dat hy ſo haeſt, hy komt te niete ſoude gaen,
Soo m'hem met naerſticheyt niet wilde gade ſlaen,
Aenmerct hem als hy eerſt van Moeder word geboren,
vvat iſt een armer dier, wat komt hem al te voren,
vvat ſwaricheyt, wat ſiect, wat piin elend' en ſmert,
Hoe ſwac is hy en teer: en d'andere ſoo hert,
Behelpend' haer ſoo haeſt ſy komen vande moeder,
Ooc ſo is haer natuer bequamer ofte vroeder,
Innemende niet meer als haer tot nootdruft dient.
In ſiect' elc ſonderling 'tkruyt voor de krencte vindt,
Daer doch de menſch ſiin hoop ſtelt op de Medecijnen,
Die dicwils voor de ſiect de ſiecte doen verdwiinen,
Hoe kleyn een wormken is, alſt op der aerden komt
Taſt ende voelt nae't aes, ia kruypet onbeſchromt.
Een Kiecxken wel ſoo haeſt het wt den dop can raken;
Iſt ſuyver ende reyn, s'ond'reens dat ſchoon te maken
'Tloopt na de moeder toe verſtaet haer roepen wel,
verwacht geen Kieckendief, ontloopt ſiin clauwen fel,
Stelt ſich van eerſten aen tot picken ende t'eten:
De menſche doch eylas, ſal ergens niet van weten,
Neemt wel ſo haeſt feniin als 'tſoete ſoch der memmen
Taſt onbeſuyſt in't vier, verſtaet geen moeders ſtemmen,
En hoe hy ouder word hoe hem meer moeyte naect,
Ia meer en meer hoe hy tot meerd'ren ſtaet geraect:
Daerom *Euripides* te rechte wel mocht ſeggen
Als hy het leven van den menſch wild' overleggen,
So wie aenmercken wil des menſchen ongeval,
Te recht hy ſiin geboort' altiit beweenen ſal.
Sterft hy, ſoo moetmen hem in d'aerde neder-vellen,
wat is ſiin welluſt dan? wie ſal ſiin afcomſt mellen?
En wat heeft doch de menſch in't leven alle iaers,
Als veel elenden groot veel miſvals en gevaers,

Ia meerder als men can met tongen wtgeſpreken.

Vreucht.

Ba ſo vry 'tſchijnt ghy ſiit gekomen om te preken,
Is u Sermoon voleyndt hebt ghy nu al geſeyt?

Druck.

Die Heerliicheyt heb ic ten deele wederleyt:
Daer om onnoodich acht dit proncken ende pralen,

Vreucht.

Ic wete niet waer ghy dit ſoo te ſaem moogt halen
Doch leeſtmen in de Schrift dat God in Edens pleyn
Den menſche na ſiin beeld geſchapen heeft gemeyn,
Te heerſchen over al de Dieren die daer leven,
VVaer over Adam hun de namen heeft gegeven.
Daer om geenſins by hem moet ghy geliicken meer
'Tgedierte dom en ſtom: hoe wel dat God de Heer
Haer riicliic heeft verſien en mildeliic gegeven
'Tgeen tot beſcherming diendt en nootdruft van haer leven,
De menſch daer tegen heeft geſchapen en gemaect
Van een ſeer teedre vel onnooſel ende naect:
want mits hy ſiin verſtant en d inwendige ſinnen
(Die 'tgroot gewelt en alle ſtercten overwinnen)
Altiit gebruycken moet,is hy in Edens Hof
Gemaect ſubtiil en teer,en van geeſtiger ſtof:
want waer hy grover van humeuren die van vellen,
Sou plomper ſiin verſtant ſo niet te wercke ſtellen.
So is de werc-man vvijs ſeer vvonderbaer in't vverc,
Die hem alhier niet heeft geſtelt in s'vverelt perc
verſien met vvapenen,geliic als d'ander Dieren
Geſchelpt,gehorent zyn ,geklauvvt op veel manieren:
Maer vvel gevvapent met verſtant ende in den Geeſt,
VVaer tegens niet vermach de ſtercte van een beeſt,

Geliic het selve men seer licht bewijsen kan.

Druck.

Van veel geestiger stof (segt ghy) maer wat is dan:
Veel slechter dan't swaer, plomp en 'tgrove slijm der aerden?

Vreucht.

O! dat d'almachtich God daer van den mensche gaerden
En is tot mindering van siine glori niet,
Maer op dat hy daer door siin Hoovaerdye liet,
En kennende sich selfs den Heere leerde kennen,
'Thert na den vader toe en na siin erfdeel wennen,
Dien slijm heeft hy ooc niet met ydelheyt gemengt,
Maer door den wint siins monds hy 'tleven daer in brengt
Alsoo dat ooc den Geest van eenen mensch alleen
Veel beter is dan al der dieren in't gemeen,
Hoe veel in schoonheyt ooc hy d'and're gaet te boven
Men niet wtspreken kan, men can die niet volloven.
Siet hoe hy vol verstants het hooft om hooge recht
En d'oogen wel gepaert daer in soo net gehecht,
Als spiegels vanden Geest, die door haer schoone stralen
De vierige begeert der liefd' in't Hert doen dalen,
Neus, ooren ende mond, de tong ooc, die vermach
Dat geen gediert en can gebrengen aen den dach,
Die tot den Hemel klinct, so groot en sterc van machten
Dat sy de gramschap Gods can stillen en versachten,
Van d'ander leden med' en isser niet misset,
Aen't lichaem ooc gans niet dat eenichsins hem let,
O wel volmaecte dier, ia dobbel wel volmaect
Als God schict dat de man by siin manninne raect,
Siin hulpe siin verlaet siin steunsel in sijn leven
Sijn hert gemoet en sin, een been, een vlees daer neven.
Dit hier al nu geschiet, geliic ghy mercken meugt,
VVie is in *Cana* dan met Christo niet verheugt?

Daer

Daerom Druc vvijct ten is alhier geen tijt om treuren,

Druck.

God geve haer geluc, ic ga, doch macht gebeuren,
Laet my miin afscheyt doen, geliic als dan behoort.

Vreucht.

Men staet u dat vvel toe, doch maket cort, nu voort,
vvat hoeft ghy u hier in soo lange te bedencken?

Druck.

Sijt doch so haestich niet, ic hebbe vvat te schencken,
Ic hoop Bruydgom en Bruyd, dat sullen nemen aen,

Vreucht.

So moet ic mede doen eer ic van hier sal gaen
Maer vvat ist dat ghy hebt?

Druck.

Ic heb de *Heusche Trouvve.*

Vreucht.

vvel Druc het selve ic hier ooc medeschencken souvve
Ende even soo gemaect, nu vvel dit my genoegt.

Druck.

Heer Bruydegom, vrou Bruyd de Heer die't alles voegt
Na sijnen goeden wil, u gevende is te samen
Om met elckanderen in't Houvvelijc te ramen,
Ontfangt in danc de *Trou* die *Hensselijc* bevvaert,
Oft ghy door tegenspoet oft siecten wierd beswaert,
Geliic den aerdschen mensch seer veel kan overkomen
Laet dit siin vanden Heer geduldich aengenomen,

Blijft

Bliift altijt *Heus* en *Trou* elckand'ren in den noot.

Vreucht.

De *Heuſche Trouvv* wenſch ic u me tot inder doot
Heer bruydegom en Bruyd in voorſpoet ooc t'ontfangen
Om *Heus* en *Trou* te ſiin een ider moet verlangen,
VVant op der aerden is noch was geen meerder vreugt,
Daerom met reden mach elc hier wel ſiin verheugt,
Aenſiende liefeliic de ſelve hier beginnen.

Druck.

Bemind elckanderen met hert gemoet en ſinnen
Ic ga en laet de vreucht by u alleene blijven.

Vreucht.

Daer gaet den druc 'tis goet, kon doch hier niet bedrijven
Nu na vermogen elc wat brenge voor den dach
Op dat 'tgeſelſchap in dees feeſt verheugen mach.

FINIS.

A Monsieur Heyns

SONNET.

TOus Arts par Art se sont solides & certains;
Ains un don celeste est la docte Poësie:
Don special de Dieu: Pallas sa chere Amie,
Prudente, favorit les graves escrivains.
Le Chantre Meonide en ses vers, ses desseins
Il nous despeint, vaincueur: & par sa melodie
Vlisse & Aecide en ont l'Ame esjouïe,
Le Causeur Apollon de mesme & les forains.
Mais Zacharie Heyns *qui, diligent, compose*
En l'une & l'autre langue, & en vers & en prose
Des Livres studieux? Merite double honneur.
Courage Heyns, Ami, ta Muse t'eternise,
Le resveur est sans dent: ta Muse favorise,
Car c'est ta Caliope, & chante ton bon heur.

Iean Coûtereels d'Anvers.

Druck-fauten.

Inde Emblemata Christiana pag B.4.linia.10. Leest voor vergaert, vergaet. P.B.b l.6.voor Tal, daer, P.C.a l.6.voor, genoechlicke genoechliicker, C.b.l.2 voor Christen, Christi.l.12.voor &, ce.l.39.voor allen, assen.p.D.2.b.l 4.voor heeten, geheeten.P.E.3.b.l.15. voor sonsle, sensle. E 4.a.l.5. voor somme, sauvé P.I 3.b 13.voor snelles, isnelles. P.N.b.l.19.voor A sevre, a l'œuvre.

Inde Emblemata Moralia, Pag.10 lin.4. voor ongelijc angelich, P.11.b.l.2. voor menschen, vissen.P.12.a.l.6. voor vellems vellens.P.14.l 1. voor houwende, verwende.P.31.b.l.3.voor onstellende, onstellēde is.P.32.a.l.31. voor t'uwaerts, 'tmywaerts.P 32.b.l.16. Vasserelle, Passerelle.P.36.a.l.8.voor worden, worden de Charites.P.38.a.l.11.voor facte lacte, afficia, officia.l.14. voor weet niet, weet niet wat P.40.a.l.6.voor mede, me kan.P 42.a l.14. voor mutanda, imitanda. Inde Deuchden-schole. P.8.a l.21.voor swacheydt, waerheyt, P.16.a l.16.voor liefelicker, lijfelicke, l.21.voor, het in, het welc in.P.19 b.l.10, voor om dat zyn, om d'afzyn, P.20.a l.24, voor wel, wil, l.13, voor gasten, giften, P.24.a l.21, voor Peccatus, peccati, p.27.b, l 4, voor dat, dat's, p.30 a l.20.voor geheugt, gehengt, p.32.b l 1, voor willich, willende, p.33, b.l 30, voor stucken, stricken, p.34.b, l.30, voor drymale diemale, p.42.a l.5, voor, voor, van, p.44, a l.22, voor klachtig, krachtig, b.l.26. voor ongehoort, ongehout, p.46.a l.12. voor out vvorden, ontvvorden. b.l. 1.Voor vvel, vvil.l.21. Voor dochter, nochter, p.47. a.l.8. Voor verstooren, verstoorenis. l.22. voor bevind, vind, p.49.a l.14. voor menschelijcker : menschelijc. p.49 b.l.23.voor verblyst, verblyff.p.50.a l.4.voor aē hat, aen't.l.26. voor 'tgebetē, 'tgeweten, p.52.a.l.16.voor wy oock, wy dicwils oock.

Int Nederlandts Loff van Baertjens desen regel wtgelaten, de lesten regel vande Pagie.

Wat goet van Iupijn komt dit volc ontfanghen heeft.

De reste, meest Letter fouten, hebbe sonder aen te wysen door laten staen, alsoo de Leser wel sal connen oordeelen wat letteren d'een voor d'ander ghestelt zyn, den sin dat genoechsaem uytwijsende.

F I N I S.

· Lisa & Leonard Baskin ·